

Ž

Žába. Druhá z t. zv. deseti egyptských ran, jež měly ponížít faraónovu pýchu, záležela v rozmnožení žab po celé egyptské zemi [Ex 8,1-14; Ž 78,45; 105,30]. Biologicky šlo o hromadný výskyt některé odrůdy obyčejného skokana zeleného [*Rana esculenta*], které se dodnes vyskytují v sev. Africe a Přední Asii. Podobnou žabi metlu v Peonii a Dardanii zaznamenal Phoenias, žák Aristotelův [Eustathiův komentář k Homérově Iliadě III., asi z r. 1190 po Kr.]. Tenkrát bylo obyvatelstvo nuceno opustit krajinu. Avšak nábožensky máme v záznamu tohoto Božího skutku něco více než jen pouhý popis přírodního, byť všelijak mimořádného úkazu. Ve staroegyptském náboženství byla ž. mezi četnými posvátnými zvířaty, která zpodobovala místní božstva [na př. kráva-Hathor, šakal-Anubis, ibis-Thot, beran-Chnum, krokodil-Tyfon a j.], nebo symbolisovala jejich činnost. Tak ž. sedící na lotosovém květu byla symbolem životodárné síly řeky Nilu, která se po jarních záplavách zase vracela do svých normálních břehů. Manželka boha-stvořitele Chnuma, bohyně Hekt, byla zobrazována s žabí hlavou. Při stvoření tvorstva a člověka prý vdechovala a spoluvytvářela život. Ž. jako posvátné zvíře nesměla být zabijena. Zdá se tedy, že smyslem druhé egyptské rány byl protest proti zbožštění stvoření a proti kultu představovanému žabí bohyní, a současně ukázání, kde je jediný, pravý Bůh, Stvořitel a Pán všeho stvoření. Tímto směrem by ukazoval i kultický zákaz jedení žab jako zvířat *nečistých a *ohavných [Lv 11,12] a i zmínka ve Žj 16,13, kde falešné, démonické a protibožské mocnosti mají žabi podobu.

Č.

Žádaný, žádoucí; to, po čem člověk prahl [Ž 106,24]. Podle Př 19,22 chudšas touží po tom, aby mohl prokázat milosrdenství svému bližnímu. Je mu to věci žádoucí, i když je někdy neschopen tuto svou žádost proměnit ve skutek. Chudý člověk, i když nemůže poskytnout opravdovou pomoc, je lepší než bohatý lhář, jenž slibuje a nedodrží anebo předstírá, že nemůže nic dělat [sr. Př 3,27n]. LXX překládá: »Chudý poctivec je lepší než bohatý lhář«.

Žádati, stč. = dychtiti, toužiti po něčem; přát si, chtít; vyžadovati, prositi, potřebovati. Ve SZ-ě tak Kral. překládají celou řadu hebr. sloves a obrátů, nejčastěji š-‘-l, vyprositi si, vyprošovati [Joz 19,50; Sd 5,25], často ve smyslu modliti se [1Kr 3,5.10nn; Ž 122,6 a j.], vynucovati si [1S 8,10; 12,13.17.19 a j.], vyžadovati [Dt 10,12; 1S 2,20; Ž 40,7], přát si [Dt 14,26; Kaz 2,10 a j.], vypůjčiti si [sr. Ex 12,35;

2Kr 4,3], vyšetřovati [Mi 7,3], *doptávati se [*Dotazování] a pod. »Ž. zlořečení něčí duši« [Jb 31,30] = proklínáním vyžadovati něčí život, způsobiti jeho smrt [sr. 1Kr 19,4; Jon 4,8]. Hebr. ‘-v-h [= přát si, toužiti po něčem] má podobný význam jako š-‘-l, ale zdůrazňuje více citovou stránku, žádostivost, touhu. Proto bývá toto sloveso spojováno obvykle s duší, jež po něčem touží, již se něčeho zachce [Dt 12,20; 14,26; 1S 2,16; 3,21; 1Kr 11,37; Jb 23,13; Př 13,4; 21,10; Mi 7,1]. Viz heslo *Žádost. *Požádati ve smyslu býti chtivý, žádostivý v Ž 78,29; Př 23,3.6; Kaz 6,2; Jr 17,16, býti jat žádostí Nu 11,34 [sr. 11,4; Ž 106,14; Př 21,26] a j. Někteří Izraelci podle Am 5,18 toužili po dni Hospodinově, bláhově se domnívajíce, že přinese zkázu jen pohanům [sr. Iz 2,12; 13,6.9; Jl 2,1.11; 3,19], zatím co den Hospodinův přinese tmou a zkázu bez rozdílu všem činitelům nepravosti. Hebr. b-k-š [= hledati; usilovati o něco, vyžadovati] je tak přeloženo v Ex 10,11; Ezd 7,6; Neh 2,4; 5,18; Est 2,15]. Hebr. ch-m-d = hříšně dychtiti po někom, po něčem [Př 6,25; sr. Ex 20,17; Dt 5,21]. U Neh 1,11 jde o libost v bázni Boží [sr. Ž 1,2; 16,3 a j.]. Ž 143,6 překládá Zeman: »Má duše je jako země prahnoucí po tobě«. Kaz 6,9 překládá Karafiát: »Lépe jest očima viděti nežli [v] mysli těkati«. 'Očima viděti' znamená dobře využívatí [Luther] toho, co jest před očima v protikladu proti neklidnému vyhlížení něčeho vzdáleného, nejistého, nedosažitelného.

Také v NZ-ě jde o překlad celé řady řeckých sloves, jež označují přirozenou žádostivost potrawy [L 15,16; 16,21], ale také touhu po účasti na slavení velikonočního beránka [L 22,15], po zlatu a stříbru [Sk 20,33, sr. Jk 4,2], po smrti [Zj 9,6, sr. F 1,23], po Božích tajemstvích [Mk 13,17; L 17,22; sr. 1Pt 1,12], po biskupském úřadě [1Tm 3,1], po tom, aby věřící projevovali horlivost, co se týče naplnění naděje [Žd 6,11].

Často jde o zlé žádosti a tužby [Mt 5,28; 1K 10,6]. »Tělesnost obrací svůj chtíč proti Duchu a Duch proti tělesnosti, neboť to jsou přímé protivy« [Ga 5,17 v překladu Žilkové; sr. Ř 1,24; Ga 5,16; Ef 2,3; 2Pt 2,18; 1J 2,16]. Ve všech těchto citovaných místech je užito řeckého slovesa *epithymein* a podst. jména *epithymia* [*Žádost]. Podobný význam jako *epithymein* má řecké *epipothein* [= toužiti; Ř 1,11; 1Te 3,6; 2Tm 1,4 o toužení po přátelích v Kristu].

Řecké *oregesthai* [= naprahovati, vztahovati (ruce) po něčem] popisuje duševní a duchovní úsilí, vyvěrající z rozhodnutí vůle.

[1334] Žádost

1Tm 3,1 chválí toho, kdo usiluje o dozorčí úřad v církvi. Podle Žd 11,16 víra se projevuje v člověku tak, že vztahuje ruce, tíhne, směřuje k lepší vlasti, totiž nebeské. V tomto směřování je zahrnuta soustředěná vůle, jež plně spoléhá na zaslíbení [sr. Žd 11,9,13]. Vztáhne-li někdo ruce po penězích, pachtí-li se po nich [*orege-sthai*], zbloudí od víry a zaplete se do mnoha bolestí [1Tm 6,10].

Recké *aitein*, *aiteisthai*, *apaitein* [= prositi, vyžadovati, požadovati, sr. hebr. š-'-l, jehož je *aitein* překladem v LXX]. Ve smyslu vynucovati si u L 23,23. Židé podle 1K 1,22 žádají zázraků [*Znamení] k průkazu mesiáš-ství Ježíšova, t. j. »chtějí mít svou víru opřenu o viditelné, hmatatelné projevy Boží mocí a lásky« [Mt 12,38; 16,1; Mk 8,11], kdežto Řekové hledají moudrost, t. j. rozumový důkaz, aby mohli uvěřit. Obojí je v protikladu proti nz pojetí víry. Slovesa *aitein* je užíváno často tam, kde jde o prosbu, modlitbu věřících [Jk 1,5n], ale nikdy tam, kde jde o modlitbu Ježíšovu; neboť Ježíš si nic nevyprošoval pro sebe, vždy jen pro druhé. O jeho prosbách se užívá sloves *erótán* [J 14,16] nebo *deisthai* [L 22,32]. *Prošba, prositi. Recké *apaitein* u L 6,30 znamená vymáhati nazpět [to, co bylo uloupeno]. Recké *euchesthai* označuje modlitbu i přání, takže 3J 2 může znamenat nejen »Přeji ti, abys ve všem prospíval a byl zdrav«, nýbrž také »Modlím se, aby se ti dobře vedlo ve všem a abys byl zdrav«. Reckého *epizétein* [= vyhledávati] je s pochvalou užito o prokonsulovi Sergiu Pavlovi [Sk 13,7]. »Ten si zavolal Barnabáše a Pavla a byl by si rád poslechl slovo Boží. Avšak Elymas...« [Překlad Hejčlův]. *Hledající, hledati. Recké *zélun* znamená horliti o něco. Pavel v 1K 14,1 radí, aby Korintští usilovali o lásku, horlili o duchovní dary; z nich nejvíce o dar prorokování, t. j. o srozumitelnou řeč z osvětlení a vnuknutí Ducha sv., jež dává posluchačům poučení, povzbuzení a útěchu.

Recké *parakalein* [= někoho přivolati, aby přijal přátelskou domluvu, napomenutí, povzbuzení, výzvu] překládají Kral. slovesem ž-i ve 2K 5,20. Žilka překládá: »Jsme tedy posly pro Krista, jako by vás Bůh skrze nás napomínal« [sr. Sk 15,32, kde je totéž recké sloveso překládáno výrazem 'napomínati'].

Žádost. Tak jako sloveso *žádati má i podst. jméno ž. mnoho významů. Většinou jde o odvozeniny sloves š-'-l a 'v-h [viz *Žádati]: 'avvá, š'élá a ta'ová, při čemž může jít o požadavek [Sd 8,24], přání [Est 5,6nn; Jb 6,8; Ž 105,40], tužbu [Ž 10,17; 21,3; 37,4; 38,10; Př 11,23; 13,12; Iz 26,8]. Hebr. ta'ová, jehož výskyt jsme zařadili pod pojem tužba, je v přední řadě označením psychologickým [jen druhotně ethickým] a vyjadřuje silné citové vzrušení, jež se ovšem zmocňuje celého člověka, jeho duše. Podle Pedersena [Israel I., str. 147] ž. je ve SZ-ě označením všeho, co nějak může posilnit *duši člověka, ať už jde

o pokrm pro tělo [Dt 12,20n] nebo o podíl na obětních darech [1S 2,16] nebo u krále o kralování a tím o posílení královské duše [2S 3,21; 1Kr 11,37] nebo u Izraelce o rozpomínání na Hospodina a jeho jméno [Iz 26,8]. Věřící až umdlévá, je zkrušen touhou po soudech [právěch] Hospodinových [Ž 119,20], po jeho slovech [Ž 119,82]. Přišel-li levita z venkovského města do Jerusalema »s velikou ž-i své duše« [Dt 18,6], znamenalo to pro Izraelce, že toužil po všem, co mu jako knězi náleží: po obětním právu, podílu na obětních darech, krátce po všem, co může posilnit jeho levitskou duši. Ž. není výrazem síly, ale tužba po síle. Zvrácená je ž. teprve tenkrát, touží-li člověk po více, než jeho duše může snést a je schopna přijmout. Takový »rozšířuje jako peklo duši svou« [Ab 2,5], jež se nemůže nasytit. Pedersen má za to, že *ba'al nefes*, jež Kral. překládají v Př. 23,2 výrazem 'lakotný', znamená 'plný žádostí'. Duše takového člověka trpí nadmutím, rozšířením [Kral. *vysokomyšlností, Př 28,25], což vede k vlastní zhoubě [Ž 112,10; Př 1,19; 21,25n]. Je to ž., která se neдрží mezi, určených Bohem, nedovede splehnout na jeho dobrotu a péči [Nu 11,4,34; Ž 78,30; 106,14.*Kibrot Hattáve], nedovede se držeti v kázni podle Božích příkazů [sr. 2S 11,2; Jb 31,1], a tak se prohřešuje proti svrchovanému prikázání lásky k Bohu z celého srdce, ze vsí duše a ze vsí síly [Dt 6,5]. Takové Bůh pouští v ž-i jejich srdce [hebr. š'erirút = tvrdost, zatvrzelost, Ž 81,13; totéž slovo překládají Kral. u Jr 3,17; 7,24; 11,8; 13,10; 16,12; 18,12 výrazem 'zdní srdce', Karafiát 'převrácenost srdce'. Sr. R 1,24.26n], nebo odjímá to, po čem touží oči [Ez 24,16.21.25].

Všimněme si některých zvláštností. Karafiát překládá Kaz 3,11: »I věčnost dal v srdce jejich« [t. j. synů lidských]. Jde tu o překlad hebr. 'ólám, jež původně znamenalo skrytou, neznámou dobu, budoucnost i vzdálenou minulost, pak i věčnost. Kral. ve svém překladu následují Vulgátu, když mluví o 'ž-i světa'. LXX má *aion* [= věk]. Snad tu jde o myšlenku, že Bůh dal lidem schopnost učinit si představu o předlouhém trvání věci, jejichž počátek ani konec není s to postihnout. Člověk je schopen hledět nazpět i vyhlížet do budoucnosti, ale to mu nepomůže plně vystihnout to, co Bůh koná v přítomnosti, a vyřešit každodenní problémy. O věčnost v našem slova smyslu tu nejde. - Sporný je překlad Kaz 12,5. Hebr. 'abijjóná podle slovníků i podle LXX a Vulgáty prý znamená květ kaparníku [Capparis spinosa, kapara trnitá], jehož poupata se nakládala od pradávnych dob do soli a octa [t. zv. kaprlata] a sloužila k povzbuzení chuti a k posílení. Kaz prý chce říci, že v době stáří nic už nepomohou žádné prostředky k povzbuzení chuti k jídlu. Ale sloveso *p-r-r*, které Kral. překládají výrazem, 'porušiti se', lze také překládati slovesem prasknouti. Myslí se tu na přezrálý plod kapary, který při nejmenším doteku praská a opadáva. Pak by tu byl jiný obraz stáří zralého pro hrob a výkazujiho

známky sešlosti. - V Ž 61,6 jde nikoli o ž-i, nýbrž o sliby [hebr. *néder*. Zeman: »Bože, naslouchal jsi mým slibům«]. - V Ž 86,6 jde o úpěnlivé prosby [hebr. *tachⁿnún*. Hebr. *síⁿch* v Ž 102,1; 142,3 lze snad překládati výrazem žal, samomluva, nářek. - Dn 4,14 překládá Karafiát: »Z usouzení hlásných výpověď [= nařízení], a poručení svatých vyžádáno k tomu, aby poznali živí...«. Podle syrského překladu je toto místo ještě srozumitelnější: »Z usnesení hlásných je toto nařízení, a podle slova svatých je požadavek, aby...«. Nabuchodonozor ve svém vidění spatřil božský poradní sbor, složený z *hlásných a svatých; v tomto sboru jsou prodiskutovávány všechny otázky a usnášeny výnosy a požadavky [sr. Ga 3,19; Žd 2,2].

Hebr. *šúká* je pohlavní pud. Karafiát překládá Gn 3,16 přesněji: »Po muži tvém [bude] žádost tvá« [sr. Pís 7,10]. Obrazně o hříchu, který touží po člověku v Gn 4,7. Karafiát: »Hřích ve dveřích leží, a po tobě žádost jeho«.

Také v NZ-ě je tak překládáno několik řeckých výrazů, jež znamenají požadavek, přání [L 23,24], touhu [Ř 15,23; 2K 7,7,11], vášně [Ř 7,5; sr. Ga 5,24, kde Žilka překládá „s vášněmi a chtíči“], chtíče [Ř 1,27] modlitební prosbu [F 4,6; 1Tm 5,5], přimluvu [1Tm 2,1]. Nejčastěji jde o překlad řeckého *epithymia* [= pud, žádostivost, dychtivost], jež může označovat touhu po někom [1Te 2,17] nebo po něčem [L 22,15; F 1,23], většinou však ve špatném slova smyslu: Mk 4,19; Ř 1,24; Ju 16. Jsou to ž-i zatvrzelého, neposlušného srdce [Ř 1,24], smrtelného *těla [Ř 6,12; Ga 5,16; Ef 2,3; 1J 2,16; 2Pt 2,18], očí [1J 2,16], otceďábla [J 8,44], světa [1J 2,17]. Jsou to lidské chtíče [Kral. tělesné ž-iⁱ, 1Pt 4,2], tělesné [1Pt 2,11], světské [Tt 2,12], mládenčí [žádostivosti mládí, 2Tm 2,22], zlé [Ko 3,5], klamavé [Ef 4,22], nerozumné a škodlivé [1Tm 6,9] ž-i, vlastní libůstky [2Tm 4,3; 2Pt 3,3], vedoucí k porušení [2Pt 1,4], nečistotě [2Pt 2,10] a pod. I tam, kde není žádného přívlastku, je ze souvislosti jasné, že jde o zhoubné a hříšné ž-i [Ř 7,7n; Ga 5,24; 1Te 4,5; 2Tm 3,6; Tt 3,3; Jk 1,14n; 1Pt 4,3]. Některá místa v NZ-ě ukazují na ž-ivost peněz jako na kořen všeho zlého [1Tm 6,9n; 2Tm 3,2; sr. L 16,14; Mt 6,24]. Ř. 13,14 počítá mezi ž-i hodování, opilství, smilství, chlípčnosti, svár a závist. Sr. Ga 5,16-23. Všecky vyvěrají z hříchu, jenž ovládá člověka, když ho přestal ovládat Bůh, z jeho tělesnosti [Ga 5,16,24], oddělenosti od Boha, neposlušnosti Zákona, jež vyvolává Boží hněv [Ř 1,18nn]. Ž. je pramenem jednotlivých hříchů [J 1,14n]. Souvisí se *světem [1J 2,15nn] a zanikne s ním. I po přijetí Ducha sv. zůstává ž. nebezpečím, proti němuž nutno všemi silami bojovat [Tt 2,12; 1Pt 1,14]. Při tom nutno mít na paměti, že podle NZ-a tělo samo o sobě není zlem, i když se může stát kořistí zlých ž-i [Ř 6,12]; stejně se může stát nástrojem spravedlnosti [Ř 6,13].

Žádostivě, žádostivý, stč. snažně, horlivě,

Žádostivě-Zalm [1335]

napjatě [Ž 40,2]; žádaný, žádoucí, žádoucný, milý [Gn 3,6; Ž 19,11; Př 3,15; 8, 11; 21,20; Kaz 12,10; Jr 8,3], vytoužený [Ž 107,30], rozkošný [Jr 3,19; Za 7,14], libezný [Pís 2,14]. .Býti žádostiv^ý = míti zálibu, libovati si, chtít [1S 18,25; 2S 24,3; Ž 34,13; Iz 1,11], toužiti [Ž 84,3; 119,131; Př 12,12; Pís 2,3; Iz 53,2; Jr 17,16], vyhledávati, hledati přístup k někomu [1Kr 10,24; 2Pa 9,23], zatoužiti [Jb 14,15], býti chtivý [Ž 17,12; 68,31], míti choutky [Ž 140,9], býti zvědav [Dn 7,19] a pod. V hebrejštině je užito několika různých výrazů, z nichž o většině byla učiněna zmínka v heslech *Žádati, *Žádot.

Také v NZ-ě jde o řadu řeckých výrazů, jež znamenají snažiti se, toužiti [L 9,9; 19,3; 1Pt 1,12], dychtiti, bažiti [1Tm 6,10; Tt 1,7], míti touhu [1K 10,6; 1Pt 2,2]. Řecké *afilargyros* v 1Tm 3,3 = nemilovný peněz, nehrabivý, nezištný, *kenodoxos* v Ga 5,26 = žádostivý marné chvály, *vychloubačný, chvastounský, *filotimeisthai* v Ř 15,20 = J hledati, viděti svou část v něčem, dáti si velmi záležet na něčem. Zj 18,14 lze srozumitelněji překládat se Žilkou: »Ovoce, po kterém tvá duše dychtíla, odešlo od tebe«, nebo s Hejčlem: »Také tvé zamilované ovoce ti zmizelo«.

Žádoucí. Výraz, vyskytující se v Ag 2,8, byl od nejstarších dob vykládán jako přímé osobní označení Mesiáše-Krista. Tak starokřesťanští církevní Otcové a Vulgáta, snad podle definice rabbiho ben Akiby, tak i Luther a Kral., kteří slovo píší s velkým Ž. Avšak již současníci těchto vykladačů počítávali gramatickou nejistotu překladu, protože hebr. věta doslovně zní: »Žádot všech národů přijdou« [podmět v singuláru feminina, sloveso v plurálu]. Tuto nejistotu překladu vyjádřili Kral. v Poznámkách, kde vedle tradičního christologického výkladu nabízejí ještě možnost tří dalších. LXX podává správný překlad: »Přijdou vybrané [vzácné, drahé, žádostivé věci, hebr. *chemdá*, sr. 2Pa 32,27; 36,10, kde totéž slovo je přeloženo výrazem klenot] všech národů«, aby totiž byl obnovený dům Boží naplněn krásou a slávou jako předchozí chrám Šalomounův. Aggeova věta je obměnou Izaiášova proroctví, kap. 60, zvl. v. 4-9. Pravdou však zůstává, že proroctví Ag je v širším slova smyslu mesiášské [sr. Zj 21,24,26]. č.

Žalář. *Vězeň, vězeň.

Zalm [jako slovesný druh]. Tímto slovem odvozeným z řeckého *psalmos* [píseň doprovázená drnkacím nástrojem] přes latinské *psalmus* se překládá nejčastěji hebr. *mizmôr* [Ž 3,1; 92,1 a mn. j.], jež je patrně označením zpěvu doprovázeného hudbou. Tímto slovem se překládají i jiné podobné hebr. výrazy [Ž 95,2; Iz 51,3]. V češtině musíme vyjádřit hebr. sloveso *zammér* obratem „žalmy zpívati, propěvovati“, na př. Sd 5,3; Iz 12,5; 1Pa 16,9; Ž 7,18; 18,50.

Jak je i z uvedených míst patrné, vyskytují

[1336] Žalmy

se v SZ-ě [i v NZ-ě] ž-y i mimo knihu *žalmů: v knihách historických [na př. modlitba Anny, 1S 2,1-10], prorockých [na př. Iz 12; 38,10-20; Jon 2,3-10]. I v pozdější době vznikaly ž-y, z nichž některé jsou zařazeny i do knih apokryfních [na př. Sirach 51; 1Mak 7,37n], soubor 18 pozdních ž-ů z prvního stol. př. Kr. tvoří pseudepigrafii »Žalmy Šalomounovy«. Přibližně z této doby pocházejí i roku 1947 u Mrtvého moře nalezené ž-y essejské, t. zv. *hódájót*.

V NZ-ě je tento druh zastoupen u L 1 [v. 46-55 chvalo zpěv Mariin, t. zv. »Magnificat«, v. 68-80 zpěv Zachariášův, t. zv. »Benedictus«] a ve Zj [na př. 4,11; 15,3n; 19,5-8]. V apoštolských sborech byl pěstován zpěv různých písní, též ž-ů [Ko 3,16; Ef 5,19]. Nelze s jistotou říci, zda je tím označován druh písně či přímo ž-y sz [k citátu jejich v NZ-ě viz *Žalmy, odst. 12]. Různé druhy ž-ů, královské ž-y, hymny, [děkovné] chvalo zpěvy, žalo zpěvy jsou popsány v hesle *Píseň, str. 63 ln.

Žalmy [Kniha žalmů].

[1. Název. 2. Obsah. 3. Jiné počítání. 4. Nadpisy. 5. Poznámky uprostřed a na konci žalmů. 6. Básnické tvary. 7. Slovesné druhy v knize žalmů. 8. Žalmy v bohoslužbě a v soukromé modlitbě. 9. Žalmy individuální a kolektivní. 10. Chrámoví zpěváci jako nositelé žalmové tradice. 11. Kniha žalmů jako zpěvník druhého chrámu. 12. Otázka autorů. 13. Doba vzniku jednotlivých žalmů. 14. Složení knihy žalmů. 15. Starší sbírky. 16. Vznik knihy žalmů. 17. Místo Žalmů v biblickém kánonu. 18. Žalmy v NZ-19. Pozdější užití žalmů. 20. Význam žalmů.]

1. Název. Hebrejský název [*šéfer*] *t^ehillim* je zvláštním způsobem tvořené množné číslo slova *t^ehillá* »chvalo zpěv«, jež se vyskytuje jen jednou v této knize [Ž 145,1]. Recké názvy, a podle nich i latinské a naše, jsou buď *psalmoi*, *psalmi*, žalmy - což odpovídá hebrejskému -, nebo počínaje řeckým rukopisem Alexandrijským [A; *Bible] *psalterion*, *psalterium*, *žaltář, - toto slovo značilo původně hudební nástroj. V NZ se mluví o knize ž-ů u L 20,42; 24,44; Sk 1,20.

2. Obsah. Pro nedostatek místa nelze zde podati obsah všech 150 ž-ů. Všechny jsou však uvedeny podle druhů v odst. 7. K rozdělení na 5 t. zv. knih viz odst. 14. Velmi vhodné obsahy ž-ů pořídil docent Dr J.Janko pro autorisovaný překlad žalmů slovenské evang. a. v. církve [Tranoscius, 1952]. Viz též »Přehled žalmů podle obsahu a určení« v knize »Voláme z hlubokosti« [Kalich, 1953] na str. 29—32.

3. Jiné počítání. Běžné rozdělení [150 žalmů] na některých místech zřejmě všude nezachycuje původní rozsah žalmů: tak zcela jistě patří dohromady Ž 9 a 10, které navazují na sebe abecedními začátky veršů; Ž 42 a 43 jsou spojeny refrémem; patrně i Ž 117 patří jako závěr k žalmu předchozímu. Naproti tomu není vyloučeno, že některé žalmy jsou složeny ze dvou částí původně samostatných -

jistě Ž 108, který je složen ze dvou částí, Ž 57, 8-12 a 60, 7-14; podle některých vykladačů též Ž 19; 36; 89 a j. Podle zmínek v talmutu se počítalo jen 147 ž-ů; Ž 1 a 2 byly čítány za jeden [sr. dále odst. 18].

Starý řecký překlad septuagintní, latinská Vulgáta a staré české překlady mají jiné počítání: spojují Ž 9 a 10 [= 9], 114 a 115 [= 113], naproti tomu rozdělují Ž 116 [v. 1-9 = 114; v. 10-19 = 115] a 147 [v. 1-11 = 146; v. 12-20 = 147]. Shodují se tedy tato počítání jen v prvních osmi a v posledních třech ž-ech; ž-ům 11-113 a 117-146 odpovídají v řeckých a latinských biblích ž-y s pořadovým číslem o 1 menší. [Septuaginta má ještě navíc pozdní Ž 151].

4. Nadpisy. Většina ž-ů je opatřena nadpisy různého druhu a smyslu. Většinou pocházejí z doby pozdější než ž-y samy a často neodpovídají jejich obsahu; některé z nich jsou nám těžko srozumitelné, a nerozuměli jim již řečtí překladatelé v III. stol. př. Kr. Proto je někde obtížné zjistit nejen smysl, nýbrž i druh nadpisů.

a) Autoři. U 100 ž-ů jsou uvedena jména osob, které upravovatelé knihy Ž pokládali za jejich původce, u 13 [po př. 14] ž-ů Davidových též okolnosti vzniku. O ceně těchto pozdních údajů a jejich možnostech k zjištění skutečného původu viz dále odst. 12.

b) Druhy žalmů po stránce hudební: *mizmór*, to jest píseň, s doprovodem strunného drnkacího nástroje, *Žalm; *šír*, píseň, značí asi zpěv bez průvodu. Toto označení se vyskytuje samotné u Ž 46, 120-134 [písně stupňů], a ve tvaru ženském *širá* u Ž 18; společně s označením *mizmór* u Ž 30, 48, 65-68, 75, 76, 83, 87, 88, 92, 108. Jako píseň milostná a zároveň *maskil* je označen Ž 45; *maskil* znamená asi »vyučující, poučný« [sr. 2Pa 30,22; Bič: holdovací]: Ž 32, 42, 44, 45, 52-55, 74, 78, 88, 89, 142 [Viz též Ž 47,8]; *miktám*, smysl nejasný, pro příbuznost se slovem *ketem* — »ryzí zlato« se vykládá jako »zlatý žalm« a pod.: Ž 16, 56-60; *šhillá* hymnus, »chvalitebná píseň«, jen v Ž 145; *šfillá* »modlitba«: Ž 17, 86, 90, 102, 142 [zároveň *maskil*]; sr. též Ž 72, 20; *šiggájón*, zcela nejasné [Kral: »osvědčení neviný«, jen v Ž 7. Vyskytuje se též v Ab 3,1, kde Kraličtí nechali nepřeložené. Tyto nadpisy asi naznačují částečně i způsob přednesu.

c) Pokyny k přednesu: *la-m^enassé^ech*, význam i způsob psaní nejistý. Masoretský text rozumí tomuto slovu jako přechodníku a s tím souhlasí Aquila a Hieronymus, kteří je vykládají jako »vítězi« [3. pád]. Podle 1Pa 15,21 souvisí toto slovo nějak s hraním na harfu. Obvykle se nyní překládá »dirigentu, sborníka [Kral: »přednímu zpěváku«]. Překlad septuagintní rozuměl tomuto slovu, které však četl jinak, jako »ke konci, k dokonání«. Mowinckel vykládá toto slovo v předpokládaném

původnějším tvaru *l'minsach* jako »k rozzáření [totiž: obličej Hospodinova]«.

Další nadpisy značí patrně hudební nástroje nebo jejich skupiny: *bi-n'gînôt*, strunné nástroje: Ž 4, 6, 54, 55, 67, 76, sr. též Ž 61; *'el ha-n'chilôt* snad: s flétnami, Ž 5; snad nástroje, možná však i jiné údaje značí: *'al ha-gittit*, na nástroj gátský, po př. možná na nápěv gátský, nebo na nápěv souvisící s lisem, t. j. vinařský, Ž 8, 81, 84; *'al ha-š'mînôt*, na osmistrunný nástroj, možná též v oktávě [srov. 1Pa 15,21]; Ž 6,12; *'al šošannim* na šestistrunný nástroj, nebo »o liliích«: Ž 45; 69; u Ž 60 a 80 je ještě *'édût*, což znamená obyčejně »svědectví«.

Další nadpisy značí buď asi způsob přednesu nebo nápěv podle známé písně: *'al mach'llat*, snad »k tanečnímu reji«: Ž 53, 88; *'al 'lámôt*, »o pannách«, po př. panenským způsobem, t. j. vysokým hlasem [srov. 1Pa 15,20]; Ž 46.

Ostatní nadpisy značí patrně nápěvy známých písní, podle nichž se má uvedený žalm zpívat: *'al mût la-bén*, »o smrti syna« [Ž 9, sr. Ž 48,15]; *'al 'ajjelet ha-šachar*, »o lani červánku« [či starokananejské božstvo Šachar?] [Ž 22]; *'al jônât 'elem r'chókím* »o holubici zmlknutí dále«: Ž 56; *'al tašchét*, »nezahlazuj!«: Ž 57-59, 75. [Bič: písně při slavnostech vinobraní (srov. Iz 65,8), pak i o svátcích stánků či nastolovacích].

d) Označení bohoslužebného účelu: k posvěcení [obnovení chrámu]: Ž 30; k děkovné oběti: Ž 100; *l'hazkír*, Kral.: »k připomínání« spíše však k obětování kadidla při oběti suché, viz Lv 2,2; *l'annôt*, Kral. v Ž 88,1 »k zpívání«, spíše však »k ponížení duše«, t. j. k pokání, sr. Lv 20,10 a 31. Modlitba chudého, když sevřín jsa před Hospodinem vylévá žádosti své: Ž 102; »k vyučování«, Ž 60; *širé ha-ma'lot* »písně stupňů«, nejspíše písně poutníků, kteří vystupovali do vysoko položeného Jerusalema [jiné výklady: písně na stupních mezi chrámovými nádvořími, písně podle hudebních stupnic]: Ž 120-134.

5. Poznámky uprostřed a na konci žalmů: **séla* 71 x v žalmech, 3x v Ab 3. Smysl nejistý: »přestávka, nástrojová mezihra, zesílení hlasu«. Na konci některých žalmů jsou verše, které původně byly liturgickými závěry a s vlastním žalmem souvisely velmi volně. Viz doklad tohoto zvyku v 1Pa 16,34-36, podle toho i Ž 106,47-48. Zvláště byly asi takovéto dodatky připojovány k žalmům, které končily vyhrůžkou nebo přáním zlého, na př. 2,12; 3,9; ale i jinde, na př. 25,22. Takovýto závěr je i v pozdějších židovských modlitbách, i v modlitbě Páně Mt 6,13. [Sr. závěr ž-ů v liturgii evang. a v církve: »Sláva Bohu...«]

6. Básnické tvary. K formě veršů viz *Starý Zákon, s. 973 a *Píseň, s. 632.

V některých ž-ech můžeme pozorovat i skupování veršů v sloky [strofy], které bývají zakončeny refrény [Ž 42 a 43; 46; 59; 80; a zvláště výrazně 107]. Umělá stavba strofická je v abecedním ž-u 119, kde vždy osm následujících veršů začíná týmž písmenem abecedy,

Žalmy [1337]

takže celý ž. má 22 slok. Podle abecedy jsou seřazeny i jiné ž-y, v nichž začínají půlverše [111; 112], verše [25; 34; 145] nebo sloky [9 spolu s 10; 37] vždy postupně písmeny podle jejich abecedního pořádku. Tato stavba je však leckde dodatečně porušena.

V dřívější době se mělo za to, že se v některých ž-ech [na př. 2; 110] vyskytují akrosticha, t. j. že začáteční písmena veršů dávají určité jméno [v uvedených případech *Jannaj*, *Širřfôn*]; podle všeho jsou to však jevy zcela náhodné.

Lze mít za to, že již ve starých dobách bývaly přednášeny při různých příležitostech jen části ž-ů [sr. Ž 70, jenž je závěrem ž-u 40], po př. že části různých ž-ů byly spolu spojovány; na př. Ž 108, zčásti Ž 57 a 60.

7. Slovesné druhy v knize žalmů. Po různých pokusech o rozčlenění ž-u po stránce tvarové i obsahové podal vyhovující řešení Gunkel, na něhož všichni další badatelé navazují. K jednotlivým slovesným druhům viz *Píseň, s. 631-632. Všechny ž-y zaradil k určitým typům H. Schmidt ve svém výkladu [1934], zdůrazňoval však - v některých případech snad přílišně - původní funkci ž-ů při různých kultických příležitostech rázu veřejného i soukromého. Následující přehled je založen na rozdělení Schmidtově.

Žalozpěvy lidu při modlitebních dnech ve svatyni, v nichž se prosí za vysvobození od nepřátel: 44; 60; 74; 79; 80; 83; 85; 90; 124; 126*

Žalozpěvy jednotlivců rozlišuje - snad až příliš přesně - Schmidt na modlitby po uzdravení z nemoci [6; 13; 22 zač.; 28; 31 konec; 38; 51; 61; 71; 88; 102; 130] a na prosby o Boží zakročení před soudem: 3 — 5; 7; [11]; 17; 26; 27; 31 zač.; 35; 42 a 43; 54-57; 59; 62; [64]; 69; 70; 86; 109; 140; 142; 143. Tyto modlitby často náhle přecházejí z úpěnlivých proseb k výkřikům díky a radosti; z toho se soudí, že mezi tyto části původně při použití ž-ů patřilo oznámení věštby či pod., jež rozhodla o vysvobození prosebníka. [Viz též dále odst. 8]. V některých z těchto ž-ů snad původně byl trpícím král, představitel lidu [Birkeland, Bič].

Z děkovných ž-ů jsou nejčastější takové, kde je díky zařazen do sváteční liturgie: 32; 40; 41; 52; 65; 66; 75; 92; 94 konec; 100; 103; 106; 107; 116 a 117; 118; 136; 138; 146. Vyskytují se však i díkyvzdání bez liturgie: [9]; 18 zač.; [19kon.]; 22 kon.; 30; 63; 73; [108]; 111; 120.

Samostatné hymny [chvalozpěvy] sloužily asi často k závěru slavnosti: 8; 19 zač.; 29; 33; 36 konec; [67]; 104; 105; 113; 114; 134; 135; 145; 147; 148; 150.

Kromě těchto obecnějších druhů je možno s větší nebo menší pravděpodobností odlišit i ž-y pro zvláštní příležitosti. Mowinkel, Schmidt i mnozí jiní mají za to, že podobně jako v Babylonii se i v starém Izraeli slavil o Novém roce svátek nastolení Hospodina jako krále

[1338] Žalmy

[není však pro to v SZ přímých dokladů, i když je tato možnost pravděpodobná]. Mezi tyto nastolovací ž-y patří podle Schmidta: 24 kon.; 46-48; 68; 76; 87; 89 zač.; 93; 96-99; 149. Význačná úloha krále, který vystupuje v bohoslužbě jako představitel celého národa, je vyjádřena v královských žalmech, které se zpívaly při nastolení a snad též při jeho výročních*; 18 kon.; 20; 21; 72; 89 kon.; 101; 110; 132; 144.

S bohoslužbou úzce souvisí i ž-y, které byly zpívány - patrně střídavě přicházejícími poutníky a vítajícími kněžími - při příchodu průvodu do chrámu o svátcích: 15; 24 zač.; 81; 84; 91; 95; 115; 121; po př. asi i při odchodu [Ž 122].

Zbýlé ž-y zařazuje Schmidt do několika skupin, avšak právě v těchto případech jsou mezi vykladači velké rozdíly.

Do t. zv. pozdravných básní řadí dosti vnějšně ty, které začínají pozdravem 'ašre »blahoslavený« [1; 112; 127; 128; 133]. Další skupinu tvoří ty ž-y, které obsahují poučné úvahy, a tím se blíží knihám »Moudrosti«: [9 a 10]; 12; [14]; 19 kon.; 36 zač.; 39; 49; 50; 53; 58; [73]; 77; 78; 82; 94 zač.; 139; 141. K nim přiřazuje i básně abecední [viz odst. 6]: 9 a 10; 25; 34; 37; 111; 112; 145. Některé z nich jsou však spíše rázu hymnického.

Všechny uvedené druhy a ž-y sloužily asi přímo bohoslužbě. Kromě nich však uvádí Schmidt i takové, které byly asi skládány pro osobní potřeby jednotlivců: 11; 16; 23; 123; 125; 129; 131. Právě tyto ž-y jsou nám dnes nejbližší a nejennějšší; není však důvod, abychom je proto považovali za nepoužitelné v sz bohoslužbě, zvláště 4 posléze uvedené z »písní stupňů«.

Za zcela zvláštní a samostatné považuje konečně Schmidt královský svatební ž. 45, a báseň o zjetí babylonském ž. 137; z těch však náleží svým rázem prvý ke královským ž-ům, druhý k žalozpěvům lidu.

8. Žalmy v bohoslužbě a v soukromé modlitbě. Již z doby před zjetím babylonským jsou doklady o zpěvu a hudbě při bohoslužbě, avšak nejsou v nich přímo zmínky o ž-ech [Am 5,23; viz též Ex 32,18; Iz 30,9]. V knihách Pa, které si vůbec mnoho všímají bohoslužebných zařízení, jsou i hojné zprávy o zpěvu [1Pa, kap. 15-16; 25]. Tato zařízení jsou připisována sice králi Davidovi, avšak týkají se teprve doby po návratu ze zjetí babylonského a jsou jen do starší doby promítnuta. Zde jsou již přesné doklady o zpěvu ž-ů 105; 96 a snad i 106 [1Pa 16,8-36].

V hebrejské bibli některé nadpisy ukazují bohoslužebné užití ž-ů, viz odst. 6 c. V řeckém překladu septuagintním jsou takové nadpisy daleko četnější: při stálé oběti v sobotu byl zpíván Ž 92 a 38, v ostatní dny postupně Ž 24; 48; 82; 94; 81; 93. Ž-y byly zpívány též při »dodatečných obětech« [músáf]. Na Nový rok byly zpívány Ž 81 a 29, o svátcích

velikonočních t. zv. *hallél* [Ž 113—118]. Některé ž-y byly patrně zpívány střídavě jako antifony, tak Ž 136 se stálým refrénem, snad i Ž 15; 24 a j. I do synagogální bohoslužby bylo užívání ž-ů převzato v hojné míře, jak pro bohoslužby každodenní, tak i pro sobotní a sváteční.

Kromě těchto dokladů o bohoslužbě sbořové je možno uvést, aspoň v náznacích, i použití ž-ů při bohoslužebných úkonech pro jednotlivce, které však se též konaly v chrámě. [Průkopnické dílo v tomto směru vykonal norský theolog Mowinckel]. T. zv. modlitby obžalovaného se zdají naznačovat, že mezi částí prosebnou, na př. Ž 7,1-12, a vyjádřením jistoty a díky [v. 13-18] docházelo k nějakému rozhodnutí Božím, asi ve formě věštby [sr. též Ex 22,8; 1K 8, 31-32]. Podobně i v prosbách za uzdravení lze snad předpokládat nějaký úkon mezi prosbou [na př. Ž 6,1-8] a jejím vyslyšením [v. 9-10]. Zde patrně se užívalo, podobně jako jinde ve starém Orientě a v Recku, t. zv. inkubace: prosebník strávil noc v chrámu, a buď spánkem samotným nebo v spánku zjeveným snem byl uzdraven [srov. Ž 17,15; 4,9]. Mowinckel, Daněk a Bič nalézají v ž-ech i doklady pro věštění [nejspíše z jater - *haruspiciuni*], jež však prý bylo dodatečně v textu ž-u změněno v »jitra« [na př. Ž 5,4].

Zmínka o různých bohoslužebných, po př. obřadných úkonech je v Ž velmi mnoho, zcela jistě jim však pozdější doba rozuměla obrazně. Je tedy spíše otázkou, kde máme počítat s původním konkrétním předmětem či úkonem, a kde již básník ž-ů sám jen použil obrazu. Tak na př. Ž 51,9: očištění yzopem bylo ve staré době skutečně prováděno, avšak později se stává jen obrazem pro očistu od hříchů vůbec. I v bohoslužebných úkonech, které se konaly mimo chrám, měly ž-y své místo: při velikonoční večeři byly zpívány Ž 113-118, viz Mt 26,30.

Naproti tomu je poměrně méně dokladů o užívání ž-ů při soukromé modlitbě. Modlitby proroka Jeremiáše [11,18-12,6; 15, 15-21; 17, 12-18] ukazují, že prorok navazoval na určitý způsob vyjadřování, z kterého jsou odvozeny i naše ž-y. Podobně i modlitba Ezdrášova [9,6-15] ukazuje, že ž-ový sloh byl i pro soukromé modlitby nejpříměřenější. Avšak přímé doklady pro užívání ž-ů v soukromé modlitbě v SZ nejsou.

9. Žalmy individuální a kolektivní. Uvedené doklady pro téměř výhradně bohoslužebné užívání ž-ů však neříkají, že by ž-y vesměs vyjadřovaly slova kolektivu náboženského shromáždění. [Toto mínění bylo v nedávné době velmi rozšířeno]. Tak na př. Ž 129 je sice vyjadřován v jednotném čísle, avšak výzva, »rciž nyní, Izraeli« [v. 1] ukazuje, že je zde míněn lid. Tam, kde se mluví v množném čísle, je kolektivní výklad jasný. Naproti tomu některé výrazy v 1. osobě se týkají spíše jednotlivce [na př. Ž 22, v. 10-11, 23, 26; Ž 26,12; 35, 18-27], zvláště v prosbách o pomoc v nemoci a v soudu [viz výše]. [Tyto individuální

Žalmy [1339]

ž-y můžeme přirovnat k příležitostným modlitbám v evang. agendách, které pronáší duchovní, a člen sboru je po něm nahlas nebo potichu opakuje].

Je však záhodno připomenout, že v starém Orientě rozdíl mezi jednotlivcem a kolektivem nebyl tak zřetelně pocítován a vyjadřován jako u nás. Kromě toho kolektiv lidu býval zastupován v bohoslužbě králem a později veleknězem. Tedy mnohé výrazy jednotného čísla se týkají kolektivu, věřícího lidu izraelského, po př. později náboženské obce judské. [Ostatně i v našich písních se často používá jednotného čísla, avšak zpívající shromáždění je právem vztahuje na celé obecnství.]

10. Chrámoví zpěváci jako nositelé žalmové tradice. I když mnohé žalmy jsou označovány jako dílo krále Davida [viz též odst. 12], i když mezi jejich autory lze, zvláště ve starší době, předpokládat i dvořany a kněze, přece jen péče o pěstování a přednes ž-ů byly úkolem sboru chrámových zpěváků. V době královské jimi byli též t. zv. kultovní proroci, kteří skládali a přednášeli básně pro různé příležitosti bohoslužebné, pravidelné svátky i mimořádné slavnosti [t. z v. prorocké liturgie].

V době po návratu ze zajetí babylonského pečovali o chrámový zpěv chrámoví *zpěváci, kteří byli zařazeni do různých skupin. Při návratu jsou připomínáni jen synové Azafovi [Ezd 2,42], později se připomínají též Hémán a Etan [1Pa 15, 16-19]. Tyto údaje doby poexilní jsou však biblickým podáním promítnuty zpět do doby krále Davida. Zdá se, že teprve v době poexilní byl zdůrazňován levitský původ těchto zpěváků [viz též 1Pa 16,4-7 a 37-42; zde přichází i další jméno — Jedutun]. V další fázi byli podobně jako kněží rozděleni i zpěváci, synové Azafovi, Jedutunovi a Hémánovi do 24 skupin [tříd], které se postupně ve službě střídaly [1Pa 25,1-31].

Tito lidé přirozeně ve svých písních velebili Jerusalem, chrám i oltář, avšak je pozoruhodno, že oběti jsou v žalmech připomínány poměrně zřídka [na př. 20,4; 118,27; asi též 116,17]. Častěji se ukazuje, že oběti nejsou tak potřebné jako chvály a modlitby [Ž 40,7; 50, v. 8-15.23; 51,18-19, sr. však v. 21]. I jinde je zdůrazňován význam modliteb a zpěvů.

Není dosti jasné, v jakém vztahu byli chrámoví zpěváci vůči kněžím. Zcela jistě jim byli služebně podřízeni, avšak právě tento vztah i sociální rozdíl vedly zpěváky jednak k samostatnějšímu uplatňování, jednak k většímu porozumění pro duchovní potřeby lidu. Mnohokrát je v ž-ech pronášeno ujištění o Boží pomoci chudým [na př. 9,10.19; 34,7; 69,34; 140,13], varování proti jejich utiskovatelům [14,6; 82,3]; často vyjadřují prosby chudých o pomoc Hospodinovu [Ž 40,18; Ž 10,12; nadpis Ž 102].

11. Kniha žalmů jako zpěvník druhého chrámu. Přes různé námitky zůstává toto pojetí stále nejoprávněnější. Je ovšem záhodno připomenout, že v knize ž-ů je obsažen jen výběr toho nejhodnotnějšího z písňového

pokladu jerusalemského chrámu. Proto se mohla kniha ž-ů stát zároveň autoritativním vyjádřením sz náboženství, jež pak sloužilo náboženskému vzdělávání mimo chrám, v synagogách i v soukromí. V knize ž-ů jsou obsaženy i písně z doby předizraelské, mnohé z doby královské, v níž působili proroci, i mnohé z doby po zajetí babylonském.

Takové zpěvníky procházejí úpravami theologickými i uměleckými, aby vyjadřovaly plně víru té které doby, a mívají určitou autoritu, danou jim příslušnými náboženskými orgány. Prakticky bývá zpěvník ze všech náboženských knih poměrně nejčastěji v rukou úda církve, stává se mu příručkou věroučnou i modlitební knihou. x [Sr. Tranovského »Cithara sanctorum«.]

12. Otázka autorů. [Viz též odst. 4a.] Hebrejský SZ uvádí u 101 ž-ů jméno osoby, která je míněna jako autor. Nejčastěji [73 x.] je jako původce ž-ů uveden král David; Ž 3-41 s výjimkou Ž 10 a 33; Ž 51-71 s výjimkou Ž 66 a 67; Ž 86; 101; 103; 108; 110; 122; 124; 131-133; 138-145. Není vyloučeno, že v starší době tento nadpis mohl mít i jiný smysl [Engnell a Bič: »k bohoslužbě davidovské«], avšak jistě ti, kdo dali knize ž-ů podobu, v níž ji dnes máme, viděli v Davidovi autora příslušných ž-ů. Kromě toho je David uveden v závěru sbírky modliteb [Ž 72, 20].

Stejného rázu jsou i údaje o okolnostech, za kterých David ž-y složil, u 13 po př. 14 ž-ů: Ž 3; 7; 18; 34; 51; 52; 54; 56; 57; 59; 60; 63; 142; k Ž 18 viz 2S 22,1. Tyto údaje se pokoušejí uvést v souvislost některá místa nebo i slova ž-u s určitou situací Davidovou podle vyprávění 1-2 Sa. Není možno jim přikládat více váhy než dohadům pozdějších vykladačů; jsou vlastně jakýmsi začátkem literární historie. [Jiný výklad je, že mohly při bohoslužebném dramatickém předvádění života Davida být provedeny při určité fázi děje.] Zprávy sz o Davidovi jako schopném hudebníku [1S 16,18; 2S 6,15; Am 6,5] i ukázky jeho výtvorů [2S 1,17-27; 3,33-34; 2S 22 = Ž 18] zcela přirozeně vedly k tomu, že mu byly připisovány i další podobné písně. Zcela jistě však nemohou od Davida pocházet ty žalmy, které se zmiňují o chrámu [Ž 5; 27 a j.], a sotva ty, které mluví o králi v 2. a 3. osobě [Ž 20; 21; 61; 110]; nesoulad údaje v nadpisu s obsahem je patrný na př. u Ž 63: ve v. 3 chrám, ve v. 12 král - avšak Saul právě tehdy pronásledoval Davida.

I jména Šalomoun [Ž 72 a 127] a Mojžíš [Ž 90] jsou míněna jako označení původců.

Pozdní původ a nespolehlivost podání autorských nadpisů je patrná i ze značných odchylek v překladech řeckých a syrských; v LXX jsou též uvedeni jako autoři proroci Jeremiáš [Ž 137] a Aggeus se Zachariášem [Ž 138; 146-148].

Poněkud jiného rázu jsou nadpisy, které uvádějí pěvecké sbory chrámové, jež jsou označeny

[1340] **Žalmy**

jednak jmény svých předků [Azaf: Ž 50; 73-83; Héman Ezechitský: Ž 88, Etan Ezechitský: Ž 89], jednak názvem sboru »synové Chóre«: Ž 42; 44-49; 84; 85; 87; 88. Některé ž-y měly patrně dvojí rozdílné označení, tak Ž 88 [zároveň synů Chóre a Hé-manův], a ty, v nichž je uveden [s jinou předložkou] Jedutun: v Ž 39 a 62 vedle Davida, v Ž 77 vedle Azafa. Tyto údaje o pěveckých sborech se zdají být spolehlivější, jimi označené ž-y patrně vznikly prací zakladatele nebo spíše některého člena sboru, a hlavně byly sborem dále přednášeny a uchovávány.

13. Doba vzniku jednotlivých žalmů. Údaje o autorech zde mnoho nepomohou, je tedy nutno pokoušet se o zjištění stáří ž-ů z jejich formy a obsahu. Formy ž-ů nejsou ještě tak spolehlivě a úplně prozkoumány, aby umožnily rozsáhlejší a spolehlivější výsledky; zdá se však, že ty ž-y, které jsou složeny podle zásad t, zv. slovní metriky, patří k nejstarším [na př. Ž 29], ž-y, v nichž se střídá vždy pravidelně jedna slabika přízvukná s jednou nepřívuknou, k nejmladším [na př. písně stupňů Ž 120-134]. Výskyt aramejských slov a obrátů ukazuje patrně na původ z doby, kdy Židé mluvili již běžně aramejsky [Ž 122; 124; 139; 145]. [Aramejská slova v nejstarších žalmech však nejsou výpůjčky z aramejštiny, nýbrž doklady společné starobylé kananejsko-aramejské básnické mluvy.]

Dalo by se očekávat, že se v ž-ech objeví nějaké zmínky o historických událostech, podle nichž by je bylo možno přesněji zařadit časově; jediný jistý údaj je v Ž 137: zjizvení babilonské. K obtížím tohoto historického způsobu určení stáří ž-ů viz dále odst. c). Spíše bude lze aspoň přibližně určit dobu vzniku některých ž-ů podle jejich obsahu a zaměření; ž-y královské svědčí o době královské, ž-y zabývající se zákonem a moudrostí ukazují spíše na dobu pozdější. Ž-y byly patrně nějakou dobu po svém vzniku uchovávány ústním podáním, teprve později byly zařazovány do psaných sbírek. Sbírký jsou souhrnem písní z různých dob, i do jejich dodatků se mohly dostat písně poměrně staré; ani tato hlediska tedy mnoho nepomohou pro určení vzniku jednotlivých ž-ů. Je možno jen pokusit se naznačit dobu původu některých ž-ů a druhů.

a) Žalmy cizího původu, po př. podle cizích vzorů. U několika ž-ů shledáváme nápadně podobnosti se staršími náboženskými písněmi mimoizraelskými, jež je možno nejspíše vysvětlit převzetím ve velmi staré době. Ž 104 se úzce přimyká k egyptskému hymnu na sluneční božstvo Atona, který složil egyptský faraón a náboženský [monotheistický] reformátor Achnaton ve XIV. stol. př. Kr., tedy v době, kdy styky Egypta s Palestinou byly velmi intenzivní. Ž 29, který je velmi starobylý i svou formou, vykazuje pozoruhodně podobnosti s ugaritskými básněmi, jež jsou dochovány na klínových tabulkách asi z XIV. stol.

př. Kr. Podobně i Ž 68 obsahuje mnoho motivů známých i v Ugaritu. Protože lze vcelku považovat ugaritské básně za jednu z odnoží kananejské [náboženské] literatury, můžeme i zde předpokládat převzetí cizích písní Izraelci asi v době nedlouho po jejich příchodu do Palestiny.

Velmi silný vliv staré Mesopotamie v ohledu kulturním a náboženském se projevuje i v ž-ech: nejsilněji v královských a v písních určených podle předpokladu některých badatelů k novoroční slavnosti nastolení Hospodinova, jež však není v Izraeli přímo doložena.

Pozoruhodné jsou i některé podobnosti žalozpěvů jednotlivce s obdobnými útvary starobabilonskými a hetitskými.

b) Žalmy královské [viz odst. 7] je možno obecně odvozovat z doby královské [X.-VI. stol. př. Kr.]. Král byl představitelem národa a jeho jménem konal bohoslužebné úkony. Většina královských ž-ů patrně souvisí s nastolovací slavností, která asi byla při každém výročí opakována: Ž 2; 21; 72; 110; 101; 132. Podstatnou částí ž-ů je Boží výrok určený králi: Ž 2,7-9; 21,5; 110,1-4; 132,1-12 - podobně tomu bylo u králů babilonských. Ž 20 a 144 jsou určeny králi před bojem.

Norský badatel Birkeland soudí, že i jinde v žalmech mluvící „já“ značí krále. V době po zjizvení babilonském byly tyto ž-y vztahovány na Pomazaného Božího, Mesiáše.

c) Otázka žalmů makkabejských. Mnozí vykladači, staří i noví, hledali původ některých ž-ů v rušné době makkabejské [po r. 168-167 př. Kr.], kdy docházelo k bojům s nepřáteli zákona Božího, kdy byl zrušen chrám, a kdy se vytvořily ostře rozlišené skupiny »zbožných« a »bezbožných«. [I královské ž-y, zvl. 2 a 110 bývaly spojovány s králi z rodu makkabejského (hasmonovského).]

Již Theodor z Mopsústie, známý vykladač antiochijské školy v V. stol., vztahoval mnohé ž-y k době makkabejské, ovšem tak, že prý David události této doby předpověděl. Calvin považoval za makkabejské Ž 44; 74; 79. Ezrom Rudinger [1523-1590], profesor wittenberské university a od r. 1574 ředitel bratrské školy v Ivančicích, odvozoval ve svých latinských parafrázích 25 ž-ů z doby makkabejské, m. j. i Ž 1. V nejnovější době ještě více jejich počet rozmnožil basilejský profesor B. Duhm.

Některé rysy uvedených i jiných ž-ů se dají skutečně na události doby makkabejské vtáhnout, avšak již v první knize Makkabejské [7, 17], vzniklé kolem r. 100 př. Kr., je citován jistě pozdní Ž 79,3 jako součást Písma svatého; to předpokládá, že již delší dobu před tím byl soubor ž-ů ukončen a autorisován. Události, o kterých se uvedené i jiné ž-y náznakem zmiňují, nespádají patrně do doby makkabejské, - na př. zrušení chrámu Ž 79,1 -, nýbrž spíše do doby předchozí [V.-III. stol. př. Kr.], ze které se zachovalo jen velice málo zpráv; viz *Izrael, odst. 7 a 8. [Svědští badatelé »uppsalské školy« vidí však i zde výjevy kultické.]

d) Souhrn. Celkem lze tedy předpokládat,

že podstatná část ž-ů pochází z doby královské, s jistotou to lze říci o královských ž-ech. I mnohé ž-y podobného rázu asi mají původ v této době. Z-y cizího původu mohou být ještě starší. Není ovšem vyloučeno, že některé ž-y z této doby byly v době poexilní různým způsobem přepracovávány. [Viz dále odst. 15.]

Z doby poexilní pocházejí ž-y, jež mluví o zničení chrámu, o rozptýlení Izraele, o obnově Jerusalema a chrámu. Podle shod s líčením bohoslužby po návratu ze zajetí babylonského [Ezd 3,10-11; Neh 9,4-37; ale též 1Pa 16,8-36] můžeme této době připsat asi Ž 100; 103; 105-107; 111; 113; 135; 136; 146-150. I aramejská slova v některých ž-ech [Ž 124; 139 a j.] svědčí o pozdním původu.

14. Složení knihy žalmů. Již předchozí nárys ukazuje složitost vývoje, jenž vedl ke vzniku této knihy. Dalším dokladem jsou dvojí výskyty některých ž-ů, či jejich částí, částečně v různých úpravách: Ž 14 = Ž 53; Ž 40,14-18 = Ž 70; Ž 57,8-12 a Ž 60,7-14 = Ž 108. Starší sbírky modliteb Davidových [viz Ž 72,20] a »písně stupňů« [Ž 120-134] ukazují na postupný růst knihy z menších sbírek.

Podle židovského podání se rozlišuje v knize Ž pět »knih«, které jsou vždy zakončeny t. zv. doxologiemi, t. j. liturgickými chvalo- zpěvnými dodatky [viz výše odst. 5]. Ty určily organicky rozdělení: Ž 1-42; 43-72; 73-89; 90-106; 107-150. Teprve asi později se v tomto rozdělení viděla obdoba pěti knih Zákona, Pentateuchu. Původní sbírky lze se značnou pravděpodobností i v hotovém souboru zjistit. Ty se skládaly opět z menších sbírek, jež byly seřazeny jednak podle druhů, jednak podle obsahu či spíše podle charakteristických výrazů.

15. Starší sbírky.

a) Sbírká žalmů Davidových, Ž 3 - 41. Jejím cílem bylo patrně shromáždit všechny »Davidovy žalmy« známé, po př. zpívané v určité době, asi již v V. stol., neboť v ní ještě nejsou zmínky o pěveckých sborech. [Zájem o sbírání památek davidovských za doby Nehemiášovy je dosvědčen i v 2Mak 2,13]. Profesor Bič však soudí, že v Ž 1-41 je zachován starý rituál královský v původním pořádku.

Lze předpokládat, že tato sbírka byla sestavena z menších skupin, uspořádaných vždy podle druhů [napřed *mizmór*, pak jiné]: Ž 3-18; 19-28; 28-37; dodatek Ž 38-41.

b) Elohistická sbírka, Ž 42-83 [s dodatkem Ž 84-89]. Je nápadné, že v žalmech 42-83 se vyskytuje jméno Boží *jahvé* [Hospodin] jen 43 x, a jméno *lóhím* [Bůh] 200 x, ale v ostatních žalmech je jméno *lóhím* doloženo jen 29 x, a *jahvé* 642 x. I v dodatcích k této sbírce [Ž 84-89] je *lóhím* 7 x a *jahvé* 31 x. Zcela jistě pochází tento nepoměr z úmyslné úpravy, při níž bylo jméno *jahvé* odstraňováno a nahrazováno, ovšem ne zcela důsledně. Je to zřetelně patrné na úpravě jahvistického žalmu 14 v elohistický Ž 53. -

Žalmy [1341]

I jinak vykazuje sbírka Ž 42-83 zvláštnosti. Téměř všechny její ž-y jsou označeny jmény původců, což dovoluje určit starší menší sbírky, uspořádané opět podle druhů ž-ů. Sbírká ž-ů Davidových [Ž 51-72], zakončená zvláštní poznámkou [Ž 72,20], má jako dodatek jeden ž. Salomounův [72]. Ostatní sbírky jsou sestaveny podle jmen zpěváků: ž-y synů Chóre [Ž 42-49] a žalmy Azafovy [Ž 50; 73-83].

Tato sbírka obsahuje podle prof. Biče i staré ž-y původu severoizraelského. Byla sestavena podle jiných však v polovici IV. stol. př. Kr., když byly zorganizovány pěvecké sbory, o něco později pak doplněna dodatkem [Ž 84-88, po př. 89] ze ž-ů synů Chóre - s výjimkou Davidova Ž 86.

c) Další sbírky. Ž-y 90-150 obsahují nepoměrně méně údajů autorských, druhových a přednesových. Steuernagel v nich rozlišuje 4 původní sbírky, jež vždy končily ž-y s výzvou »halelujah«: 90-104 a 105-107; 108-110 a 111-118; 120-134 [písně stupňů] a 135-136; 138-145 a 146-150 [t. zv. »malý hallel«]. Vznik těchto sbírek je kladen do doby po nové úpravě zpěvu chrámového, př. ve III. stol. př. Kr. [1Pa 25]. Mnohé ž-y těchto sbírek patří mezi nejmladší z celé knihy.

16. Vznik knihy žalmů. Podle Steuernagela [1912] [též Eissfeldt 1934] lze si její představit asi takto: v V. stol. byla uzavřena sbírka ž-ů Davidových [3-41] a v IV. stol. sbírka ž-ů elohistických [42-83]. Kolem r. 300 př. Kr. byla tato sbírka rozšířena o Ž 84-88, obě sbírky byly spojeny a zarámovány ž-y 2 a 89. Průběhem III. stol. byly postupně přiřazovány další sbírky: Ž 90-107 a Ž 108-118, pak byl soubor v tomto stavu zarámován zakonickými ž-y 1 a 119, potom 120-134 s dodatky Ž 135; 136 a 137, a konečně Ž 138-150.

Knihá ž-ů byla ukončena asi začátkem II. stol. př. Kr. Již IMak cituje jeden z pozdních ž-ů jako svaté Písmo [viz výše odst. 13c]. »Ž-y Salomounovy«, které vznikly těsně po r. 63 př. Kr., nebyly již do tohoto souboru biblického zařazeny. Jednotlivé ž-y jsou ovšem uváděny ještě dříve: Ž 96 a 105, po př. dnes i Ž 106 [v 1Pa 16].

17. Místo žalmů v biblickém kánonu. V hebrejských biblich patří mezi »Svaté spisy« *k'túbim*, a to vždy na první místo. Společně s knihou Job a Př jsou vybaveny zvláštním systémem značek pro přízvuk a přednes, odlišným od systému pro ostatních 21 knih.

V biblich řeckých, latinských a našich jsou ž-y zařazeny mezi t. zv. knihy vyučující podle domnělého historického pořadí jejich původců: Job - David: Ž - Salomoun: Př.

Jako nejvýznamnější kniha ze »svatých spisů« mohly Ž-y označovat tento soubor jako celek [L 24,44].

I když není žádného autoritativního kanonického usnesení, přece jen křesťanské církve používají prakticky ž-ů daleko hojněji než

[1342] **Žaloba-Žalost**

ostatních knih sz a vydávají ž-y i samostatně a též v jednom svazku společně s NZ.

18. Zalmý v NZ. Není jisto, zda zmínky o zpěvu ž-ů [K 3,16; Ef 5,19] se týkají ž-ů sz [*Zalm]. Ž-y jsou v NZ připomínány velmi často, daleko nejvíce ze všech sz knih. Jsou uváděny jednak jako ž-y [Sk 1,20; 13,33 - důležité staré rukopisy uvádějí citát Ž 2,7 jako ž. prvý, viz odst. 3], jednak jako »David« [Sk 1,16; R 4,6], a to i tam, kde v SZ u příslušného ž-u jméno Davidovo není [Sk 4,25 = Ž 2; Žd 4,7 = Ž 95]. Citáty jsou z velké části zaměřeny christologicky [Ž 118,22 = Mt 21,42 a L 20,17], ukazují na utrpení Kristovo a líčí je podle Ž 22; 69 a j. [Mt 27; J 19]. Mesiášsky jsou vykládány i ž-y královské: často je uváděn Ž 2 [Sk 4,25-26; 13,33; Žd 1,5] a Ž 110: v rozmluvě Ježíšově s farizeji [Mk 12,36; Mt 22,44; L 20,42] a jako významný doklad v Žd [1,13; 4,5-6; 7,21]. - Mnohé citáty a náznaky ze ž-ů jsou i v dějovém pásmu evangelií a Sk a v důkazech epistol [zvláště R a Žd], též v líčení Zj.

19. Pozdější užití žalmů. Nejstarší dosud známý výklad ž-u [Ž 107], dochovaný jen zlomkovitě, si pořídili Essejei již v době před narozením Kristovým. - Židé používají ž-ů velmi hojně jak v bohoslužbě synagogální, tak v soukromých modlitbách, od nejstarších dob podnes.

I církev křesťanská užívala vždy velmi hojně ž-ů jak v bohoslužbě, tak k osobnímu náboženskému prohlubování a vzdělávání. Svědčí o tom i nepoměrně hojnější překlady knihy ž-ů ve srovnání s jinými knihami sz. Je známo, že kromě známých čtyř starých řeckých překladů celého SZ existovaly ještě další překlady Ž. Hieronymus věnoval ž-ům zvláštní péči a zhotovil postupně tři různé jejich překlady do latiny, ač již před ním byly překlady starší. Hojnost zachovaných staro-českých žaltářů v různých verzích [Musejní, Wittenberský, Klementinský, Poděbradský, Glossovaný a j.] svědčí o veliké potřebě a oblíbě ž-ů v Čechách již v době předreformační.

Užití Ž v bohoslužbě katolické a pravoslavné navazuje do značné míry [i hudebně: gregoriánský chorál] na přednes ž-ů v synagogách. Ž-y jsou nejdůležitější součástí modliteb breviáře.

Reformace husitská a bratrská, i lutherská a kalvínská používaly ž-ů velmi hojně, avšak poněkud různým způsobem. V církvích lutherských je používáno ž-ů a jejich částí též hojně k účelům liturgickým, v církvích reformovaných téměř výhradně k zpěvu shromáždění. Reformované ž-y francouzské, z básně Clémentem Marotem, byly i s francouzskými lidovými nápěvy upravenými Goudimelem používány a napodobovány i pro potřebu jiných reformovaných církví. Do bratrských zpěvníků se dostaly - ne bez odporu - v zpracování Jiřího Střejece, který - podle běžného mínění - též obstaral básnickou úpravu Ž. pro Kralickou Šestidítku.

Zmínky si zaslouží i úprava Ž 68, která se stala bojovou hymnou utlačovaných evangeliků v jižní Francii v XVII.-XVIII. stol. Nové přebásnění ž-ů pro bohoslužebný zpěv v českých a moravských reformovaných sborech pořídil koncem XIX. stol. farář J. Šebesta. Luther zpracoval Ž 46 v píseň »Hrad přepevný jest Pán, Bůh náš«, i jiné [Ž 124, 130]. Husité i Čeští bratři používali ve svých písních hojně motivů ze Ž. Stará slovenská píseň »Pán Bůh je síla má« je zpracování Ž 27.

Básnické parafráze ž-ů: v starší době Benedikti z Nudožer, Kampanus Vodňanský a Komenský, v novější době Puchmajer [Ž 104], Erben [Ž 45 a 140] a Sládkovič [zvláště Ž 21].

Nové české překlady žalmů: orientalista R. Dvořák [1911, jen Ž 1-72], prof. katol. theol. fakulty Heger, rabin Bass a Dr. Zeman. Slovenské překlady: evang. farář D. Dr. Lajčiak, katolický prof. Stanislav [básnickou úpravu obstaral J. Smrek] a autorisovaný překlad evang. církve augsburského vyznání [1952.]

Již od dávných dob byly ž-y znovu zhudebnovány, ve středověku v gregoriánském chorálu, od začátku novověku v motettech, kantátách i jiných útvarcích. Za vrcholné dílo lze označit Biblické písně Antonína Dvořáka, složené na texty různých žalmů bible Kralické.

20. Význam žalmů. Ž-y se staly ze zpěvníku chrámového nejvýraznějším vyjádřením zbožnosti sz. Vznikaly jako součást a doprovod různých bohoslužebných úkonů již dávno opuštěných, žijí však svou vlastní vnitřní silou. Vyjadřují víru a oddanost Hospodinu, jenž bdí nad žalmistou i nad čtenářem ž-u, i když procházejí pokušeními a utrpeními. Tato blízkost Boží, původně vyjádřená výrazy bohoslužebnými a obřadními, zůstává, i když se těmto slovům rozumí duchovněji.

A tato mocná víra překonává i ty složky ž-ů, které jsou křesťanu cizí: představy, jako by Bůh patřil jen jednomu národu nebo jedné skupině, prosby za tvrdé potrestání či zničení nepřátel. Avšak i v tom se projevuje, jako v celé knize Ž, jaký člověk je, jsou svědectvím a zrcadlem. Ž-y vznikly jako lidský ohlas blízkosti mocného, spravedlivého a dobrotivého Boha a stále tuto blízkost připomínají a do ní uvádějí. Sgt.

Žaloba, obžaloba [Ezd 4,6; J 18,29; 1Tm 5,19], obvinění [Sk 25,7], výtka, stížnost [Ko 3,13].

Žalobník, žalobce [Sk 23,30.35; 25,16]. Ve Zj 12,10 jde o označení ďábla jako ž-a před Božím soudem [sr. Jb 1,6nn; Za 3,1, snad také J 12,31; R 8,33].

Žalost. Tak překládají Kral. nejméně devět různých hebr. výrazů, jež označují zármutek [Gn 44,31; Ž 31,11], rozmrzelost, hoře [Jb 17,7; Př 17,25], zděšení [Jb 41,13: »Na jeho šíji spočívá síla, a před ním poskakuje zděšení«, překlad Hrozného], bolest, rány [Př 15,13], muka, trápení, trýzeň [Iz 17,11], nárek [Iz 29,2; Pl 2,5], křik [Am 6,7 v překladu

Karafiátově: »Přestane prokřikování těch, kteří sobě rozkošně počínají«, kvílení [Ez 27,31]. Nejistý je význam kořene *n-v-š*, který se vyskytuje pouze v Ž 69,21. Obvykle se překládá slovesem býti nemocen. Heger: »Moje srdce zlomené jest a onemocnělé«. Zeman: »Potupa zlomila mé srdce a trpěl jsem«.

Žalostící, truchlíci [Jb 5,11].

Žalostití. Tak překládají Kral. čtyři různé hebr. výrazy, nesouvisící s těmi, jež překládají výrazem žalost. Hebr. *j-r-'* u Iz 15,4 znamená snad býti nevrly nebo zmalomyslněti, hebr. *'n-h* u Iz 19,8 nařikati, hebr. *ch-j-l* u Iz 23,5 chvěti se strachem, hebr. *'b-l* u Iz 24,7; Jr 12,4 truchlití, zesmutněti.

Žalostně, žalostný, stč. = smutně; nařikavý, zarmucující, hebr. těžký [Gn 50,10] hořký, hořce, zoufale [Est 4,1; Ez 27,30], zděšený [Jr 25,36; 48,3], úzkostlivý [Dn 6,20]. U Mj 2,4 jde o zanotování žalozpěvu.

Žalovati, obžalovati před soudem, přednáseti žalobu [Mk 15,3; Mt 27,12; L 23,2.10.14; Sk 24,2.13; 28,19], před nebeským Otcem [J 5,45], před Bohem [Zj 12,10], obviňovati [J 8,10; Sk 23,29; 26,7]. Pavel v Ř 8,33 vyslovuje radostnou jistotu, že není nikoho, kdo by se při posledním soudu mohl odvážit žaloby proti těm, kteří v Kristu byli prohlášeni Bohem za spravedlivé.

Žaltář, hudební nástroj strunný [drnkací] [1Kr 7,50; 2Kr 12,13; 2Pa 4,22, též Ž 81,3. Český název pochází z řeckého *psalterion* přes lat. *psalterium*. Ž. jako název pro knihu *Žalmů se v bibl. textu nevyskytuje. *První doklad tohoto užití je v nadpise knihy Žalmů v řeckém rukopise Alexandrijském [*Bible] v IV. stol. *Žalmy [kniha]. Sgt.

Žehnatí, dávatí *požehnání [Nu 6,27; 22,6; Sd 13,24; Ž 107,38; Př 3,33; L 24,51 aj.].

Žehratí, žehrání, stč. = domlouvati, vytykáti, plísňiti; domlouvání, hrozba [Jb 26,11; Ž 18,16; 76,7; 80,17; 104,7; Kaz 7,5; Iz 50,2], kárání, domlouvání [Ž 39,12], přití se [Ž 103,9], hroziti [2Tm 4,2].

Žejdlík [z něm. *Seidel*], staročeská míra na tekutiny, čtvrt mázu, rovnající se 0,354 litru, podle jiných 0,48 l. Recké slovo *xesiés* je sicil sky pokroucené lat. *sextarius*, římský název mírky na tekuté a sypké věci. Měla asi 0,6 l. Kultické umývání nádob bylo nařízeno v Lv 15,12. Ježíš kritizuje rabínská pravidla o kul tickém očišťování, jež vyplnila velikou část výkladu Písma, ano, byla postavena nad samo Písmo (Mt 23,25; Mk 7, 4.8).

Želetí, želení, litovati, lítost. *Líto, lítost, litovati. *Slitování. »Žel mi« [1S 15,11] = lituji. U Iz 57,10 je užito slovesa *ch-l-h* = býti slabý, vyčerpán. Karafiát překládá: »Nalezla jsi posilu ruky své, protože neželíš práce«, t. j. nejsi vyčerpána, jde-li o to najítí přízeň mocného panovníka [sr. Iz 30,2nn.7]. »Žel mi toho« u L 17,4 = kaji se, činím *pokání. »Bude-li toho ž-i« [L 17,3] = bude-li činiti pokání [řecky *metañoein*].

Železa = okovy, pouta [Ž 105,18; 107,10].

Žalostící-Železo [1343]

Železo, železný. Palestina byla poměrně chudá na ž., ač Dt 8,9 se praví, že »její kamení je ž.«. Patrně se tu myslí na čedičové skály v Zajordání a na sv pomezí Palestiny. Někteří badatelé se domnívají, že hebr. *barzél* [překládané obvykle železo] znamenalo původně pec na tavení rudy; toto jméno bylo přeneseno na tavený kov. Že ž. bývalo vzácné, je vidět i z toho, že Joz 6,19,24 vypočítává ž-é nádoby mezi vzácnou kořistí z Jericha a že měď a ž., stříbro a zlato si odváželi Rubenovci, Gádovci a Manassesovci do svých sídlišť v Zajordání, když se vraceli od dobývání předjordánské zaslíbené země [Joz 22,8]. Bible také připomíná výslovně jako zvláštnost, že hrot kopí Goliášova byl ze ž-a [1S 17,7]. Bohatá ložiska ž-é rudy byla v Deir el-Kamaru, 20 km j. od Bej rútu, na Libanonu a u Aleppa, dále v Malé Asii, na Kypru a v krajině j. od Mrtvého moře, zvl. kolem elatského zálivu, dále sev. od Jabboku v Zajordání. Dt 3,11 připomíná ž-né [basaltové?] lože ammonitského krále Oga. Je příznačné, že území tohoto krále souviselo s rudnými kraji zajordánskými. Mělo se za to, že ž-a počali užívatí Babyloňané mezi r. 1100—900 př. Kr., ale nyní máme doklady, že tavímy ž-a byly v Malé Asii už kolem r. 1400 př. Kr., patrně na území starých Hetitů [He-tejčů]. Ruda byla tavena v pecích [Dt 4,20; 1Kr 8,51; Jb 28,2], postavených z kamene a roztápěných dřevěným uhlím, do něhož byl vhnán ke zvýšení žaru vzduch silnými měchy [Ez 22,20, sr. Jr 6,29]. Zdá se, že Filistinci se naučili zpracovávat ž. už ve své původní vlasti [na Krétě, sr. 1S 13,19-22]. Teprve po porážce Filistinských za Saula a Davida se stalo užívání ž-a obecným i v Izraeli, i když se dobré ž. většinou muselo dovážet ze Zámorí [Taršišu], Recka a ze sev. kraje černomořského [Jr 15,12; Ez 27,12.19].

Podle Gn 4,22 byl *Tubalkain, syn Lámechův z pokolení Kainova, zpracovatelem mědi a ž-a. Nu 35,16; Dt 19,5 připomíná ž-né sekery a jiné kovové nástroje, Joz 17,16 mluví o ž-ných válečných vozech [sr. Sd 1,19; 4,3.13]. O zbraních ze ž-a a ž-ných pancířích čteme v 1S 17,7; Zj 9,9, o hospodářských nástrojích ve 2S 12,31; Am 1,3, o stavebním nářadí a potřebách v 1Kr 6,7; 1Pa 22,3, o rydlech u Jb 19,24; Jr 17,1, o rybářských hácích a vidlicích u Jb 40,26, o poutech a řetězích v Sd 16,21; Ž 105,8; 107,10; 149,8, o ž-ných závorách v Ž 107,16; Iz 45,2, o branách ve Sk 12,10, o ž-ných modlách u Iz 44,12; Dn 5,4 a pod.

Podle Ex 20,25; Dt 27,5; Joz 8,31 musel být kamejíný oltář postaven z neotesaných kamenů. Ž-ný nástroj se ho nesměl dotknouti. Snad se tím mělo zabránit vytesávání nějakých figur na oltáři, jež by sváděly k modlářství [sr. 1Kr 6,7].*

Bezoblačná, bezdeštná obloha je přirovnávána k ž-u [Lv 26,19] právě tak jako zarputilost a zatvrzelost izraele [Jr 6,28], který měl

[1344] Žen—Žena

ž-nou Šiji [Iz 48,4]. Jeremiáš byl Bohem postaven v Judstvu jako železný sloup [Jr 1,18n], kterému nebude lze odolat [sr. Jr 15,12.20]. »Spravovatí prutem ž-ným« = řídití ž-nou berlou, jež je znakem pevně, neobmezené vlády [Zj 2,27; 12,5; 19,15, sr. Ž 2,9].

Žen, doba žatvy, sklizně. Ve starověké Palestině lze rozeznávat ž. ječmene [Rt 1,22], po níž asi za 14 dní následovala sklizeň pšenice [Gn 30,14; Rt 2,23] a ještě později ostatních druhů obilnin. Žahájena, byla obětí prvního snopku [Lv 23,10]. V nížinách začínala ovšem mnohem dříve než ve vyšších polohách. V údolí Jordánu sklizeň ječmene připadla už na počátek dubna, kdy se Jordán rozvodňuje [Joz 3,15], tedy ihned po období dešťů [1S 12,17n; Př 26,1]. Pšeničná ž. na horách počínala v červnu v době největšího parna [Iz 18,4]. Žně byly provázány radostnými náboženskými slavnostmi [Iz 9,3]. Slavnosti *přesnic [Lv 23,6.10nn; Nu 9,10n], *týdnů [Ex 34,22n] a *stánků [Ex 23,16; Lv 23,34] souvisely se žní a dožínkami [*Slavnost]. Žně vlastně trvaly od 2. velkonočního dne [16. nisanu] až do letnic [Dt 16,9]. Při žních se zpívalo [Ž 126,5n], mimojdoucí blahopřáli žencům hlasitým žehnaním [Z 129,8], z požatého obilí byl napřed vybrán plevel [Mt 13,30] a potom vázáno v snopy, jež konečně byly svázeny na mlat [sr. Jr 50,26] a zde mláceny buď mlátičkami [*Mláčení] nebo poháněním dobytka po rozprostřeném obilí [Dt 25,4].

V přeneseném slova smyslu se mluví o rozsívání dobrých nebo zlých činů a odpovídající tomu žni [Jb 4,8; Př 22,8]. Soudy Boží nad národy jsou přirovnávány ke žni [Iz 27,11; Jl 3,13], při níž Bůh vybere Izraele jako drahoucennou pšenici z pohanských plev [Iz 27,12]. Zejména v NZ-ě je Boží soud přirovnáván ke žni [Mt 13,30.39.41nn; Mk 4,29; Zj 14,15n]. Při tom nejde vždy jen o poslední soud, nýbrž často o rozhodné okamžiky v přítomnosti, kdy je nutno se rozhodnout buď pro Ježíše Krista nebo proti němu [Mt 9,37n; J 4,35; sr. Mt 3,12]. Toto rozhodnutí v přítomnosti je přirovnáváno k rozsívání, soud ke spravedlivé žni. Kdo rozsívá tělu, sklídí zánik, kdo rozsívá Duchu, t. j. rozhodl se pro to, co pochází

z Ducha, sklídí život věčný [Ga 6,7nn]. Obraz žně obsahuje tedy hrozbu i zaslíbení.

Ke žni je přirovnávána i práce apoštolů, kteří sklízají to, co Kristus zasel [J 4,36nn]. Také sbírka na chudé v Jerusalemě je srovnávána s rozséváním, jež přinese patřičnou ž. v tomto i v budoucím životě [2K 9,5nn]. Apoštolské rozsívání duchovních věcí opravňuje ke sklizení, podílíctví na hmotných statcích sboru. Ale Pavel se tohoto práva žně raději zřekl, aby nepřekážel dílu Kristovu [1K 9,9.19].

Žena ve starověku, zejména v Orientě, se netěšila příznivému postavení ani nějakému zvláštnímu hodnocení. U Peršanů, Řeků i Židů se shledáváme s výrokem, v nichž muži děkují za to, že nejsou nevěřící, nezdělaní, nesvobodní a dokonce ne ž-mi, jež byly pokládány za nižší lidské tvory. Ž. byla majetkem mužovým, jeho otrokyní, s níž mohl nakládat podle své libosti. Athénská ž. neměla nároku na vzdělání. Tu a tam byly ovšem výjimky, ale ty byly tak vzácné, že i ve starověku budily mimořádnou pozornost. Plato ve své Republice žádá plnou rovnoprávnost ž-y, ale to byl ideál, jemuž bránily staré zvyky a názory. V Římě měla ž. příznivější postavení než v Řecku a na Východě. Snad to souviselo s tím, že v Itálii převládalo rolnictví. Římské právo uznávalo v podstatě jednoženství [podobně tomu bylo v Babylóně v době Hammurabově i v Egyptě], zvláště ve starších dobách. Ale i v Římě docházelo jako v Řecku k častým rozvodům a stávalo se, že ž-y počítaly léta nikoli podle konsulů, nýbrž podle mužů, s nimiž postupně uzavřely sňatek. Byly ovšem výjimky. Náhrobky velebí ž-u, která byla manželkou jediného muže. V kultu ovšem měly ž-y značnou úlohu, a to nejen ve vlastních domácnostech, nýbrž i při veřejném kultu a zvláště v mystériích. Určité náboženské slavnosti byly přístupny jen ž-ám.

U Izraelců podle sz podání vidíme zápas mezi orientálním a nábožensky lidštějším názorem na ž-u. Přes ojedinělé stopy t. zv. matriarchátu, jenž stavěl do popředí vládu ž-y—matky [o sňatku Rebeky rozhodují bratr s matkou, nikoli otec, Gn 24,55] a v němž rozhodoval původ po matce, byla ž. pokládána za pracovní sílu, kterou otec mohl prodati do

Staroegyptská malba žní mnohoklasé pšenice. Ženci zubatými srpy uřezávají klasy, stéblo nechávají vysoké (srov. Ex 5, 12). Za ženci následují sběračky klásků a žena nesoucí v koši jídlo.

Žena [1345]

otroctví [Ex 21,7] a jež přecházela z moci otcovy do moci manžela, jemuž ji otec po zaplacení *věna prostě dal [*Manžel, manželka. *Svadba. 1S 18,17.19.27]. Jejím úkolem byla péče o dobytek [Gn 29,6; Ex 2,16], opatrování domácnosti vodou [Gn 24,13; J 4,7], mletí obilí pro denní potřebu [Mt 24,41], příprava pokrmů [Gn 18,6; 2S 13,8; L 10,40], tkání látek a šití oděvů [1S 2,19; Př 31,13.19; Sk 9,36nn] a pod. Zemřel-li muž, byla tu pro ž-u možnost *levirátního sňatku [Dt 25,5nn], ale zdá se, že tento sňatek nesměla ž. odmítnout, kdežto muž toto právo měl. Jinak musela vdova odejít ke svým rodičům [Gn 38,11; Lv 22,13; Rt 1,8], jsouc odkázána na účast při obětních hostinách [Dt 14,29; 16,11.14; 26,12n] a na paběrkování [Dt 24,19nn], anebo zůstala pod panstvím svého dospělého syna. *Vdova. Muž byl zkrátka pánem ž-y [Gn 3,16]. I při obětní hostině jí přiděloval podíl [1S 1,5]. Muž rozhodoval i v otázkách čistě náboženských. Mohl prohlásit její sliby za neplatné [Nu 30,7nn]. Je také příznačné, že v zákoně o sobotním klidu není výslovně jmenována manželka [Ex 20,8nn; Dt 5,12nn]. Snad se to rozumělo samo sebou, jak naznačuje 2Kr 4,22n, ale při pozdějším zvyku lpět na liteře to mohlo vést k důsledkům, jež se objevily v rabinském židovství. Nerovnost muže a ž-y je patrná i z toho, že manželská věrnost byla vyžadována pouze od ní, nikoli od muže, jenž mohl žít v mnohoženství, zvláště nedočkal-li se s první ž-ou mužského potomka. Muž byl trestán pouze v tom případě, když se dopustil *cizoložství s vdanou anebo zasnoubenou ž-ou jiného muže [Nu 5,11nn; Dt 22,23nn, sr. Ex 22,15n]. Podceňování ž-y vzrostlo zvláště v rabinském židovstvu za doby před Ježíšem a po něm. Nebylo pokládáno za náležité baviti se se ž-ou. Učit ž-y Zákonu znamenalo učit je výstřednosti. Ž. nesměla svěřit ani vychovávat děti ani předříkávat modlitbu u stolu. V synagoze sedávaly ž-y na zvláštních místech za zamřížovanými okny, v jerusalemském chrámě byla jejich účast vymezena jen na vých. část, t. zv. předsň žen. I sociální práce byla vyhrazena pouze mužům a pod. Mnohoženství bylo připouštěno jako něco zákonného. Otázka, jak nakládat s dětmi *ženin, byla předmětem tuhého sporu mezi školou Hillelovou a Šamaiovou [kolem r. 20 př. Kr.]. Je zajímavé, že mnohoženství bylo v židovství zakázáno teprve kolem r. 1000 po Kr., a to jen pro evropské Židy.

Na druhé straně však se setkáváme ve SZ-ě i v pozdějším židovstvu s jinými tóny a skutečnostmi. 1S 20,30 staví matku vedle otce jako rovnocenné pilíře rodiny. Ž-y a dívky se volně pohybovaly na veřejnosti a zúčastňovaly se i náboženských slavností [Dt 12,12; Sd 13,20.23; 21,21; 1S 1,1n; 2S 6,19; Ezd 2,65]. Smlouva s Hospodinem se týkala celého Izraele, včetně dětí, žen a příchozích [Dt 29,10n]. Ž-y směly obstarávat i nižší služby u vchodu do stánku úmluvy [Ex 38,8]. Měly právo dědické tam, kde nebylo synů [Nu 27,8]. Podle Nu 36,6 a Gn 24,39.58

spolurozhodovaly o volbě ženicha. Mnohá místa pak ukazují, že ž-y měly značný vliv na muže a dovedly se uplatnit i ve veřejném životě [Sára, Rebeka, Ráchel]. Mezi ž-mi jsou prorokyně a Bohem inspirované pěvkyně [Marie, Ex 15,20n; dcera Jeftova, Sd 11,34; Debora, Sd 5; Anna, 1S 2,1; Chulda, 2Kr 22,14; Noadie, Neh 6,14 a j.]; ž. je dokonce i *soudcem Izraelovým [Sd 4,4]. O vlivu žen vypravuje historie královny Jezabel v sev. království a Atalie v Judstvu; Kniha Př velebí statečnou ž-u a popisuje ji s různých stránek [Př 11,16; 12,4; 18,22; 19,14; 14,1; 31,10nn]. Podle Př 1,8; 31,1 obstarávala matka první vyučování svých dětí. Př varuje před neukázněnými ž-mi a nevěstkami [Př 6,24; 7,5; 9,13; 11,22; 19,13; 21,9; 25,24; 27,15]. Je také příznačné, že se řád, vyslovený v Gn 3,16 pokládá za následek pádu člověka, kdežto Boží řád je vyjádřen slovy Gn 2,20 [v překladu Karafiátově: »Adamovi pak není nalezena pomoc, kteráž by jeho roven byla«]; Gn 1,27 [sr. 2,23n], Ex 20,12. Mal 2,16 pak naznačuje, že rozvod [= propuštění] má Hospodin v nenávisti. Také Pís staví ž-u po bok muže. Ž. tu není otrokyní, ale jedinou manželkou, takže se Pís mohla stát obrazem poměru Božího k vyvolenému lidu. Rovněž prorocká kázání o Bohu jako manželu vyvoleného lidu muselo působit na prohloubení manželského života [sr. Ez 16,8].

Tato sz linie je patrná i u některých rabinských vykladačů a v apokryfních knihách [sr. Tob 8,6nn], ačkoli je to jen výjimka proti běžné a zakofeněné praxi, podle níž ž. je tvorem nižšího řádu.

NZ stojí na sz pojetí, že jednoženství a jednomužství je Božím stvořitelským řádem [Gn 2,24] a že království Boží, jež se vlomilo do tohoto světa příchodem Kristovým, zrušilo zásadně všechny rozdělující rozdíly mezi lidmi. Jak se prvokřesťanství dívalo na ž-u, je nejlépe patrné z názoru na manželství, jenž obrátil výroky Ježíšovy. V manželství podle stvořitelského řádu muž a ž. jsou jedním tělem [Mk 10,6nn]. Proto nemá člověk rozlučovat to, co Bůh spojil [Mk 10,9n]. Ovšem, pro zkaženost lidského srdce Mojžíš připustil možnost rozlučení [Mk 10,4n], ale Ježíš připouští tuto možnost jen pro cizoložství, zatím co rabini udávali mnoho jiných, často malicherných důvodů [Mt 5,32; 19,9]. *Propouštění. Ježíš nadto zakazuje nový sňatek rozloučených jako cizoložství [Mk 10,11n; L 16,18]. Podobně Pavel se dovolává Ježíše, když zakazuje sňatek rozloučených [1K 7,10n]. Jen vdova [a vdovec] mohou vstoupiti do nového sňatku [1K 7,39n; Ř 7,2, ale sr. Ř 7,8]. Na nové hodnocení manželství a tedy i ž-y působil zvláště obraz mesiášské svatby a přirovnání poměru Krista k církvi k poměru muže k manželce [Ef 5,25n].

To ovšem neznamenalo naprostou rovnost muže a ž-y. Ježíš sice proti zákonickým předpisům mluví volně se ž-mi [J 4,27], učí ž-u

[1346] Ženich-Ženina

[L 10,39], nazývá ji dcerou Abrahamovou [L 13,16], zastává se jich [Mk 12,40nn; 14,6nn], pomáhá jim [Mk 1,29nn; 5,21-43; L 8,2; 7,11nn; 13,10nn; J 11,1nn], kvůli ž-ě ruší rabínské ustanovení o sobotě [L 13,10nn], neštítí se dokonce styku s »nečistými« ž-mi [Mk 5,27nn; L 7,38nn; J 4,7nn, sr. J 8,1nn], protože je také jejich Spasitelem. Mnohé ž-y ho obklopují jako učednice [L 8,2n] i při jeho utrpení [Mk 15,40n.47] i při jeho oslavení [Mk 16,1nn; J 20,1.11nn], ale nepřijal žádné mezi své apoštoly. Snad to byl ohled na židovské okolí, v němž působil. U Pavla se ovšem setkáváme s určitým napětím mezi rabínským a plně křesťanským pojetím. Na jedné straně uznává jednotu muže a ž-y v Ježíši Kristu [Ga 3,28, sr. 1K 11,12], tedy rovnost muže a ž-y v náboženském ohledu, na druhé straně však nezapomíná, že Eva byla svedena [2K 11,3; 1Tm 2,14] a že muž je obraz a sláva Boží, kdežto ž. je sláva mužova [1K 11,7]; muž podle něho nebyl stvořen pro ž-u, ale ž. pro muže [1K 11,9; sr. Gn 2,18-22; 1Tm 2,13]. Muž je hlavou ž-y [1K 11,3]. Muž i ž. jsou sice oba dítkami Božími, ale »v Pánu« se sluší, aby ž-y byly poddány mužům [Ko 3,18; Ef 5,22n]. Pavel má na mysli »jakýsi hierarchický žebřík« [J. B. Souček, Výklad 1K, str. 117]: jako je muž podřízen Kristu a Kristus Bohu, tak ž. je podřízena muži.

To ovšem neznamená nějakou podřadnost ž-y. Ž-y od samého počátku křesťanství byly plnoprávnými údy sborů [Sk 1,14; 12,12]. V misijní práci bývaly získávány ž-y ve značném počtu [Sk 16,13n; 17,4.12.34] a měly jméno sester [Ř 16,1; 1K 9,5 a j.]. Byly pokládány za spoludědičky životodárné milosti [1Pt 3,7]. Ve sborech se věnovaly službě podřídné lásky [Sk 9,36nn; 16,15; Ř 16,6.12n], ale i jiné práci. Fébe je nazývána diakonkou [Kral. »služebnicí«] sboru v Kenchreích [Ř 16,1] Priscilla [Sk 18,26; Ř 16,3; 1K 16,19], Euodia a Syntycha [F 4,2n] byly v určitém způsobu pomocnicemi také v evangelizační činnosti. Podle 1K 11,4 se ž-y [ve shromáždění?] modlily a prorokovaly. Jde tu o charismatické dary, jimiž Duch sv. obdařil i ž-y. Pavel proti tomuto prorokování žen nic nenamítá; jen žádá, aby se tak dalo v souhlase s ustáleným zvykem [se závojem]. V 1K 14,34n snad Pavel »míří na ž-y, které ruší ve shromážděních svým neukázněným vypyptáváním« [J. B. Souček, Výklad 1K, str. 156n]. Sr. 1Tm 2,11n. Textová kritika však ukazuje, že v 1K 14,34n jde snad o pozdější vsuvku do pavlovské souvislosti.

V pozdně apoštolské a poapoštolské době s poněkud výraznějším vymizením charismatického obdarování [*Duchovní dary] úkol ž-y v církvi musel být podřízen pravidlům sborového života [1Tm 2,11n], aby se nezvrhl v bludařství [Zj 2,20] a mravní nevázanost [1Tm 5,13]. Starší ž-y měly být dobrými učitelkami mladších [1Tm 2,2nn]. V 1Tm 3,11 snad nejde o manželky diakonů, nýbrž o pracovnice ve

sboru, jimž byl přidělován úkol pastýřský, zvláště mezi ž-mi. *Vdova. *Zeniti se.

Ženich, zasnoubený, k sňatku se chystající muž, mladý manžel. *Manžel. *Svadba. Tak jako nevěsta, i ž. se ke svatbě slavnostně přistrojil a ozdobil; na hlavě měl věnec [Kral. »korunu«, Pís 3,11] nebo turban [hebr. *p'ér*] podobný velekněžskému turbanu z dlouhých plátěných pruhů, ovinutých kolem hlavy a vybíhajících do vysoké špice [Kral. *klobouk v Ex 39,28; u Iz 61,10: »Kterýž se strojí ozdobně«, Heger: »Jak ženich, jenž korunu si na hlavu klade«]. Sr. Ž 19,6. Hospodin i Mesiáš jsou přirovnáváni k ž-ovi [Iz 61,1.10], který se raduje ze svého vyvoleného lidu [Iz 62,5, sr. Jr 2,2]. Ale to jsou jen ojedinělé případy ve SZ-ě. Vykладаči Iz 61,10 popírají, že se místo vztahuje na Mesiáše. Mají za to, že tu jde o obraz nového, svatého Jerusalema. Teprve od té doby, kdy Pís byla chápána alegoricky jako obraz Izraele co Boží nevěsty, je tento obraz v rabínské literatuře hojnější, ale nikde prý se nevztahuje na Mesiáše. Zmlkne-li někde radostné plesání ž-a i nevěsty, znamená to vyvrcholení Božího soudu [Jr 7,34; 16,9; 25,10; Zj 18,23; sr. Jr 33,11].

»Ž. krví« = ž. krve, krvavý ženich [Ex 4,25n]. Podle obvyklých výkladů Zefora pokládala obřizku za barbarický předpis, jemuž se bránila u svého syna. Když se však Mojžíš octl v nebezpečí, obřizku provedla, vrhla ji k nohám Mojžíšovým s výčitkou. Jiní mají za to, že Mojžíš sám před svatbou se nepodrobil obřizce a že Zefora náhradně obřezala svého syna místo Mojžíše. Snad to potvrzuje i jméno *chátán* [= ženich], jež prý souvisí s arabským slovesem *chatana* = obřezati.

V NZ-ě se mluví o »synech ženichových« u Mt 9,15; Mk 2,19n; L 5,34n, t. j. o svatebních hostech, kteří se nemohou postiti ani rmoutiti, pokud jsou na svatbě. Je přirozené, že prvokřesťanská církev viděla v tomto výroku Ježíšově obraz mesiášské hostiny, jež nastala příchodem Ježíšovým a byla výrazem toho, že přišla mesiášská doba spásy. Ježíš jako Mesiáš byl ž., učedníci svatební hosté. Ale v podobenství je už naznačeno, že ž. bude odňat a pak pro svatební hosty nastane doba smutku a postu. Podobně podobenství u Mt 25,1nn, jež zdůrazňovalo náhlost a překvapivost posledního soudu [sr. Mt 24,37-39.42nn; L 17,26n; Mk 13,33nn], bylo nz církví vykládáno jako jinotajné označení Krista jako ž-a a církve jako nevěsty, jež nemá duchovně zlenivět [Mt 25,13] ani poodloženým příchodem ž-ovým [v. 5]. Sr. Mt 22,2nn.

Ve 2K 11,2 Pavel své apoštolství přirovnává k službě družby [přátel ž-ových, J 3,29], který přivádí nevěstu-církev, nad jejíž cudností bděl, k nebeskému ž-ovi, Kristu. Také v Ef 5,25nn přirovnává církev k nevěstě Kristově právě tak, jak to činí Zj 19,7.9; 21,2.9; 22,17, kde ovšem jde o nebeskou církev, jež po uplynutí tisíciletého království sestoupí na zem jako nebeský Jerusalema [Zj 21,2.10].

Ženina, konkubina, vedlejší žena vedle řádné

manželky. Rozdíl mezi ženou a ž-nou byl snad jen v tom, že řádná žena nesměla být propuštěna bez t. z v. *lístku rozloučení [sr. Gn 21, 10nn]. Ž-iny mivali i patriarchové a mnoho-ženství nebylo ve starověku pokládáno za nic nečestného. Děti ženin patřily k rodině [Gn 22,24] a jejich hmotné opatření záviselo na vůli otcově [Gn 25,6]. Ž-ou se mohla státi izraelská dívka, kterou si muž koupil od jejího otce [Ex 21,7]. Většinou však jde o válečné zajatky [Dt 21,10nn]. Zákon Mojžíšův pečoval o jejich právní postavení a ochranu. Ž. Gedeonova pocházela z vlivné rodiny sichemské [Sd 8,30n]. O Šalomounovi čteme, že měl celý harém ženin ze všech končin světa [1Kr 11,3]. Nástupce králův se ovšem stal i pánem ženin v královském sídle [2S 12,8; 16,21; 1Kr 2,15nn]. Talmud ustanovuje, že král smí mít nejméně 18 ženin, prostý občan nejméně 4.

Ženiti se. Ježíš pokládal manželství v souhlase s Gn 2,24 [sr. 1,28] za Boží stvořitelský řád [Mk 10,6nn], který nemá být porušován [*Manžel. *Rodina. *Svadba. *Žena]. Ježíš sám zůstal neženat, ale účastnil se jako čestný host svatební hostiny [J 2,1nn], radoval se z dětí, chránil čistotu manželství [Mt 5,27n; L 16,18], ale upozorňoval na okolnosti, kdy platí určité výjimky. Především v dobách blízkého se a hroziícího Božího soudu může být ženění a vdávání příznakem slepé lehkomyšlnosti [L 17,26nn]. Ženitba se může stát dokonce vinou a neštěstím tam, kde ochromuje člověka v bezpodmínečné poslušnosti k volání Božím [L 14,20]. Jsou lidé, k nimž patřil na př. Jan Křtítel a Ježíš sám, kteří se musí vzdát ženitby a dokonce opustit i rodinu pro království nebeské [Mt 19,12.29; L 18,29n]. A konečně: manželství je Božím řádem jen pro stávající období světa. Po zmrtvýchvstání, jímž nastane nový věk, se lidé »nebudou ž. ani vdávají, ale budou jako andělé nebesí« [Mt 22,30; Mk 12,25; L 20,35n]. Ale to neznamená, že se Ježíš díval na manželství škarohlídky a že propagoval všeobecné bezženství.

Také Pavel vychází z Gn 2,24, když v 1K 6,16nn prohlašuje styk s nevěstkou za hřích proti vlastnímu *tělu [řecky *sóma*], jež je chrámem Ducha sv. a údem těla Kristova. Přesto však je u Pavla jistý sklon k pesimismu. Manželství je mu prostředkem k vyvarování se smilstva [1K 7,2.5], je jakýmsi nutným zlem. Neboť může být překážkou oddanosti Bohu [1K 7,5.32nn], »v nastávající tísni« [Kral. »pro nastávající potřebu«] je lépe zůstat svobodným a nevdanou [1K 7,26.29]. »Tak dobře činí i ten, kdo se ožení se svou nevěstou, ale ovšem ten, kdo se nežení, učiní lépe« [1K 7,38 v Žilkové překladu]. Pavel má za to, že je výbornou věcí, aby se muž nedotýkal ženy [1K 7,1, sr. Mt 19,10], a přál by si, aby všichni lidé byli jako on, t. j. neženatí [1K 7,7n], ale pokládá to za zvláštní dar od Boha [*charisma*, *Duchovní dary], ne za asketický dobrý skutek, který by člověka učinil bližším Bohu. 1Tm 4,3 vystupuje přímo proti křesťanským bludařům, kteří zabraňují ž. se [sr. 1Tm 2,15; 3,2.5.12].

Ženiti se-Žid [1347]

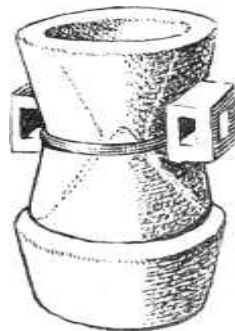
Ženka, stč. s příhanou lehká žena, poběhlice, prostitutka. U Oz 4,14 jde o chrámové prostitutky [hebr. *k'eděšá*, *Smilník], zasvěcené nemravně Astartině modloslužbě [viz Kral. smilniti]. Ve 2Tm 3,6n mluví pisatel o ženštinách, jež mají obtíženě svědomí a z touhy po úlevě upadají do prvního bludu, který se jim nabízí k věření. Chrysostomus upozornil, že zdrobnělina středního rodu, jíž je zde užito [*gynaikarion*] se může vztahovati na obě pohlaví: »Kdo je snadno oklamán u víře, je bláznivá ženština, buď si muž či žena«.

G. Pisatel 2Tm tu má na mysli horlivost bludařů, kteří k získání novověrců se vluzují do domácností a zde působí zvláště na charakterově slabé, nezřízenou minulostí obtížené ženy, snad z vyšších společenských vrstev, které v křesťanství tuší pravdu, ale upadají snadno do rukou nespolehlivých zbožných žvanilů. Hrají si s pravdou jako se zajímavým předmětem rozhovoru, ale slyší-li o pokání, víře a soudu, spravedlnosti a cudnosti, odsunují to na »příhodnější dobu« [Sk 24,24nn] a tak ke skutečnému poznání pravdy nepřijdou. N.

Ženský. *Běh ž-ý. *Osudí.

Žerd, dřevce oštěpu ve 2S 23,6n. Trní, k němuž jsou zde přirovnáváni »synové Belialovi« [*Beliál], nelze vytrhati rukou. Člověk se musí opatřit železným hákem, upevněným na dřevci oštěpu, anebo je vypálit do kořene.

Žernov, mlýnský kámen. *Mlení, mlýn.

Římský žernov, kamenný obilní mlýn se zařízením pro zasunutí postranních rukojetí. Spodní žernov, jak naznačeno, byl kuželovité vyvýšen; svrchní žernov, s otvorem pro nasypávání obilí, mlel, drtil zrno otáčením kolem spodního. Podle nálezu v Pompejích.

Žert, žertovati. Ve smyslu výsměch, nádivka v Ž 79,4, ve smyslu vyrazení, zábava v Př 10,23, terč posměchu u Ez 23,32. Ve smyslu šprýmovati v Gn 19,14, usmívati se na někoho u Jb 29,24, vtipkovati v Př 26,19.

Žid (Židé), židovský, židovstvo.

1. V SZ je v Kral. překladu slovem Žid [židovský] několikrát překládáno slovo *'ibri* [*'ibrim*]: Gn 40,15; 43,32; Ex 21,2; Nu 24,24; Dt 15,12; Jr 34,14; 1S 29,3.

[1348] Žid

Obvyklejším překladem tohoto slova, označujícího buď širší kmenovou skupinu, k níž Izraelci patřili, nebo jazyk, jímž mluvili, je *Hebrejský; není jasné, proč Kraličtí tohoto správnějšího překladu neuzívali důsledně. V některých mladších knihách sz je však české Žid překladem hebr. *j^hūdīm* [Jr 34,9; 38,19; Da 3,8,12; Neh 4,2; Est veskrze.] Slovo židovský, označující jazyk Izraelců, je 2Kr 18,26 Iz 36,11 překladem hebr. *j^hūdīt*. Původně šlo o označení Judejců, příslušníků jižního [Jerusalemského] království, skládajícího se hlavně z kmene Juda na rozdíl od severního království většiny kmenů izraelských. Když severní království zaniklo a když byl poté i Jerusalemský vyvrácen a vedoucí vrstvy judejské byly odvedeny do exilu, z něhož se významná část po několika desetiletích vrátila a obnovila chrám a kult Hospodinův v Jerusalemě [sr. *Izrael 7], stalo se slovo »Judejci« běžným označením Izraele takto nově ustaveného. Z hebr. *j^hūdīm* vzniklo řecké *Iūdaios*, lat. *Iudaeus*, z čehož povstalo i české Žid. Až podnes se příslušníci lidu izraelského obvykle nazývají tímto slovem. Přitom však toto jméno - podobně jako ve staré době Hebrejec - označuje Izraele spíše z vnějšku, jako jistý národní, sociologický celek, kdežto vyjádřením duchovního základu tohoto lidu jakožto lidu Hospodinova zůstává jméno Izrael, které teprve v době nejnovější nabylo výrazného významu politického. V odborném názvosloví se jména Židé, židovstvo užívá pro pozdější, poexilní období dějin izraelského lidu.

2. Slovo »židovstvo«, které několikrát čteme v Kralickém překladu, má jen jednou přibližně týž význam jako v novočeštině, neboť označuje soubor všech Židů [Ga 2,12, kde se však podle přesnějšího překladu říká: »ti, kteří jsou z obřizky«]. Jinde označuje judskou zemi, Judstvo [Mk 13,14, Sk 2,9; 10,37, 1Te 2,14] anebo židovství, t. j. židovské náboženství, po př. židovskou církevní a náboženskou oblast [Ga 1,13-14]. Přídavné jméno židovský i příslovce židovsky často označuje hebrejský, po př. aramejský jazyk [2Kr 18,26; L 23,38; J 5,2; 19,20; Sk 22,2, 26,14; Zj 9,11, 16,16], jindy také příslušenství k židovskému národně-náboženskému celku nebo způsob názoru a života, charakteristický pro židovský svéráz.

3. Židovstvo rané doby římské, na jehož pozadí, ano v jehož lůně vzniklo prvotní křesťanství, bylo útvarem značně složitým. Jen část, pravděpodobně menšina, obývala v souvislém území v Palestině, ale i tam byla silně prostoupena nežidovským, většinou hellenizovaným [pořečtěným] živlem. Druhá, početně větší, část židovstva žila rozptýlena v nejrůznějších krajích římské říše i za jejími hranicemi, zejména v Mesopotamii, kde židovský živel zůstával ještě z dob babylonského zajetí. Tato t. zv. diaspora [*rozptýlení] byla soustředěna hlavně v městech, nejvíce ve světových velkoměstech [Alexandrie, Antiochie, Řím],

a podléhala v rozličném stupni kulturnímu vlivu svého okolí, což se jevílo nejnapadněji přijetím řeckého jazyka [hellenisací]. Na této diasporní půdě vznikl také veliký pokus Filona z Alexandrie [v první polovině I. stol. po Kr.] spojit sz poselství s myšlenkovým dědictvím řecké [platónské] filosofie. Ale ani v palestinském židovstvu nebyly poměry jednoduché. Z NZa i z jiných zpráv víme o rozličných bohosloveckých a náboženských směrech [*farizeové, *saduceové], ano i o bratrstvech sektářského rázu, jakým byli na př. t. z v. esejci a s nimi příbuzná, ne-li totožná sektářská spopolitost, jejíž spisy jsou od několika let objeveny v jeskyních v okolí Mrtvého moře. K tomuto rozruznování docházelo jak z vnitřních židovských podmínek při řešení otázek daných sz dědictvím [na př. o smyslu a správném použití *zákona], tak vlivem cizích náboženských proudů, zejména hellenistického synkretismu [viz *Řekové lc-d, str. 825] a náboženství iránského. Zdá se, že pod těmito vlivy právě na půdě palestinského židovského sektářství nejdříve vznikly náboženské spekulace, které později vyústily v t. zv. gnosticismus [sr. *Poznání, str. 708, *Umění].

Všecko toto směrové a duchovní rozruznování se odehrávalo na pozadí dlouho trvajícího a vnějším průběhem velmi proměnlivého zápasu o národní svobodu palestinského židovstva. Hlavními mezníky tohoto zápasu jsou nejprve úspěšný osvobozený boj makkabejský r. 168-142 př. Kr., dále připojení Palestiny k římské říši r. 63 př. Kr., následující složitý osud židovstva za polosamostatných panovníků herodovského rodu, střídajících se s přímou správou římských místodržících [41 př. Kr.-66 po Kr.] a nakonec dva velké, tragickou katastrofou skončivší pokusy o svržení nadvlády římské r. 66-70 a 132-135 po Kr. [sr. *Izrael 9-10]. V tomto asi třisetletém období byl vnitřní život židovstva do velké míry ovládnut otázkou, zda a v jakém smyslu patří k samé podstatě Izraele, aby byl po stránce politické opět nezávislým národem, a v kladném případě, jakými cestami má o tento cíl usilovat. Hlavní směry a skupiny židovské se od sebe odlišovaly v neposlední řadě tím, že si na tyto otázky dávaly odlišné odpovědi. *Saduceové, vycházející hlavně z kněžských a zámožných vrstev, klonili se k tomu spokojiti se dosti širokou mírou samosprávy, kterou pružná politika římská v některých obdobích poskytovala herodovským vladařům i jerusalemské nejvyšší radě [synedriu]. Lidovější farizeové se nevzdávali živé naděje na plnou nezávislost Izraele doufajíce, že se jí lidu židovskému dostane od Boha v odplatu za poslušné, přesné a obecně zachovávané zákona. Lze tedy v jistém smyslu říci, že podle jejich pojetí závisela existence Izraele v prvé řadě na jeho náboženské, »církevní« základně a že jeho národní, politická stránka je druhotná a odvozená. Podobné pojetí měly i sekty esejského rázu. Naproti tomu radikální skupiny, pro něž se časem ustálilo označení zeloté [»horlivci«], usilovaly dosáhnouti

organisovaným vojenským povstáním národní nezávislosti Izraele, která pro ně byla podstatným znakem království Božího. Při čtení NZ-a nesmíme zanedbat tento soubor otázek, který zřetelně proráží na př. Mk 12,13-17 [peníz daně], L 23,2; J 19,12 [Ježiš obžalován z pobuřování proti císaři], J 18,37 [království Ježíšovo není z tohoto světa]. Z těchto a podobných míst je zřejmé, že Ježiš i jeho církev řešili tyto otázky novým způsobem, odlišným ode všech směrů židovských: království Boží není svázáno s národem židovským a nemá vůbec mocenskou povahu, není však ani jen niterným stavem srdcí, nýbrž je novým člověčenstvím, novým stvořením veškerého bytí vnitřního i vnějšího, osobního i pospolitého. Obec vyznavačů Ježíše Krista, jeho církev, je pak prorockou předjím-kou tohoto nového bytí.

4. V synoptických evangeliích, a to právě proto, že jsou zakotvena v situaci palestinského židovstva, čteme slovo Židé atd. jen zřídka, a to většinou v situacích, v nichž jsou příslušníci Izraele viděni a označováni z vnějšku, se strany pohanů [sr. na př. Mt 2,2, 27,11.29.37; L 23,37]. Za to se několikrát vyskytuje slovo Izrael, jímž Židé označovali sami sebe jakožto příslušníky pravého lidu Hospodinova [sr. Mt 8,10, 9,33, 10,6, 15,24-31, 19,28, 27,42]. Ve čtvrtém evangeliu je tomu právě naopak: naprosto převládá slovo Žid, židovský, jehož se někdy užívá takovým způsobem, jako by Židé představovali jakousi už ustálenou frontu protivníků Ježíše a jeho učedníků, o nichž jako by se už zapomělo, že přece také byli příslušníky lidu židovského. Odráží se tu pozdější situace misijních sborů, jasně vysvítající na př. z knihy Sk, kdy křesťanství v hellenistické oblasti naráželo na tuhé nepřátelství diasporních synagog. Zajímavý je stav věci u Pavla. Když mluví jakoby z vnějšku o příslušnících izraelské pospolitosti anebo když polemizuje proti spoléhání na vnější náboženské úkony a církevní znaky [na př. na obřizku], užívá slova Žid atd. Tak je tomu v prvních kapitolách R a ve většině ostatních listů. Když však R 9-11 mluví o tom, jaké místo má lid staré smlouvy v plánech a činech Božích, užívá důsledně slova Izrael. Podobně tomu je i v některých jiných nz spisech [Sk, Zj].

Židoviny [Sd 4,21n; 5,26; Pís 4,3], místo na skráních mezi čelem a uchem, tedy spánek, kde je t. zv. židká kost, t. j. měkká, řídká, snadno porušitelná.

Židům. 1. Epištola k Židům je v Kralické bibli uvedena jako poslední z listů Pavlových. Je to však sotva skutečně epištola, t. j. list. Nemá obvyklý dopisový úvod a celým rázem jest spíše pojednáním nebo ještě spíše kázáním než dopisem. Podobně pochybné je autorství Pavlovo. Ve spisu samém se jméno Pavlovo neuvádí. Uhlazená spisovná řečtina Žd se výrazně odlišuje od lidovější, ale také údernější mluvy Pavlovy. Také theologicky jsou zřetelně rozdíly; na př. víra nebo ospravedlnění jsou rozdílně osvětlovány, myšlenka velebněství Kristova, pro Žd tak ústřední, je

u Pavla nanejvýš nezřetelně naznačena. Vzhledem k těmto a podobným rozdílům nepřekvapuje, že v staré církvi byl tento spis nejprve přičítán jiným autorům, na př. Barnabášovi, Lukášovi, Klementovi římskému. Teprve později, když apoštolské autorství bylo pokládáno za podmínku kanoničnosti [s výjimkou jen u Mk a L], byl i pro tento spis hledán apoštolský autor a nalezen v Pavlovi jednak pro zmínku o Timoteovi 13,23, jednak pro podobnost některých temat. Tvrzení o Pavlově autorství se však prosazovalo jen ztěžka a pomalu zejména v západní [latinské] části církve a bylo znovu opuštěno v reformaci. Luther i Kalvín věděli a bez rozpaků prohlašovali, že Pavel nemůže být autorem tohoto spisu. V Lutherově německé bibli není až podnes Žd v řadě listů Pavlových. I když se potom poreformační protestantská orthodoxie zase vrátila k tvrzení o Pavlově autorství Žd, bylo po nastoupení novodobého kritického zkoumání vzniku biblických knih brzo seznáno a dnes je takřka jednomyslně uznáno - s jistou opatrností vlastně i mnohými bohoslovci katolickými - že Pavel autorem Žd není. Pokusy najít autora aspoň hypoteticky [Priscilla? Barnabáš?] nejsou dnes o nic zdařilejší než byly v době starocírkevní. Nelze než souhlasit s Origenem, největším starokřesťanským učencem [zemřel r. 254], že toliko Bůh sám ví, kdo je pisatelem Žd.

2. Ani určení adresátů není nesporné. Označení »Židům« není obsaženo ve vlastním textu spisu, nýbrž jen v nadpisu, který je pozdějšího původu. V originále ostatně zní »Hebrejcům«, nikoli »Židům«. Slovem »Hebrejci« jsou Sk 6,1 a snad i 2K 11,22, F 3,5 označovány hebrejsky [správněji aramejsky] mluvící Židé na rozdíl od hellenisovaných [jazykově pořečtených] příslušníků diaspory. Bylo by však překvapující, kdyby právě čtenářům tohoto původu byl určen spis, který je napsán nejlepší řečtinou z celého NZ-a. Pravděpodobně je název spisu založen jen na dávném dohadu, odvozeném z toho, že se v něm nejen hojně cituje SZ, nýbrž že jeho předním thematem je poměr osoby a díla Ježíše Krista k starozákonní izraelské bohoslužbě. Podobný zájem o SZ však nebyl omezen jen na křesťany židovského původu. Vždyť se na př. i t. zv. list Klementův, psaný někdy kolem r. 95 jménem římského sboru do korintského a zařazovaný mezi »apoštolské otce«, opírá velice vydatně o SZ a předpokládá tedy, že v obou sborech, skládajících se velkou většinou z údů pohanského původu, bylo sz Písmo živým a dobře známým základem křesťanského myšlení.

3. O sboru či okruhu, pro nějž je tento spis určen, můžeme tedy vědět jen to, co vysoudíme z jeho vlastního obsahu. Ž 13,24 vysvítá, že tento okruh byl v nějakém vztahu k Itálii; pravděpodobně šlo o sbory italské, snad zvláště o sbor v Římě. Doba, kterou máme před sebou, je patrně aspoň o generaci vzdálena od

[1350] Židům

prvopočátku křesťanství [Žd 2,1,3; 5,12; 6,1-6; 10,32nn]. V té době se projevovala jistá ochablost v osobním životě víry i v soudržnosti sborového bratrstva [Žd 2,3; 3,12; 4,1,11; 10,25; 12,12]. Vedle jisté zvykovosti a unavenosti, která se vždy dostavuje za nějaký čas po prvotním nadšení, pravděpodobně tímto směrem působila i nejistota, zda uplývání času a tedy oddalování druhého příchodu Kristova neo-trásá spolehlivostí naděje v jeho konečný den. Všecko to vedlo až k nebezpečí odlučování od sboru a odvrácení od Krista [Žd 4,11; 6,6]. Toto nebezpečí bylo zesilováno tlakem pohanského okolí a protiventstvími, s kterými se údově s této strany setkávali [Žd 10,32-34; 11,25]. Nezdá se však, že by bylo šlo o soustavné úřední zákroky a o vrcholné ohrožení života: zkouška nešla ještě do krve [Žd 12,4]. Spíše sluší mysliti na náhodné výbuchy nevole části obyvatelstva starověkých velkoměst, které se mohly obrátit proti křesťanskému sborům podobně jako se obracely proti Židům. Některé náznaky ukazují, že aspoň pro část sboru ještě nebezpečnější než vnější ohrožení bylo pohrdání, které starověcí vzdělanci a jiní příslušníci zámožných vrstev projevovali lidovému hnutí, jakým bylo prvotní křesťanství. Proto se asi Žd 11,25n mluví nejen o trpění protiventství, nýbrž i o snášení pohanění Kristova, což se staví proti lásce k bohatství [»zboží«] a k »časnému a hříšnému pohodlí«. Vybraná řečtina spisu by se zvláště dobře vysvětlila, kdybychom předpokládali, že jde o snahu vzdělaného vůdce církve napomenout zejména příslušníky soudobé inteligence uvnitř církve, aby se pro svou vzdělanou povýšenost neodcizovali chudé a převážně z lidových vrstev pozůstávající církevní pospolitosti.

4. Všecky tyto znaky i náznaky ukazují, že dobou vzniku Žd je sklonek I. století, nejspíše ještě nějaký čas před r. 95, kdy asi začalo první rozsáhlejší pronásledování křesťanů za císaře Domitiana.

5. Účelem Žd je zasáhnouti do oné duchovně a mravně nebezpečné situace a působit k oživení víry, utvrzení věrnosti a stmelení bratrské pospolitosti. Jde tu tedy vskutku spíše o kázání čili homilii, která byla příslušným sborům zaslána s dovětkem dopisového rázu [13,22-25]. Tento praktický účel spisuje nejjasněji patrný v t. zv. parenetických [t. j. zároveň útěšných i napomínajících] oddílech spisu 2,1-4; 3,7-4,13; 5,11-6,20; 10,19-13,21. Do této parenetické souvislosti patří i slavná kapitola 11., vykládající povahu a životní smysl skutečné, vytrvalé a statečné víry. Tyto oddíly se střídají s jinými, v nichž převládají výklady věroučné, zdánlivě theoretické: místo Kristovo v odvěkém spasitelném dění Božím a jeho vyvýšenost nad anděly 1,1-14; význam jeho ponížení i povýšení nad Mojžíše 2,5 - 3,6; pravé velekněžství Kristovo 4,14-5,10; 7,1 - 10,18. Avšak ani tyto oddíly nejsou nikterak samoúčelným theoretisováním.

Vyvýšenost Ježíše Krista i jeho velekněžské dílo, naplňující a ukončující veškerou sz bohoslužbu, jsou čtenářům předkládány jako povzbuzení i závazek pro zápas o cestu víry.

6. K charakteristickým myšlenkám Žd patří předně některé rysy jeho christologie [učení o Kristu]. Na jedné straně zdůrazňuje jeho jedinnost jako pravého Syna, jeho účast při díle stvoření, definitivnost zjevení jím přineseného, vyvýšenost nade vším stvořením [kap. 1-2]. Na druhé straně s mimořádnou zřetelností a důrazností ukazuje na rysy skutečného, pozemského člověčenství Ježíšova: Ježíš skutečně trpěl [2,18], v úzkostech a slzách volal k Otcí, šel pozemskou lidskou cestou, na níž se ze svého utrpení učil poslušnosti, a právě tím došel svého pravého cíle a určení čili dokonalosti [5,7-9]. Toto zdánlivě rozporné spojení božské a lidské stránky Ježíšovy je v pozadí celého nz svědectví, není nikde však snad vyjádřeno tak výrazně jako v Žd. Pojmovým spojením těchto dvou stránek je představa dokonalého a bezhříšného velekněze, který v plné solidaritě s ostatními lidmi přináší konečnou a jedinou oběť, již jest on sám, aby všem otevřel cestu do pravé svatyně království Božího [sr. 6,19nn; 7,26-28; 9,11-14; 10,11-14.19-25 a j.]. Kristovo velekněžství, už nyní účinné a víře přítomné, je také východiskem odpovědi na pochybnosti vznikající z oddalování očekávaného příchodu Kristova. Pisatel Žd se této naděje nevzdal, naopak ji důrazně připomíná [10,37, sr. 12,26], ale přitom klade důraz na víru, která je nejen pevnou jistotou o uskutečnění budoucí naděje, nýbrž i jistotou neviditelné, ale skutečné přítomnosti Kristově a proto i vítěznou vytrvalostí ve všech zkouškách života [kap. 11.]. Tomuto pojetí víry je podřízeno a tím zabarveno i thema ospravedlnění, které Žd přejímá z duchovního odkazu Pavlova [10,34-39; viz str. 565]. Zvláštní potíže působily theologickému myšlení už od dob Lutherových výroky, které popírají možnost nového pokání a odpuštění pro údy církve, kteří padnou [6,4-6; 10,26-31; 12,17]. Pisatel má na mysli lidi, kteří jsou nevěrní své víře v Krista z bázně nebo také z vypočítavého prospěchářství a přitom si svůj postup předem ulehčují lehkomyšlným spoléháním na zaslíbené odpuštění Boží. Jde tedy spíše o výstrahu proti braní milosti Boží nadarmo [sr. 2K 6,1] než o abstraktní povšechné popírání možnosti druhého pokání. - Charakteristický pro Žd je způsob používání a vykládání SZ-a: hlavní sz skutečnosti, zejména chrámová bohoslužba, jsou předobrazem nebo předstíněním pravého a konečného zjevení v Ježíši Kristu [t. zv. typologický výklad, sr. str. 986].

7. Přehled rozdělení Žd:

I. Zjevení Boží v Synu a jeho vyvýšenost nad starou smlouvou [1,1 - 4,13]:

1. Syn nad anděly 1,1 -2,4. 2. Ponížení Syna 2,5-18. 3. Syn nad Mojžíše 3,1-6. 4. Zaslíbení odpočinutí 3,7-4,13.

II. Ježíš pravým veleknězem [4,14-10,18]: 1. Přípravný výklad 4,14-5,10. 2. Držet

se zaslíbení! 5,11-6,20. 3. Velekněžství Kristovo 7,1-28. 4. Jeho nebeská služba a pravá oběť 8,1-10,18.

III. Napomenutí k vytrvalosti víry 10,19 - 13,25:

1. Držte se vyznání! 10,19-39. 2. Svědkové víry 11,1-40. 3. Cesta církve ve víře 12,1-39. 4. Jednotlivá napomenutí 13,1-21. 5. Dopisový závěr 13,22-25. S.

Žíla, šlachy [Joz 11,6,9; 2S 8,4; 1Pa 18,4], céva [Jb 10,11; Ez 37,6,8]. Jb 40,12 překládá Hrozný: »Svůj ocas vzpřímí jako cedr, žíly na jeho stehnech jsou pevně spleteny«. V Gn 32,32n jde o t. zv. svazovou, suchou ž-u [*nervus ischiaticus*] v zadních kýtách, jež je pro svou tloušťku a bílou barvu nápadná. Izraelci ji ze zabítek zvířat vyjmají a odhazují s odvodněním, že ochrnula při tajemném zápase Jáko s poslem Božím.

Jb 18,13 překládá Hrozný: »Sžírá údy jeho těla, prvorozený syn smrti sžírá jeho údy«. Jde o člověka, o němž je řeč ve v. 5. Kral. mluví nikoli o »prvorozeném synu smrti«, nýbrž o knížeti smrti, ale v Poznámkách udávají, že v hebr. textu je »prvorozený smrti« a že jím tím rozumějí bolesti a nemoci ukrutné až k smrti, smrt nejhrovnější a nejhroznější.

Zíně, zíněné roucho, pytlovina [Miklúk a Bič říkají »žínice«], zhotovená obyčejně z kozí nebo velbloudí srsti. *Pytel. Zíněný oděv, podobný pytlí a přepásaný provazem, byl nošen na znamení smutku [Gn 37,34; 2Kr 19,1n; Ez 7,18; Jon 3,8; Jl 1,8] a pokání [1Kr 21,27; Dn 9,3; Mt 11,21]. Také proroci se někdy odívali do ž-i [Iz 20,2].

Žítí [žnu]. *Zeň.

Žítí [žiji], v Kral. bibli vždy jen živ býti; živý. Ve SZ-ě jsou tak překládány výrazy *s-r-d* [= uniknouti zkáze, Joz 8,20; 10,20; uniklý, ten, kdo vyvázl, Nu 21,35; Dt 3,3; Joz 10,30.33.37.39n; 11,8; 2Kr 10,11], *néfeš* [= duše, život, Joz 11,11: »Pobili také všechn život v něm«], *n'sámá* [= dech, Joz 11,11: »Nezůstalo, co by dýchalo«], *mágór* [= putování, pobyt; Gn 47,9 v překladu Sicherové: »Nedosáhly dnů let života otců mých za jejich putování«] a *šálóm* [= pokoj, prospěch. Karafiát překládá 2S 18,32: »Dobře-li se má syn Absolon?«, nejčastěji však jde o odvozeniny kořene *ch-j-h* [= žiti, býti živ, zůstatí na živu]. Kořen *ch-j-h* označuje především fyzický, organický *život, existenci v protikladu ke smrti, nebo existenci ať už lidí nebo zvířat, projevující se v samočinném pohybu a činnosti. Kaz 9,4 mluví o tom, že lépe je živému psu než mrtvému lvu, Ex 21,35 staví v protikladu zvíře živé a zabité; Joz 8,23; 2Kr 7,12; 10,14 mluví o zjímání ž-ých králů a královských princů. Eva je nazývána matkou všech ž-ých [Gn 3,20], t. j. všech lidí. »Země živých« [Ž 27,13; 52,7; 116,9; Iz 38,11; 53,8; Ez 26,20; 32,32], t. j. přebývajících na zemi. »Světlo živých« [Jb 33,30; Ž 56,14] = světlo, jež mohou vnímat jen živoúci tvorové anebo *světlo života. »Duše živá« [Gn 1,20n; 9,10.12; Lv 11,10; sr. 1K 15,45; Zj 16,3] = živá bytost, živý tvor. »Býti

Žíla-Žítí [1351]

živ« často ve smyslu zůstat na živu, na př. Gn 12,13; 19,20; 20,7; Ez 18,28. Podle Dt 5,24.26 ten, kdo mluví s Bohem, nemůže zůstat na živu [sr. Dt 4,24; 9,3; Žd 12,29]. Jindy znamená obrat »býti živ« být šťasten, mít se dobře [Dt 8,1; 30,16; Neh 9,29], okráti, ožítí [Ž 22,27], takže pozdrav »Živ bud!« [naše »at' žije!«] je přáním všeho dobra [1S 10,24; 2S 16,16; 1Kr 1,31; Neh 2,3]. »Žítí v něčem« [Gn 27,40] = opíratí se o něco, žítí z něčeho. »Žítí podle něčeho« [Ez 33,19] = žítí na základě něčeho, řídití se něčím [soudem a spravedlností]. Dt 8,3 praví, že ne samým chlebem živ bude člověk, ale vším tím, což vychází z úst Hospodinových [Mt 4,4]. Snad na to navazuje Iz 38,16, jež Karafiát překládá: »Pane, tím [t. j. milostivým slovem Božím] živi budou, a v tom jest všelijak [t. j. v každém směru] život dýchání mého, zes mi zdraví navrátil a mne při životu zachoval«. Ez 16,6 mluví o poskvrnění Izraele krví. Nebylo naděje na další život. Ale Bůh ve své milosti nechce dopustit, aby Izrael zahynul ve svém opovržení. Stačí jeho slovo, jež je rozkazem: »Ve své krvi živa bud« [dcero jerusalemská], t. j. přes svou poskvrněnost zůstaň při životu [sr. 18,23; 33,11 a Poznámky Kral.]. Podle Ag 2,4 *spravedlivý bude živ oddanou důvěrou v Boží zaslíbení a tímto spoleháním na Boha bude znovu a znovu uchovávan při životu. Na tomto verši založil Pavel své učení o *ospravedlnění z víry [R 1,17; Ga 3,11; sr. Žd 10,38].

Ž 58,10 překládá Zeman: »Dříve než si vaše hrnce uvědomí bodlák [t. j. než pocítí žár hořícího bodláku], smete to [Bůh], ať je to syrové [Kral. »za živa«], ať je to ve varu«. Lv 13,14n mluví o živém masu, jež se objeví na ráně, vyhnile malomocenství až po maso. »Živá voda« [Gn 26,19; Lv 14,5nn; 15,13; Nu 19,17; Pis 4,15] = tekoucí, pramenitá voda; obrazně ve smyslu životodárný o Bohu jako o prameni spásy u Jr 2,13 [sr. Ž 36,10; Jr 17,13; Za 14,8; J 4,10; Zj 21,6; 22,1]. V tom smyslu jest rozuměti nz obratům živý chléb [J 6,51] = chléb, dávající život, živá slova [Sk 7,38], živé slovo Boží [Žd 4,12; 1Pt 1,23] = účinné slovo Boží, ž-á cesta [Žd 10,20], ž-ý kámen [1Pt 2,4n], ž-á naděje [1Pt 1,3] = životodárná cesta, kámen, naděje. Z-á oběť [Ř 12,1] = oběť, při níž se neobětuje maso mrtvého zvířete, nýbrž život obětujícího, odevzdaný milosrdnému Bohu v Ježíši Kristu zjevenému.

Má-li Bůh ve SZ i v NZ-ě přívlastek živý, zdůrazňuje se tím nejen trvalá jsoucnost na rozdíl od mrtvých, ve skutečnosti neexistujících božstev [Dt 5,26; Joz 3,10; sr. 1Kr 18,26nn; Iz 8,19; Sk 14,15; 2K 3,3; 6,16; 1Te 1,9; 1Tm 3,15 a j.], nýbrž zvláště jeho spasitelná činnost, která jej zjevuje, na niž je naprosté spolehnutí a jež dává pravý, skutečný život [Nu 14,21; Dt 32,40; J 6,57; Ř 14,11]. Ž-ý Bůh je jednající, uplatňující se Bůh, který provádí své spasitelné plány i trestající soudy

[1352] Živel

[Dt 32,40n, sr. 30,20, Dn 5,23; Jb 19,25; Mt 16,16; 26,63] nejen v dějinách, ale i v životě jednotlivců. Právě proto se žalmisté a proroci často dovolávají ž-ého Boha [Ž 42,3; 84,3, sr. 1Tm 4,10; 6,17 a j.] a úcta před ním a pokorná poslušnost je jim samozřejmostí [Jr 10,10; Dn 6,26n, sr. Zj 4,9n; 15,7], zatím co lhostejnost k němu, utržení jeho jménu, převrácení jeho slov a odstupování od něho pokládají za hřích, který zcela určitě bude potrestán [1S 17,36; 2Kr 19,4.16; Iz 37,4.17; Jr 23,36; Zđ 3,12; 10,31]. Agar nazvala Boha, který se jí spasitelně zjevil u studnice, »Živým, vidoucím jí« [Gn 16,14; 24,62; 25,11]. Také Nabuchodonozor nazývá Boha, jehož mocz zakusil, »Živým«, a Daniel slyšel ve svém vidění přísahat muže, oděného lněným rouchem, skrze »živého na věky« [Dn 7,7]. Jméno *Jahvé* [Ex 3,14] naznačuje, že jde o živého, jednajícího Boha [*Hospodin]. Izraelci byli pyšní na to, že jsou nazýváni syny Boha silného, živého [Oz 1,10].

Obratu »živ jest« se užívalo často v přísedních formulích. Přisahal se při životě lidí [Gn 42,15n; 2S 15,21] ve smyslu »tak jistě, jako žije ten a ten«, i při životě vlastní duše, ale také při životě božstev i Boha [Rt 3,13; 1S 1,26; 14,39.45; 17,55; 20,3; 25,26; 2S 2,27; 11,11; 14,11; 2Kr 2,2; Jb 27,2; Z 18,47; Am 8,14]. Dokonce i Bůh přísahá sám při sobě [Nu 14,28; Jr 46,18].

V NZ-ě jde téměř všude o překlad řeckého slovesa *zén* [» žiti, býti živ]. Může znamenat tak jako ve SZ-ě sloveso *ch-j-h* cítiti se dobře, býti šťasten [1Te 3,8], zdrav [Mk 5,23], v převážně většině však jde o pravý, skutečný *život [Zđ 12,9]. Už ve SZ se rozlišuje v Dt 8,3 pouhý fyzický život od života, jenž má původ ve slovu Božím. V NZ-ě je tato myšlenka christologicky zahrocena. Žít, skutečně žít lze jen ve spojení s Bohem, t. j. vírou v jeho Slovo-Syna, který tento pravý život zjevil a všem věřícím jej dává [J 6,57; 1J 4,9]. Syn je živ skrze Otce. Proto v živém Synu [Zj 1,18] je jediný zdroj skutečného života [J 11,25n; 14,19; 2K 13,4]. Je to věčný život [J 6,51.58; 11,26], život z víry [R 1,17; Ga 3,11; Zđ 10,38], ve víře v Syna Božjho [Ga 2,20], život Duchem podle Boha [R 8,13; 1Pt 4,6], v němž je Kristus vším [F 1,21], takže ve věřícím žije vlastně Kristus [Ga 2,20] jako životní princip. Věřící už nežije sám sobě, ale Bohu a Kristu [R 6,10n; 14,7n; 2K 5,15; Ga 2,19, sr. R 6,13].

Na některých místech jde o bližší označení způsobu života. Marnotratný syn byl prostopáše živ [L 15,13], Pavel žil kdysi [v dětství] bez Zákona, později jako farizeus [R 6,9; Sk 26,5]. Petrovi připomíná, že žije jako pohan, t. j. bez ohledu na obřadní předpisy SZ-a [Ga 2,14]. Věřící nežijí už podle těla, nýbrž v Duchu [R 8,12n], i když zatím žijí v těle [Ga 2,20; F 1,22], ale nežijí ve *světě, podle světa [Ko 2,20], t. j. z jeho předpokladů, sil a pravidel jako posledních norem [sr. J 17,14nn; 2K 10,3], nežijí v neřestech, jež pisatel

Ko 3,7 vypočítává ve 3,5, zkrátka: nežijí v hřichu [R 6,2], ale zbožně v Kristu Ježíši [2Tm 3,12; Tt 2,12, *Pobožně].

U L 20,38 se praví, že Bohu jsou všichni živi. Ježíš tu uvádí proti saduceům, kteří nevěřili v posmrtný život a zmrtvýchvstání, důvod z Pentateuchu, jimi jedině uznávaného. V oddíle, který nazývají Židé »Keř« [právě tak jako 2S 1 nazývají »Lučičště«, a Ez 1 »Vůz«], se vypravuje, že se Bůh zjevil Mojžíšovi jako Bůh Abrahamův, Izákův a Jákobův [Ex 3,6; Mt 22,32]. Bůh není Bohem mrtvých, neexistujících bytostí, ale živých. Nikdy by se nenazýval Bohem Abrahamovým, Izákovým a Jákobovým, kdyby se tito patriarchové stali jen rozpadlým prachem

Živel, stč. = živočich, živý tvor, ale častěji t. zv. živly přírodní, oheň, vzduch, země a voda, z nichž podle Platona se skládá svět, řecky *stoicheion* [= člen v řadě, písmeno, v množ. čísle »základní znalosti, základní látky, prvky«]. Podle 2Pt 3,10.12 ž-y světa se v požáru rozplynou spolu s nebem a zemí při příchodu Kristově, ale bude stvořeno nové nebe a nová země. Snad se tu výrazem ž-y myslí na hvězdy nebo souhvězdí zvěrokruhu, čemuž by nasvědčovalo, že ž-y jsou jmenovány mezi nebem a zemí. Někteří nz badatelé [Spitta, Knopf, Soden] však mají za to, že jde o velké andělské mocnosti, které vládou nad přírodou, zvl. nad hvězdami, větrem, deštěm, bleskem, krupobitím a pod. Ale tomuto pojetí se zdá odporovat v. 7 [sr. Mt 24,29]. Řecký výraz však označuje také první počátky, základní prvky vědění. V tom smyslu je toho výrazu užito v Zđ 5,12. Luther překládá: »První hlásky Božích slov«, tedy abeceda Božích slov.

Nesnadný je výklad Ga 4,3.9 a Ko 2,8.20. Škrabal tu chápe řecké *stoicheia* jako počátek, abecedu světa a myslí na nedokonalý náboženský život před Kristovým příchodem. Sz náboženství nepřineslo jednotlivci zdokonalení, protože mu neslibovalo leč jen pozemskou odměnu, a vlastně spíše celku, národu. Tak svátky byly vázány na běh přírody. Pohané pak daleko více byli zaujati kultem zbožštěné přírody. Ta doba naháněla duši spíše strach, a tak ji zotročovala, místo aby ji vedla k lásce k Bohu. »Abeceda světa« [Ko 2,8.20] je podle Škrabala vše, co připravovalo na dokonalé nz náboženství, ať už to byl mojžíšský Zákon u Židů, nebo přirozené poznání Boha rozumem, jak tomu mohlo být u pohanů. Falešní učitelé v těchto počátcích utkvěli jako v něčem [podle jejich mínění] dokonalém. Tím ovšem vylučovali Krista, zprostředkovatele dokonalého zjevení. Kdyby se k této »abecedě« [prvouce] náboženské měli Kolosané vracet, vzdali by se věci dokonalé pro věc již velmi nedostatečnou. Novější vykladači však [u nás J. B. Souček] rozumějí moudrostí [v řeckém textu filosofii] podle lidských tradic [Kral. »ustanovení«] a ž-ů světa tajné gnostické nauky, k nimž byly přimíšeny prvky přejaté z židovství [sr. Ko 2,16]. »Ž-y světa« jsou prý nadsmyslné, démonské bytosti. »Má-li se člověk uchránit škodlivého vlivu těchto

bytostí, po př. osvoboditi se od otročení jim, musí je podle představ oné gnóse znát a naučit se ovládat je kultickým, po př. magickým způsobem« [J. B. Souček, Výklad Ko, str. 50nn]. Křesťané v Kolosách upadli v pokušení domnívat se, že snad je potřeba svrchované a posta-čitelné dílo Kristovo nějak doplnit tajemnou filosofií. Pavel zdůrazňuje, že »Kristus je naprostým protikladem tradice lidské a živlů světa jakožto cesta k Bohu a k poslední pravdě« [J. B. Souček]. V Ga 4,3.9 ztotožňuje Pavel Zákon se »ž-y světa«. Myslí tu na samospra-vedlivost zákonického skutkařství, která je v podstatě totožná se sebevědomím svémocné lidské moudrosti a gnostického kultu; ano, Pavel tímto výrokem dokonce staví návrat k izraelskému Zákonu na jednu úroveň s návratem k pohanským představám, což ovšem pro židovské uši muselo znít jako rouhání. — Křesťané zemřeli nejen Zákonu [Ř 7,4nn], ale i živlům světa [Ko 2,20-23], jež předpisují všelijaká svémocná asketická pravidla. Podle Gremera-Kögela však jde o propadnutí hmo-tařství, o otročení hmotným prvkům, jako jsou posty, askese a pod., jež byly předpisovány jak v židovství, tak v pohanství v souvislosti s oběhem měsíce a hvězd [sr. Ga 4,10].

Živly světa. *Živel.

Živnost, stč. = živobyť, výživa, obživa [Ž 128,2; Mk 12,44; Sk 19,25.27; Jk 2,15: »Budou-li mítí nedostatek denní obživy«, překlad Žilkův; Zj 18,17]. Podle 2Tm 2,4 voják Krista Ježíše se »neplete do zaměstnání pro živobyť« [Žilka], které by ho odvrátilo od plnění vojenských povinností - vždyť o jeho živobyť je postaráno. Kdo se zasvětil službě Kristově, nemá vyhledávatí takovou činnost, která by ho zdržovala v plnění povinností vůči Kristu [Škrabal].

Život. *Smrt. *Věčně, věčnost. *Žiti, živ býti.

1. Ve SZ-ě jde převážně o překlad hebr. *chajim*, odvozeného od slovesa *ch-j-h* [*Žiti], jež označuje původně fysickou, animální, organickou existenci na této zemi, patrnou v samo-činném pohybu [Gn 1,21.28; 7,21; 8,19] a omezenou smrtí [2S 14,14; Ž 98,39; 89,49; 90; Iz 40,6], takže ž. a dny ž-a mohou znamenat totéž [Gn 47,9; Př 31,12]. Někdy jde o překlad hebr. *něfeš* [= duše], jež je vlastním nositelem ž-a [Sd 16,30, sr. Gn 1,21.24; 9,10nn; Lv 11,10; 2S 1,9 s Ez 13,19], takže ž. a duše mohou být souznačnými pojmy [Jb 33,18.22.28; 36,14; Ž 88,4; 143,3]. Charakteristickými znaky ž-a jsou tělesné potřeby jako ukojování hladu a žízně [Jb 33,20; 38,39] a pod., u člověka pak duševní hnutí [Kaz 9,6], předsevzetí, touhy, naděje [Kaz 9,4.10], hlavně pak vědomí sebe sama, své individuality i konce ž-a [Kaz 9,5]. Smrt je temnota [Kaz 11,8] a zničení všech rozdílů mezi lidmi [Jb 3,19], kdežto ž. je světlo [Jb 3,20; 33,28.30; Ž 27,1; 36,10; Kaz 11,7n]. Pro Izraelce ž. znamenal v podstatě nejvyšší dobro [Jb 2,4; Př 3,16] a »dlouhost dnů« byla vyprošována od Boha [1Kr 3,11] a považována za zvláštní jeho přízeň

[Gn 15,15; Sd 8,32; Dt 5,16; 32,47]. Neboť i živému psu je lépe než mrtvému lvu [Kaz 9,4]. »Býti stár a plný dnů« znamenalo vyznamenání od Boha [Gn 25,8; 35,29; Jb 42,17]. Jen zoufalec si přeje smrt [Jb 3,12.17nn]. Baudatelé tvrdí, že ž. je sz slovo pro »štěstí«.

Původcem ž-a je tvůrčí činnost Boží. On je studnice ž-a [Ž 36,10], pramen vod živých [Jr 2,13; 17,13], »on je ž. tvůj i dlouhost dnů tvých« [Dt 30,20]. To je všeobecně orientální názor, ale na rozdíl od tohoto názoru je až nápadné, jak málo se SZ pokouší blíže popsat tuto stvořitelskou činnost Boží v podrobnostech. Gn 2,7 praví, že Bůh »vdechl dechnutí ž-a« v chřipě stvořeného člověka; Gn 9,4; Lv 17,11.14 připomíná, že krev je sídlem ž-a, po případě sídlem duše [Dt 12,23]. Gn 6,17; 7,15.22; Jb 34,14n; Ž 104,29n mluví o duchu [*ru^ach*] ž-a, jenž byl dán člověku a nad nímž Bůh svrchovaně vládne, ale ani zde nejde o pokus vysvětlit nějak blíže vznik ž-a, nýbrž o zdůraznění, že člověk nemá ž. ve své moci. Ž. mu byl jen propůjčen od toho, který může »usmrtiti i obživiti« [Dt 32,39], v jehož ruce je duše všelikého živočicha a duch každého lidského těla [Jb 12,10]. V jeho moci je také zkrácení ž-a [Gn 6,3], obrazně řečeno: vyhnání od »stromu ž-a« [Gn 3,22].

To, co Izraelce především zajímalo, nebyl způsob vzniku ž-a, ale to, že člověk svým ž-em je naprosto vázán na Boha [Ž 139,13nn]. Bůh podle Ex 32,32; Ž 69,29; Mal 3,16 vede »knihu ž-a« [sr. Iz 4,3]. A poněvadž Bůh s Izraelem uzavřel smlouvu, závisí život Izraele i jeho jedinců na tom, jaký poměr mají ke Slovu Božímu, vtělenému v Zákon. Bůh předložením Zákona postavil před Izraele volbu mezi ž-em a smrtí [Dt 30,15-20], neboť jeho slovo není prázdné [Kral. »daremne«] slovo, nýbrž sám ž. [Dt 32,47]. Člověk sice musí k udržení ž-a pracovat [Gn 3,19; 27,40; 2K 4,7; Př 27,27], ale ne samým chlebem živ bude člověk, ale vším tím, což vychází z úst Hospodinových. Ať vykládáme tento výrok z Dt 8,3 jakkoli, vždy vězí za ním myšlenka, že pozemský ž. člověka není závislý jen na chlebu, nýbrž především na Bohu. Proto Am 8,11nn zaznamenává Boží hrozbu, že pošle na Izraele nedostatek svého slova [»hlad a žízeň po slyšení slov Hospodinových«], což povede ke zkáze nevěrného lidu [sr. 1S 3,1]. Ezechiel pak za jediný základ ž-a prohlašuje poslušnost Božího slova [Ez 3,18nn; 14,13nn; 18,1nn; 33,1nn]. O existenci člověka rozhoduje jeho poměr ke slovu Božímu. Kdo se mu vzepře, propadá panství svých vlastních pudů a tím sebezničení [Ez 20,11.21.30]. Neposlušnost vede ke smrti. Ab 2,4 pak vyvrcholuje tuto prorockou linii prohlášením, že spravedlivý bude živ z víry [sr. Am 5,4.14; Jr 38,20]. Ž. je prostě dar Boží, anebo, podle Př, dar Moudrosti [Boží], jež uvádí na cestu ž-a [Př 2,19; 6,23; 8,35; 9,11; 10,17; sr. Jr 21,8], přidává dlouhost dnů a let ž-a [Př 3,2; 4,10], je stromem ž-a [Př 3,18].

[1354] Život

V Př ovšem je prorocký důraz na přímé zasažení Boží nalomen tím, že i naučení moudrého je pokládáno za pramen ž-a [Př 13,14, sr. 4,13; 6,23; 10,17] právě tak jako rozumnost [Př 16,22].

Ale bylo by nesprávné se domnívat, že ž-em je míněna jen animální životnost, životní síla [Jb 3,20], pozemské statky, zdraví [Př 4,22; 14,30], početnost potomstva, vysoký věk [Ž 21,5; 34,13] a pod., i když si SZ těchto hodnot nesmírně váží. Ale to, že SZ počítá ve výjimečných případech s dlouhým věkem i u těch, kteří jsou Bohu nevěrní [Jb 21,7; Ž 73,2nn; 92,8n], hlavně však to, že ž. spojuje s poslušností Božím slovu a s plněním Božích příkazů [Lv 18,5; Iz 55,3; Ez 18,32; 33,15; Am 5,4.14], ukazuje, že ž. byl pro Izraelce něčím vyšším než pouhou biologickou veličinou [Ž 17,14n]. Badatelé tvrdí, že ž. je ve SZ výrazem pro nejvyšší dobro, jež teprve dává pozemským hodnotám pravý smysl a pořadí [Př 10,16; 11,19]. Milosrdenství Boží je žalmistům cennější než ž. [Ž 63,4]. Skutečný ž. spočívá ve vnitřním uspokojení srdce, ve spojení s Bohem, s božskou Moudrostí [Př 2,19; 8,35n; 13,14]. Je to vědomí Boží přízně a pokoj svědomí [Ž 23; Př 3,21-27; 11,3-8], vědomí Boží lásky [Př 8,35, sr. 12,2]. Je příznačné, že LXX překládá u Oz 10,12 hebr. *chěsed* [= milosrdenství] řeckým *zové* [= život]. »Síla, zdraví, radost, pozhnání, světlo, život se stávají pojmy souznačnými jako i jejich protějšky: mdloba, nemoc, bolest, kletba, tma, smrt. Žít vzdálen Boha je totéž jako nežít vůbec« [Bič II., str. 241]. I při umírání je tento ž. z Boha útěchou [Jb 19,25; Ž 16,9.11; 17,15; 49,16, sr. 56,14; 63,4; 73,23nn]. Ž. není jen protikladem smrti, ale souhrnem Božeho pozhnání a Božích zaslíbení [Ž 36,8nn; Př 21,21]. Dn 12,2 mluví dokonce o věčném ž-ě [*Věčně, věčnost. *Smrt]. I když tyto úvahy o ž-ě jsou většinou v t. zv. Spisech [*Bible], jež jsou pokládány za pozdní knihy SZ-a, je nepravděpodobné, že by neměly kořeny v dobách starších a neplynuly jako důsledek z izraelského pojetí Boha jako Boha smlouvy, který svému lidu dává ž. [Dt 32,39]. Ovšem, k plnému rozvinutí těchto myšlenek došlo až po návratu z Babylona, v době Mak-kabejců, v rabínské literatuře a zvláště v době LXX.

2. V NZ-ě jde o překlad řeckých výrazů *zové* a ojedinele *bios*, při čemž *bios* v NZ-ě označuje ž. po vnější, fyzické stránce [L 8,14; 1Tm 2,2], kdežto *zové* může spíše znamenat ž. po obsahové stránce. Ale *zové* tvoří převážnou většinu míst, kde se v NZ-ě vyskytuje v kral. překladu výraz ž. Může jít o označení přirozeného, pozemského ž-a [L 16,25; 1K 16,19; 2K 1,8; F 1,20; Žd 7,3]. Jako ve SZ-ě, tak i v NZ-ě ž. a *psyché* [= duše] bývají souznačnými pojmy [Mk 8,35; L 12,15.20]. Ž. pozemský je pomíjející, pára, která zmizí [Jk 4,14], končí smrtí [L 1,75; Žd 2,15; 7,3], a přece je něčím posvátným [Mt 5,21], protože je Božím

darem. A právě proto, že je Božím darem [L 12,20.25n] a že jen Bůh může obživiti a umrtviti [Ř 4,17; 1Tm 6,13, sr. J 5,21; 6,27], není pro věřícího třeba, aby se úzkostlivě staral o to, čím bude živ a čím se bude odívat, ano, tato starost je pokládána za nedostatek víry. Bůh pečuje o ž. nebeského plectva i o odění rostlin. Jak by nepečoval o ž. těch, kteří ho milují a na něho spoléhají? [Mt 6,24-33; 10,29; L 12,6.23nn].

A přece podle nz pojetí tento pozemský, fyzický ž. není ještě pravým ž-em. Je to ž. nanejvýš předběžný [1K 15,19; 1Tm 4,8], ž. v těle [Ga 2,20; F 1,22], který je vlastně smrtí, není-li spojen s pravým ž-em [Mt 8,22; L 15,24.32]. Platí to zvláště o člověku v hříších, který je podle nz svědectví vlastně mrtev [Ef 2,1.5; Ko 2,13]. »Vdova, která si počíná bujně, je za živa mrtva«, 1Tm 5,6 v Žilkově překladu. Sr. Zj 3,1]. NZ ve shodě se současnou rabínskou theologií staví proti tomuto v podstatě porušitelnému ž-u ž. neporušitelný, věčný [Mt 19,16.29; 25,46; Mk 10,17; J 3,15n; 4,14; 6,27; Sk 13,46.48; Ř 2,7; 5,21; 6,22n; Ga 6,8; 1Tm 1,16; 6,12; Tt 1,2; 3,7; Ju 21]. Je to ž. budoucí [1Tm 4,8], na nějž se myslí i tam, kde výraz ž. nemá žádného přívlastku [Mt 7,14; 18,8n; Mk 9,43.45; 1Pt 3,10; 2Pt 1,3]. Tak jako člověk nevládne nad tělesným, přirozeným ž-em, tak věčný ž. musí mu být darován, je-li k tomu předzřízen [Sk 13,48], je-li jeho jméno zapsáno v knize ž-a [Zj 3,5; 13,8; 17,8; 20,12.15; 21,27]. Pak může na něm dostat podíl [Mk 10,17; L 10,25; Tt 3,7; 1Pt 3,7], může se mu ho dostat [Mk 10,30], do něho vejít [Mt 18,8n; 19,17; Mk 9,43nn], najít k němu cestu [Mk 7,13n], jež vede pokáním [Sk 11,18]. Je to ž. bez utrpení a porušitelnosti [Zj 21,4; 22,2nn], v němž přestanou pozemské poměry [Mk 12,23], ž. radostný [Mt 25,21.23] a v slávě [2Tm 2,10; 1Pt 5,1.4.10], takže lze říci, že ž. a sláva jsou souznačné pojmy [sr. 1Pt 5,4 s Jk 1,12; Zj 2,10].

Na rozdíl od současné rabínské theologie je NZ-u základem, nositelem, pramenem a zjevitelům pravého ž-a Ježíš Kristus a jeho vzkříšení z mrtvých. Ježíš jako Boží slovo má ž. v sobě [J 1,4; 5,26; 6,57; 11,25; 14,6; 1J 1,1n; 5,11.20], a ačkoli byl ukřižován a zemřel, přemohl smrt [Ř 5,10] a živ jest z moci Boží [2K 13,4; Zj 1,18]. Tím byla smrt zbavena moci. Kdo věří v tento spasitelný čin Boží, t. j. v Ježíše Krista ukřižovaného a zmrtvýchvstalého, má naději na nový ž. [Ř 1,17; Ga 3,11; Tt 1,1n; Žd 10,38], bude mít ž. [J 3,15n; Ř 6,8nn; sr. 10,9; 1Tm 1,16]. Jen věřící v Ježíše Krista je hoden věčného ž-a [Sk 13,46]. Ježíš Kristus je tedy ten, kdo vyvedl na světlo ž. a nesmrtelnost [2Tm 1,10], je vůdcem [*archégos*] k životu [Sk 3,15, Kral. »dárce ž-a«]; v něm jest ž [2Tm 1,1; 1J 5,11], on je vzkříšení i ž. [J 11,25], cesta, pravda i ž. [J 14,6; 1J 5,20]. S tohoto hlediska věčný ž. znamená býti s Kristem [2K 5,8; F 1,23; 1Te 4,17].

Ale poněvadž spása skrze smrt a zmrtvýchvstání Kristovo se už stala skutečností, i věčný

ž. se už nějak obrází v přítomnosti a proměňuje ž. »v těle«. Bezpečná jistota naděje na věčný ž., zploněná ve věřících skrze vzkříšení Ježíše Krista [1Pt 1,3], působí v nich určité změny [1Pt 3,7-10; Ju 21], které jsou sice tělesnému zraku dosud skryty, tak jako je Kristus skryt v Bohu [Ko 3,3n], ale které tu jsou. Už nyní je možno uchopit se věčného ž-a [1Tm 6,19, Kral. »dosáhní věčného ž-a«], neboť Kristus svým zmrtychvstáním se stal druhým Adamem, počátkem nového, věřícího lidu. Jím se vlomila do tohoto světa budoucnost [Ř. 5,12-21; 1K 15,20nn], která připodobňuje věřící obrazu Syna Božího [Ř 8,29]. Se vzkříšením z mrtvých přišel i Duch sv., závdavek, první splátka budoucího ž-a [Ř 8,11.23; 2K 1,22; 5,5; sr. Ga 4,6n]; tento Duch obživuje [1K 15,45; 2K 3,6], Budoucí sláva je už nějak na věřících patrná [Ř 8,30; 2K 3,6-18]. Neboť věřící byli s Kristem ukřižováni světu [Ř 6,1-11; Ga 6,14], aby se při nich zjevil ž. Kristův [2K 4,10-16], aby v jejich těle veleben byl Kristus [F 1,20nn]. Věřící už nežijí sobě, ale Kristu a Bohu, pro Krista a pro Boha [Ř 6,11.13; 2K 5,15; Ga 2,19n]. Kristus žije v nich [Ga 2,20] a oni v něm [Ř 6,11], a to skrze viru. Je to totiž, jako když Pavel řekne, že věřící chodí, jsou vedeni Duchem [Ř 8,12nn; Ga 5,25], chodí v novotě ž-a [Ř 6,4], ve *spravedlnosti [Ř 6,12-23]. A poněvadž předním ovocem Ducha je láska, je tento nový ž. patrný věřícím na lásce [Ga 5,22n]. Poněvadž je věřící osvobozen od hříchu [Ř 6,18.22; 8,2], je mu dána možnost plnit vůli Boží [Ř 6,2.12-14; 8,2-10] docela jinak, než dokud žil pod Zákonem jako krutým vládcem. Ale tento nový ž. nemá věřící pro sebe, nýbrž pro druhé. Věřící se stali vůni Kristovou [2K 2,14n], jež má být druhým vůni ž-a k ž-u. To ovšem neznamená, že plný ž. není věci budoucnosti [Ř 5,1-11; 6,22n; 8,12-39; 1K 15; 2K 5,1-3; Ga 6,8; F 3,8-14].

Předpokladem tohoto věčného ž-a v přítomnosti je jednak zvěstování slova, jež jednotlivci zprostředkovává Boží milost, jednak víra jež se chopí spásného činu Božího [kříže a zmrtychvstání] v poslušnosti a důvěře. Zvěstované evangelium je moc Boží [Ř 1,16; Žd 4,12], slovo ž-a [F 2,16; sr. Sk 5,20], jež ničí smrt a zjevuje ž. [2Tm 1,10; Tt 1,2n]. Je-li přijato, je odstraněn hřích, dosaženo odpuštění a tím i spravedlnosti před Bohem, jež umožňuje nový ž.

Zvláště Jan vyzdvihuje přítomnostní stránku věčného ž-a. Kristus je totiž chléb ž-a [J 6,35.48], světlo ž-a [J 8,12]; on dává živou vodu [J 4,10n, sr. 7,38]. Jeho slova jsou Duch a ž. [J 6,63.68]. Smyslem jeho poslání bylo dáti ž. [J 6,33; 10,10; 1J 4,9]. On je vzkříšení i život [J 11,25]. Proto věřící už nyní mají ž. [J 3,15n.36; 6,40,47; 20,31; 1J 3,15; 5,11n.13], přešli ze smrti do ž-a [J 5,24; 1J 3,14]. V okamžiku jeho zvěstování mrtví slyší hlas Syna Božího a ožívají [J 5,25, sr. 4,14; 5,40; 6,40 51.58; 1J 4,9]. Už nyní dal věřícím něco ze Svě budoucí slávy [J 17,22]. Věčný ž. se v

Život matky—Žizeň [1355]

přítomnosti projevuje v lásce [J 15,9-17], jejímž pramenem je ovšem vědomí, že jsme milováni od Krista [od Otce, J 13,34; 15,12; 1J 4,7-10]. Tato láska může být důkazem toho, že jsme přešli ze smrti do ž-a [1J 3,14n]. Ale věčný ž. v současnosti se projevuje i ve smělé důvěře, doufanlivosti a radostnosti [1J 3,21; 5,13n], s nimiž přistupujeme k Bohu [J 14,13n; 15,7.16; 16,23n; 1J 5,15; J 15,11; 16,20nn; 17,13; 1J 1,4]. Jinak, i když poněkud gnosticky řečeno, věčný ž. v současnosti se projevuje v *poznání Boha a toho, kterého poslal [J 17,3]. Kdo má tento ž., má vše [J 10,10].

Život matky, ženský, lúno, děloha [Gn 49,25; Jb 3,11; 31,15; Ž 22,11; 58,4; 139,14; Iz 46,3; Jr 1,5; 20,17; Oz 9,14 aj.]. »Od ž-a matky« = od početí [Ž 58,4; 71,6; Mt 19,12; L 1,15], od narození [Sk 3,2]. »Což otvírá ž. matky« [Ex 13,2; 34,19; Nu 3,12; 18,15; Ez 20,26; L 2,23] = prvorozený, prvorozenec. »Plod ž-a« = děti [Gn 30,2; Mi 6,7 a j.], potomstvo [Dt 7,13; 28,4.11; 30,9; Ž 132,11 a j.].

Život věčný. *Věčně, věčný. *Život.

Životně ve smyslu tělesně, osobně, sám býti přítomen [2S 17,11]. C.

Živý. *Žítí.

Žizeň, žizniti. O přirozené ž-i, jakou pociťuje člověk v parném podnebí, po namáhavé práci a ve vyprahlé zemi, kde není vody [Ex 17,3; Sd 4,19; 15,18; Jb 24,11; Neh 9,15.20; Ž 107,5 a j.]. O pusté, rozpukané zemi nedostatkem vody se říká, že je to »žiznivá země« [Dt 8,15; Ž 63,2; Ez 19,13]. Jedno z posledních slov Ježíšových na kříži bylo »Žizním« [J 19,28]. »Vyjadřuje se jím, že Ježíš naplňuje obraz trpitele podle Ž 22,16« [J. B. Souček, Utrpení Páně, str. 212], snad i podle Ž 69,22, sotva však obrazně podle Ž 42,3; 63,2. O hořečnaté fantasií žiznivého, jemuž se zdá, že pije, mluví Iz 29,8. Napojit žiznivého bylo pokládáno za lidskou i náboženskou povinnost [Iz 21,14]. Dokonce ani nepříteli se nesměl odepřítí nápoj [Gn 24,17n; Př 25,21; Mt 25,35n; Ř 12,20; sr. Mt 5,44]. *Studnice. Hlad a ž-ň jsou uvedeny jako příklad pro apoštolské utrpení při misijní práci [1K 4,11; 2K 11,27]. Podle Zj 7,16 [Iz 49,10] zmizí všechny pozemské strasti, mezi nimi hlad a ž-ň, až se uskuteční doba konečného vykoupění [sr. Iz 35,6n]. Ale tu už přechází výraz ž-ň v obrazný smysl.

V přeneseném smyslu se mluví o ž-ni po slově Božím, t. j. o marné touze slyšeti slova Hospodinova [Am 8,11], o živelně touze po Bohu a jeho *spravedlnosti [Ž 42,3; 63,2; sr. 143,6; Iz 55,1; Mt 5,6], kterou jen Bůh může, ale také chce ukojit [sr. Iz 41,18; 43,20; 44,3; 48,21; 49,9n; 55,1], po jeho spáse [J 7,37; Zj 21,6; 22,17]. Nežizniti v této souvislosti znamená dosáhnouti spásy jako daru Ježíše Krista [J 4,14; 6,35, sr. v. 53].

Podle Iz 32,6 nešlechtník [hebr. *nábál* = *blázen, Jb 2,10; Ž 14,1], který se odvrátil od pravé moudrosti, od bázně před Bohem, způsobuje svými scestnými řečmi o Bohu, že

[1356] **Žízni-Žvác**

žízivý [po Bohu] zůstává nenapojen [sr. Iz 58,6n.10].

Někdy je ž-ň obrazem Božího trestu [Ž 107,33; Iz 5,13; 50,2; 65,13; Oz 2,3] a pekelných muk [L 16,24].

Žízni. *Žízeň.

Žízala. Stč. výraz znamenal nejprve všeliký druh hmyzu, jak Kral. upozorňuje v Poznámkách k Ex 8,21: »Míni tím slovem vosy, sršně, komáry, brouky rozličné a j.« Potom teprve označovalo toto slovo různé červy [dešťovky, ale i moly, červotoče, kožojedy, obaleče a všelijaké housenky], nakonec pak všechny lezoucí živočichy, zvláště plazy. Čtvrtou ranou egyptskou [Ex 8,20-32; Ž 78,45; 105,31] byly mouchy všeho druhu, jak správně podle Vulgáty má Kutnohorská bible z r. 1489. Jde asi o nějaký druh much, přenášející nákazu, ne-li dokonce o komáry, nosící malarii. *Směsice. C.

Žlab, stč. = vše, co je po délce vyhloubeno, ale také výpad vody, kanál. V tomto posledním smyslu se mluví o ž-u ve 2S 5,8. Jde o podzemní kanál, kterým byla vedena voda do pevnosti. Tímto kanálem vnikli vojáci Davidovi do Jerusalema.

Žluč. Intenzivně hořká tekutina, kterou vylučují játra do dvanácterníku za účelem trávení potravy [Jb 16,13; 20,25]. Hebr. výraz *m^rrérá* nebo *m^rrórá* znamená něco, »co je trpké«. Tak je Kral. překládají u Jb 13,26. Podle starověké představy byla ž. jedovatá a tvořila hadí jed [Jb 20,14]. V Pl 3,19 je slovem ž. přeložen hebr. výraz *róš*. Je to označení hořkých, jedovatých bylin [viz Dt 32,32; Oz 10,4]. Obrazem hořkosti a jedovatosti je zde vyjádřena síla trápení [sr. Sk 8,23 a Žd 12,15 s Dt 29,18, kde odpadnutí od Boha je přirovnáno hořkosti, jedovatosti, žlučovitosti].

Zvláštní je poznámka u Mt 27,34 o octu, smíšeném se ž-í, jenž byl podán Ježíši Kristu před ukřižováním. Podle Mk 15,23 to bylo víno s *mirrou. Výklad této poznámky nebývá jednoznačný. Obecně se má za to, že římský zvyk, podávat odsouzcům k smrti směs vína a různých aromatických látek, měl účel omamný, bolesti mírnící. Tak označovali směs vína s kadidlem nebo s myrhou rabíni v Talmudu [u Ž 60,5; Př 31,6] a řecký lékař Dioscorides Pedacius z Cilicie ve 2. stol. po Kr. za utišující prostředek. Avšak naproti tomu apokryfní kniha 1Mak 5,1 líčí, jak Ptolemaios Filopater dal své válečné slony napájeti vínem s kadidlem, aby je vydráždil k bojovnosti.

Podobně římský novelista Appuleius [nar. 124 po Kr.] píše, že vína s myrhou bylo užíváno jako prostředku posilujícího a dráždivého [Metamorphoses VIII.]. Spíše se zdá, že římsí vojáci při ukřižování měli v úmyslu rozjitřit bolesti umírání, než aby je zmírnili. Jinak by jistě podali některý opravdu omamný či jedovatý nápoj, jichž znali celou řadu. Ježíš však odpírá jakkoli otupit svůj cit a chce prožít bolesti hořké smrti až do konce. Zajímavé je zjištění konkrétních souvislostí těchto evangelijních míst s Mk 14,25n a s Př 31,4-7, jak je podává J. B. Souček v Utrpení Páně podle evangelií [str. 188n]. Matoušova pak zmínka o ž-i jako příměsi k vínu je ozvěnou Ž 69,22 jako jeho mesiášského naplnění. Žalmistův ocet [zkyslé víno?] a ž. jsou obrazem »vrcholné zloby nepřátele« [Souček]. Čtenář pašijí má být přiveden k jasnému pochopení, že se zde naplnilo Písmo. C.

Žnec. *Žeň. *Žiti [žnu].

Žold, z němčiny. Řecký výraz *opsónion*, který je v NZ-ě překládán výrazem ž., náklad, odplata, je složen z podst. jména *opson* = vařený příkrm z masa [hovězí s rybou] a ze slovesa *óneisthai* = kupovati. Znamenalo původně peníze, za něž si voják kupoval masitý pokrm [chleba dostával], potom vojenský plat nebo plat vůbec. Vojenský ž. [L 3,14] činil v pozdějších dobách římské říše 10 assů denně [Tacitus, Annales 1,17], což se rovnalo jednomu denáru, nz denní mzdě dělníka [Mt 20,2]. V 2K 11,8 ap. Pavel míní ž-em podporu, kterou dostal od některých sborů, jež založil v Makedonii, takže nemusel vzít platu od korintských křesťanů [v. 9]. C.

Žoldněř, voják placený *žoldem [Mt 8,9; 27,27; L 7,8; J 19,2.23.34; Sk 12,6 aj.].

Žráč, nč. žrout [Dt 21,20; Př 23,20n; 28,7; Mt 11,19]. *Ožralý.

Žvác, žvání, žvátí, žvavost. Stč. žvátí znamenalo původně žvýkati, kousati, přežvýkovati, potom přeneseně mnoho mluvíti, tlachatí, breptati, žvaniti. Jb 11,3 překládá Hrozný »žvást«, t. j. chlubná řeč. Ž 94,4 překládá Zeman: »Dokud budou... prskat«, t. j. při chrlení proudu slov proti Bohu a jeho lidu. U Jr 23,32 jde o Boží odsudek mnohomluvných falešných proroků. Nz *spermologos* [Sk 17,18] znamená původně ptáka, který sbírá semínka, přeneseně v athénské slangy [podle Ramsaye] člověka, který sbírá kousky informací, vědomostí na tržišti a udává je jako svou vlastní moudrost a povrchně poučuje druhé; tedy plagiátora, myšlenkového parazita, zkrátka: mluvku, tlachala. C.

D O P L Ň K Y

A

Abelský [2S 20,18], obyvatel Abel-Betmaacha. *Abel [zeměp.].

Adada. Jméno města v jejíž části území Judova [Joz 15,22]. Kde leželo, nevíme. Někteří badatelé se domnívají, že jde o chybný přepis jména 'Ar'ara [hebr. *d* a *r* se snadno zaměňovaly]. Toto místo leželo asi 19 km jv od Bersabé. Sr. *Aroer, 2.

Adai [1Pa 6,41] = *Adaiáš, 2.

Adalius, hebr. 'adaljá, *Adalia.

Adamatský, obyvatel místa *Adama [Gn 14,2,8].

Adar, str. 10, doplň odkazem *Adad.

Adassa [= nová]. Vesnice v nížině judské [Joz 15,37]. Nevíme přesně, kde ležela.

Achiezer [1Pa 12,3], *Ahiezer, 2.

Achiv [= jeho bratři], Ezd 8,17. Jiné překlady nepokládají výraz za vlastní jméno. Tlumočí: »Jak by měl mluvit k Iddovi, jeho bratřím Netinejským«.

Achochi, Achochitský, Achochský, potomek Benjaminity *Achoacha [Achochi = Achoach, 2S 23,9; 1Pa 11,12; 27,4; 2S 23,28; 1Pa 11,29].

Alebrž [Neh 6,16 a j.] = spíše, raději, naopak.

Alexander. Vedle A-a Velikého, uvedeného na str. 18, zná bible ještě 1. A-a, syna Šimona Cyrenského [Mk 15,21];

2. A-a, člena velekněžské rodiny v Jerusalemě v době, kdy Petr a Jan byli vyslýcháni nejvyšší radou [Sk 4,6];

3. A-a, Žida, který se neúspěšně pokoušel promluvit při bouři v Efezu [Sk 19,33n];

4. A-a, který s Hymeneem byl vyloučen ze sboru pro rouhání [1Tm 1,20];

5. A-a kotláře [2Tm 4,14n], který mnoho zlého způsobil pisateli epístoly. Snad to byl Žid, který pocházel z Efezu, snad dokonce totožný s A-em z 1Tm 1,20.

Alva [Gn 36,40]. *Alja.

Alvan [= vysoký?], příslušník Horejských [Gn 36,23]. *Alian. Hebr. *jod* [j] a *vav* [v] byly snadno zaměňovány.

Amoreus *Amorejší.

An, stč. spojka = a + on; ale on; ana = a ona, ale ona; ano = a ono, ani = a oni.

Ano, anobrž = ba, dokonce, ba dokonce. Viz *Alebrž.

Araba. *Betaraba, 2.

Aralot [= předkožka], nějaký pahrbek [Joz 5,3], kde byli hromadně obřezáváni dospívající jinoši [sr. Bič I., s. 162].

Arbel. *Bet Arbel.

Arim, množ. č. hebr. výrazu 'ir = město. Viz Karafiátův překlad Ez 25,9.

Aronovo pokolení, synové [1Pa 12,27; 27,17], ve smyslu Aronovci, t. j. kněží.

Assedim, opevněné město, patřící kmeni Neftalimovu [Joz 19,35]. Podle talmudu jde o Chattin, 8,5 km sz od Tiberiady.

Assedot Fazga. Kral. u Joz 13,20 oddělují A. a Fazga jako dvě místa; Karafiát má správně Asedot Fazga. Sr. Dt 3,17; 4,49. Jde o část pohoří Abarim poblíž sv konce Mrtvého moře. *Fazga.

Assur [hebr. 'šúrí], lid, patřící k panství Izbozetovu [2S 2,9]. Jejich území se vypočítává mezi Galádem a Jezreelem. Vulgáta a syrský překlad je jmenuje *Gessuri.

Asteratský [1Pa 11,44], domorodec z *Astarotu, 2.

Atmata [hebr. *chumtá* = místo ještě-rek?], město v hornatině judské [Joz 15,54].

Augustův houf [Sk 27,1], císařská kohorta, snad jedna z pěti kohort [*Houf], jež ležely posádkou v Cesareji [*Cesarea].

Avim, město na území, přiděleném pokolení Benjaminovu [Joz 18,23], snad dnešní *Chirbet Chajján*, j. od *Hai.

Azarsusim [= vesnice koní], 1Pa 4,31. *Azarsusa.

B

Baalchanan [= Bál je milostiv], správce olivových a fíkových hájů Davidových [1Pa 27,28].

Baba. 1. Porodní bába. Pomoc při porodu byla poskytována již v nejstarších dobách staršími, zkušenými ženami. B. je uvedena při narození Benjaminu [Gn 35,17], u porodu Fáresa a Záry [Gn 38,28] a zvlášť za útisku Izraelců v Egyptě [Ex 1,15n]. Faraó žádá po b-ách, aby zabíjely izraelské pacholiky hned při narození. *Sefora a *Fua jsou uváděny výslovně. Jsou-li to zástupkyně stále instituce nebo jsou-li tyto dvě jmenovány pro svou bohabojnost, nelze říci.

2. Stará žena, stařena [Za 8,4].

Bába. Babička Timoteova *Lois [2Tm 1,5].

Babský, stč. = příslušející starým ženám, lehkověrný. My dnes v témž smyslu říkáme „dětinský“.

Babylonský plášť, doslovně z hebrejštiny 'plášť Sinearský' [sr. Gn 11,2; 14,1; Iz 11,11]. Babylon ležel v 'zemi Sinear' a byl proslulý tkaním různobarevných, drahocenných rouch s postavami lidí i zvířat.

[1358] Doplnky

Bahivý, bahno. B-o a bláto jsou nejednou obrazem nesnázi a nebezpečí, jež zapletávají člověka, znemožňují jeho pohyb a způsobují stále hlubší zabředání, takže nakonec není z nich vyvážnutí [Ž 40,3; 69,3; Jr 38,22]. B-o a louže při Mrtvém moři, k nimž nepronikne potok, vycházející z chrámu [Ez 47,11], promění se v sůl. Prorok tím naznačuje, že oživující moc chrámové vody bude mít své meze.

Bakkabar, jeden z levitů, kteří se vrátili z babylonského zajetí [1Pa 9,15].

Bala, město na j. Judstva [Joz 19,3], snad totožné s Bála [Joz 15,29; 1Pa 4,29].

Bála [= paní]. Toto heslo na str. 57 doplň: 3. Město, lépe známé pod jménem Kariatjaharim [Joz 15,9]. — 4. Hora v Judstvu mezi Akaron a Jebnael [Joz 15,11].

Baladan. *Berodach-Baladan.

Bálanan [= Bál je milostiv, *Baalchanan], syn Achoborův, král Idumejský [Gn 36,38].

Balather a jiná jména, začínající Bal-: *Bál 1—14.

Bálím, množ. č. hebr. *ba'al* [*Bál] označuje všechny možné druhy Bálů, na př. Melkarta z Tyru, Baal-šamím [Pán nebes] z Foinikie a Palmyry, Baal Sáfón z Ras Šamra a pod. [1S 7,4; 12,10].

Barevný. Barevné klobouky [Ez 23,15, Kral. zde podle Vulgáty] na hlavách Kaldejských jsou převislé čepice, vysoké turbany, jejichž bohaté vnitřní přepadá volně v záhybech vzadu a po stranách hlavy. Kral. hebr. *būlim* odvozovali od slovesa *t-b-l* = namáčet, barvití.

Barvený. Kral. text má při tomto slově zvláštnost, kterou nemá jiný překlad kromě latinské Vulgáty, totiž rčení *červenec dvakrát b. [Ex 25,3n; Lv 14,4; Nu 4,8; 2S 1,24; Iz 1,18 a Pís 4,3 o *hedvábi]. V hebr. textu tento výraz není. Do Vulgáty se dostal nesprávným čtením hebr. výrazu *šáni* [= zářít, o jasnosti červené barvy] za *šána* [= opakovatí, tedy opakovaná červeně, dvakrát barvená]. Z Vulgáty přes stč. text zůstalo rčení ‚dvakrát b.‘ i v Kralické, zvláště když Iz 1,18 zdůrazňoval význam protikladu: nápadnost a trvalost hříchu [červenec dvakrát b.] proti jistotě Božího odpuštění, očištění od hříchu [bělost sněhu a vlny]. C.

Bašebet [2S 23,8]. Plné jméno tohoto Davidova rytíře znělo podle kral. textu Jošeb Bašebet Tachmonský. Hebr. text je velmi porušen, jak je vidět z různých překladů. Reformační bible tlumočí »Tachmonský, který seděl na místě« nebo »Jošeb sedící na místě«. Nevíme, co toto označení znamenalo. Snad měl tento Tachmonský význačné místo vedle trůnu Davidova. 1Pa 11,11 mluví o Jasobamu, synu Chachmonovu [sr. 1Pa 12,6; 27,2]. Zdá se, že šlo o vůdce, který vynikl v bitvách.

Bašta je část opevnění, jež vyběhává z obvodu hradeb dopředu a má půdorys půlkruhu, trojúhelníku, čtverce nebo pětihranu. Nadstavbou ochozu se střechou nebo vysunutou předprsní se střílnami dostala často podobu *věže. B-y

bývaly stanovištěm *strážných. Přeneseně znamená slovo b. něco pevného, spolehlivého, co poskytuje ochranu proti nepříteli [Ž 89,41]. Proroci mluví o svém postavení v lidu jako o předsunuté b-ě [Jr 6,27] a o sobě jako o strážném na b-ě [Ab 2,1]. U Mi 4,8 je b. spolu s věží bravou obrazem Jerusalema. C.

Bazilišek. *Bazališek.

Bazlit (Bazlut), jeden z Netinejců, zakladatel rodu, jehož členové se vrátili ze zajetí babylonského [Neh 7,54; Ezd 2,52].

Bdítí, zdržovatí se spánku, nespátí, ponocovati, býti bedlivý, pečovatí, staratí se. Hebr. *'-v-r* znamená původně býti vzrušen, rozohněn [Pís 5,2]. Nejistý je smysl Mal 2,12, kde se mluví o ‚bdícím i odpovídajícím‘. Zdá se, že tu původně jde o výraz z vojenského života. Bdící = vojenská stráž, odpovídající = ostatní mužstvo, tedy všichni příslušníci vojenského tábora. U Oz 7,4 snad má sloveso *'-v-r* význam rozhrabovati [popel; oheň]. Na ostatních místech kromě Ž 77,5 je užito hebr. výrazu *š-k-d* [= nocovati, býti vzhůru, b., Ž 102,8; 127,1], v přeneseném smyslu o ostráživosti, pozornosti na Boží zjevení [Př. 8,34; sr. Iz 29,10]; dbátí na něco, staratí se, aby se něco stalo [Jr 1,12; 44,27]. V Ž 77,5 jde o překlad výrazu *š'murá* [= oční víčko]: »Zdržoval jsi víčka svých očí [aby se nezavřely]«.

V NZ-ě jde převážně o přenesený význam souznačných sloves *agrypnein* a *grégorein* [= udržetí se při bdělosti, mítí otevřené oči]. Snad i Mt 26,38.40n; Mk 14,34.37n mají na mysli nejen bdění v doslovném tělesném smyslu, nýbrž i pohotovost postihnout ráz a smysl chvíle [hodiny]. Zvláště v oddílech, kde jde o líčení posledních dnů a příchodu Ježíše Krista k soudu, ozývá se často výzva: »Bděte a modlete se«. Bdělost tu znamená stálou připravenost, napjatou pozornost a neúchylnou věrnost, neboť Syn člověka přijde v tu hodinu, které se nikdo nenaděje [Mt 24,42nn; Mk 13,33nn.37; L 12,37]. Duchovní bdělost a naprostá střízlivost [neomámenost] myslí, sr. 1Te 4,11n] jsou spojeny v 1Te 5,6n: věřící člověk musí být na stráži a střízlivý. Sr. 1Pt 5,8, kde je pořádek obrácený: střízlivost, bdělost. Sr. Mt 26,41; Mk 14,38. K vysvětlení výrazu b-i užívá Pavel jiných obrazů: být oblečen vírou a láskou jako pancířem, a nadějí ve spásu jako přílbou [1Te 5,8]. Bdít = státí u víře, zmužile si počínat, být silný [1K 16,13], být vytrvalý v modlitbě, t. j. být při ní pozorný, nerozptýlený [Ko 4,2], takže bdění »označuje celý postoj věřícího se zřetelem k přicházejícímu spasení«. Sr. Ř 13,11; 1K 15,34; Zj 3,3; 16,15.

Někdy sloveso b. znamená pečlivou starost o duchovní stav druhých [Sk 20,31; Žd 13,17; Zj 3,2n].

Bedlivě, pilně, snažně, opravdově, starostlivě [Dt 4,9; Joz 22,3], přesně, důkladně [L 1,3]: ‚B. přemýšlovatí‘ [1Pt 1,10] = toužít, bádati. ‚B. se mítí‘ [Iz 42,23] = dávatí pozor. ‚B. soudití‘ [Jb 32,12] = dávatí si pozor na někoho.

Bedlivý, bedliv býti, o tom, kdo bdí, je

bdělý, od stč. bedliti = *bdíti. Ve SZ-ě [Nu 18,3; Př 12,27; 21,5; Kaz 7,14] je v tom slově důraz na praktické bdělosti, tedy spíše dbalosti, pozornosti, opatrnosti, prozíravosti. V NZ-ě v Ef 6,18; 1Pt 4,8 a Zj 3,2 jde o duchovní bdělost na modlitbách a ve sborové práci. V pastorálních epistolách překládají Kral. výrazem b-ý řec. slovo, značící střídmost, střízlivost. Jde tu nejen o střídmost v pití, ale o celkovou životní a mravní střízlivost biskupů [1Tm 3,2] a kazatelů evangelia [2Tm 4,5]. Viz též 1Tm 3,11 a Tt 2,2, kde je tentýž výraz o ženách diakonů a starších přeložen 'středmý', 'střízlivý'.

Bědovati, stč. ve smyslu dělati bídým, nuziti, ochuzovati [Ž 94,5]. Pasivní b. se = bídne být živ, trápit se [Kaz 1,13].

Běhati [před někým]. Před panovníky a vysokými hodnostáři na cestách běžel jeden [1S 8,11; 2Kr 18,46] nebo více běžců [50 v případě Absolona 2S 15,1 a Adoniáše, 1Kr 1,5], kteří uvolňovali cestu a ohlašovali příchod svých pánů. Běžci byli nejspíše členy panovníkovy osobní stráže [1Kr 14,27, kde Kral. místo o běžci mluví o *drabantovi].

Ve smyslu obíhati v Ž 59,7,15. Hebr. '-z-l u Jr 2,36 znamená původně točiti [se], odkutálet se, přeneseně: odbíhati, potulovati se. Prorok tu myslí na rychle se měnící politiku Judstva a kolísání mezi Assyrií a Egyptem [sr. v. 18]. Pro proroky je to běhání za cizími božstvy [Jr 3,13], za *fřejři [Oz 2,7]. JI popisuje Boží soud nad Judou jako vpád nezměřného množství *kobylek, jež zlezou zdi jako nepřátelské vojsko [Jl 2,7], budou běhati po hradbách, vnikati do domů a t. p. [Jl 2,9]. Jiná známka Božího soudu podle Am 8,12 bude marné běhání za slovem Hospodinovým, jehož bude takový nedostatek, že se lidé budou potulovat křížem křížem po celé zemi, aby je někde zaslechli, ale nic nenajdou.

Řecké *peritrechein* znamená proběhati, zběhati [Mk 6,55], řecké *syntrechein* v 1Pt 4,4 běhati s někým. Viz Žilkův překlad N.

Bělitská čeled' [Nu 26,38] *Béla, 2.

Bělmo [Lv 21,20], bílý zákal oční rohovky. Byl vedle jiných tělesných vad důvodem, aby kněz nebyl připuštěn k oběti.

Bělná mouka, nejjemnější mouka pšeničná [běl], užívaná v kultu [Gn 18,6; Ex 29,2; Lv 2,1; 6,15; Ez 46,14 a j.] a v bohatých domácnostech k výrobě pečiva [1Kr 4,22; 2Kr 7,1,16,18; Ez 16,13,19 a j.]. *Oběť.

Bělost. Vystouplé bílé skvrny na těle, střídající se s živým masem, byly známkou malomocenství [Lv 13,9nn]. Jestliže však se tato b. rozšířila po celém těle, takže nebylo nikde živé maso, pokládalo se 'malomocenství' za neškodné a člověk jím stížený byl prohlášen za kulticky čistého [Lv 13,12—17]. B. po spálení nebyla [Kral. b. Isknutá], takže ji kněz mohl rozeznat od malomocenství.

Bělostkvoucí [nč. běloskvoucí], bílé, stříbřitě se skvějící. O vlně [Ez 27,18], o rouchu [Sk 10,30; Zj 15,6], o oblaku [Zj 14,14].

Bén [= syn]. Levita [1Pa 15,18]. Ale

Bahnivý-Bezbožník [1359]

V 1Pa 15,20n toto jméno chybí, ač jde zřejmě o výpočet týchž osob.

Benejakan. *Jákan.

Beran. *Beránek. *Ovce. *Skopec.

Berienský [Sk 20,4] *Berie.

Beritský, příslušník rodu Beriova [*Beria, 1. Nu 25,45].

Berotský, obyvatel *Berotu [Neh 7,29].

Betazmavetský, obyvatel nebo rodák z Azmavet [Neh 7,28]. *A.zmavet, 5.

Betbalmeon [= dům Bále Meonského, *Bál, zeměp., 10], starobylé amorejské město na hranicích území Moabitů [Joz 13,17]. U Jr 48,23 je nazýváno Betmeon. Zbořeny města byly nalezeny v dnešním *Ma'in*, asi 6 km jz od Medeby.

Betchanan, plným jménem Elon Betchanan, město na území pokolení Danova [1Kr 4,9], snad totožné s *Elon, 4.

Betjesimotský [Ez 25,9], obyvatel města *Betsimot.

Betmeon. *Betbalmeon.

Betrafa [= dům Rafův nebo dům obra], syn Estona z pokolení Judova anebo město, jehož obyvatelé patřili k rodině Estonově [1Pa 4,12].

Betuel [= dům Boží], město, patřící Simeoncům [1Pa 4,30], nazývané u Joz 19,4 *Betul, v 1S 30,27 *Bethel, 2. Snad dnešní *Chirbet er-Rás*.

Bezaleel [Ezd 10,30]. *Bezeleel, 2.

Bezbožně činiti, chovati se a pod. Ve SZ-ě jde o překlad kořene *r-š-*, který označuje původně vše, co působí zmatek, odchylku od normy, co tedy je špatné, nespravedlivé. V tom smyslu se mluví o pokladech nespravedlivě nabytých [Př 10,2, sr. Mi 6,10, kde se týmž hebr. výrazem mluví o 'nespravedlivých pokladech']. Sr. Př 16,12; Dn 11,32. Ale podobně jako v češtině, tak i v hebrejštině kořen *r-š-* označuje jednání, jež nebere ohled na Boha anebo znamená zpronevření se Bohu. Sr. Ž 18,22; 2S 22,22; 1Kr 8,47; 2Pa 6,37; 20,35; Dn 9,15. *Bezbožný. *Hřích.

Bezbožník, bezbožnost. Ve SZ-ě je tak překládán kořen *r-š-*. *Bezbožně, *Bezbožný, *Hřích. Zvláště v žalmech se mluví mnoho o b-u. Je to označení člověka, který neuznává Zákon Hospodinův za měřítko mravního a náboženského života, tedy od Zákona odpadlého Izraelce anebo pohana, jenž se nepřátelsky staví proti vyvolenému 'lidu Zákona'. Je to odpůrce *chudého [Ž 10,2] a *spravedlivého [Ž 37,12,32; sr. Př 24,15]; má vysoko svůj nos [doslovně z hebrejštiny v Ž 10,4], honosí se choutkami své duše [Ž 10,3], ale žalmista je přesvědčen, že takový člověk se zaplete v díle svých vlastních rukou [Ž 9,17], že ho zahubí vlastní zloba [Jb 35,8; Ž 34,22, sr. Př 5,22; 11,5; 21,7; Oz 10,13], nehledě k Božím trestům [Ž 3,8; 11,6; 37,10—38; Př 10,25 a j.]. B-ost, bláznovství, nemoudrost, nesmyslnost jsou SZ-u souznačné pojmy [Kaz 7,25. Někdy znamená b-ost také nespravedlnost, zejména

[1360] Doplnky

sociální [viz Iz 58,6]. Hospodin si ústy prorokovými stěžuje, že Jerusalelem změnil jeho soudy v b-ost více než pohané [Ez 5,6; sr. 7,11; Kaz 3,16]. Ale Bohu záleží na tom, aby se b-ík odvrátil od své b-osti [Ez 18,23.27; 33,19], a vyzývá proroka, aby vynaložil všecko své umění na vyvedení bezbožného Izraele na cestu spravedlnosti. Jestliže tak prorok neučiní, bude jej Bůh činit odpovědným za smrt b-íka [Ez 3,17—21; sr. 33,11—16]. Jednou však bude b-ost Izraelova vynesena ze země nadobro [Za 5,6-11].

V NZ-ě jde 2Te 2,8 o překlad řeckého *anomos* [doslova = bezzákonný], jinde jde o překlad výrazů *asebés* [R 4,5; 2Pt 2,5], *asebein* [2Pt 2,6], *asebeia* [R 1,18 a j.]. I v těchto výrazech jde původně o protiklad toho, co je správné, co může obstát před soudem; v náboženském smyslu tyto výrazy označují to, co neobstojí před Božím úsudkem a co je proviněním, vzpourou proti Bohu, odpadnutím od něho a nedostatkem úcty před ním. Příkladem toho, jak se Boží hněv zřejmě projevuje proti takovému počínání [R 1,18; Ju 15], je pisateli 2Pt 2,5n potopa světa. Ale v NZ-ě je zdůrazněna sz myšlenka Ezechielova, že Bůh ospravedlnuje b-íka, když v něho upřímně uvěří [R 4,5]. Spasitelná milost Boží se zjevila v Kristu právě proto, aby nás vychovávala odřící se b-osti a světské žádostivosti a k životu rozváznému, spravedlivému a zbožnému [Tt 2,12]. 2Tm 2,16 varuje před slovíčkářským hašteřením. Lidé, kteří se tomuto slovíčkáření oddávají, víc a více se přibližují k odpadu od Boha [Kral. »b-osti«]. Neboť podporují ješitnost, vzrušují posluchače, vzbuzují odpor, vyvolávají stranické vášně, což vše narušuje pravou úctu k Bohu. Je to rakovina [doslovně: gan-gréna, sněť] na těle církve.

Bezcestný [Jb 12,24; Ž 107,40] ve spojení s pouští [sr. Gn 1,2; Jr 4,23] značí stav dokonalého zmatku lidí, kteří propadli Božjemu soudu. C.

Bezděčný, bezděk, bezděky. Tyto výrazy mají původ v stč. slově *dieka* = dík, libost, dobrá vůle. Tvar *bez dieky, bezděky* znamená bez libosti, nedobrovolně, vynuceně. K 1K 9,17; 2K 9,5; Fm 14; 1Pt 5,2 viz Žilkův překlad. C.

Bezdušný, o hudebních nástrojích ve významu bez duše, neživý [1K 14,7]. C.

Bezer. Do tohoto hesla na str. 71b vsuň větu: »Snad také jméno města. *Bozra, 2.

Bezhrdlí, stč. = násilná smrt [1S 25,29].

Bezpečně, -ý, -ost, bez péče = bez starosti, beze strachu [1K 16,10], bez obav, že se něco nepříjemného stane; bezstarostný; bezstarostnost, zabezpečení [Jb 5,24; 12,6; 21,9; Iz 32,18]. O b-ém bydlení [Lv 25,18n; Dt 12,10; 1S 12,11; Př 1,33; Jr 23,6; 33,16 a j.], spánku [Jb 11,18], odpočívání [Iz 14,30] a pod. O lehkomyšlné bezstarostnosti Sd 18,7; Iz 32,9nn; 1Te 5,3. U Dn 11,24 má slovo b-ě význam »v čas pokoje, uprostřed míru«

[sr. Dn 8,25]. »Postavit v b-osti« [Ž 12,6] = udělit spásu, poskytnout pomoc, záchranu. »Býti b-en« v Ž 91,4 = najít útočiště, u Dn 11,8 obstát před někým, odporovat někomu. »Uči-niti b-ým« [Mt 28,14] = zbavití obav, starostí. V 1S 23,14; 24,1.23 jde o vrcholek hory jako útočiště nebo o opevněné místo [sr. Sd 6,2; 1Pa 12,8.16; Jr 48,41, kde je totéž hebr. slovo přeloženo výrazem pevnost]. V Ž 59,2; 69,30 jde o překlad slovesa *s-g-b* [= býti vysoký, nedostupný] ve smyslu postavit na vysoké místo, jež skýtalo bezpečí pro svou nedostupnost. Smysl Př 27,6 je ten, že rány od přítele jsou podníceny věrností [hebr. text mluví o » věrných « ranách] a opravdovou příchylností [sr. Ž 141,5], kdežto nepřítel nešetří polibky, aby oklamal. LXX překládá: »Jest více důvěřovati ranám přítelovým než dobrovolným [štedrým] polibkám nepřítelům«. Kraličtí překládají výrazy b-ě, b-ý, b-ost nejméně 10 různých hebr. kořenů.

Ve F 3,1 je tak přeloženo řecké *asfalés* [= pevný, spolehlivý, sr. Žd 6,19, kde je užito téhož výrazu o spolehlivosti kotvy duše]. »Vám však to bezpečně jest« = vám to však dodá jistoty [Škrabal]. V 1J 4,17 b-ě doufání = řecké *parrésia* [= otevřenost, na př. v řeči, jež nic nezamlčuje; radostná důvěra].

Bezpráví, bezprávně sr. Jb 16,17; Ž 55,10; Iz 60,18; Ez 28,16. Místo »Kral. dopouští se bezpráví« Př 26,6 jest správněji přeložiti: »musí pít bezpráví«, bude potrestán [sr. Jb 15,16; 34,7]. U Abk 1,3.13 jde o namáhavou práci, utrpení, neštěstí, u Ez 18,18 o utiskování chudých, u Jr 51,24 o zlé všeho druhu. Ž 35,19 mluví o nepřátelství pro lživou příčinu, tedy o nenávisti bez příčiny. Ve SZ-ě je v hebrejštině užito čtyř různých výrazů. Také v NZ-ě je užito čtyř různých řeckých výrazů.

Bezstoudně, Ju 12 o účasti nevěřících na hodech lásky. Řecký výraz znamená »bez bázně«, totiž bez bázně před Bohem, pak ovšem: beze studu, nestydatě. C.

Bezživotí hledati = usilovati o něčí smrt, duši.

Běžeti. *Běhati. »B. v poselství« [2S 18,26] = přinášeti dobrou zprávu. Obrazně o běhu cestou Božích přikázání, t. j. o usilování, energickém plnění vůle Boží [Ž 119,32], o spěchu Božího slova, aby se vtělilo ve skutečnost [Ž 147,15, sr. Jr 1,12], o nedočkavosti vykonat zlé [Př 1,16; 6,18; Iz 59,7, sr. Ř 3,15] a pod.

Ap. Pavel přirovnává život věřícího k úsilí běžců na závodišti [1K 9,24nn, sr. Ga 2,2; 5,7; F 2,16; 3,12.14; 2Tm 4,7n], kteří se plně soustřeďují na cíl. V poněkud jiné souvislosti praví Pavel v Ř 9,16, že nezáleží na něčí vůli nebo na něčím běhu o závod, nýbrž na Božím smilování, aby dokázal, že Bůh vyvoluje nikoli podle skutků, ale podle své svrchované milostivé vůle.

Běžeti se [Gn 31,10] = říjeti.

Běžný, platný; to, co je v občeji, v oběhu [Gn 23,16].

Bičik. *Bič. *Důtky. *Štír,

Bíliti. V přeneseném smyslu o zkouškách, které přijdou na lid Boží [Dn 11,35; 12,10]. *Bělič.

Bítí, rány [Př 18,6 doslovně: »Ústa jeho volají po ranách«, zlé nakládání [Jr 6,7]. *Zbítí. V přeneseném smyslu o b., jež zasahuje vnitřnosti, t. j. celého člověka po duševní a duchovní stránce [Př 20,30]. Myslí se tu na výčitky svědomí, výstrahy a kárání, jež zasahují srdce.

Bítí, udeřiti [Mk 14,27], tlouci, mlátiti [Ex 5,14 aj.]; zabíjeti, pobíjeti [Gn 8,21 aj.]; způsobiti porážku [2S 23,10; 24,17; Ez 9,7] v bitvě [Joz 10,10.20.26 a j.]. »B. po zadu« [Joz 10,19] = odříznouti, pobiti zadní houf vojska [sr. Dt 25,18]. V obrazném smyslu o postizení Božími tresty [suchem, Am 4,9; Ag 2,18; zátopami, Am 6,11; divy a ranami, Ex 3,20; 12,23.27 a j.] a kázní [Jr 2,30; 14,19]. »B. holi úst svých« [Iz 11,4; sr. Zj 1,16] = zničití pouhým výrokem [sr. Iz 29,20 a 2Tě 2,8]. Také o slunci, které bije, praží svými paprsky [Jon 4,8; sr. Z 121,6; Iz 49,10; Oz 9,16; Zj 7,16].

Bítí se v bedra [= kyčle, stehna] na znamení smutku [Jr 31,19; Ez 21,12]. »B. se v *prsy« [L 18,13] na znamení pokání.

Bitva. *Válčení.

Bláto, *bahno, rozmočený prach [2S 22,43 = Z 18,43; Jb 41,21 (v překladu Hrozného : »Jako mlátička se rozprostře do b-a«); Z 40,3; 69,15; Iz 57,20; Jr 38,6; Mi 7,10; Za 10,5 a j.], často jako obraz něčeho bezcenného [Jb 27,16; Iz 10,6; 41,25; Za 9,3]; hrnčířská hlína [Jb 33,6]. Hrozný překládá Jb 13,12: »Hliněná opevnění jsou opevnění vašek«. Hebr. *'abūt*, jež Kral. u Ab 2,6 překládají výrazem »husté b-o«, znamená podle některých zástavu, to, co je zastaveno. Heger překládá: »Na jak dlouho jenom u sebe shromažďuje i věci zastavené?«

To, že Ježíš v sobotu plivl na zem a udělal ze sliny a prachu kaši [slina i b-o byly pokládány některými starověkými lékaři za léčivé] a přiložil na oči slepého, považovali farizeové za rušení soboty [J 9,6.11.14n]. »Kaliště b-a« [2Pt 2,22] = louže, kalužina.

Blaze, gratulační formule, jež prohlašuje někoho za šťastného, požehnaného [Iz 32,20; L 12,37]. *Blahoslavený. *Blahoslaviti.

Bláznice, stč. = bláznivá žena [Př 14,1]. *Blázen. *Blázniti.

Blázniti, bláznivati. Kral. tak ve SZ-ě překládají tři hebr. kořeny: *h-l-l* [= býti nerozumný, pošetilý, chlubný] v Z 75,5; Kaz 2,2; Jr 25,16, *n-b-l* [= jednati jako *blázen, který se vychloubá, povyšuje] v Př 30,32 [sr. Nu 16,3], a *š-g-* [= zuřiti, řádití, počínati si jako šílenec] v 1S 21,15. Jr 50,38 mluví v pův. textu o »Děšich« [Kral. modly, v Poznámkách »Strašidla«; hebr. *'emim*], jimiž se dávají modláři obalamucovat, na něž bláhově spoléhají a nad nimiž jásají [Kral. »bláznívají«]. Sloveso *h-l-l*, jehož je tu užito, může mítí všecky tři uvedené významy.

Reckého slovesa *mainesthai* [= zuřiti; býti

Bezcestný-Bláznivý [1361]

u vytržení mysli, býti omámen, posedlý] je užito v NZ-ě vždy v souvislosti s něčím neuvěřitelným, co se nevěřicimu jeví jako bláznění. Tak se učedníci domnívali, že se Ródé zbláznila, když přinesla zprávu o zázračném zachránění Petrově z vězení [Sk 12,15]. Podobně se nevěřicím muselo jeviti mluvení *jazyky jako bláznění [1K 14,23]. Poselství Ježíšovo, v němž jasně ukazuje na Boha jako svého Otce ve zvláštním slova smyslu [J 10,15nn], rozdvajilo Židy: ti, kteří mu pro nevěru nerozuměli, prohlašovali, že má ďábelství a blázní [J 10,20]. Podobně Pavlova zvěst o vzkříšení připadala Festovi, který se nechtěl podvolit důsledkům tohoto poselství o Kristu, jako bláznovství, způsobené mnohým přemýšlením o nejhlubších tajemstvích a mnohým věděním [Sk 26,24n]. Neboť nevěřící stojí před těmito zjevy a projevy Božího ducha naprosto bezradně.

Bláznivě se dopustiti něčeho = nerozumně si počínati, Nu 12,11, sr. Jr 5,4; b-ě učiniti [1S 13,13; 2S 24,10; 1Pa 21,8; 2Pa 16,9] = prohřešiti se, jednati pošetile [1S 26,21]. Při tom je příznačné, že 1Pa 21,8 uvádí bláznivě jednání v souvislost s ponoukáním satanovým [1Pa 21,1]. *Blázen. *Bláznivý.

Bláznivý, bláznový. Tak překládají Kral. ve SZ-ě 6 hebr. kořenů, z nichž *n-b-l* označuje opak rozumnosti a moudrosti, jež spočívá v účtě a v poslušnosti Boha [Dt 32,6.21; Jb 2,10; Z 74,18; Ez 13,3]. Co se tímto výrazem myslí, je jasně vyjádřeno v Z 14,1; 53,2 a zvláště u Iz 32,5n, kde Kral. hebr. *nábál* překládají výrazem »nešlechetný«. Mínen je člověk, který svévolně přerušil spojení s Bohem a jiné uvádí do podobné neodpovědnosti. Hebr. *'vil* označuje především toho, komu se něčeho nedostává, zvláště poznání Boha [Jr 4,22], potom člověka zlého [Př 10,10; 29,9] neodpovědného [Za 11,15n]. Hebr. *k'sil*, *k'silút* znamená drzý, vzdorný, neschopný, nemoudrý, hloupý; hloupost [Př 9,13]. Ale i tyto výrazy mají náboženské a mravní podbarvení v Př 10,1; 14,7.24; 15,20; 19,13; 21,20. Obrat *ch'sar léb* [= jemuž se nedostává srdce] označuje člověka nerozumného [Př 7,7; 9,4.16; 17,18]. Hebr. *h-l-l* [viz *Blázniti] má na mysli lidi chlubné, zpupné, pošetilé [Z 5,6; 73,3], podobně i hebr. *s-k-l* u Jr 5,21n, kde je obzvlášť patrné, že nejde jen o nedostatek rozumu, nýbrž o nedostatek pravého poznání a uznání Boha a tím i nedostatek přiznání k němu [sr. Z 94,8]. Být b-ivý znamená být zatvrzelý: mít oči a nevidět, mít uši a neslyšet, zkrátka: odvrátit se a odpadnout od Boha.

U Jb 5,13 je hebr. *m-h-r* [= míti naspěch; ztratiti rozvahu; býti přemožen] přeloženo výrazem bláznový [stč. = pošetilý]. Hrozný tlumočí: »Lstivé lapí v jejich vlastní lstivosti, takže se rada záluďných zvrátí«.

Recké *móros* v NZ-ě je překládáno výrazy *blázen [Mt 5,22; 7,26; 23,17; 1K 3,18; 4,10],

[1362] Doplnky

bláznivý [Mt 25,23.8; 1K 1,27; 2Tm 2,23] a *bláznovství [1K 1,25]. Původně znamenalo duševní i tělesný nedostatek, lenivost, unavenost a mdlou člověka, do jehož myšlení a činů nelze rozumem proniknout, konečně i porušenost myslí. V podobenství o pannách u Mt 25,2n.8 je označeno pět z nich za b-é, protože byly pro svou pošetilou sebejistotu nepřipraveny na příchod ženichův. Podobně se mluví o člověku, který sice slyší slova Ježíšova, ale neplní je, jako o staviteli-bláznů, který vystavěl svůj dům na písku a tak nezajistil proti přívalům [= poslednímu soudu, Mt 7,24nn].

Ve 2Tm 2,23 [sr. Tt 3,9], jde o slovíčkářské hádky, jak se vyskytovaly v synagogách [sr. Mt 23,16nn; Mk 7,13; 12,18-27] a v křesťanských sborech, stojících pod vlivem gnosticismu [sr. 1Tm 1,4; 6,4n. *Poznání, str. 708. *Rod, str. 784^b. *Umění, str. 1045]. Myslí se tím na starokřesťanské bludaře a způsob jejich myšlení, jež nemá nic společného s křesťanským učením o spáse a je nadto nebezpečné pro křesťanskou pospolitost, protože vyvolává sváry. V Ef 5,4 jde o hříchy jazyka: prázdné tlačání [řecky *mórologia*, Kral. »bláznové mluvení«] a vtípkování [sr. 1Tm 1,6; 6,20]. Snad se tu myslí na oplzlé, pošetilé řeči, možná však, že i zde jde o narážku na bludařské učení [sr. Ef 5,6] jako ve 2Tm 2,23.

Podle 1K 1,27 nebral Bůh při svém vyvolení ohled na to, co u světa platí za moudrost [vyšší vzdělání a vyšší společenské postavení], nýbrž vyvolil ty, kteří se lidem zdáli být blázni, pošetili. Boží vyvolení nedbá na lidská měřítka a dělida a také neuzívá k přesvědčování člověka, byť sebemoudřejšího, lidské logiky, nýbrž b-ového kázání o kříži Kristově [1K 1,21]. Ukřižovaný Kristus je totiž pro Židy pohoršení, pro pohany pošetilost [Kral. »bláznovství«, odporující nejen vkusu — mluvit o ohavné smrti na kříži ve slušné společnosti bylo pokládáno za netaktní —, ale i rozumu. [Viz J. B. Součkův Výklad 1K, str. 22n]. Není divu, že ti, kteří uvěřili v ukřižovaného a zmrtvýchvstalého Krista, jeví se lidské moudrosti jako pošetilci, blázni. *Bláznovství Boží.

Bláznovství. Vedle výrazů, uvedených v heslech *Blázniti, *Bláznivý překládají Kral. slovem b. také *'ivelet* [viz **vil* v hesle *Bláznivý] = nemoudrost především v náboženském slova smyslu [Ž 38,6 a hlavně v Př, na př. 5,23; 12,23; 14,24].

V NZ-ě je užito slova *mória* [o kříži Kristově v 1K 1,18.23.25; 2,14; o moudrosti světa, 1K 3,19] a slovesa *mórginein* [= proměnit v pošetilost, 1K 1,20]. Řecké *afrosyné* [Mk 7,22] znamená nemoudrost, nerozumnost ve smyslu nedostatku mravně náboženského poznání, zatmělosti svědomí, lehkomyšlnosti. LXX tak překládá hebr. *ba'ar* [= *zvíře*; tělesný, neduchovní člověk, člověk bez ducha]. Řecké *léros* = blouznění, fraška, hloupé zvanění [L 24,11]. Řecké *mania* = šílenství [Sk 26,24].

Blízko, blízký, poblíž, u něčeho: zeměpisně a prostorově, na př. Gn 19,20; Dt 11,30 a j.; časově, na př. Iz 13,6; Jr 48,16 a j. Izraeli bylo připomínáno, že Bůh je mu b-o, kdykoli na něho zavolá v modlitbě [Dt 4,7; Ž 145,18; Iz 50,8]. Jeho blízkost mu byla patrná na jeho předivných skutcích [Ž 75,2]. Jeho slovo není něčím skrytým nebo vzdáleným. Bůh je zjevil, takže je tak b-o, že je mohou opakovat svými ústy a hovořit a uvažovat o něm [Dt 30,11-14; sr. Iz 45,19; R 10,6nn]. Boží spása je b-á těm, kteří se ho bojí [Ž 85,10]. Na druhé straně si modlitebník přeje, aby jeho slova byla b-á Hospodinu [1Kr 8,59], t. j. aby je Hospodin slyšel a vyslyšel. Iz 55,6 vyzývá Izraele, aby vzýval Hospodina, pokudž jest b-o, neboť může přijít čas, kdy se skryje. Izrael se přibližoval k Bohu v kultu [*Přiblížití se], ale byl si vědom svatosti Hospodinovy [Nu 17,13]. Ně kterým lidem je Bůh b-o rtům, t. j. mají ho plná ústa, ale srdci svými jsou daleko od něho [Jr 12,2]. Neboť Bůh je b-o jen těm, kteří jsou zkroušeného srdce [Ž 34,19]. Ti, kteří mu chtějí býti b-o bez proměny svého srdce, přivolávají na sebe jen Boží soud [Iz 58,2nn]. Neboť b-ost Boží znamená také b-ost jeho soudů, bezprostřední b-ost dne Hospodinova [Dt 32,35; Iz 13,6 aj.].

Obrat »přišli z b-a« o bozích v Dt 32,17 znamená, že tito bohové byli teprve nedávno objeveni a vymyšleni. Věta »Zdali jsem já Bůh jen z b-a« [Jr 23,23] naznačuje, že Bůh svým pohledem i zásahem člověka všude najde [sr. Ž 139,7-12; Jb 22,12nn]. Obrat »b-ý i daleký« [Est 9,20; Iz 57,19; a j.] = všichni.

Někdy má výraz b-ý význam příbuzný, nejbližší souseď, přítel [Ex 12,4; Lv 21,3; 25,25; a j.]; první po králi [Est 1,14]. Poněkud nejasný je význam výrazu b-ý u Ez 23,5.12. Může znamenat souseď, ač Assyřané nebyli příbuzní souseďy Izraelců, nebo duchovně příbuzný, anebo prostě toho, kdo se »přiblížil«, »přistoupil«, obcoval s někým ve smyslu podobném jako v Gn 20,4; Ez 18,6; Lv 20,16 [sr. 2Kr 15,20; Oz 5,13; 7,11]. Prof. Cornill při změně jedné souhlásky v hebr. slově čte »proslavený«, pražský prof. Šanda čte »bojovný«.

V NZ-ě se užívá výrazů b-o, b-ý *Přiblížití se] velmi často k označení toho, že zaslíbené království Boží stojí bezprostředně přede dveřmi, nebo k označení jistoty, že se už plní zaslíbení Ježíšova a počíná věčný život [Mt 24,32n; Mk 13,28n; L 21,30n]. A poněvadž smrt Ježíšova byla znamením průlomu království Božího do tohoto světa, mívá výraz b-o v této souvislosti smysl eschatologický [Mt 26,18; Mk 14,42; sr. L 19,11; F 4,5]. Smrt a vzkříšení Ježíše Krista dává Pavlovi jistotu, že v jeho kázání je b-o Kristus jako slovo [R 10,8]. V Kristu se stali i věřící pohané b-ými Bohu a mají podíl na eschatologické skutečnosti Kristova království [Ef 2,13.17]. O zemi, která přese všechny životodárný déšť nedává žádnou úrodu, praví se v Žd 6,8, že je b-á zlořečení, t. j. že propadla Božímu soudu. Sr. Žd 8,13. Ve Zj 1,3; 22,10 je výraz »čas b-o

jest« označení bezprostřední b-osti království Božího, proměny věku, příchodu nového světa [sr. L 21,8]. *Blíže.

Blíže. V Ř 13,11 praví Pavel, že nyní jest nám blíže spasení, nežli když jsme uvěřili. Plná spása je i pro věřícího stále věci budoucnosti. Den se sice přiblížil, ale noc plně ještě nepominula. Každým dnem však se vzdálenost Kristova příchodu zkracuje. Proto je třeba překonat veškeru ospalost a obléci se v odění světla.

Blížiti se. *Blízko, -ý. *Přiblížiti se.

Bloudití, ztratit cestu a chodit sem a tam [o člověku, Gn 37,15; Ž 107,4.40; Žd 11,38; ozvěřeti, stádu, Ex 23,4; Dt 22,1; Ž 119,176; Jr 50,6; Ez 34,6], potáceti se v opilosti [Jb 12,25; Iz 19,14; 28,7], sejítí s cesty, odchýliti se, na př. od Božích příkazů [Ž 119,10.21], s cesty rozumnosti [Př 21,16], od Hospodina [Ez 14,11; 44,10; 48,11], což vždycky znamená bloudění srdcem [Ž 95,10, sr. Žd 3,10] a duchem [Iz 29,24]. Někdy b. znamená neúmyslně, nevědomky se proviníti [hebr. š-g-g a š-g-h], např. Jb 12,16; Ž 119,67 [sr. Lv 5,18; Nu 15,28, kde je v hebr. užito téhož slovesa], zvl. o t. zv. hříších, zaviněných slabostí člověka [1S 26,21; Jb 6,24; Př 5,23; Iz 28 7; Ez 34,6]; býti lehkomyslný, nedbalý [2Pa 29,11] a pod. K nz výskytům viz heslo *Blud.

Bludař. *Blud.

Bludný, vedoucí k zabloudění, klamavý, lživý [Ž 119,104.128, sr. 1Tm 4,1; Jk 5,20]. Hejčl překládá ve 2K 6,8 »svůdce«.

Blýštěti se, lesknouti se, trpěti se [Jb 18,5; 39,23; Ez 1,7; 21,10.15.28].

Bodění, stč. = bodnutí. J 20,25: jizva.

Bodnouti, probodnouti [Za 12,10; J 19,37; Zj 1,7]. Ž 73,21 o bodání v ledvinách jako obrazu roztrpčeného nitra.

Bodnouti se, doslovně z hebrejštiny: dělati si zářezy na znamení smutku [1Kr 18,28].

Bodoucí, bodající. *Bodláči.

Bohatý. *Boháč. *Bohatství. Nesnadný je překlad a výklad Iz 53,9. Hebr. 'ásír sice znamená b., ale už Kral. v Poznámkách kladou rovnítko mezi bezbožný a b. Jisto je, že v obou polovinách první části verše jde o lidi téže mravní hodnoty. B. by tu znamenal člověka, který vydíráním a podvodem zbohatl a jehož hrob byl vykořisťovanými chudáky proklínán. Mezi takovými byl pochován trpící Služebník Hospodinův. Prof. Böttcher, Orelli a j. pouhým rozdělením hebr. souhlásek docházejí k závěru, že se má čísti místo b. »činitelé zla«, a překládají: »Hrob mu byl vykázán mezi zločinci, náhrobek s lidmi ničemnými, ačkoli nepravosti neučinil«. Izraelec byl velmi citlivý na takové potupení [sr. Jr 26,22]. »Být v Bohu b.« [L 12,21] = být bohat pro Boha, před Bohem, v Božích očích [Ab 2,9; Mt 6,19nn.33; Jk 2,5]. O Bohu se praví, že je b., štědrý ke všem, kdo jej vzývají [Ř 10,12], že je b. na milosrdenství [Ef 2,4].

Bohdá, stč. = »Bůh dá«, po vůli Boží [Ř 15,32].

Boj, bojovati. V přeneseném smyslu o boji proti náboženským odpůrcům a z něho

Bláznovství-Bořiti [1363]

vyplývající těžkostem [2K 7,5, sr. 1K 16,9], o hádkách a svárech mezi údy sboru [Jk 4,1nn; sr. 2Tm 2,23; Tt 3,9. *Bítec], ale také o duchovním úsilí, jež směřuje k poslednímu cíli. Ap. Pavel nazývá svou misijní činnost nejen těžkou prací, ale i b-em, zápasem o duchovní blaho a víru svých posluchačů, a to modlitebním zápasem, v němž je posilován samotným Bohem. Někdy se užívá slov *agón*, *agónia*, *agónizesthai* nebo *athlein* a pod., která často, ač ne vždy, znamenají běh o závod nebo jiný sportovní zápas. Tak Ko 1,29, sr. 4,12; Ř 15,30 a zvl. L 22,44, kde jde o Ježíšův rozhodující b. za vítězství nad říší zla. Ale také celý život věřícího je b-em, zápasem o dosažení věnce spravedlnosti, který zápasníku odevzdá Pán, spravedlivý soudce, rozhodčí [2Tm 4,7n]. Je to zápas o víru [Ju 3] i víry [1Tm 1,18] o dosažení věčného života [1Tm 6,12], který vyžaduje nejvyšší zdrželivost [1K 9,25.27] a odpor až do krve v zápasu proti hříchu [Žd 12,1-4]. Tento b. se někdy promění v utrpení a mučednictví [Žd 10,32n]. Žd 11 staví za vzor mučedníky a hrdiny [11,34] doby sz [sr. 1Mak 2,49nn; 2Mak 15,9], především však samotného Ježíše, který podstoupil kříž [Žd 12,2n]. *Bojování. *Práce, str. 712. Tento b. spojuje věřící v jednu rodinu spolubojovníků a spolumodlitebníků [F 1,2 7nn]. Záleží jen na tom, aby věřící bojovali nejen s největším napětím sil a obětovností, nýbrž také podle pravidel [Kral. »řádně«, 2Tm 2,5], t. j. náležitě, správně, vytrvale, podle pravidel víry, jež nevyklučují utrpení, naopak: předpokládají je.

V 1K 9,7 odvozuje Pavel nárok apoštolů na vydržování se strany sborů poukazem na to, že nikdo nikdy neslyšel, že by nějaký žoldněř bojoval na svůj vlastní náklad. Ze se Barnabáš a Pavel nedali živiti na útraty sboru, stalo se tak jen dobrovolně, a ne proto, že by na to neměli nároku.

Bojovní muž = válečník [Nu 31,28 a j.], voják [2Kr 3,26; 25,4 a j.], ten, který ovládá meč [Šd 20,15.17.25; 1Pa 21,5 a j.].

Bolestiti, svíratí se strachem, úzkostí [Ž 55,5; Jr 51,29], rmoutiti se, truchlití [1S 20,34]. U Mí 1,12 jde o hebr. výraz *ch-j-l*, který může znamenat čekati, očekávati, ale také svíjeti se [ztrátou dobrého].

Bolestně nésti u Jr 12,13 = býti vyčerpan, oslaben.

Bolestný, trpící, působící bolest [Kaz 2,23], nevléčitelný [Jr 14,17].

Boleti, cítiti, trpěti bolest [Př 14,13], uleknouti se, býti sklíčen [Dn 11,30].

Boroví, borový. Cypřiš [jehličnatý strom] v Pís 1,17. U Neh 8,15 jde doslovně o ratolesti olejnateho dříví, t. j. o divokou olivu.

Bořiti, strhávati, strhnouti [Jb 12,14; Př 14,1; Iz 14,17; Jr 1,10; 45,4; Pl 2,17 a j.], rozvaliti, ničiti, narušovati [Př 29,4; Iz 49,17 aj.]. U Ez 7,22 jde o násilníka, lupiče: »Lupiči vniknou do ní a poskvrní ji«.

[1364] Doplnky

Bos, bosý. Choditi b. na veřejnosti a se zahalenou hlavou bylo výrazem prudkého pohnutí myslí, zvláště smutku, trápení, ponížení a pokání [2S 15,30; Ez 24,17]. Je to na východě dosud obecný zvyk. Také zajatci chodili b-i a bez vrchního šatu na znamení svého ponížení [Iz 20,2-4]. Pro význam jména »Dům b-ého« [Dt 25,10] viz *Levirátní sňatek.

Bouřiti, běsniti [Jb 3,17]. U Jr 48,45 stojí doslovně »synové hřmotu« [válečníci?]. Snad tu jde o staré jméno Moábských. Ve smyslu pobuřovati [L 23,5], znepokojovati [Sk 16,20], obracet na ruby, zpřevraceti [Sk 17,6], podněcovati, zneklidňovati [Sk 17,13].

Bouřiti se, býti znepokojen, rozčilen [na př. strachem, Ex 15,14], zuřiti, vypínati se [Ž 2,1; Sk 4,25], hřmotiti, hlucheti [Ž 83,3; Mk 5,39], vzdouvati se [o moři, Jon 1,11.15], hnáti se [Ab 3,14], býti ve zmatku, pobouření [Sk 21,31].

Bouřlivý vítr, smršť [Ž 107,25; 148,8; Ez 13,11.13; L 8,23], tajfun [Sk 27,14]. *Vitr.

Bozran [Joz 21,27], hebr. *b^eeš^trá* [asi = dům, chrám Astartin], místo, nazývané Astarot v 1Pa 6,71, sídlo krále Oga [*Astarot, 2].

Božský, co od Boha pochází, Bohu přísluší. Hémán byl královským vidoucím »v slovích b-ch« [1Pa 25,5], t. j. byl prostředníkem mezi Bohem a králem a sděloval svému pánu Boží výroky. »Věci b-é a královské« [1Pa 26,32] = záležitosti náboženské a státní. »Velikomocnost b-á« [L 9,43], viz *Velebnost. »Hlubokost b-á«, viz *Hlubokost. »Čemu se děje b-á cest« [2Te 2,4], řecky *sebasma* == předmět posvátné úcty, předmět zbožňování [sr. Dn 11,36n; 2Pt 2,10; Ju 8]. »B-é přirození« [2Pt 1,4], viz *Přirození.

Brániti u Ezd 8,22 znamená přijíti na pomoc, poskytnouti pomoc, u J 18,36 zápasiti, bojovati, ve Sk 27,7 nebýt příznivý. Ve smyslu zabíhovati, překážeti u Mt 19,14, sr. Mk 10,14, L 18,16; 23,2; Žd 7,23. Ve smyslu zapovídati u Mk 9,38n; Sk 24,23, odpírati u L 6,29.

Brániti se. Zdá se, že Kral. neporozuměli dobře významu hebr. věty ve 2S 20,15. Sloveso *-m-d*, které překládají výrazem b. se, znamená státi, zdvíhati se, dosahovati. *Bašta označuje vnější val města, t. zv. obhradí, oddělené od hlavní hradební zdi příkopem. Za starověku byly pevnosti dobývány tak, že se kolem nich navršil násep [sr. Iz 29,3; 37,33; Jr 6,6]. Joáb udělal násep proti městu, který se zvedal až do úrovně obhradí.

Branný, stč. adjektivum, vztahující se k braně. Zpodstatnělé znamená hlídač brány, vrátný [2S 18,26; 2Kr 7,10].

Bráti se ve smyslu táhnouti [Gn 11,2 a j.], vytáhnouti [Gn 45,25 a j.], vcházeti [Dt 28,21 aj.], přicházeti [Ž 50,3; Mt 14,25 a j.], jíti [Gn 11,31 a j.], vystoupiti, vystupovati [Iz 26,21 a j.], přepraviti se [Dt 30,18 a j.], jěti [Iz 19,1 a j.], vystěhovati se [2K 5,9 a j.] a pod.

Bratrský, bratrství, bratrstvo. *Bratr.

Bravný. *Brána b-á byla v sev. zdi

jerusalemského opevnění mezi branami *Rybnou na sever a *Strážní na východ od města [Neh 3,1nn; 12,39]. Bývá ztotožňována s branou Benjaminovou [Jr 20,2; 38,7], protože vedla od chrámu jerusalemského do území pokolení Benjaminova [Jr 37,12n]. Své jméno dostala nejspíše podle tržiště na *brav, který byl zde prodáván k obětem. U B-é brány byl rybník *Bethesda [J 5,2], pokládaný za léčivý. V Kralické, jež sleduje Vulgátu, je jmenován b., avšak jen vinou nepřesného čtení řeckého textu, který správně zní: »V Jerusalemě je u Ovčí [totiž brány] rybník...«.

Brázda. Tak překládají Kral. pět hebr. výrazů, z nichž *rágá* u Ez 17,7.10 znamená terasovitě běžící pruhy úrodné země, hodící se k pěstování květin; záhon. Na takovém záhonu byl zasazen Sedechiáš králem babylonským [Éz 17,5]. Ale bláhově jako vinný kmen zatoužil ve svých kořenech [Kral. »připjal kořeny své«] po jiném zavlažení, vztáhl své ratolesti po Egyptu [jiné orlici], aby byl lépe zavlažován než záhon, na němž byl vysazen. Tak textu rozumí prof. Cornill a novější vykladači jeho názor téměř všeobecně přijímají.

Brněný, šupinovitý byl *pancír Goliášův, t. j. železné odění, ukované z kroužků nebo šupinovitých plátek [1S 17,5].

Brod je mělké místo v řece, kde lze pěšky přejít nebo vozem se přepravit. Protože b-y ležely na hlavních spojovacích cestách a protože nebylo mostů, bývala to za starověku velmi důležitá místa. Byla u nich zakládána města jako karavanní odpočívadla a tržiště, i jako obrana přechodu. V Palestině byl nejznámější b. jordánský u *Jericha, asi hodinu cesty sv od nejsevernějšího výběžku Mrtvého moře. Ležel na t. zv. *cestě královské, která vedla z Egypta do Palestiny [Gn 50,10; Joz 2,7; Sd 3,28; 12,5n. *Šibolet]. V Neh 2,14 nejde o říční b., ale o úzké místo k přechodu mezi zbořenými hradbami a příkrým svahem cedronského údolí. Ani v Jr 22,20 nejsou výslovně míněny vodní b-y, ale podle hebr. textu pohoří *Abarim, vých. Jordánu proti Jerichu. Také v prorocství o zkáze Babylona [Jr 51,32] nejspíše nejde o říční b-y, protože, pokud víme, řeka Eufrat v samém Babylóně byla hluboká. Buď tedy můžeme soudit na říční pramcové převozy, jejichž podoba je dochována v assyr. a babylonských reliéfech, anebo je zde míněn nejstarší známý kamenný most, postavený kolem r. 620 př. Kr. v Babylonu přes Eufrat. Anebo, vezmeme-li Babylon za představitele celé říše, jde o zničení přechodů přes řeky a o odříznutí cesty k úniku ze zkázy.

Č.

Brzce, brzký, brzo, brzy, stč. = rychle, prudce, v krátkém čase [Oz 2,10; 2Pt 1,14], náhle [Iz 48,3]; rychlý [Iz 30,13], kvapný, přenáhlený; co nejdříve [1Tm 3,14], vbrzku [Zj 1,1; 22,6] a pod.

Břich, břicho. Kral. tak překládají ve SZ-ě 7, v NZ-ě 2 výrazy, z nichž některé mohou znamenat b-o v našem slova smyslu, ale také žaludek [Jr 51,34], vnější formu spodní části těla [Pís 5,14], vnitřnosti [Dn 2,32],

rodidla [Nu 25,8], obrazně nitro člověka jako sidlo duševních dějů [Jb 15,2,35; 32,19; Př 18,20; Ab 3,16, sr. J 7,38]. »B-o hrobu« [Jon 2,3] = podsvětí.

U Mk 7,14nn vysvětluje Ježíš rozdíl mezi b-em a srdcem. B-o je orgánem tělesného, srdce duchovního života. To, co narušuje poměr k Bohu, nelze hledat v oblasti tělesné, vnější, nýbrž v oblasti vnitřní: nositelem hříchu je srdce, takže povrchně chápané předpisy o kulticky čistých a nečistých pokrmích nepostihují podstatu věci. Podle 1K 6,13 tvrdili někteří v Korintě, že věci pohlavní se vůbec nijak nedotýkají duchovní a mravní oblasti; je to něco mravně tak lhostejného jako jídlo a pití. Pokrmy b-u, a právě tak i pohlavní styk jsou přirozené úkony, týkající se jen pomíjitelného těla, a proto tu náboženství nemá co říci. Pavel však popírá, že pohlavní styk je pouhý přirozený úkon, který se nikterak nedotýká ducha. Pokrm se opravdu týká toliko břicha, t. j. pouhé pomíjitelné přirozenosti. Ale pohlavní věci se týkají *těla; a tělo je tu *sóma*, ne *sarx*, je stvořením Božím a majetkem Páně. Proto se musí chránit jakékoli necudnosti. Vždyť je to tělo, které je určeno k tomu, aby bylo vzkříšeno mocí Páně [J. B. Souček, Výklad 1K]. -V Ř 16,18 a F 3,19 má Pavel nejspíše na mysli křesťany židovského původu, kteří si dávali záležet na kultických předpisech a pokrmích. Možná však, že tu jde také o výstředky nespoutané požívačnosti a pohlavní scestnosti.

Podle J 7,38 slibuje Ježíš těm, kdo v něho uvěří, že se sami stanou pramenem živé vody pro druhé [sr. Iz 58,11; Ez 47,1nn; Za 14,8; J 7,39; Mt 5,13].

Břísti, stč. = brodit se [Iz 47,2].

Budouci, ve smyslu připravený pro někoho, visící nad hlavou, určený pro někoho v Dt 32,35; přicházející u Kaz 3,22; Iz 41,22; co přijde, Iz 45,11; co se má státi, Kaz 3,22; 8,7; 10,14; Dn 2,29. »B. věci předpovídati« [Sk 16,16] = věštiti. Výraz »b-i« má převážně význam eschatologický. *Adam, 2. *Eschatologie. *Hněv Boží, 2. *Království Boží. *Soud. *Věčně, věk.

Bujný, būjný. O dívoce rozrostlé, rozbujele révě u Ez 17,6. V Ž 68,31 překládají Kral. slovy »lid b-ý« hebr. »mezi telaty«. Je to obraz, v němž vůdcové Egypta jsou připodobněni býkům a jejich národy stádu telat. Snad je zde narážka na egyptský kult býka Apise a krávy Hathor, typických božstev nepřátel Izraelových.

V Tt 1,6 jde o překlad řec. *asótia*, původně = nezachranitelnost, potom: prostopášnost, zhýralost, nezřízenost [tak L 15,13 příslovce *asótós* překládá výrazem prostopášně]. V 1Pt 4,4 je totéž slovo přeloženo výrazem rozpustilost. V Tt 1,6 jde o děti biskupů, presbyterů, jež mají být věřící, »kterým nelze vytýkat nevážnost nebo nepoddajnost« [Škrabal]. Č.

Bukač. Toto heslo na str. 87a oprav a doplň takto: B., pták patřící křikavcům [*Botaurus stellaris* = b. velký, nebo *Ardetta minuta* = b. malý]. Hebr. *kós*, jež Kral. v

Lv 11,17 překládají výrazem b., znamená však podle slovníků nějaký druh sovy.

Bukci. *Bukki, 1.

Buřič, v Nu 17,10 doslovně z hebr. »synové vzpoury« [Karafiát], vzpurníci.

Buzitský, příslušník arabského kmene *Buz [Jb 32,2].

Bydlení, bydliště [Gn 10,30 a j.], přebývání, pobyt [Ex 12,40 a j.]; »Město k b.« má někdy význam »osídlené město« [Ž 107,7,36].

Bydlitel, stč. = obyvatel [Lv 24,45; Žj 17,8].

Bydliti, přebývat, míti obydlí, dlíti [Gn 30,20 a j.], usaditi se, usídliti se, sídliti [Gn 4,16 a j.], pobýti [Gn 16,3 a j.]. O Bohu se praví, že bude b. uprostřed svého lidu [Ex 25,8; 29,45; sr. Nu 5,3; 1Kr 6,13; Ez 43,7; Za 2,10, *Přebývání, přebývatí], na vyvoleném místě [Dt 12,5], na Siónu [Jl 3,17], v Jerusalemě [1Pa 23,25; Za 8,3], na výsosti a v místě svatém [Iz 57,15] a pod. »Bydliti bezpečně« o městu [Jr 33,16], o Izraeli [Jr 23,6], o tom, jenž naslouchá Moudrosti [Př 1,33] = zůstatí nerušen, míti pokoj. »B. na věky« [Ž 37,27] = zůstat na věky. Obrazně o nešlechtnosti, jež nemá b. ve stanech pobožného [Jb 11,14], o právu a spravedlnosti, jež b. budou na poušti, proměněné v zahradu v mesiášské době [Iz 32,16, sr. 1,25nn]. O Moudrosti se praví v Př 8,12, že bydlí, t. j. je důvěrně obeznána s opatrností. Jiní překládají: »Já, Moudrost, jsem učinila opatrnost [rozšafnost] svým příbytkem« Př 21,7 četli Kral. podle LXX hebr. *g-r-r* [= rozchvátati, rozedratí] jako *g-v-r* [= usaditi se jako host a chránělec]. V hebr. textu jde o smetení těch, kteří působí zhoubu ve smyslu Ž 7,16; 9,16. »B. pohostinu« [Gn 35,27; Ex 12,48; Rt 1,1; 2Kr 8,2 a j.] = b. jako host a chránělec, hebr. *g-v-r* [sr. Gn 12,10; 19,9; 20,1; Jr 35,7; Iz 52,4]. Někdy Kral. výraz »pohostinu« vynechávají [Ž 61,5; Iz 11,6; 54,15; Jr 50,40], ale i zde jim tane na mysli, že jde o pobyt hosta, cizince [sr. Sk 7,29; Žd 11,9]. V Rt 1,16 jde o překlad slovesa *l-j-n* = přenocovati. *Přebývání, přebývatí.

Podle Sk 7,48; 17,24 nebydlí Bůh v příbytích, udělaných rukama [sr. 1Kr 8,27; 2Pa 2,6; 6,18], ale chce přebývatí skrze svého Syna [J 1,14; 2K 6,16; 1J 4,12,15] i Ducha [J 14,17; Ř 8,9; Jk 4,5] se svým lidem a ve svém lidu. Toto přebývání se jednou [po skončení tohoto věku] promění v nerušené bydlení s Bohem [Zj 21,3; sr. Lv 26,11n; Ez 43,7; Žj 7,15]. Obrat »Kde bydlí satan« [Zj 2,13] znamená: »Kde vládne satan«.

1Pt 3,7 překládá Žilka: »Muži, žijte v rozvaze pohromadě se svými ženami.« V poměru mezi manžely nesmí vládnout mužova sobecká panovačnost, nerozumnost slepých pudů a vášni, nýbrž bdělý a pozorný ohled na to, co žena potřebuje a co je s to sama poskytnout. »B. v zlosti a závisti« [Tt 3,3] = trávití svůj život v zlobě a závisti.

Býk, samec skotu [*Bos taurus*] a

[1366] Doplnky

přežvýkavců [Jb 21,10]. O jeho významu v kultu [Sk 14,13; Žd 9,13; 10,4] viz hesla *Tele, *Egypt, 4. *Obět. *Vůl. Sr. také heslo *Bujný. V Ž 22,13 přirovnává pisatel své nepřátele k b-ům, kteří ho obklíčili. Cestovatelé tvrdí, že zvl. na jihu Palestiny je plno divokých b-ů, kteří mají ve zvyku obstoupit vše, co je jim nové a neobvyklé, a snadno se dají vyštvať k útoku. Obrat »silní z Bázan« je básnickým označením b-ů, kteří se vyskytovali zvláště na bohatých pastvinách bázanských [Ez 39,18; Am 4,1].

Bystrý, stč. = rychlý [2S 1,23].

Byt, bytí, existence [Ex 10,6], bydlení, přebývání [2Kr 2,19; 8,1; Jr 9,6].

Býti. Viz hesla *Já, *Já jsem. Hospodin.

C

Cedma, hebr. *kedmá* [= k východu], nějaký arabský kmen, odvozuji svůj původ z Izraele [Gn 25,15; 1Pa 1,31].

Cedroví, cedrový. *Cedr. Jen ve 2S 6,5 jde o dříví cypřišové, hebr. *b'róš*, z něhož byly zhotovovány desky k hudebním nástrojům.

Cefer [hebr. *káfár* = vesnice]. Karafiát správně rozděluje u Joz 18,24: „C. Hamona, Ofni a Gába«. Jde o původně ammonitskou vesnici, jež byla přidělena pokolení Benjamínovu, snad dnešní *Chirbet Kafr 'Ana*.

Cehelot, hebr. *k'hélatá* [= shromáždění], jedna ze zastávek Izraelců při putování pouští [Nu 33,22n] mezi Ressa a Sefer, snad dnešní *Kuntilet Krajé ('Ažrud)*.

Cele, docela [Jr 23,20], úplně [Př 1,12; Dn 12,7], jistě, skutečně, vpravdě, až do krajnosti [Nu 14,24 a j.]. Ž 73,4 doslovně z hebrejštiny: »Vytýlé je jejich tělo«, nebo »Dobře živena jest jejich síla«. Poněkud nejasný je výrok u Jb 19,20, kde si trpitel naříká, že vyhubl do kosti [»Kůže i mého masa se přichytily mé kosti«] a že jen o vlasek vyvázal s kůží. Kůží při zubech myslí Kral. rty. »C-e držeti« [L 20,6] = býti přesvědčen. »Být c-e potlačen« [2K 4,8] = být vhnán do úzkých, podléhati. Sk 26,29 překládá Hejčl: »Dej Bůh, abyste se dříve nebo později...«. *Celý.

Celistvý, slitý [Jb 41,14 v překladu J. Hrozného: »Svaly jeho masa jsou pevné, jest to na něm slito, bez pohnutí«], pevný [Iz 44,14, viz Karafiátův překlad a sr. Iz 40,20].

Celý, úplný ve všech částech, nerozdělený, neporušený, cele = rozhodně, vroucně, upřímně, po všech stránkách. (Dt 4, 29; Jr 32, 41).

Výrazy c—á obět', obětovat c-ého' [Lv 6,23; 1S 7,9; Ž 51,21] jsou označením t. zv. celopalů (*kálil*), *Obět', str. 517], t.j. oběti, jež musela být beze zbytku spálena. Nic z ní nepřipadlo ani kněžím, ani těm, kdo ji přinášeli.

Cena, ceněný, ceniti. Ve smyslu odhad, ocenění; zvážiti, vyvážit [ježto c-a byla odhadována vážením] [Jb 28,16.19; Pl 4,2]. Při obětech za vinu musel kněz odhadnouti c—u

skopce, přineseného k oběti, a to ve stříbře podle váhy normálního lotu, uloženého ve svatyni. Musela mít hodnotu aspoň dvou lotů. Tak jest rozuměti Lv 5,15.18; podobně při jiných obětech, Lv 27,2n.13. 17n.25.27; Nu 18,16. Ve 2Kr 12,4 jde o sbírání peněz na opravu chrámu. Podle Joasova nařízení měli kněží věnovat na tuto opravu jednak t. zv. sčítací poplatek půl lotu za každého muže nad dvacet let [sr. Ex 30,12-16], jednak t. zv. výkupný obnos za každého prvorozeného [Nu 18,15n] a při složení slibu [Lv 27,2 - 8], a konečně dobrovolné dary. V 1Kr 21,2 jde o kupní, prodejní cenu [sr. Sk 19,19], v Př 31,10 o hodnotu. Podobně u Mt 27,9 [sr. Za 11,12; Jr 32,6-12].

Cepy okované, hebr. *ch^arúsót*, nikoli c. v našem slova smyslu, nýbrž železnými zuby opatřený válec, jímž se jezdilo po obilí při *mlácení. *Smyk. Užívalo se ho i jako mučičího nástroje [Am 1,3].

Cetlis, hebr. *kitlíš*, vesnice v nížině judské [Joz 15,40], v LXX nazývaná Maachós, tedy snad dnešní *Chirbet el-Makház*, j. od Deleamu [Joz 15,38], dnešního *Tell en-Nedžilé*.

Cetron, město na území pokolení Zabulonova, snad dnešní *Tell el-Fár*, jež bývá ztožňováno s městem Katet z Joz 19,15 nebo s Karta z Joz 21,34. Podle Sd 1,30 se nepodařilo vypuditi z tohoto města původní kananejské obyvatelstvo.

Cíl, stč. z něm. = ustanovený konec prostoru, hranice prostorová i časová [1S 6,9; Sk 17,26 a j.], konec, konečný bod; terč, místo dostřelu [1S 20,20.37 a j.], c. útoku [Jb 7,20], určený čas [Jb 14,13], místo [Jb 18,21, viz Karafiátův překlad!], konečná lhůta [Jb 28,3; Dn 11,27], ustanovení, [přírodní] zákony [Ž 148,6], konečný výsledek [Př 14,13; Iz 41, 22; 47,71], loket, obrazně u Jr 51,13 o míře, podle níž je něco odřezáváno. Myslí se tu nikoli na »lakomství« [= zisky, majetek], jak mají Kral., nýbrž na přestřížení života. Ž 21,13 překládá jasněji Zeman [i Karafiát]: »Způsobíš, aby se obrátili [na útěk], svými tětívami namíříš na jejich obličej«. Hebr. *t-v-h*, které Kral. překládají v Ž 78,41 obratem »vyměřovati c-e'«, znamená ve skutečnosti roztrpčovati, urážeti.

F 3,14 přirovnává křesťanův život ke běhu závodníka, který soustřeďuje své úsilí k c—i a nezdržuje se ani únavou, ani diváky, ani zálibným sebezpozorováním, co už uběhl. V 1Tm 1,6 Kral. sami ke slovu »pobloudivše« připojili »jako od c-e«, chtějíce tím upozornit na lásku jako »konec« čili cíl, smysl přikázání [1,5]. Podobný význam mají obraty v kral. překladu »z strany víry pobloudili od c-e'«, při pravdě pobloudili od c-e' [1Tm 6,21; 2Tm 2,18]. Recké *telos* [= konec] znamená v Ř 6,22 konečný c., výsledek, ve 2K 3,13 ukončení, ponežhlé mizení pomijitelné záře. Recké *ekbasis* v Žd 13,7 znamená konec [životu], to, jak někdo skončí svůj život, způsob odchodu ze života. Myslí se tu na mučednickou smrt sz svědků, již dokazovali svou vírou.

Circhareset. *Kirchareset. *Kir, 2.

Císařství, vladařství [L 3,1], panství, vláda [1Pt 4,11; 5,11; Ju 25].

Cítiti, pozorovati, býti si vědom [Gn 19,33; Jb 15,23], věřiti [Jb 39,25], viděti [Jr 17,6,8], rmoutiti se [Jr 5,3]. Řecké *fronein* ve F 2,5 znamená smýšletí. Pavel napomíná věřící, aby měli v sobě takové smýšlení, jaké projevil jejich Pán Kristus Ježíš celým způsobem svého pozemského života.

Ciziti se, stč. = štítiti se, odciziti se, odvracet se [Jb 19,13].

Cizoložiti. *Cizoložství. *Manžel, -ka, -ství. *Smilník. C. slovo Boží' [2K 2,17] = porušovati, falšovati slovo Boží [sr. 4, 1nn]. Pavel tu užívá řeckého slovesa *kapéleuein* [= obchodovati, kupčiti], jež se vyskytuje u Platona v boji proti nepravým filosofům, kteří filosofovali ze zistiých důvodů. Pavel má také na mysli zvěstování slova Božího se zistiými úmysly.

Cizoložně, nemanželské, cizí dítě, jemuž není věnována dostatečná péče [Zd 12,8].

Cizoložník, cizoložný, cizoložstvo. Boží poměr k Izraeli byl chápán sz proroky jako manželství [Jr 2,1nn; Oz 2,19nn], jež předpokládá naprostou věrnost Izraelovu. Odpadne-li k cizím kultům, dopouští se cizoložství právě tak jako nevěrná žena [Oz 2,2nn; Jr 3,8n; Ez 16,32 a j.]; toto cizoložství musí býti potrestáno [Jr 13,26n; Ez 16,38]. Ovšem, některá místa se mohou týkat i skutečného cizoložství, na př. Jr 23,10,14; Iz 57,3; Oz 4,14; 7,4, jež ostatně bylo vždy nějak spojováno s kultem. *Smilník.

Také v NZ-ě bývá výrazů, uvedených v záhlaví tohoto hesla, užíváno ve smyslu přeneseném o nevěrnosti Bohu [Mt 12,39; 16,4; Mk 8,38]. Jk 4,4 jsou těmito výrazy označeni ti, kdo hledají přízeň světa a zpronevěřují se Bohu. Také Zj 2,22n je přijímání falešných nauk prorokyně *Jezabel popisováno jako cizoložení s ní a zpronevěra Bohu. Její synové jsou přívrženci těchto nauk. Podobně 2Pt 2,14 o bludařích, kteří s posměchem nad očekáváním příchodu Kristova [2Pt 3,3] odmítají také víru v Boží soud [2Pt 3,5nn], říká, že mají oči plné c-stva a nenasytné hříchů.

Podle Mt 15,19 [Mk 7,21] vycházejí cizoložstva ze srdce. Jsou to skutky *těla [tělovosti], nikoli Ducha [Ga 5,19]. Modlářství a c-ství vylučuje z království Božího [1K 6,9]. C-ik propadne Božímu soudu [Zd 13,4].

Cizozemec, cizozemka. Tak překládají Kral. ve SZ-ě čtyři různé hebr. výrazy, z nichž obsahově nejširší je *zár*, odvozené od slovesa *z-v-r* [= obrátiti se stranou, odchýliti se, sejíti s cesty]. Označuje tedy někoho, kdo se odchýlil s obvyklých cest, aby navštívil jinou zemi, bydlil v ní a byl v ní cizincem [*nékár*, Ex 12,43; Joz 24,20; Neh 9,2 a j., *nokri*, na př. Dt 14,21; 2S 15,19; 1Kr 8,41,43 a j.], nebo usedlíkem [hebr. *gér*], bydlícím *pohostinnu, t. j. pod ochranou některého občana, rodiny nebo státu [Ex 12,48; Dt 28,43; 1Pa 22,2; Iz 14,1]. Někdy má výraz *zár* význam nepřítele Izraelova

Bystrý-Cizozemec [1367]

[Iz 1,7; Jr 5,19; Ez 7,21; Oz 7,9; 8,7 a j.]. Ale až tito c—i vyplní svůj úkol, uložený Hospodinem, stanou se z nepřátel služebníky Izraelovými [Iz 61,5]. Také *nékár* může mít význam nepřítele Izraelova [Iz 60,10; 62,8].

Při tom nutno mít na paměti, že Palestina byla pokládána za vlast Izraelců, přidělenou jim Bohem, a že původní její obyvatelstvo bylo zahrnuto pod pojem c-ů. Joz 10,40; 11,20 sice předpokládá, že původní obyvatelstvo bylo vyhubeno, ale Sd 1,19,21,27-36 ukazuje, že se to nepodařilo. Někteří z nich se stali nevolníky [Sd 1,28]. Gabaonští byli služebníky při svatyni [Joz 9,27], ostatní záhy splynuli s Izraelci a jejich *gérím* [viz níže!]. Tak na př. t. zv. služebníci Šalomounovi a Netinejští [sr. Neh 7,25,57,60]. Za Šalomouna bylo v zemi napočteno 153.600 c-ů [2Pa 2,17]. Mnozí z izraelských otroků byli cizího původu, ale byli obřezáni [Gn 17,12n], zachovávali sobotu [Ex 20,10] a svátek fáze [Ex 12,44]. Zajaté cizozemky se mohly stát manželkami Izraelců [Dt 21,10-14]. Staly se Izraelitkami právně i nábožensky [sr. Rt 1,16]. - Izraelský obchod byl většinou v rukou c-ů. V době královské byly povolovány cizím obchodníkům celé ulice [sr. 1Kr 20,34]. Mnoho c-ů bylo v královské tělesné stráži [2S 8,18; 1Kr 1,38 a j.]. Někteří z nich se přiznali do izraelských rodin [2S 11,3].

Skuteční *gérím* byli takoví c-i, kteří požádali Izraelce o ochranu a stali se tak rovni 'pokrevním' příbuzným. Mohla to být ochrana dočasná, pokud byl cizinec pohostinnu [Gn 19]. Stal se hostem [hebr. *gér*, Jb 31,32] a byl pod ochranou hostitelovou [Sd 19,11nn]. Ale někdy šlo o cizince trvale usedlé v zemi, ano mohlo jít o celé kmeny [sr. 2S 4,2n]. Tito c-i se připojili k Izraeli a tudíž k Hospodinu [Iz 56,3,6]. O jejich právech i povinnostech viz hesla *Příchozí, *Přimíšený lid. *Gérím* museli opustit modloslužbu [Lv 18,26; 20,2], nesměli zlořečti jménu Hospodinovu [Lv 24,16], museli zachovávat předpisy o dni smíření [Lv 16,29-31], o slavnosti fáze [Ex 12,19,48; Nu 9,14], nesměli požívatí krev [Lv 17,10nn], museli zachovávat určité předpisy o obětech [Lv 17,8; 22,18]. Zkrátka: byli to proselyté [*Novověrec]. Chtěl-li se c. účastnit plně slavnosti fáze, musel se ovšem dát obřezat [Ex 12,48; sr. Ez 44,9].

U Neh 10,31 jde o překlad hebr. výrazu '*am há-áres*' = *lid země. Cizozemka je překladem hebr. *nokrijjá* [sr. výše *nokri*] a označuje vesměs ženu neizraelského původu [Rt 2,10; 1Kr 11,1; Ezd 10,2,11,14,17n; Neh 13,26n], výjimečně neřestnou ženu [Př 20,16; 27,13].

V NZ-ě jde o překlad čtyř řeckých výrazů, jež znamenají člověka, pocházejícího z jiného národa než izraelského [L 17,18, podobně Sk 10,28], nepřítele [Zd 11,34], barbara, s nímž není možno se dorozumět, protože mluví cizí řečí, ne Řeka [1K 14,11; Ko 3,11].

[1368] Doplnky

Ckátí, stč. = šveholiti, pomlaskovati, syčeti k vyjádření úžasu i posměchu [1Kr 9,8 a j.]. Jb 27,13 překládá J. Hrozný: »Tleská nad ním rukama a vypíská ho z jeho místa.« *Ckání.

Cvičiti [se], napravovati ranami, kárati, napomínati [Dt 8,5; Ž 94,12], učiti [2S 22,35]. C. se v pobožnosti [1Tm 4,7], doslovně, cvičí se k pobožnosti, t. j. soustředí se ve svém úsilí na zbožnost [sr. 1K 9,24-27; F 2,12; 3,12nn; Žd 12,11]. Podobně se lze vycvičit v hrabivosti [2Pt 2,14].

Cyprový. *Cypř [II, rostlina].

Č

Částka, část, porce [Est 9,19.22, sr. Neh 8,10.12], díl celého [Nu 28,5.14], podíl [2Pa 31,3]; ohled, příčina, stránka [2K 3,10]. U Iz 44,16 jde doslovně o polovinu, u Jb 26,14 o okraje. »Dej č—u sedmi i osmi« [Kaz 11,2] = dej se podílet [na svém chlebě] sedmi až osmi [t. j. několik]. »Č. časů« [Dn 7,25] = polovina času [*Čas, 2]. »Č. ruky« [Dn 5,5.24] = dlaň. »Z č-y« [Dn 2,33.41n, sr. 2K 1,14] = částečně. »Č. kalicha« [Ž 11,6] = podíl, úděl, osudu, sudby. Raduje-li se žalmista, že Hospodin je »č. dílu jeho«, myslí tu patrně na Nu 18,20, kde se praví, že Aronovci nebudou mítí pozemkového podílu, protože Hospodin je jejich dílem a dědictvím, takže nepotřebují nic jiného. Podobná myšlenka je snad také u Jr 51,19, kde Hospodin je prohlašován za podíl Jákobův, na druhé straně však Izrael je [podle Karafiátova překladu] proutkem [hebr. *šebet*, Kral. »částka«] dědictví Hospodinova [sr. Ž 74,2; Jr 10,16]. Ale *šebet* může znamenat také pokolení [sr. Ex 28,21; Sd 20,2, kde *šebet* je překládáno výrazem pokolení].

Reckého *meros* [= část, díl, podíl] je užito v NZ-ě k označení části těla [L 11,36] nebo dílu nějakého celku [sr. L 15,12 a j.] nebo podílu na něčem [Mt 24,51 a j.]. »Z č-y« [2K 1,14] = částečně, neúplně [1K 13,9n.12 o uplatnění darů Ducha v tomto věku, v němž poznání i »proroctví« jsou jen nedokonalá]. »V té č-ce« = po této stránce, v tomto případě [2K 3,10]. Podle Ř 11,25 zatvrzelost padla na část Izraele, dokud by pohané v celku, určeném Bohem, nevstoupili [do církve] a nedosáhli spásy. Potom teprve veškerý Izrael bude zachráněn podle úradku Božího, zjeveného v zaslíbeních.

Podle 1K 12,27 jsou věřící »oudové [těla Kristova] z částky«, t. j. každý svým podílem, svou osobitou úlohou [Sr. Ef 4,16].

V 1Pt 4,16 čtou Kral. podle t. zv. přijatého rukopisu [textus Receptus]: »Oslavuj Boha v té č-ce«, t. j. i v tomto případě [sr. J 21,19]. Ale většina řeckých rukopisů čte: »Oslavuj Boha v tom jméně [tímto jménem, pro to jméno]«. Ten, kdo je tupen pro jméno Kristovo

[v. 14], nikoli pro své viny nebo svou všetečnost [15], nemá to pokládat za hanbu. (1Pt 2, 12).

»Č. nějaká« [Ř 1,11] = něco, trocha. »Čtvrtá č. [peníze]« u Mk 12,42 = *quadrans* [*Peníze, str. 616].

Čeládka, stč. = rodina, rod, dům [Gn 35,2; 45,18], muži, ženy a děti, bydlící s pánem domu, služebnictvo [Jb 31,31], děvčata [Rt 2,21, sr. v. 8.22n].

Čeledín, najatý dělník za denní nebo roční mzdu, obyčejně cizozemec [sr. Ex 12,45; Lv 22,10 »najemník«, ale také Izraelec [Lv 25,53; L 16,13].

Čelist, sanice, kost, v níž jsou zasazeny zuby [Sd 15,15nn; Jb 40,21; Iz 30,28; Ez 29,4; Oz 11,4], vous [1S 17,35], otvor [Dn 3,26].

Čep, kolík nebo dřevěný výstupek, který slouží ke spojování dvou dřevěných desek [Ex 26,17.19; 36,22].

Čepička [Ex 29,9]. *Klobouk.

Černost, saze [Pl 4,8].

Černý Šimon [Sk 13,1], Šimon Niger, latinské příjmení proroka a učitele ve sboru antiqchijském.

Čerstvost, stč. = zdravost, čilost, hebr. *š'er* = maso, takže Karafiát Př 5,11 doslovně překládá: »Když bys zhubil tělo své i maso své« t. j. tělo v jeho celosti.

Čerstvý, rychlý [2S 2,18; Jr 46,6; Am 2,15]. »Č-á voda« [Jr 18,14] = sníh.

Červec dvakrát barvený. *Červec. Toto rčení není nikde v původním textu [Ex 25,3; 26,31.36; 28,5; Lv 14,4; Nu 4,8; 19,6; 2S 1,24; Pis 4,3; Iz 1,18]. Do českého textu přešlo z Vulgáty, kam se dostalo nesprávným čtením hebr. výrazu, jenž znamená opakovanou červeň, zářivou červeň. Nesprávný překlad byl asi tak vžitý, že ho Bratří ponechali, zvláště když ještě zesiloval theologický význam některých, sz míst [na př. Iz 1,18]. str. 1391! Č.

Červený. *Jalovice. Č-á jalovice [Nu 19,2] byla nejobyčejnější a nejlacinější. Č-á nemoc [Sk 28,8] = úplavice [*dysenteria*].

Červíček jako přívlastek Jákoba u Iz 41,14 naráží na jeho bezmocnost, slabost a malost [sr. Jb 25,6; Ž 22,7].

Čest, stč. = pocta, důstojenství, sláva; nádhra. Kral. tak ve SZ-ě překládají 6 různých hebr. kořenů, nejčastěji *k-b-d* [= býti těžký, závažný; úcta, pocta, nádhra], převážně o Bohu, jehož jméno je slavné, a proto mu přísluší všechny počty jak nebeských bytostí [Kral., velikomocní, Ž 29,1], jež se před ním zjevují ve svaté ozdobě, tak bytostí pozemských [Ž 96,7; Jr 13,16]. Zbožný Izrael si velmi zakládal na tom, že je vyvolencem Božím. V tom spatřoval své důstojenství, svou č., jíž ho zahrnul Bůh. Ale Ž 115,1 pokorně odvrací svou pozornost od tohoto důstojenství a prosí Boha, aby dal poctu svému jménu, v němž se soustřeďuje všechno milosrdenství a pravda. Také úcta, kterou je syn povinen svému otci, nazývá se *kábód* u Mal 1,6.

V Nu 22,17; 24,11 je č. označením královské odměny.

Podle Ž 8,6 vyznamenal Bůh člověka nádhrou [hebr. *hádár*], ale všecka nádhra [hebr. *j'kár*, Est 1,4] není mu nic platná, nemá-li důmyslu [Kral. ‚neusrozumí-li sobě‘]. Pak se podobá němému dobytku [Ž 49,21]. Podle Př 19,11 je slávou, ozdobou [hebr. *tif'aráj*] člověka promíjet provinění. O Bohu se praví v 1Pa 29,11, že jedním z jeho podstatných rysů je vznešenost [hebr. *hód*, Kral. ‚čest‘]. Podle Dn 9,4 Bůh nahání uctívou hrůzu [hebr. *j-r-* = báti se; být obávaný, strašlivý, Kral. ‚všelík cti hodný‘].

V NZ-ě jde převážně o překlad řeckého *timé* [= cena, hodnota; ocenění; úcta, důstojenství; odměna a pod.]. Především Bohu [1Tm 1,17; Zj 4,9.11] a Kristu jako Králi králů a Pánu pánů a oslavenému Beránkovi [1Tm 6,16; Zj 5,12n] náleží vzdávati svrchovanou úctu. Bůh sice už za pozemského života Ježíšova zjevil učedníkům to, že Kristu patří svrchovaná úcta, a oděl jej nebeskou důstojností aspoň v mimořádných okamžicích [2Pt 1,17n; sr. Mk 1,11; 9,7], přece však byl ze spásitelných důvodů nakrátko ponížěn pod anděly [Zd 2,9; sr. F 2,8]. Stal se veleknězem lidstva, ale ne proto, že by si svémocně přisvojil velekněžskou důstojnost [Kral. ‚čest‘], nýbrž proto, že mu byla udělena Bohem [Zd 5,5]. Teprve pro své utrpení a smrt byl korunován slávou a ctí, takže se na něm splnil Ž 8,5-7, chápaný mesiášsky [sr. 1K 15,27; Ef 1,22]. Proto zasluhuje větší úcty než Mojžíš [Zd 3,3; sr. 2K 3,7-11].

Avšak nejen Kristu dal Bůh důstojenství, nýbrž připravuje je i věřícím v Krista [J 12,26]. Snad to naznačuje i Ř 2,7nn. »[Bůh] dá každému podle jeho skutků [t. j. celého životního zaměření] slávu a č. a nesmrtelnost těm, kteří hledají věčný život, a to podle jejich vytrvalosti v činění dobra.« Už na této zemi má Bůh ze své svrchovanosti, kterou Pavel přirovnává k svrchovanosti hrnčičově, nádoby [lidí, sr. Sk 9,15; Mt 12,29] k ozdobě [Kral. ‚ke cti‘] a nádoby k potupě [Ř 9,21; sr. 2Tm 2,21], t. j. lidí, na nichž ukazuje bohatství své slávy a svého milosrdenství, a lidí, na nichž ukazuje svůj hněv.

V Ř 13,7 vybízí Pavel věřící, aby vzdávali všem zákonitým představeným povinnou úctu. Podobně 1Pt 3,7 napomíná křesťany, aby prokazovali úctu svým manželkám jako spoludědičkám milosti [věčného] života.

„Dvoji cti hodní“ v 1Tm 5,17 snad znamená hodní dvoji odplaty, odměny z pozemských statků. V 2Te 2,4 jde o překlad řeckého *sebasma* = předmět posvátné úcty. Může jít také o svatyni. U Mt 13,57 zjišťuje Ježíš skutečnost, že prorok nikde nebývá v nevážnosti, leč v své vlasti a v svém domě [sr. Mk 6,4].

Čihařský. Osidlo č-é = oko, smyčka, nástraha, síť, jaké kladou čihaři, lovci ptáků [Oz 9,8].

Čin, to, co bylo učiněno, dílo, skutek, prožitek, událost, věc, hebr. většinou *dábár* [= co bylo řečeno, slovo], na př.

Ckátí-Čísti [1369]

1K 11,41; 2K 12,19; 1Pa 29,29; 2Pa 13,22. V Př 11,7 jde o překlad hebr. *'ón*, jež Kral. překládají výra zem ‚rekovské č-y‘, ale v Poznámkách říkají, že hebr. výraz znamená mužnou sílu, o níž onen člověk měl naději, že ještě vzroste, a v níž doufali i jiní. Smrtí končí všechny tyto naděje. »Uval na Hospodina č-y své« [Př 16,3; sr. Ž 37,5; Mt 6,25] = přenes na Boha všecku starost o to, jak máš jednat, spolehni se v celém svém životě na něho, »všelíkého času dobrořeč Pánu, a žádej od něho, aby cesty tvé přímé byly, a všechny stezky tvé i předsevzetí tvá dobře se podařila« [Tob 4,19]. Vulgáta při jiném hláskování hebr. výrazu čte: »Zjev Hospodinu své č-y« jako dítě svému otci. ‚Divné č-y‘ [Neh 9,17; Ž 71,17; 77,12] = podivuhodné, mimořádné č-y, divy. Ostatní výrazy jsou srozumitelné ze souvislosti.

Činění díků, na některých místech hebr. *tódá*, určitý druh oběti [*Oběť, str. 518b], např. Ž 100,1; 116,17; Jr 17,26, obrazně o děkovném chválení [Jr 30,19], vděčnosti [*leucharistia*, 2K 4,15].

Činití. Tak překládají Kral. ve SZ-ě 78 hebr., v NZ-ě 19 řeckých výrazů, jež znamenají dělati, konati, počítati si [Oz 6,4], páchat [na př. Sd 3,12], tvořiti [na př. Ex 31,17; Zj 21,5], jednati, působiti [na př. Ž 29,6] a pod. Zde si všimneme pouze výrazů v nč. neobvyklých. ‚Č. smlouvu‘ = uzavírati smlouvu [Ex 34,12], doslovně z hebrejštiny, ‚řezati, rozřítí *smlouvu‘ [sr. Jr 34,18]. ‚Č. výpově‘ [Ž 9,9] = vynésti rozsudek, rozsouditi. ‚Č. soud‘ [Ž 110,6] = souditi, rozsouditi, konati právo [Sof 2,3]. U Mt 12,33 výraz »dčiňte strom« = vypěstujte strom. ‚Č. učedníky‘ [J 4,1] = získavati učedníky. ‚Č. kázání‘ [Sk 19,9] = rozmlouvati. ‚Č. roty‘ [Sk 24,12] = působiti shon, podněcovati,*srocovati. ‚Č. bezbožníka spravedlivého‘ [Ř 4,5] = ospravedlňovati bezbožníka [*Ospravedlnění], ‚Č. poctivost‘ [1K 12,23] = odívati větší cti, t. j. pečlivě přikrývati. ‚Č. zaměstknání‘ [Ga 6,17] = působiti nesnáze. ‚Č. z té duše‘ [Ko 3,23] = konati ze srdce rád. ‚Č. pohodlí‘ [2Tm 1,16] = povzbuditi, potěšiti.

Činití se, vydávati se za něco [1K 14,5n; J 5,18], za někoho [J 8,53; 19,7.12], předstírati, že jsem něčím [L 16,15; 20,20], že něco dělám, dělat jakoby [1S 10,27]. ‚Č. se neslyše‘ = mlčeti [Ž 83,2; 109,1, sr. Iz 62,6] = býti nečinný [Iz 42,14].

Čistě = dokonale, dobře [Ž 49,19 »čistě povoluje« = dobře činí], klidně, pěkně, krásně [ironicky, Mk 7,9].

Čísti, sečísti [Nu 4,49; 1Pa 21,17].

Čísti, čtu, čítati. Hebr. většinou *k-r-* [= volati] ve smyslu hlasitě předčítati [na př. Ex 24,7; Dt 17,19 a j.], přečísti [Dn 5,8]. Hebr. *lahag* [v arabštině znamená býti hltavý, po něčem náramně bažiti] v Kaz 12,12 znamená studování, meditování.

Řecké *anaginóskein* [= důkladně poznati, znovu poznati] může znamenat také čísti,

[1370] Doplnky

předčítati, na př. dopis [Sk 15,31 a j.], zvláště ve shromáždění církve [1Te 5,27; Ko 4,16]. Většinou jde o předčítání SZ-a [Mt 12,5; Sk 8,28 a j.], zvláště v kultickém shromáždění [L 4,16; Sk 13,15.27; 2K 3,14n a j.]. Ale Zj 1,3; 5,4 myslí už na předčítání nz knihy.

»Kdo čte, rozuměj« u Mt 24,15; Mk 13,14 pokládají někteří vykladači za okrajovou poznámku čtenářovu, která se vloudila při dalším opisování do textu. Jiní se domnívají, že tu jde o důrazné upozornění Ježíšovo na jeho chápání Danielova proroctví [sr. Dn 9,25n; 12,10; 2Tm 2,7], jež není na první poslech samozřejmé a potřebuje duchovního porozumění.

Cistiti (se), hebr. *b-r-r* - tříbiti, přebíratí, přesívati u Dn 11,35, *t-h-r* = kulticky očišťovati v Lv 14,28 [*Čistý, *Očišťování,] řecky *katharizein* [*katharizesthai*] ve smyslu kultickém, na př. o omývání nádob [Mt 23,25; L 11,39], o prohlášení uzdravených malomocných za plnoprávné údy Božího lidu, kteří se smějí plně zúčastňovat bohoslužeb [Mt 10,8; 11,5; sr. 8,2n; L 4,27; 17,14.17]. Nesnadný je výklad Mk 7,19, držíme-li se t. zv. Textu Receptu. Podle něho stoka [záchod, *Ven vypouštět] vyčišťuje všechny pokrmy, které prošly brichem. Ale některé texty mají jiný tvar slovesa *katharizein*, který znamená prohlásiti za čisté. Ježíš zde prohlašuje všechny pokrmy za čisté. Podle J 13,10; 15,3 jsou učedníci čisti pro slovo Ježíšovo, které přijali. Neboť jeho slovo je Duch a život [J 6,63]; proto spojuje s Kristem a očišťuje. Ale i ten, který zůstává v Kristu jako ratolest na vinném kmenu, potřebuje, aby byl zभावován [řecky *kathairein* = čistiti; profezovávat] všelijakých úponků stravujících mizu. Čištěním se tu myslí na různé zkoušky, Boží kázeň, utrpení, jež slouží k duchovnímu prohloubení a vzrůstu [sr. Jk 1,2nn].

Cisto, „Do č-a sholiti“ [Iz 7,20] = dokonale, do holá sedřiti, obrazně o vyhubení obyvatelstva a zničení země [sr. Ez 5,1nn], při čemž vous [brada] je symbolem mužské části obyvatelstva [sr. Iz 4,1].

Cistotný, hebr. *met* [= spolehlivost] ve smyslu pravý, zdravý u Jr 2,21, řecky *agnos* ve smyslu cudný u Tt 2,5, svatý u Jk 3,17 [o moudrosti, jež pochází s nebe].

Čítati. *Čisti, čtu. *Čítání.

Čítí, cítiti, čichati [Dt 4,28; Ž 115,6], znamenati, vnímati, pozorovati [Př 23,35].

D

Daleko, daleký. K Jr 23,23 viz heslo *Blízko, blízký. Ve smyslu vzdálený [2K 19,23; Př 27,10 a j.], v přeneseném smyslu o vzdálenosti spásy, vysvobození [Iz 59,11], spravedlnosti [Iz 59,14]. Od hříšníků je spasení d-o [Ž 119,155], protože sami jsou vzdáleni spravedlnosti [Iz 46,12], ale Bůh způsobí, aby se přiblížila jeho spravedlnost i jim a aby jeho

spása se neobmeškávala [Iz 46,13]. Ve smyslu vzdálený, odcizený od Boha, od jeho přízně, odpuštění, milosti [Ef 2,13]. Podle Ef 2,17 zvěstoval Ježíš pokoj bývalým pohanům, kteří byli daleko, i Židům, kteří byli Bohu blízko. Podobný smysl má výrok ve Sk 2,39: »Všechněm, kteří d-o jsou« = všechněm pohanům [sr. Iz 57,19].

Podle některých vykladačů výraz „z daleka“ u Mt 27,55; Mk 15,40; L 23,49 nevyjadřuje strach učedníků a známých Ježíšových, nýbrž jednak to, že se nechtěli míchat mezi posměvače, jednak posvátnou hrůzu a úctu před Božím jednáním na kříži. Podobně prý jest rozuměti Zj 18,10.15.17 a L 18,13.

Dalekost cesty [Joz 9,13] = délka cesty, vzdálenost.

Daleth, (str. 111b) doplň: = dveře.

Damna [Joz 21,35]. Snad jde o vesnici Remmon [hebr. *d a r* vypadaly velmi podobně]. Viz *Remmon, 4.

Dání, stč. = dar [Jk 1,17]. „Dání a vzetí“ [F 4,15] = příjmy a vydání. „Příjmy“ Filipských byla apoštolská činnost Pavlova mezi nimi, „vydání“ pak hmotná podpora, kterou se Pavlovi odvděčovali [sr. 2K 8,1nn; 11,7nn]. „Zákona dání“ [Ř 9,4] = dar Zákona, zákonodárství.

Dárce, řecky ve Sk 3,15 *archégos* = vůdce [k životu], původce života. Ve 2K 9,7 jde dobročinného člověka, který má v kral. překladu přízvisko „ochotný“, řecky *ílaros* = veselý, radostný [sr. 1Pa 22,17].

Darmo, darem, zdarma, zadarmo [Gn 29,15 a j.], bez příčiny [Jb 1,9; J 15,15; sr. Ž 35,19; 69,5], bez zaplacení [Iz 52,3.5; Jr 22,13], bez výkupného, náhrady [Ex 21,2.11; Jr 15,13], marně, zbytečně [Jr 4,30; Mal 1,10; L 13,7]. *Nadarmo.

Darovati, dáti darem [1Kr 9,12], obdarovati [Dt 15,14; 2Pa 35,7nn; Ez 16,33], přiněsti jako poplatek, daň [Mal 1,8], udělití z milosti [1K 2,12; Ga 3,18]. „D. někomu život“ [Est 7,3] = prominouti trest smrti.

Daríti, obdarovávati [Ž 29,11].

Dáti, dávatí, v převážném významu darovati, odevzdatí, položiti, poskytovatí a pod. [ve SZ-ě je tak překládáno více než 58 různých hebr. výrazů], nebo ve významu dovoliti nebo způsobiti, aby se něco stalo, aby někdo něco uměl [v hebrejštině dalších 32 výrazů a slovesných tvarů], v NZ-ě jde o překlad více než 12 řeckých sloves. Zde si všimneme jen některých zvláštních obrátů. »Bůh dal mne za otce faraonovi« [Gn 45,8] = za důvěrného přítele a rádce, podle jiných „za druhého původce života“ se vztahem na Josefův výklad faraónova snu a tak na záchranu životů před smrtí hladem. „Dáti pod meč“ [Ž 78,62] = vydat na pospas meči. „Nedej Hospodin“ [1S 26,11; 2S 23,17; 1Kr 21,3] = nedej mi toho, nechť to vzdálí od mne, nechť učiní, aby mi to bylo profánní [světské, sprosté].

Zvláštní pozornosti zasluhuje sloveso d. ve vztahu k Ježíšovi v evangeliu J. Ježíš všechno přijal od Otce, který mu dal skutky [J 5,36],

Čistiti-Dílo [1371]

dílo [J 17,4], učedníky [J 6,37.39 a j.], božské jméno [J 17,11], všečen soud [J 5,22.27], to, aby měl život sám v sobě [J 5,26], přikázání o tom, co má mluvit [J 12,49; 17,8], moc nad každým člověkem [J 17,2], slávu [J 17,22], kalich [J 18,11], zkrátka: všecko [J 3,35 a j.]. Ježíš také svou vykupitelskou smrt popisuje jako dávání [J 6,51, sr. Mt 20,28 a j.], často v souvislosti s večerí Páně.

Někdy má sloveso d. význam vydati na pospas [*Vydán], na př. Mt 5,25 a j. Ju 3 myslí na tradici, jíž byl předáván věroučný obsah evangelia a života podle něho [sr. L 1,2; 1K 11,2.23; 15,3; 2Pt 2,21]. „Aby se nedával do toho hluku“ [Sk 19,31] = aby se nevydával do divadla.

Dav, stč. = útisk, tlak, tlačení; úzkost [L 21,23].

Dáviti, dávívati, stč. = škrtniti, dusiti, rdousiti [2Kr 17,25; Jr 2,30; Na 2,12].

Dávní. „Léta dávní“ [Ž 77,6] = léta pravěku, doslovně z hebrejštiny: léta věčnosti, daleké budoucnosti. „Lid dávní“ [Ez 26,20] = lid pravěku, lid dávno zemřelý [sr. Ž. 143,3]. Od dávných dnů [Sk 15,7] = od dávných časů, dávno. „Od dávných věků“ [Sk 15,21] = od dávných časů.

Dbáti, pečovat, starati se o něco, slyšeti [Jb 39,7; Kaz 7,21], pátrati, vyhledávati, mstíti [Ž 10,4 se vztahuje na Boha, který podle mínění toho, o němž mluví text, nezbá na nic, nemstí, nepátrá], záležeti komu na čem, ceniti si [Mk 4,38; Sk 20,24].

Dcerka. *Dcera. V 1Pt 3,6 jde o dítky.

Děbán, stč., viz *Džbán.

Dědina, stč. = pole, pozemek [Gn 47,18], zděděný statek [2S 14,30n].

Dechnouti. Řecké sloveso *amfysán* jev NZ jediné J 20,22. V LXX je užito v Gn 2,7 o Hospodinu Bohu, který vdechl »dchnutí života« Adamovi. Ježíš užívá dechnutí jako symbolického činu, jímž učedníkům přivlastňuje Ducha sv. Č.

Děl. Na děl = na délku [Ez 40,20.29; 48,18].

Dělání, výroba, zhotovování [Ex 5,7; 36,5; 1Kr 7,14; Kaz 12,12; Ez 27,5], obdělávání [pole, 1Pa 27,26].

Dělati, na př. d. zemi = vzdělávati půdu, obdělávati [Gn 2,5.15 a j.]; d. dílo = pracovat, Ex 12,16; 31,15; d. vinice = štípiti vinice, Gn 9,20; Ž 107,37; d. blázna, bláznivě = jednati jako *blázen, 1S 26,21; Iz 44,25; d. lysinu = vyholiti, vystřihati *lysinu, Lv 21,5; d. = zhotovovati, 1S 2,19; Ez 27,6; Sk 19,24; zapatřiti si, L 12,33; působiti, Ga 5,6; Ko 1,29 a pod. V Př 30,28 se praví v kral. překladu, že »pavouk dělá rukama«. Hebr. *s'mámít*, které Kral. překládají výrazem pavouk, snad znamená spíše ještěrku. Jinou možnost překladu naznačuje angl. revidovaná bible: »Ještěrku — tu můžeš chytit rukama«. Podobně překládá LXX. Veliké d. *podolky plášťů [Mt 23,5] = prodlužovati třapce u plášťů.

Déle má u Jb 7,16 význam „na věky“.

Děliti. Hradba, dělící na různě [Ef 2,14]

= přehradová stěna. Mezi Židy a pohany byla taková nenávisť, že to vypadalo, jako by mezi nimi byla nepřekročitelná zeď. To naznačovalo i zábradlí na chrámovém prostranství v Jerusalemě, které nesměli pohané překročit pod trestem smrti.

Děliti se v 1K 15,41 znamená lišiti se.

Deštička [L 1,63] = tabulka na psaní. *Psán, psáti.

Dětinský, dětinství. U Iz 65,20 jde o kojence, který po několika málo dnech umírá, doslovně z hebrejštiny „kojenec [mála] dní“. O kojeneckví jde také v 2Tm 3,15. Řecké *brefos* znamená původně zárodek [embryo]. Timoteus se seznamoval s Písmem od nejtělejšího mládí [sr. 1Pt 2,2]. D-ství ve smyslu dětství v Lv 22,13; Př. 29,21 a j. V 1K 13,11 staví Pavel proti sobě způsob dětinského smýšlení a usuzování proti dokonalejšímu poznání mužného věku. „D-ské věci“ = dětský stupeň.

Děvečka, stč. = dívenka, dívka [Gn 24,14.16.28 a j.], děvče na vdavky [Ex 2,8; Ž 68,26], dospělá žena [Sd 5,30], dcera [Mk 7,30], ale také služebná [Ex 2,5; 2S 17,17 a j.].

Dchnouti, dchnutí, dechnouti [J 20,22, sr. Gn 2,7], dechnutí, dech [„dech života“, Gn 2,7; „Boží dech“, Jb 4,9 a j.]. Jb 11,20 překládá srozumitelněji Hrozný: »Jejich nadějí jest: vydechnouti duši«.

Dífat [1Pa 1,6]. *Rifat.

Dílo, práce, činnost, výsledek činnosti, výrobek. O díle Božím, Boží činnosti, na př. Gn 2,2n a j.; o pracném díle [Jb 10,3], o lidské činnosti [Gn 4,22; 11,6 a j.]; o otrocké práci [Ex 1,14; 5,11; Lv 25,39], o výrobcích [1Pa 4,21; Ex 31,5; 35,33; 36,2], o nádobách [Nu 31,51] a pod. „D. cihel“ = výroba cihel [Ex 5,14], „d. domu Božího“ = práce na stavbě chrámu [Ezd 4,24; 5,8], „d-em vyrývajících pečeti“ [Ex 28,36] = způsobem rytecké, řezbářské práce; „d-em krumpovaným“ [Sd 5,30] = způsobem vyšivačským, „d-em taženým“ = krouženou, tepanou prací [Nu 10,2, sr. Ex 25,18.31]. Jednati se k d-u [1S 2,5] = dát se najímat za mzdu. „D. stánku úmluvy“ [Ex 35,21], „d. Hospodínovo“ [1Pa 26,30; Jr 48,10] = zaměstnání ve stánku úmluvy, funkce kněžská, levitská, prorocká; přidělená práce levitská [Neh 13,10].

Ježíš nazývá svěřenou vykupitelskou činností d-em Božím [J 4,34], víru v sebe jako poslaného od Boha za d., milé Bohu [J 6,28]. *Skutek [dílo]. Podle Sk 15,18 bylo povolání pohanů do církve Kristovy už od věčnosti v plánu Boží prozřetelnosti. Ap. Pavel nazývá „d-em Božím“ člověka „slabého“, který se stal milostí Boží věřícím [R 14,20; Ef 2,10; 1Te 2,13]; to, že Filipští uvěřili, není jejich, ale Boží d. [F 1,6]. Svě d. Bůh neopustí, nýbrž je dokoná [sr. Ž 138,8]. Ti ovšem, kteří nepřijali spasitelnou pravdu, budou vydáni na pospas působení bludu, takže uvěří lži [2Te 2,9.11]. „Všelike d. zlé“ [Jk 3,16] = všecko možné zlo. „D.“ v R 12,4

[1372] Doplnky

= služba, činnost. ‚D.‘ v Ga 6,4 = jednání, činnost. *Skutek.

Díra, otvor [Ex 28,32 a j.], holubník [Iz 60,8], jeskyně [IS 14,11], sluj [Jb 30,6], doupě, brloh [Iz 11,8], skalní rozsedinina [Iz 7,19; Jr 13,4], trhlina [Mt 9,16]. Obrazně o opevněných městech u Mi 7,17.

Dírka jehelní. *Jehelní, jehla.

Dítí = říkati, praviti. Často je tak překládán výraz *n'um* = našeptávání, výrok, zvláště tam, kde jde o výrok Hospodinův, který byl sdělen prorokovi [Iz 1,24 a j.].

Dítí (se), ve 2K 5,20 ve významu činiti, působiti, jednati jako posel, býti vyslancem. Na ostatních místech ve smyslu přihoditi se, státi se, stávat se [na př. Gn 41,1 a j.], dařiti se [na př. Ex 2,4 a j.], uskutečňovati se, státi se skutkem, docházeti k čemu [na př. Mk 6,2 a j.] a pod. U L 21,13 je tak přeloženo sloveso *apobainein* [= vyjítí, vystoupiti, přijíti (k dobru, ke spáse)]. Žilka překládá: »Ale to vám dá příležitost k svědectví«. ‚Co se s vámi bude d.‘ [Gn 49,1] = co vás potká. ‚Děje se opuštění zákona‘ [Ab 1,4], doslovně: »Zákon vychladává«, ztrácí životní teplotu, zemřel. Mk 4,11 = vše se jim předkládá [jen] v podobě, kdežto ti, kteří přijali Krista, pochopí plný obsah a smysl podoběství. ‚Nevěděti, kam se dítí‘ [L 21,25] = nevědět, kam se obrátiti, kde se ukrýt, býti bezradný. ‚Žaloba se děje na někoho‘ [Sk 25,16] = obžalovati někoho, býti obžalován. ‚Vyznání se děje‘ [R 10,10] = vyznává se, vyznání vede k -. Čemu se děje božská čest‘ [2Te 2,4] = čemu se vzdává božská pocta.

Díviti se, divení, divně, divný. *Děsiti se. *Hrozný. *Lekati se. *Podivení. *Předivný. *Strach. *Strachovati se. *Zázrak. Ve SZ-ě jde nejčastěji o překlad hebr. kořene *p-l-* jenž označuje vše, co vzbuzuje úžas i strach svou nepochopitelností, záhadností, mimořádností, nenadálostí, a co překračuje meze lidských možností, schopností a náležitostí. Tak u Dn 11,36 ‚divné věci‘ = rouhavé řeči, budící nejvyšší pohoršení [sr. Dn 8,24] jako projev něčeho démonického.

Bůh ovšem je divný, předivný, těžko pochopitelný ve svém jednání i myšlení [Jb 5,5 a j.], zvláště pak v milostivém vedení člověka [Jb 10,16]. Jeho skutkové budí posvátný úžas [Ž 139,14], ať už jsou to tresty [Ex 3,20; Ž 106,22] nebo projevy milosti [Jr 21,2] a zázračná vysvobozování [Joz 3,5; JI 2,26; Mi 7,15]. Jeho jméno je divné, t. j. vzbuzuje svatou hrůzu [Sd 13,18], jeho pomoc je zázračná [2Pa 26,15], jeho Zákon obsahuje úžas budící věci [Ž 65,6; 119,18], jeho svědectví jsou předivná [Ž 119,129]. On činí zázraky jako znamení své přítomnosti [Sd 13,19 a j.]. Jeho Mesiáš má jméno ‚Předivný Rádce‘ [Iz 9,6].

Reakcí na tyto předivné věci Boží [jeho zjevení, Zákon, činy] je u člověka údiv, úžas, ano i strach [Ž 139,14; sr. Sk 7,31; Ex 3,3n]. Věřící člověk nemůže jinak než svědčit o těchto

divích [Sd 6,13 a j.] a považuje to za svou povinnost [1Pa 16,9 a j.]. SZ vyzývá k rozpomínání na divné skutky Hospodinovy [1Pa 16,12; Ž 105,5] a vytýká Božimu lidu, že zapomínal na tyto skutky [Ž 78,11] a nevěřil jim [Ž 78,32].

I tam, kde je užito jiného výrazu než *p-l-*, jde o úžas nad Božím zasažením [Gn 24,21, hebr. *š'-h*; Gn 43,33; Ž 48,6, hebr. *t-m-h*].

‚Divných chytrostí uživati‘ [IS 23,22] = jednati vychytrale, lstivě, opatrně [sr. Ž 83,4, kde je užito téhož slovesa ‘-r-m’]. ‚Diviti se‘ u Jr 49,17; Pl 2,15 znamená posměšně zasyčeti, hvízdnouti [*Ckání].

V NZ-ě jde většinou o překlad řeckého *thaumazein* [= užasnouti, diviti se] a jeho odvozenin *thauma* [= údiv, Zj 17,6], *thaumastos* [= podivuhodný, úžasný, Mt 21,42], zvl. v synoptických evangeliích, převážně tam, kde jde o souvislost s divy Ježíšovými [na př. Mt 9,33 a j. Sr. L 8,56, kde je užito slovesa *existasthai* = dostat se do vytržení. Dále Mk 5,42, kde je řecké *ekstasis* přeloženo výrazem ‚divení‘, a L 5,26, kde jde o překlad řeckého *paradoxos* = neověřitelný], nebo jeho učedníků [Sk 2,7; 3,12; sr. 9,21, kde je užito slovesa *existasthai*]. Nejde tu jen o přirozený úžas nad něčím neobyčejným a neslychaným, nýbrž o svatou bázeň z toho, že se plní sz zaslíbení [Mt 15,31, sr. Iz 35,5], že v Ježíši Kristu přichází Mesiáš, který má moc odpouštění hříchů [Mt 9,8, sr. L 5,26] právě tak, jako má moc nad přírodními živly [L 8,25, sr. Mk 4,41; 6,51; Mt 21,19n] a nemocemi. Jaké povahy byl někdy tento údiv, naznačuje jednak Mt 9,8, kde jde o překlad řeckého *fobeisthai* [= báti se], jednak Mt 14,33, kde Markovo zjištění o učednících, že »se sami v sobě děsili a divili«, je nahrazeno větou: »Klaněli se jemu, řkouce: Jistě Syn Boží jsi«. Ale ne u všech vedl údiv tak daleko [sr. Mt 11,20n].

Jako divy Ježíšovy, tak i jeho řeči a počinání vyvolávaly posvátný údiv [sr. Mt 23,33; L 4,22, kde nejde jen o podiv nad mimořádnou kazatelskou schopností, nýbrž především nad obsahem zvěsti, sr. J 7,15; Sk 4,13], který však u odpůrců nikterak nevedl až k víře [Mt 22,22; Mk 12,17; L 20,26; sr. Žd 4,2], spíše k rozhořčení a zatvrzení [sr. L 11,38].

I podiv Pilátův nad tím, že mu obžalovaný Ježíš na jeho otázky neodpovídá [Mt 27,14; Mk 15,5], je důkazem toho, že tu jde o setkání s neočekávanou mocí Ježíšovou, která se projevila právě také mlčením před soudem [sr. Mk 14,61; Mt 26,63]. Co cítil Pilát, plně naznačují Mt 27,19 a J 19,8. Také Mk 15,44 vyjadřuje podiv nad mimořádně rychlou smrtí Ježíšovou. Do příznačného protikladu staví údiv a strach na jedné straně a víru na straně druhé L 24,12; J 20,3-10; L 24, 41 [sr. Mk 16,8], aby tak bylo zdůrazněno, že údiv ještě není víra. Údiv může být podnětem nejen k víře, ale i k nevěře [Mk 6,2.6; Sk 13,41]. Celé Boží jednání s Ježíšem Kristem probouzí lidský údiv: kámen od lidských stavitelů království Božího zavržený byl od Boha učiněn kamenem

úhelným [Mt 21,42; Mk 12,11, sr. Iz 53]. Ježíš se tu dovolává mesiášsky vykládaného Ž 118,22n, kterého bylo příznačně užito i při slavnostním vjezdu do Jerusalema jásajícími zástupy [Ž 118,26; Mt 21,9]. Zvláště u J je údiv spojován s nepochopením Krista a jeho činů [J 5,20; 7,21] a s neporozuměním učedníků [J 4,27].

U L 1,21,63; 2,18,33 připravuje údiv zástupů, posluchačů i rodičů na vypravování o mimořádném zasažení Božím do dějin Izraele a celého světa v osobě Ježíše Krista. Prodlužovaný pobyt Zachariášův v chrámě, zvláštní shoda rodičů Janových o jméně narozeného dítěte, události při narození Ježíšově prozrazují udiveným osobám, že je tu Bůh při práci v souhlase se sz-mi zaslíbeními [sr. Sk 2,12, kde je užito řeckého slova *diaporeisthai* = být uveden do rozpaků, velké nejistoty].

Někdy výzva »Nediv se!« [J 3,7], »Nedivte se!« [J 5,28] má význam »Nedejte se zvíkat rozumovými pochybnostmi, ale věřte!« [J 3,13 varuje před pochybnostmi, vzniklými nezávislostí světa [sr. 1Pt 4,12]. Jindy je výraz diviti se prostým vyjádřením překvapení, jindy nezřízeného obdivu, který vede až ke kultickému uctívání [Zj 13,3n; 17,8]. Anděl varuje vidoucího před takovým obdivem [Zj 17,6n].

Dvakrát se mluví v NZ-ě o podívání Ježíšově: jednou nad nevěrou Nazaretských [Mk 6,6, sr. Mt 13,54-58], což znamenalo zářez do jeho dosavadního působení ve vlasti [do Nazareta se už, pokud víme, nikdy nevrátil], podruhé nad vírou pohanského setníka [Mt 8,10; L 7,9], že Ježíš má moc nad životem i smrtí.

Dizon v 1Pa 1,42. Správně *Dison.

Díže, dřevěná nádoba na zadělávání chleba [Dt 28,5,17].

Dlaň, vnitřní část ruky od zápěstí do konce prstů [1S 5,4 a j.]. ‚Vyrýti na d-ích‘ [Iz 49,16] = vytetovat nesmazatelnou barvou. Obrazně o Bohu. Na ostatních místech jde o míru, při čemž nutno rozeznávat mezi palcem [prstem, hebr. ‚*e bá*‘, jenž se rovnal šířce mužského palce [Jr 52,21] a byl nejmenší mírou, dlani [hebr. *téfach* a *tófach*], rovnající se šířce čtyř prstů ruky těsně spojených [1Kr 7,26 a j.], a pídí [*zeret*], jež byla třikrát větší než d. Měřila tedy 12 palců [1S 17,4 překládají Kral. mylně dlaň; jde o píd]. D. byla šestina lokte. *Míra, 1.

Dlážení, nč. dláždění [2Kr 16,17 a j.].

Dlážený, nč. dlážděný. ‚Cesta d-á‘ [2Kr 18,17] = navršená cesta, silnice.

Dlouhočekající, dlouhočekání. Ve SZ-ě jde o překlad *'erek 'appajim* = ten, jenž odsunuje vypuknutí hněvu, jenž prodlužuje výbuch hněvu. Je to vlastnost Boží a část jeho slávy [Ex 34,6n], že dovede odsunout projev svého hněvu [Nu 14,18 a j.] a čekat, zda se dostaví u člověka změna [Ž 7,12n], jež by ospravedlnila jeho shovívavost. Nedostaví-li se tato změna, vypukne jeho spravedlivý hněv plnou silou. *Shovívání, shovívati. *Trpělivě.

Dlouhoshovívající [Neh 9,17; Ž 103,8; 145,8]. *Dlouhočekající. *Shovívání. *Trpělivě.

Díra-Dobropověstný [1373]

Dlouhost, nč. délka [Gn 6,15 a j.]. U Ez 41,22 jde snad o podstavec, na němž spočíval kadidlový oltář. ‚Šírokost, dlouhost, hlubokost a vysokost‘ v Ef 3,18 je obrat, známý z tehdejších magických formulí, v nichž se mluví o tom, že mystik upřeným pohledem [na př. do ohně] se uvede do stavu vytržení, v němž nazírá dokonalejší chrám, úplně [po šířce, délce, hloubce a výšce] naplněný božstvem. Ovšem, tajemství, které křesťan, naplněný Kristovým duchem, spatří, není vázáno na nějaké vytržení mysli; je to dáno všem věřícím, ‚všem svatým‘ [sr. 2K 4,3-6]. Jde prostě o vnitřní vidění vznešenosti Boží, jež naplňuje obecnou křesťanskou církev, zahrnující bývalé Židy i pohany do lásky Kristovy [sr. Ef 2,21n]. Přebývali v něm Kristus, je sám chrámem Božím a tak vnímá a poznává celou velikost a šířkou vše zahrnujícího chrámu Božího, církve Kristovy; tak se stává sám podílníkem na plnosti Boží [sr. Ef 1,23; Ko 1,19; 2,9].

Dlouhověkost, dlouhověký, dlouhý věk, vysokého stáří [Jb 12,12 a j.]. K Př. 2,7 viz heslo *Chování, chovati [se].

Dlouhý had [Jb 26,13], doslovně ‚rychlý‘ [hebr. *bári^och*] had. Hrozný překládá: »Jeho ruka proklála rychlého hada« [podobně Luther]. Had tu označuje nějakou mytologickou bytost. Podobně ‚Leviatan, had rychlý‘ [Kral. ‚dlouhý‘ u Iz 27,1] a ‚Leviatan, had s mnohými závití‘ [Kral. ‚stočily‘] jsou výrazy ze starověké mythologie. U Iz 27,1 označují dvě světové říše: assyrskou a babylonskou [narážka na prudký Tigris a zákrutovitý Eufrat].

Dmýchání, dmýchati, dmuti, dutí, foukání, foukati [2S 22,16; Iz 30,33; Ez 21,31].

Dníti, rozednívati se [Sk 27,33].

Dobrodínce, nč. dobrodinec [Ž 116,7]. U L 22,25 jde o starověký titul knízat a významnějších osob.

Dobrodíni. Tak překládají Kral. ve SZ-ě tři hebr. a jeden aram. kořen, z nichž *g-m-l* znamená prokázat dobro [Ž 142,8], d., které žádá odvetu [Sd 9,16 a j], *chésed* = slitování, milosrdenství, přízeň [Ž 141,5], smilování, soustrast [Gn 20,13; Neh 13,14], *t-v-b* = dobré, dobro, dobročinnost [Neh 9,25,35; Př 3,27; Jr 18,10], *m-l-ch* [aram.] = sůl [Ezd 4,14, sr. 6,9; 7,22. Člověk, který užívá něčí soli, je povinen starati se o jeho zájmy].

Řecké *euergesia* ve Sk 4,9 znamená dobrý čin. Totéž slovo je také překládáno v poněkud nejasném místě v 1Tm 6,2, jak naznačují různé české překlady [Škrabal, Hejčl], jež se liší podle toho, jak chápou obrat ‚účastníci dobrodiní‘. Může jít totiž o účast otroků a jejich pánů na dobrodiní stejné víry [Kral. proto vsunují ‚d. Božího‘] nebo o dobrodiní, které otroci prokazují svým pánům poctivou křesťanskou službou. Jinak místo chápe Žilka; »Kdož se chápou dobrého díla, jsou věrní a milovaní«.

Dobromyslný, dobrého srdce [Př 15,15].

Dobropověstný, mající dobré svědectví, osvědčený [Sk 6,3], chvályhodný [F 4,8].

[1374] Doplnky

Dobrota, dobrotivost, dobrotivý. Těmito výrazy je označena základní vlastnost Božího charakteru ve vztahu k lidem, vyjádřená v hebrejštině kořenem *t-v-b* nebo slovesem *j-t-b*. *Dobry. Obsah této Boží d. byl zjeven Mojžíšovi v Ex 33,19; 34,6n a stal se pilířem biblické zbožnosti [2Pa 30,18 a j.; řecky *chréstotés*, R 2,4; 11,22; *chréstos*, L 6,35]. Výrazem této d. je *láska, jež se vůči bezmocnému projevuje jako blahosklonné sebesnížení [hebr. *ánává*, Ž 18,36 v překladu Zemanově »...tvé ponížení mě zvelebilo«; sr. 2S 22,36], k utlačným jako spravedlnost [hebr. *s'dáká*, Dn 9,16], ke kajícím hříšníkům jako slitování [hebr. *rachúm*, 2Pa 30,18] a milost [hebr. *ch-s-d*, Jb 37,12 a j.]. Zalmista vyznává, že nic se nevyrovná Boží d-ě [Ž 16,2 Zeman: »Můj Pán jsi ty, mé dobro, není nad tebe«]. Ovšem, bible také ví, že člověk se snadno zbavuje své d-y, t. j. Hospodina [Jon 2,9, sr. Ž 144,2], dokonce jí pohrdá [R 2,4].

Tato d-a, d-ivost jev NZ-ě spojena se zjevením Ježíše Krista jako Spasitele a je vtělena v něm [řecky *chréstotés*, Ef 2,7; Tt 3,4; *epi-eikeia* = mírnost, povolnost, 2K 10,1, *makro-thymia* = shovívavost, 1Tm 1,16; *chréstos*, 1Pt 2,4].

V bibli se mluví také o lidské d-ě a d-ivosti [t-v-b, 1K 10,7; 2K 25,8; 2Pa 10,7; *chésed*, Př 31,26], ale. Písmo ví, že lidská d-a [*chésed*] je jako ranní oblak [Oz 6,4]. Pravá d-a je darem Božím [R 15,14; 2K 6,6; Ko 3,12], ovocem Ducha sv. [Ef 5,9 a Ga 5,22, kde kral. d-ivos' je překladem řeckého *chréstotés* = laskavost, shovívavost, kdežto d-a' je překladem řeckého *agathosyné*. Křesťanská láska, jež je darem Ducha sv., je d-ivá [1K 13,4, *chrést-euesthai*] a přátelská [*filofrón*, 1Pt 3,8, podle jiných rukopisů *tapeinofrón* = pokorná]. Pavel se modlí, aby Bůh věřící uznal za hodny svého povolání a svou mocí dovršil každé rozhodnutí k d-ě [*agathosyné*, 2Te 1,11 v překladu Žilkové] a k radostné vytrvalosti [Ko 1,11 v Žilkové překladu řeckého *makrothymia*]. Tt 2,5 očekává od starších žen, pracujících ve sboru, aby byly počestné, cudné, hospodárné a dobré [*agathos*].

Dobrovolně, -ý, z dobré vůle, bez nucení [Sd 5,2; Jr 38,17], ne z donucení [Fm 14; 1Pt 5,2], ochotně [2K 12,4; Oz 14,4], s rozkoší [Lv 1,3; 22,29], ochotný [Ex 35,29; Ž 51,14]. Zvláště dary, oběti a sliby mívají přívlastek d-ě, d-á, d-ý, hbr. *n-d-b* [Dt 23,23 a j.]. Oběť d-á měla jméno *n'dábá*. Byla jen příležitostná [Ex 36,3 a j.], při čemž dárci měl výsadu obětovati i vadné dobytče [Lv 22,18.21. a 23]. Tyto oběti byly snad veřejně vyhlášovány k určitým příležitostem [Am 4,5]. *Oběť. S obětní terminologií souvisí obraty lid d-ý', t. j. lid, jenž se rád obětuje až do nasazení majetku a života [2Pa 17,16; Ž 110,3, sr. Ezd 2,68; 7,13; Neh 11,2]. Při tom je sz-m pisatelům jasné, že d-ost at' při darech nebo obětech nepochází z člověka, ale z působení Božího

[1Pa 29,14]. Jen takové dary přinášejí chválu Boží a Boží požehnání. V tom smyslu mluví Pavel o sbírce jako o požehnaném činu [*eulogia*] v 2K 9,5 [Kral. 'dobrovolná sbírka'].

J. B. Souček 1K 9,17: »Jen kdybych to činil z vlastního rozhodnutí, měl bych [nárok na] odměnu; činím-li to však nedobrovolně, jde tu o výkon svěceného úřadu«. Pavel totiž kázal evangelium z prosté povinnosti, která na něm ležela jako nutnost, již nemohl uniknout.

'D-ě hřešiti' [Žd 10,26] = vědomě, úmyslně, svévolně proti lepšímu přesvědčení hřešiti [sr. Nu 15,30].

Dobry, dobře, lépe. *Odplata. *Rozeznání. *Skutek. *Strom, str. 1001a. *Stupeň. *Svědomí. K tomu, co bylo řečeno v hesle *Dobry, nutno připojit ještě některé věcné poznámky a vysvětlivky slovních obrátů. Po-něvadž je Bůh dobrý, sluší se, aby jej člověk oslavoval. To je přesvědčení celé bible [1Pa 16,34 a j.]. D-ý ve smyslu užitečný, zdravý [Gn 2,18; 2K 3,19.25; Př 13,15], přinášející dobro [2K 20,19 a j.]. - 'Starost d-á' = šťastné stáří [Gn 15,15 a j.]. - 'Což se za dobré vidí' [Gn 16,6 a j.] = co se ti [z]líbí, co je ti libo [sr. Dt 12,8; 1S 1,23 a j.]. - Odpláceti se zlým za dobré bylo pokládáno za projev odpadlictví od Boha i od lidu Božího [Gn 44,4 a j.], jež dojde trestu [Př 17,13; Jr 18,20nn a j.], zatím co Bůh obrací zlé v d-é [Gn 50,20; 2S 16,12]. - V Ex 33,19 má d-ý význam slávy Boží [hebr. *tib*]. - 'D-á vůle' = radost, kvas, hody [Est 9,19.22], vzájemná záliba [Př 14,9]. 'Lidé d-é vůle' [L 2,14] = lidé, jež si [Bůh] oblibuje. 'Míti d-ou vůli' [L 12,19] = býti veselý. 'Vejíti v d-ou vůli' [Mt 5,25] = vyrovnat se. 'Z d-é vůle obětovati' = obětovati dobrovolnou oběť [hebr. *n'dábá*. *Dobrovolný], na př. Lv 7,16; Nu 29,39 a j., obětovati s radostí [Lv 19,5]. 'Sám z své d-é vůle' [2K 8,17] = z vlastního podnětu. - 'D-á líbeznost' [Ž 30,6] = přízeň, blahovůle [Ž 69,14; Iz 60,10]. - 'Dobrá libost' [Ef 1,9] = rozhodnutí, úradek. 'Podle dobře líbezných vůle' [Ef 1,5] = podle rozhodnutí vůle [sr. F 2,13]. Žilka překládá 2Te 1,11; »Svou mocí dovršil každé rozhodnutí k dobrotě«. - 'Na dobré vyjítí' [Nu 14,41] = býti k dobrému. - 'D-ý posel' = muž s dobrými novinami, s radostným poselstvím [2S 18,20 a j.]. - 'D-é dílo' [Kaz 4,4] = statečnost, zdatnost, úspěch. - 'D-ě roucho' [Iz 23,18] = nádherné roucho. - 'D-é pastviště' = kraj, bohatý na vodu [Ez 45,15, sr. Gn 13,10]. - 'Až slunce dobře vzešlo' [1S 11,11] = až do horkého dne [sr. Gn 18,1]. - 'D-e se zalíbíti někomu v někom' [Mt 3,17] = oblíbíti si [sr. Mt 12,18; 17,5; Mk 1,11]. - 'Dobře se trefovati' [Ga 4,25] = dobře se hoditi. - 'S d-ou myslí' [Ef 6,7] = ochotně. - 'S lepší myslí' [Sk 24,10] = s klidnou myslí, s důvěrou. 'Býti dobré myslí' [Jk 5,13] = v radostné náladě. - 'To dobře to' u Ez 25,3 je překladem hebr. *hé'ach*, jež je výrazem škodolibé radosti jako naše heč! aha! hahá, sr. Ez 26,2

[Kral. ‚dobře se stalo‘], 36,2 [Kral. ‚Aj, to dobře‘]. — Lepší: Karafiát překládá Kaz 11,6 přesněji: »Nevíš, které se zdaří, to-li či ono«. ‚Lepší býti‘ [Mt 12,12] = býti cennější; v 1K 8,8 = býti bohatší, míti prospěch.

Dobýti (se), dobytý, dobývati, dobývání, nejčastěji o *dobývání, dobytí měst [na př. Dt 2,35 a mn. j.], o jejich zabrání [Dt 20, 10 a mn. j.], ale také o vymáhání dluhu [Neh 10,31] a nabytí majetku [Dt 8,18 a j.], prostředků k živobytí [Sk 20,34]. ‚D-i si jméno‘ [2S 7,23 a j.] = udělati se slavným. D. ve smyslu zase se zmocniti, zase zabratí ve 2Kr 14,22. ‚D. meč‘ [Nu 22,31; 1S 17,51; Ez 21,28] = tasiti meč [Lv 26,33; Ez 5,2]. ‚D-i z jámy‘ [Jr 38,13] = vyprostí z jámy. ‚D-i se‘ ve smyslu vymaniti se u Iz 52,2. — ‚D—i si odsouzení‘ [Ř 13,2] = uvěsti na sebe odsouzení, přivesti na sebe soud. Často jde o překlad hebr. *k-n-h* [= vztyčiti, založiti, stvořiti, získati, opatřiti], jde-li o popis toho, že si Bůh sám stvořil svůj lid [Ex 15,16; Dt 32,6] nebo opatřil svou posvátnou horu [Ž 78,54].

Na to navazuje NZ, když mluví o tom, že si Pán získal svou církev vlastní krví [Sk 20,28] nebo že věřící jsou d-ým, získaným lidem, který má zvěstovat ‚mocné činy‘ toho, který je povolal ze tmy v podivuhodné své světlo [1Pt 2,9]. Podobně v Ef 1,14 jsou označeni věřící, vybavení první splátkou Ducha sv., jako majetek Kristův, který si získal za svůj zvláštní lid [sr. 1Pt 2,9; Ex 19,5n] k chvále své slávy.

Docela = cele, zcela, úplně, na př. Ex 11,1 [= se vším]; Nu 30,13 a j. Žilka překládá 2K 4,8: »Vším jsme tísňeni, ale ne vhánění do úzkých; nevíme si rady, ale nejsme bezradní« [zoufalí].

Dočista — úplně, zcela, naprosto [1Kr 14,10; Iz 1,25; 7,20].

Dohledati, dívat se, pozorovati [Ezd 7,14; Ž 33,14].

Dohlédnouti [Iz 22,9] = prohlédnouti, přihlédnouti.

Dohlížeti [Gn 39,23] = dohlížeti.

Dohoniti se, stč. = dohoniti, dopadnouti; přistihnouti, překvapiti [Gn 44,4,6 a j.].

Docházeti, ve smyslu dojít až někam, o konečném bodu hranice [Joz 15,1], dosáhnouti, najítí [Ž 119,162; Ga 3,9], prožítí, dožítí se [Př 6,33; 9,7], dohoniti, dosáhnouti [Iz 59,9], býti ztrestán [Př 22,3; 27,12], stihnouti, zmocniti se [Jb 36,17], zanikati [Ž 90,9], uskutečňovati se [Kaz 8,11], zaplavovati [Na 3,19], vyjítí někam [Iz 57,2], vyjítí [o soudním výroku, býti vyneseno, Ab 1,4], dostávatí, míti podíl [Žd 6,7] a pod. ‚Nedocházeje k Jordánu‘ [Nu 22,1] = opodal od jordánského brodu, naproti Jordánu.

Dochovati, uchovati, hlídati, šetřiti pro něco [2Pt 2,9].

Dojítí, nabytí, dosažení. Žilka překládá 2Te 2,14: »Abyste nabyli slávy našeho Pána Ježíše Krista«.

Dojítí. Viz také *Docházeti. Ve smyslu přijítí někam [Gn 19,22; 33,14], přiblížití se [Gn 37,18], roznéstí se [o zprávě, pověsti, Ez 32,9;

Dobrota Dokázati [1375]

Jon 3,6], přícházeti [Př 26,2], stihnouti [Ez 32,27; Za 5,4], dosáhnouti [Gn 47,9 a j.], dojítí na něco, k čemu, splnití se [Jr 28,9 a j.], zakusiti [milosrdenství Př 28,13; Mt 5,7; požehnání Ž 112,2] a pod. ‚Milosrdenství došla‘ [Oz 2,1] = ta, jež byla omilostněna. — ‚Skrze vypsání ruky Hospodinovy došlo‘ [1Pa 28,19] = skrze písemné sdělení ruky Hospodinovy. Zdá se však, že tu jde spíš o Boží vnuknutí ve smyslu 2Kr 3,15; Ez 1,3; 3,14,22 [sr. Ezd 7,6,27, také 1Pa 28,12a: »Což složil v myslí své«].

V NZ-ě má sloveso d. smysl podobný jako ve SZ-ě v obrazech ‚d. milosrdenství‘ [Ř 11,30 a j.] = býti obdarován, zahrnut milosrdenstvím; ‚d. nesnáze‘ [Sk 19,40] = býti obviněn, obžalován; ‚d. losu přísluhovani‘ [Sk 1,17] = dosáhnouti účasti ve službě, dostati na ní podíl; ‚d. dědičně věčného života‘ [Mk 10,17] = dostati údělem věčný život [sr. 1K 6,10]; ‚d. svědectví‘ [Žd 11,2] = získati příznivé svědectví, dobře se osvědčiti; ‚d. účastnosti svatosti jeho‘ [Žd 12,10] = státi se účastníky, podílníky jeho svatosti; ‚d. smíření‘ [Ř 5,11] = dostati smíření. ‚D. něčeho‘ [Ř 4,1 a j.] = dosáhnouti, najítí. ‚Vaše poslušnost všech došlo‘ [Ř 16,17] = vaše poslušnost se všude rozhlásila. ‚D. někoho‘ [L 8,19] = dostati se k někomu. U L 12,33 má d. význam přiblížití se. »Všeho pravé povědomosti z gruntu bedlivě d.« [L 1,3] = vše důkladně od počátku vypátrati, vyzvěděti [řecky *parakolú-thein* = (ná)sledovati, stopovati], ‚d. učení‘ [2Tm 3,10] = následovati někoho v učení.

Dokázání. ‚K d. své spravedlnosti‘ [Ř 3,26] = aby projevil svou spravedlnost; aby byla zřejmá jeho spravedlnost. ‚V d. Ducha a moci‘ [1K 2,4] = v důkazech, projevech Ducha a moci.

Dokázati, dokazovati. Tak překládají Kral. ve SZ-ě 10 různých hebr. výrazů d. slovesných tvarů. Tak tvar slovesa *j-r-h* znamená ukázati [se], dáti rukou, prstem znamení, Ž 45,5: »Tvá pravice ti ukáže úžasné [úžas, hrůzu vzbuzující] věci.« ‚D. klamu na někom‘ [Jb 24,25] = usvědčiti někoho ze lži. D. ve smyslu dáti najevo ve 2S 19,6, ve smyslu činiti, připraviti v Ž 118,15 a u Za 7,9. 1S 26,25 překládá přesněji Karafiát: »Tak zajisté činiti budeš, a tak se jistě zmocníš« [ve smyslu: »A přece se zmocníš«]. Ve smyslu d. před soudem u Oz 2,2. ‚Dokazovati dobrotu, sílu‘ [Iz 63,7, 2Pa 16,9] = prokazovati dobro, moc. V Ž 8,3 ve smyslu zakládati moc [obranu], sr. Mt 21,16. »Větší jsi nyní pobožnosti dokázal [Rt 3,10], doslovně: »Správným způsobem jsi prokázala svou zbožnost« [hebr. *chésed* = milost, milosrdenství, láska]. Jb 14,4 překládá J. Hrozný: »Pochází snad čistý od nečistého?« U Jb 34,28 Kral. sloveso ‚dokázal‘ vsunují. Hrozný překládá: »Když připustili k němu křik nužného, takže slyšel nárek chudých.«

V NZ-ě jde o 9 sloves, jež Kral. překládají

[1376] Doplnky

výrazy d., d-ovati. Ve smyslu dáti důkaz prokázati Sk 18,28; 2K 8,24; Žd 6,10; znázorniti, ukázati R 5,8; 1Tm 1,16; projevovati Tt 2,10; 3,2; působiti Ef 1,20; učiniti L 1,51 [»Učinil divy svou mocí« nebo »Ukázal moc svého ramene«], už dříve obviniti v R 3,9, »Učinnost d-ovati« v 1Te 5,15 = usilovati o dobro. 1Tm 5,4 překládá Žilka: »Nechať... naučí, že jest zbožné sloužení vlastní rodině«, Škrabal: »Ať se nejprve učí míti ve zbožné účtě vlastní rodinu«. »Dokazují při sobě pobožnosti« [1Tm 2,10] = odávají se pobožnosti, hlásí se k bázni Boží.

Dokonale, do nekonečna [Jb 34,36], navždycky [Žd 7,25], přesně [Sk 18,26], zcela až do konce [1Pt 1,13] a pod.

Dokonání, konečný výsledek [Př 14,12; Iz 46,10], smrt [Nu 23,10], dokončení [Ex 31,18], uplynutí [doby, Sd 11,39 a j.], konec něčeho [Ez 35,5]. Eschatologicky o posledních dnech [Dn 8,23], o uspořádání, zřízení plnosti časů [Ef 1,10]. Jk 5,11: konec, ale snad také: účel. 1J 4,17: dokonalost, dovršení.

Dokonati se. *Dokonání. Neh 6,6 překládá doslovněji Karafiát: »Abys králem jejich byl podle řeči těchctoc«.

Dokořen, nč. = dokořán, úplně [Na 3,13].

Dole, dolejší, dolů. Vedle obvyklého významu [Ex 20,4 a j.] také ve smyslu podsvětí [Iz 7,11; sr. Př 15,24]. Obrat »země dolejší nová« ve 2S 24,6 je snad překladem vlastního jména, Karafiát: země Tachtim Chodši. Jde o nějaký kraj mezi Galád a Dan Jáhan na cestě do Sidonu.

Doložiti, dodati [Est 5,12; Iz 39,8, 1S 9,8]; d. meč [Jb 40,14] = přiblížiti meč, podle Luthera »dát meč« ve smyslu »jeho učinitel skýtá jeho meč«. Avšak LXX překládá: »Jest učiněn pánem nad svými druhy«. D. u Iz 30,32 znamená dolehnouti, udeřiti, u Ez 21,17; 24,13 utižiti, u Ez 39,21 vložit, u Za 4,7 vyvésti, vyvésti.

Domlouvání, domlouvati, napomenutí, výstraha [Př 1,23,30 a j.], kárání, hrozba [Př 13,18 a j.], okřiknouti [Gn 37,10; Na 1,4], zabraňovati [Rt 2,16], láti [Iz 54,9], napomínati volati k odpovědnosti [Jb 13,10; Př 9,8; Jr 2,19], hádati se [Neh 5,7; Oz 4,4], dáváti přísnou výstrahu [Neh 13,15] a pod.

Domlouvati se, domluvíti se, činiti výtky [Gn 21,25; Šk 11,2], hádati se [Gn 31,36; Ex 17,2 a j.], odvrátiti, zabrániti [Jb 11,10], přivolati [Př 18,6].

Domnění zlá [1Tm 6,4] = zlá podezření.

Doplniti (se), doplňovati, dovršiti, býti dovršen [Gn 15,16; Pl 4,18; J 16,24, L 9,51]. D. počet dnů [Ex 23,26] = dáti vysoký věk. Doslýcháti: 1Kr 1,14; ukončiti: Iz 40,2. »Doplnila se zlost jeho« [1S 20,7,9] = rozhodl se pro zlé. V Ko 2,10 má autor epištoly na mysli cíl, naplnění nejvyšších možností, které Bůh člověku přichystal v Kristu. »D. nedostatek« 1K 16,17 = nahraditi něčí nepřítomnost [F 2,30]. »D. hříchy« [2,16] = naplniti míru hříchů. »D. nedostatek« [2K 11,9, sr. 9,12] = odpomoci

nedostatku, 1Te 3,10: Uvésti do náležitého stavu. V pozadí Ko 1,24 je asi představa, že církvi je přesně stanovena míra souzení, kterou musí projít; apoštol na sebe za ostatní bere mimořádný podíl této míry.

Dopouštěti, dopustiti, ve smyslu dovoliti, připustiti, o Bohu, na př. Gn 31,7; Ž 55,23; 1K 10,3 a j.; o Ježíši Kristu Mk 1,34; Mt 8,21 a j. Ve smyslu seslati, určití Ex 8,12; Nu 21,6; Jb 20,23; 27,22 aj.

Dopuštění. V Gn 41,44 = dovolení [bez tvého vědomí]. Řecké *syngnómé*, které Kral. v 1K 7,6 překládají výrazem d., znamená původně shovívavost, ústupek. Ap. Pavel jako ústupek své zálibě v naprosté askesi připouští, že ne každý má dar pohlavní zdržlivosti. Snad by bylo možno překládat: »To říkám z ohleduplnosti, ne však jako příkaz«.

Dosáhnouti, dosahovati, nabýti, získati [na př. Gn 31,18; Př 3,18; Sk 22,28 a j.], vystihnouti [»Zdali vystihneš Boží nevyzpytatelnost?« Jb 11,7 v překladu Hrozného], najíti [Ž 21,9], pronikati [Žd 4,12]. Tam, kde se mluví o dosažení »spravedlnosti« [R. 9,30], »milosrdenství« [R 11,31], Dědictví [1K 6,9; 15,50], požehnání [Žd 12,17], víry [2Pt 1,1], spasení [1K 1,18], nejde o výsledek lidského úsilí, nýbrž o milostivé obdarování Boží.

Dostatečně, dostatečnost, dostatečný, Jb 26,3 překládá Hrozný: »Jak jsi poradil nemoudrému a projevil velkou rozmyslnost!«. Sr. *Základ. Jde tu o ironickou poznámku. Ve smyslu dokonale v 2Tm 4,5, zřetelněji, plněji v Žd 6,17. Bůh je bohatý [Kral. d-ý] na pomoc [Iz 63,1]. Ap. Pavel vyznává, že sám ze sebe není způsobilý zvěstovati slovo jakožto moc života a smrti; jeho způsobilost k tomu je z Boha [2K 3,5], který dává Ducha sv. Tt 1,9: »držící se spolehlivého slova, jemuž byl vyučen«.

Dostatek, hojnost [2Pa 2,9; Př 27,27; 2K 9,8], zásoby nebo vojenští záškodníci [Dn 11,13].

Došlý. Nejlepší věci d-é časem měsíců = plodiny, dozralé během měsíců [Dt 33,14].

Dotazovati se. *Dotazování. *Tázati se.

Doufanlivě, -ý, beze strachu, nadějně [Jb 11,18; Př 10,9], s plnou důvěrou [2K 5,6,8; Žd 13,6], zcela neohroženě, s naprostou otevřeností [F 1,20].

Doufanlivost, otevřenost, odvaha, založená na vnitřní jistotě víry [Sk 28,31 a j., viz konkordancí].

Dověrně, důvěrně, -ý, věrně, spolehlivě, poctivě [2Pa 31,18], v důvěře, beze strachu [Př 3,29]. »Býti směle dověrný« [2K 10,1] = troufati si, býti smělý.

Dověřiti se, dověřovati (se), důvěřovati [Sd 11,20 a j.], věřiti [Ž 78,22]. Jr 49,11 lze snad srozumitelněji překládat: »Vdovy tvé se spolehnu na mn « nebo »nech své vdovy důvěřovati ve mně«. Podobně v 2K 7,16 má sloveso význam »spoléhati«. *Věřiti.

Dověsti, dokázati [1Kr 22,22; Jr 48,30; Dn 11,39], podati důkazy [Sk 25,7], Ž 49,9 překládá Zeman přesněji: »Proto se toho musí na věky vzdát trvale žít, nevidět hrob«.

Dovoditi, prováděti, uskutečniti [Jb 23,13] dokázati; ,falešně d. ' [Ko 2,4] = másti, oblu-zovati.

Drahně, -ý, stč. = značně, značný, dlouho, dlouhý [Sk 9,23; 27,9], mnoho [Gn 40,4; Nu 32,4; Sk 28,3].

Drahý. ,Nehodný d-ého vážení' [Žd 10,29], viz *Vážení.

Dráti ve smyslu olupovati, vykořisťovati v Ž 89,42.

Droby. *Vnitřnosti. Pomnožné od slova drob = malá věc, kousek, d. = malé kousky [těla]. D. byly součástí izraelské zápalné oběti [Lv 1,9; 8,25]. Před obětí byly d. omyty a s tukem je pokrývajícím složeny s ostatními kusy zápalu na oltář a spáleny [Ex 29,13; 17,22]. Také d. beránka velkonočního byly celé upečeny a snědeny nebo spáleny [Ex 12,9].

Dromedářka, velbloudice. Hebr. výraz znamená velbloudí samici, která ještě neměla mládě [Jr 2,23].

Druhý ve smyslu příští, budoucí, na př. d-é narození [Mt 19,28; Tt 3,5]. *Naroditi se, str. 473a], d-á smrt [Zj 2,11; 20,6.14; 21,8]. *Smrt, str. 927a]. 2K 1,15 překládá Žilka: »Jsem dříve pojal úmysl přijíti k vám, abyste měli dvojí radost«.

Družička, přítelkyně [Sd 11,37n; Ž 45,15].

Držení, majetek, dědičný majetek [Gn 23,18, Dt 4,5.11 aj.].

Držeti [se]. ,D. prvotnost' [Ko 1,18] = míti první místo, přednost. Ve smyslu pokládati zač v Dt 2,11.20. ,Oči jejich držány byly' [L 24,16] = oči jejich byly jako ochromeny, takže nemohli poznávat. D. ve smyslu míti v moci, ovládati, poutati [Sk 2,24; R 7,6], setrvati při víře, vyznání [Žd 4,14; 10,23], při učení [Zj 2,14n], při podané nauce [2Te 2,15], jméně [Zj 2,13] a pod. D. se faleš [Jr 16,19] doslovně = zděditi lež.

Dřevní, stč. = dřívější, předešlý [Ž 79,8].

Dska, stč. = deska, prkno [Ex 26,15; 27,8; 31,18; 2K 3,3aj.].

Duel [= známost Boží nebo vyzývání Boha?], Gádovec, otec Eliazafův [Nu 1,14; 7,42; 10,20], nazvaný v Nu 2,14 Ruel [= přítel Boží].

Důvod. Ve Sk 1,3 užitě slovo *tekmérion* znamená jisté znamení, přesný důkaz. Zdá se podle užívání u jiných řeckých autorů [Thukydides, Galen, Dioskorides], že bylo technickým termínem pro vědecký důkaz. - V Žd 11,1 je řecké slovo *elenchos*, obvykle překládané jako průkazná zkouška, důkaz. Žilka zde užil výrazu přesvědčenost.

Dvojitý, o dvojakém srdci v Ž 12,3. ,Dvo-jité mysli' [Jk 4,8] - nerozhodný, rozpolcený.

E

Efejský [Iz 60,6]. *Efa, 1.

Echi [Gn 46,21], snad totožný s *Ahira-

Dokonale-Getejský [1377]

mem a s *Achrachem, podle jiných s *Echu-dem [1Pa 8,6].

Elfelet [1Pa 14,5]. *Elifelet, 2.

Elmelech [hebr. 'allammelek - dub králův?, Melekův?], jméno vesnice na území pokolení Asserova [Joz 19,26], snad kdysi v nynějším údolí el-Melek proti pohoří Karmel.

Elmodad, nějaký kmen, usazený v j. Arábii, který odvozoval svůj původ ze Sema prostřednictvím Jektanovým [Gn 10,26; 1Pa 1,20].

Elzafan [Ex 6,22]. *Elizafan, 1.

Entafue [= studnice jabloní, Joz 17,7]. *Tafua, 2.

Ezak [hebr. 'éšek = násilí, útlak], Benja-minovec z rodu Saulova [1Pa 8,1.33.39].

Ezbál [hebr. 'eš-ba'al = muž Bálův]. *Iz-bozet (1Pa 8,33).

F

Fald, z něm. = záhyb. Jb 15,27.

Fáres. V prvním řádku na str. 169 před slovo»syn« dejte »l.«. Na konci hesla doplň: 2. Manassesovec [1Pa 7,16]. Hebrejsky psáno jinak než Fáres [= puklina, trhlina]. Znamená lejno [sr. Ex 29,14; Mal 2,3, kde je slovo *peres* přeloženo].

Foukatí, v přeneseném smyslu f. na nepřátele' [Ž 10,5] = pohrdati jimi [naše: kašlati na někoho], považovat je za bezvýznamné smítko, které lze snadno odfouknout.

Frejů hleděti [Ez 23,5.12]. *Frejř. *Frejovati.

G

Gadda [plněji Azar Gadda = ves dobrého osudu, štěstěny]. *Azar Gadda.

Gadgad. *Chor Gidgad.

Gederatský [1Pa 12,4], obyvatel nebo rodák z Gedery. *Gedera, 2. *Jozabad, 1.

Gederský, obyvatel nebo rodák z *Gáder nebo *Gedera. Viz Doplňky, heslo *Baal-chanan.

Gedolim [= velcí, proslavení mužové]. U Neh 11,14 je toto jméno chápáno jako jméno vlastní.

Gelilot [= kruhy], nejspíše totožné s oním *Galgala, jež leželo proti svahu Adomim [sr. Joz 15,7 s 18,17].

Genubat [= krádež], syn idumejského prince *Adada a jeho manželky, sestry egyptské královny [1Kr 11,20].

Gersonitský. Synové a další potomci *Gersonovi [Nu 3,24; 26,57; Joz 21,33; 2Pa 29,12].

Gersunský = *Gersonitský.

Gesan, Judovec, syn Johedaiův [1Pa 2,7].

Getejský [Joz 13,3], rodák nebo obyvatel z *Gát. Totéž, co *Gittejský.

[1378] Doplnky

Gimel. Heslo *Gimel doplň: = velbloud.

Gisonský, přízvisko Chasema, jednoho z rytířů Davidových [1Pa 11,34], označující jeho rodné místo, nám dosud neznámé, anebo jeho otce. LXX tu čte Gunitický. *Guni.

H

Halus, jedno z tábořišť Izraelců na cestě z Egypta k hoře Sinaj [Nu 33,13n].

Hamotdor [= horké prameny Dor, Joz 21,32], viz *Amata, 2.

Hamram, oprav na Hamran [1Pa 1,41].

Haroe [1Pa 2,52]. *Reaiáš, 1.

He. Heslo *He doplň: = okno.

Heber. V tomto hesle oprav pořadové číslo 7 na 6 a doplň: 7. Kněz, hlava čeledi Amokovy za velekněze Joiakima [Neh 12,20]. - 8. Potomek Ezrův, praotec obyvatel místa Socho [1Pa 4,18].

Hbitě, hbitý [souvisí se slovesem hýbati] = obratný, čilý, rychlý [Ex 9,20; Ž 45,2].

Helba [= tučnost, úrodný kraj]. Město na území pokolení Asserova, z něhož se nepodařilo vypudit původní kananejské obyvatelstvo [Sd 1,31]. Snad totožné s nynějším Chirbet el-Machálil sv od Tyru.

Híram [hebr. 'íram = bdělý?', podle jiných 'měšťák', ten, kdo patří k městu], idumejský náčelník [Gn 36,43; 1Pa 1,54].

Hladký, neobrostlý [Gn 27,11.16], vyhlazený [1S 17,40; Iz 57,6; L 3,5].

Hlas, zvuk lidský, po němž lze rozeznat člověka [Gn 21,17; 27,22 a j.], řeč [1K 14,10; 2Pt 2,16], snad i nářečí [Sd 18,3], zpěv [2S 19,35], hlasitý pláč [2S 15,23; Ž 6,9], a pod. Také zpěv ptáků [Ž 104,12 a j.]; zvuk zvířat [Jr 2,15 a j.], hudebního nástroje [1K 14,7n], větru [J 3,8; sr. Sk 2,2.6] a pod. Někdy jde o volání Boží [Ž 46,7; 68,34; Iz 6,8; Mí 6,9], jež mohlo mít podobu hromu [Ž 29,3nn a j.], nebo o volání Syna Božího [J 5,25.28, sr. Sk 9,4; 22,9.14; 26,14] nebo ponoukání Ducha sv. [Žd 3,7.15; 4,7]. Vysoký, veliký h. ' = zvučný, silný h., křik, výkřik [Dt 27,14 a j.], 'Jedním h-em' [Ex 24,3, sr. Sk 19,34] = jednomyslně, souhlasně, jednohlasně, všemi h-y. Někdy 'slyšeti h. ' = uposlechnouti něčí výzvy [Dt 21,20; Joz 24,24; J 10,16.27 a j.]. Někdy h. = to, co bylo řečeno, slovo, výroky [Gn 3,17; 1S 12,15; Ž 95,7; Sk 13,27 a j.], 'H. zakletí' = hlasité zakletí [Lv 5,1], 'H. slov' = zvuk slov [Dt 4,12]. Často se ozývá h., aniž jest vidět nebeského mluvčího, ano, tento mluvčí nemusí být ani uveden [Dt 4,12; 1Kr 19,12; Iz 6,8; Dn 4,28; Mt 3,17; 17,5; Sk 10,13; Zj 1,12 a j.]. Jan Křtitel se u Mt 3,3 a j. nazývá 'h-em volajícího na poušti' v návaznosti na Iz 40,3. Chce se tím říci, že nezáleží na jménu ani na titulu, ale na poselství, které chce vyříditi.

Přeneseně o h-u = svědectví, naléhavosti

Božího divu [Ex 4,8], o nepříznivém svědectví, odporu vlastního dědictví [Jr 12,8]. *Volati, volání. *Křičeti. *Zvuk.

Hlavní summa [Ex 30,12], stč. = celý počet, počet podle hlav.

Hledání. *Hledající, hledati.

Hleděti: *viděti, dívati se [Ex 33,8 a j.], patřiti, přihlížeti, všimati si, pozorovati [Jb 30,20; 31,1 a j.]. Také varovati se [Gn 24,6 a j.], dáti si pozor [Mt 24,6; 1K 10,12; 2J 8], býti na stráži [Gn 31,49; 1S 4,13], dbáti [1Kr 20,40], snažiti se, starati se [Dt 5,32; 1Te 4,11], obracet se, hledati pomoc [Oz 3,1] a pod. 'H. se' [Dt 4,9] = varovati se, býti na stráži. *Spatřiti. *Viděti.

Podle Mt 18,10 strážní andělé 'malíčkových' [sr. Ž 34,8; 91,11; L 15,7.10; Žd 1,14] vždycky hledí na tvář nebeského Otce. To znamená nejen, že jsou u Boha ve zvláštní přízni jako jeho důvěrníci [sr. Est 1,14], nýbrž že ustavičně pozorují Otcovu tvář, aby postřehli jeho nejmenší pokyn. Mt 13,14 a paralely navazují na Iz 6,9, když činí rozdíl mezi pouhým tělesným vnímáním očima a skutečným porozuměním a pochopením (sr. Mk 4,12; L 8,10; Sk 28,26).

Hliněný. *Hlína. 'Dům h.' [Jb 4,19] obrazně o lidském těle [sr. Jb 33,6]. V 2K 4,7 se hliněnou nádobou rozumí naprostá nezpůsobilost přirozeného člověka hlásat mocné slovo evangelia. Poněkud v jiném smyslu je užito obrazu ve 2Tm 2,20, kde nádoby dřevěné a h-é jsou obrazem špatných křesťanů.

Hloží, hlohová porostlina. Tak překládají Kral. několik různých hebr. výrazů, z nichž *dardar* [řecky *tribolos*] označuje bodlinatý plevel z rodu *Tribulus*, snad *Tribulus terrestris* [česky tzv. nadseda], rostoucí na zanedbaných polích a u cest [Oz 10,8. V Gn 3,18 je tentýž hebr. výraz přeložen slovem bodláčí]. Hebr. *sirfad* [= pálicí, Iz 55,13] označuje t. zv. blešník nebo podle Vulgáty kopřivu; *sámír* [Iz 7,24n; 32,13] trn a *šajit* [Iz 7,23] trní, bodláčí [sr. L 6,44]. Celkem má hebrejščina 21 různých označení pro bodlinaté rostliny; v Palestině po mnoho suchých měsíců v roce byly tyto rostliny jedinou stravou pro kozy a velbloudy.

Hlubina, prohlubeň, hloubka moře [Ex 15,5; Neh 9,11 a j.], řeky [Za 10,11], bahna [Ž 69,16, sr. v. 3], dno moře [2S 22,16; Ž 18,16], prameny moře [Jb 38,16], přívaly vod, záplava [hebr. *hóm* = chaos, oceán; Ž 77,17; 106,9; Iz 63,13]. Ez 26,19 jde snad o pra-oceán, na němž podle starověkých názorů spočívala země. *Propast.

Hnát, silná, dlouhá kost stehenní nebo holenní, nohy [Jb 40,13 a j.]. Podle J 19,31nn mělo lámání h-ů uspišiti smrt ukřižovaných, kteří nesměli zůstat na popravišti přes noc [Dt 21,23]. Ježíš však byl už mrtev, takže mu nohy nebyly zlámány. J v tom viděl potvrzení, že Ježíš je pravým velkonočním beránkem [Ex 12,46; Ž 34,21].

Hněv lidský. K tomuto heslu připoj odkaz *Prchlivost.

Hněvati [se]. Hebrejščina má osm různých

výrazů pro vyjádření hněvu, takže lze sestavit celou stupnici od pocitu odporu [Ezd 9,14; hebr. *ʿ-³n-f*] rozhořčení [Nu 16,22; hebr. *k-s-³fl*], nespokojenosti, nevole [Jr 25,6n; hebr. *k-³-s*], rozhorlení [Př 26,17; hebr. *ʿ-b-r*], rozrušení [Iz 28,21, *r-g-z*] až po hněvivé rozechvění [1Kr 20,43; 21,4, hebr. *z-³-f*], jež se projevuje osopováním na někoho [Z 7,12; hebr. *z-³-m*] a rozpálením zlostí [Gn 18,30; hebr. *ch-r-h*]. *Hněv Boží. *Hněv lidský. *Prchlivost.

Hněvivost = *hněv. „Popouzeti k h-i“ [Ko 3,21] = dráždit.

Hnis, hniloba [Jb 13,28; Iz 3,24; Oz 5,12], kostičer [Př 12,4; 14,30].

Hnízdo v přeneseném smyslu o vysoko postaveném sídle [Nu 24,21; Jr 49,16; Abd 4; Ab 2,9], bydliště [Jb 29,18].

Hnojny, „H-á brána“ [Neh 2,13; 3,13n; 12,31]. *Brána. *Jeruzalém a Plán města Jeruzaléma, str. 290. Jméno měla patrně od toho, že poblíž bylo veřejné smetiště.

Hnouti [se], doslovně [z hebrejštiny] vytrhnouti stanové kolíky a vydati se na další cestu [Gn 12,9; Ex 15,22; 16,1 a j.], postavit stan, tábořit [Gn 13,18], odtáhnouti [Gn 26,22], obrátiti se někam [1S 15,12], pohnouti [Iz 10,14], pospíšiti si [2S 5,24], projevit strach [Est 5,9] »Nikdež nehne pes jazykem svým« [Ex 11,7] = nikdo se neodvážil uškodit.

Hnuj, často obraz nejvyšší bída, chudoby a poníženosti [1S 2,8; Ž 113,7; Pl 4,3].

Hoditi se, býti vhod, vhodný k čemu. Karafiát překládá Iz 44,10 přesněji: »Kdo formuje Boha silného a rytinu slévá, nic [to] neprospěje« [sr. Iz 47,12].

Hojení, hojiti [se], léčení [Kaz 3,3], léčiti [se] 2Kr 8,29 a j.

Hojně, hojnost, hojný, [s]dostatek; nadbytek [F 4,12], bohatství, přebytek, množství. V Jb 38,34 „přival vod“; čeho je více než dosti, do sytosti [Ž 78,29 a j.] Karafiát překládá Na 3,18 správněji. Nesnadný je překlad Iz 59,10, kde jde o hebr. *ʿammamim*. Někteří překládají: »V plné životní síle podobni mrtvým«. Heger tlumočí: »Jak za šera v poledne vrávoráme přes živé jako přes mrtvé«. Hebr. *paš* u Jb 35,15 znamená zpupnost; viz Karafiátův překlad. Ve 2Kr 6,23 jde o hostinu. „H-ost mořská“ v Dt 33,19 = bohatství moře. Myslí se tu snad na nachové barvivo, získávané z mořského nachovce [*Murex Syrius*].

Ježíš žádá na svých učednících, aby jejich spravedlnost byla dokonalejší, převyšovala *spravedlnost zákoníků a farizeů, chtějí-li vejít do království Božího [Mt 5,20]. „Hojnější ozdoba“ [1K 12,23] = slušnější odění, „hojnější poctivost“ [1K 12,24] = větší čest, větší vážnost.

Bible je přesvědčena o tom, že, když Bůh dává, dává vždy více, než je nutně třeba [Dt 28,11; Jb 36,31; Ž 78,29 a j.] Unavenému a bezmocnému dal víc než dosti síly [Iz 40,29]. Ten, kdo doufá v Hospodina, bude mít h-ost [Př 28,25, sr. 15,6; Ž 19,12]. Bůh je bohatý milosrdenstvím a pravdou [Ex 34,6; Ž 86,15],

Gimel-Hořce [1379]

bohatě odpouští [Iz 55,7]. Ježíš přišel na to, aby věřící v něho měli život, a to v překypující míře [J 10,10], nejen pro přítomnost, ale i pro budoucnost, nejen pro sebe, ale i pro druhé. Bůh vylil na věřící bohatě Ducha sv. skrze Ježíše Krista jako Spasitele [Tt 3,6]. Těm, kteří za svého života usilují své povolání a vyvolení utvrzovat [2Pt 1,5n], bude připraven slavnostní vstup do království Božího.

» Ve všech věcech jste hojní« [2K 8,7] = hojně se osvědčujete ve všem, ve všem se významáváte. Podobně 2K 9,8, F 4,17: »chci, aby velký zisk byl připsán k vašemu dobru«. „Z h-osti srdce“ [Mt 12,34] = z toho, čím je srdce přeplněno. „Hojně se napítí“ [J 2,10, řecky *methyskesthai*] = býti podnapilý, opilý.

Holý, „H-é zrno“ [1K 15,37] v protikladu proti rostlině, která ze zrna vyrostje, je Pavlovi obrazem protikladu smrtelného, pozemského těla k nádheře těla zmrtvýchvstalého.

Horlení, horlíti, horlivý. K tomu, co bylo řečeno v heslech *Horlivě, *Horlivost na str. 215, nutno připojit několik dodatků. Hebr. kořen *k-n-³* původně znamená „býti nabarven na červeno, na černo“. Označuje tedy ona hluboká hnutí mysli, jež se u člověka projevují změnou barvy obličeje. Může tedy sloveso označovat jak prudké rozhorlení ve prospěch někoho, zaujetí pro někoho [Nu 11,29], tak žárlivost [Ž 106,16, sr. 73,3]. V Nu 5,11-31 jde zřejmě o žárlivé rozhořčení muže, podezřívajícího svou manželku z cizoložství. Právě-li Eliáš, že „velice horlil pro Hospodina“ [1Kr 19,10], znamená to, že se všemožně zasazoval o Boží slávu a čest [sr. Nu 25,11.13; 2Kr 10,16]. Právě-li Bůh u Za 1,14; 8,12, že horlí pro Jeruzalem, znamená to, že je zaujat pro toto město a proti těm, kdo by mu chtěli škodit. „K h-ení popuditi“ = vyvolati žárlivost a hněv [Dt 32,16.21; Ž 78,58; Ez 8,3]. H-ení v Ž 79,5 = rozhněvání [sr. Ez 16,42; 23,25]. Ž 119,139 tlumočí Zeman srozumitelněji: »Sžírám mě horlení [rozhořčení], že...«. Hrozný překládá Jb 9,27 doslovněji: »Zapomenu na své hoře, změním svůj obličej [t. j. zbavím se rozmrzelého obličeje] a rozveselím se«. Hebr. *kaʿas* u Kaz 7,3 znamená rozmrzelost, žalost. U Jon 4,4 je tak překládáno hebr. *ch-r-b* [= rozpáliti se]. Karafiát překládá: »I řekl Hospodin: Jest-liž dobře, že se rozpálil [hněv] tvůj?«

Horní. *Betoron [1Pa 7,24]. „H. pokoj v bráně“ [2S 18,33], hebr. *ʿalijjá* = přístřešek na budově, již procházela brána. Jinde totéž hebr. slovo překládají Kral. „palác“ [Sd 3,20; 2Kr 1,2], *síň [1Kr 17,19.23], „vrchní palác“ [2Kr 23,12], „pokojík“ [2Kr 4,10n].

Hořce, hořkost, hořký, opak sladkého [Př 27,7; Iz 5,20], na př. o hořkoslané vodě [Ex 15,23]. Hebr. *laʿaná* označuje původně pelyněk [Př 5,4 a j.], pak vše, co má hořkou chuť [Ex 12,8], v přeneseném smyslu o zhoubných účincích modlářství a odpadnutí od Boha [sr. Jr 9,15; 23,15]. Také hebr. *mar* [= hořký, -ost] se užívá hlavně v přeneseném slova smyslu

[1380] Doplnky

ovšem, co je trapné, bolestné, zkázonosné. Tak se mluví o h-ém, bolestném dni [Am 8,10], o h-é řeči [Ž 64,4], o zhoubném opouštění Hospodina [Jr 2,19; 4,18], o trpkém konci života [Př 5,4], o zkázonosné, bolestné smrti [1S 15,32; Kaz 7,26], o neštěstí, utrpení [Rt 1,20; 2S 2,26; Jb 13,26; Př 17,25; Iz 38,17], o těžkostech, namáhavé práci [Pl 3,5], o *vodě zlořečené, jež přivádí do neštěstí [Nu 5, 18n.23n], o zatrpklosti, rozmrzelosti ducha [1S 1,10.16; Jb 7,11; 21,25, sr. Př 14,10; 31,6; Pl 1,4], o zoufalé odvaze [1S 22,2, sr. 2S 17,8], o hlubokém zármutku [Gn 27,34; Iz 33,7; Ez 27,31; Sof 1,14; Mt 26,75] a pod. Ž 106,33 překládá Zeman: »Nebo se vzpírali jeho duchu [Mojžíšovu], takže promluvil nerozvážně svými rty«. Pl 3,5 lze také překládat: »Zastavěl mne [jako při obléhání města] a obklíčil hlavu [mou] trampotami [těžkostmi]«.

„H-osti naplniti“ [Gn 49,23] = roztrpčiti. „Po h-osti duše své“ [Iz 38,15] = po takovém zarmoucení své duše, nebo: pro zarmoucení své duše. Sk 8,23 je zřejmě navázáním na Dt 29,18 [sr. Žd 12,15], kde jde o propadnutí modlářství. »Žluč a pelyněk« byly ve starověku obrazem škodlivého, zhoubného smýšlení [sr. Pl 3,15.19; R 3,14]. Proto Ef 4,31 staví zlobivou zatrpklost do jedné řady s vášnivostí, hněvem, křikem, urážením a zlobou, jež škodlivě narušují bratrskou pospolitost a připravují o Boží milost [Žd 12,15].

Hospoda. Dopln: »Přijmouti do h-y« [Sk 10,23] = přijmouti jako hosta.

Host. Dopln odkaz: *Pocestný.

Houf ve SZ-ě je překladem 15 hebr. výrazů, jež označují vojenské ležení, tábor nomádů [Gn 32,7n a j.] nebo ležení levitů [1Pa 9,18], jednotlivé oddíly izraelského nebo kmenového vojska [Ex 6,26 a j.], zástup [2S 2,25 a j.], chorovod [sborový tanec, doprovázený zpěvem, Sd 11,34; 1S 21,11; 29,5], chór zpěváků, zpívajících děkovné písně [Neh 12,31.38], karavanu [Jb 6,19] a pod. Př 30,27 upozorňuje na to, že kobylinky nemají krále, a přece vycházejí v uspořádaných oddílech. Hebr. výraz tu snad znamená „Jítí podle taktu“ [Gesenius]. O h-u v NZ-ě viz heslo *Houf, str. 219.

Housti, hudu, zastaralé slovo, znamenající „hráti na hudební nástroj“, hebr. drnkati na struny [Ž 33,3].

Hovadi [Kaz 3,21; 1K 15,39] = zvířecí.

Hovádko, hovado = dobytče, zvíře, živočich (Gn 1,24n; Neh 2,12; Iz 30,6 a j.).

Hrbovatý, stě. = hrbatý [Lv 21,20].

Hrdě, hrdost, hrdý, drze [1S 2,3; Ž 94,4], pýcha [Oz 5,5], nafoukanec, nestoudný [Př 21,24].

Hrdina, statečný muž, muž síly [Ž 76,6]. Sd 5,15n jest snad překládati: »Mezi potůčky [kde se zdržovali Rubenovci se svými stády] bylo mnoho uvažování [předsevzetí, rozhodování]«, zda se má táhnout na pomoc bratřím. V Ez 32,21.27 jde o vůdce mocných, o nejsil-

nější z nich, kteří jsou už v podsvětí [v hrobě].

Hrnoutí [se], shrabovati [Kaz 2,26], shromazďovati se, stékati se [Iz 2,2; Jr 31,12; 51,44; Mi 4,1], spěchati, sbíhati se k někomu [L 8,4].

Hromada, něco navršeného, nakupeného [Gn 31,46; Ex 8,14 a j.]; trosky, rozvaliny [Ž 79,1; Iz 17,1; Jr 26,18], vztyčené kameny jako ukazatelé cesty [Jr 31,21], hlučící množství lidí, bojovníků [Jl 3,14]. Ve 2S 23,11 jde o oddíly vojska, vojsko.

Hromadně, společně [Ž 88,18; 141,10].

Hrstka, malý počet [Iz 41,14, sr. Gn 34,30, hebr. *mat* = manžel; muž, žena a děti]. Luther překládá: »Ubohá hromádka, Izraeli!« Novější vykladači čtou místo *mat* hebr. *rimmat* = mol, brouček a překládají: »Neboj se, Jákože, červíčku můj, ani ty, Izraeli, můj broučku!«

Hruda, hrouda, ve SZ-ě o koláčích, placích z tlačených fiků [1S 25,18; 2S 26,1], jichž se užívalo k léčebným účelům [2Kr 20,7; Iz 38,21], nebo o spékajících se h-ách země [Jb 38,38], jimiž se zahazuje hrob [Jb 21,33, „sladnou jemu h-y údolí“ = země je mu lehká]. „Vyhynulo símě pod h-amí“ [Jl 1,17] = símě vyschlo i pod zkyplenou půdou.

Hrudka. U Iz 44,13 myslí Kral. na tesařskou tužku. Hebr. *séred* znamená ostré šídlo nebo rydlo, jímž umělec vyrývá obrysy postav, jež mají být vytesány.

Hřímání. *Hrom, hromobití.

Hubití. Tak překládají Kral. ve SZ-ě 12 různých hebr. sloves, jež znamenají pustošiti [na př. Sd 6,5; Dn 12,11 a j.], sžirati [Nu 13,33 a j.], pobíjeti [1S 27,9; Ž 37,14], postihnouti ranou [Ex 12,23], vraždití [Ž 94,6], ničití [Jb 2,3], odtrhávati, oškubati [Jb 18,4], utiskovati [Ž 17,9], zabíjeti [Ž 78,34].

Huně [Sd 4,18]. *Houně.

Hvizdati na znamení opovržení a údivu [Pl 2,16; totéž hebr. slovo *š-r-k* překládají Kral. v Pl 2,15 výrazem „diviti se“].

Hýbati [se], plaziti se [Gn 1,21.26.28], vytrhnouti stanové kolíky a vydat se na další cestu [Ex 40,37 a j.], pohnouti něčím [2Kr 23,18], odjížděti [Sk 27,21] a pod. Ve Sk 17,28 navazuje Pavel na pantheistický názor svých posluchačů, když praví, že »v Bohu máme život, pohyb i bytí«, aby se dostal ke své zvěsti o Bohu v Ježíši Kristu.

CH

Chadat, nějaké město na j. Judstva, snad poblíž Ezronu [*Ezron, 2]. Někteří badatelé tvrdí, že plné jméno tohoto místa je Azor Ch., čili že u Joz 15,25 nejde o dvě různá místa. Je-li Ch. aram. slovo, znamená Azor Ch. „novou vesnicí“.

Chaloupka, hlídačská chýše [Iz 1,8], ale také visuté lože, zavěšené vysoko ve větvích, aby byl hlídač v noci chráněn před divokou zvěří [Iz 24,20].

Chaselon [hebr. *kislón*], otec knížete z po-

kolení Benjaminova za časů Mojžišových [Nu 34,21].

Chasra. *Charchas.

Chaterný, stč. = chatrný, zchátralý, bídný, nuzný. Kral. tak překládají ve SZ-ě 6 různých hebr. výrazů, z nichž *dal* znamená slabý, bezmocný [Sd 6,15 a j.], *dallá* slabounký, nuzný, chudý [2Kr 24,14; 25,12], *sa'ir* malý, nepočtený [1S 9,21], *niklé* nevzácný, bezectný, opovržený [1z 3,5, sr. 1S 18,23; Př 12,9], *k-l-l* bezvýznamný [Jb 39,34], *b-z-h* pohrdaný, mizerný [Mal 1,12. Viz Karafiátův překlad!]. ‚Reč chaterná‘ [2K 10,10] = ‚reč hodná opovržení, nicotná, nic neznamenající. ‚Ch-ý oděv‘ [Jk 2,2] = ošumělý, špinavý oděv.

Chazelet [Joz 19,12]. *Tábor, 4.

Chebon [hebr. *kabbôn*], vesnice v nížníhe judské [Joz 15,40], snad totožná s Makbenou z 1Pa 2,49.

Cheleab, Davidův druhý syn [2S 3,3], narozený v Hebronu z matky Abigail Karmelské. V 1Pa 3,1 má jméno Daniel.

Chelubai [hebr. *k'lúbaj* odvozené z *káléb* = pes. *Kálef], syn Ezronův, bratr Jerachme-elův [1Pa 2,9]. V 1Pa 2,18,42 je nazýván Kálef. Jeho potomkem byl Hur, současník Aronův [1Pa 2,9], potomkem pak Hurovým byl *Bezeleel [1Pa 2,19n; sr. Ex 35,30-35]. *Kálef. Efrata.

Chenani [= Hospodin se slitoval, sr. Chenaniáš], levita, jeden z těch, kteří modlitbami vedli navrátilce z Babylona, aby učinili slib sloužití výhradně Hospodinu [Neh 9,4].

Chesil [= blázen?], nějaká vesnice v nejjihnějším Judstvu [Joz 15,30], jež byla nazývána také *Betul anebo Betuel [Joz 19,4; 1Pa 4,30]. Snad dnešní *Chirbet er-Rás*.

Cheslon, město na hranicích území Judo-va na hoře Jeharim [Joz 15,10], snad dnešní ves *Keslá*, 16 km záp. od Jerusalema.

Chéth [= plot?], osmé písmeno hebr. abecedy, jímž v hebrejštině počíná každý verš osmého oddílu Ž 119 [v. 57-64]. Číselná hodnota písmene je 8.

Chezib [= podvodný, lstivý], nějaké místo poblíž Adullam [Gn 38,5], snad dnešní *'Ain el-Kezbe*. *Achzib, 1.

Chium [Sk 20,15]. *Chios.

Chlemtati, == hltavě pítí [Sd 7,5nn].

Chosi [hebr. *chósá* = útočiště nebo hledání útočiště], vrátný domu Hospodinova za dnů Davidových [1Pa 16,38; 26,10]. *Chosa.

Choť, hebr. *kallá*, nevěsta, snoubenka, jež bývala korunována [hebr. *k-l-l* odtud *kallá*] věncem [na př. Pís 4,8nn; 5,1]. *Nevěsta. *Zasnoubiti.

Chování, chovati [se]. Tak překládají Kral. množství hebr. a řeckých výrazů, jež znamenají kojiti [Ex 2,9; Sk 7,20], objímají [2Kr 4,16], hladiti, okoušeti lásku [1z 66,12], hýčkatí [Ef 5,29; 1Te 2,7], uchovati [Jb 38,23; Sk 25,21; 1K 7,37; 1Pt 1,4; 2Pt 3,7], držeti [Jr 3,5], živiti, zaopatřiti [Gn 45,11 a j.], opatrovati [Ex 12,6; Kaz 3,6 a j.], nechat bydlet [Lv 23,43], býti poručíkem [2Kr 10,1; Est 2,7], hojně zásobiti [Př 2,7 v Karafiátově

Hospoda-Chytiti [1381]

překladu: »Chová upřímým šťastného prospěchu*, ukrýváti [Jb 20,12], jemně jednati, zacházeti [Př 29,21], dávatí odpočínutí [stádům, Jr 33,12. Viz Karafiátův překlad!], V hospodě ch. ' [Sk 28,7] = hostiti. Ch. se = počínati si, jednati [Nu 15,14; 2Pa 2,3; 35,6 a j.], žítí [2Te 3,6]. ‚Ch. se neslušně‘ [2Te 3,7] = žítí nepořádně, vyhýbati se řádu.

Chození ve smyslu stezka, způsob života v Ž 139,3.

Chromý. *Kulhavý.

Chřipí, zevní nosní otvory, nos [na př. Gn 2,7], frkání [Jb 39,20, viz Karafiát], nozdry [Jb 41,11].

Chumelice, stč. = chumelenice, hebr. *galgal* [= kolo, točení, vír], v Ž 83,14 zviřený prach.

Chun [1Pa 18,8]. *Berota. Snad dnešní *'Ain Berdai* nebo *Bereitán*, jižně od *Ba'albeku*.

Churavý, stč. = bídný, hubený [Gn 41,19], špatný [1S 15,9], vadný [Mal 1,14].

Chusima [= spěch, uspěchaná, 1Pa 8,8.11]. *Chusim, 3.

Chut' [Ex 16,31; Nu 11,8; Jb 6,6 a j.]. ‚S ch-í [doslovně z hebrejštiny ‚s (celou) duší‘, Ez 36,5; ‚míti rozkoš‘, ‚obveselovati se‘, ‚tropiti si smích‘, Iz 57,4]. Ve smyslu ‚osobitost‘ [národní charakter, Jr 48,11]. 1Te 2,8 překládá Skrbal: »nejraději bychom vám sdě-lili«.

Chutnati, stč. = chut', zálibu v čem nalézati, oblibovati si [Am 5,21, doslovně: čichati s rozkoší]. Ř 8,5 správněji: smýšleti.

Chutný, sladký, příjemný [Př 20,17]. ‚Krmě ch-é' [Gn 27,4.14] = pochoutka.

Chvalitebný, hodný chvály [1Pa 16,25; Ž 48,2; Kaz 2,24]. ‚Ch-á píseň' = ‚zpěv ch-ý' [Ž 145,1, Neh 12,8] = chvalo zpěv. ‚Ch-ě se chovati' [Žd 13,18] = správně si počínati. ‚Ch-é a vzácné před obličejem Božím' [1Tm 5,4] = správně před Bohem, milé Bohu.

Chvátání, chvátati. ‚S ch-m = chvatně [Sd 13,10], spěšně, v rozčileném spěchu, poděšeně [Dn 3,24], v neklidu, hrůze [Ž 78,33]. Ve smyslu snažně toužiti po něčem [Jb 36,20; Kaz 1,5], usilovati o něco [Př 28,20.22], přispěchatí [L 2,16], urychlovati, uspišovati [2Pt 3,12], upínati se [F 3,14; sr. 1K 9,24].

Chvítí se v Ž 60,4 ve smyslu kolísati.

Chybovati, ve smyslu vrávorati [při rozsudcích, 1z 28,7].

Chýlíti se, skláněti se [Gn 24,63; Joz 15,2], směřovati [Joz 15,46], blížití se [Joz 18,13; Př 24,11], chystati se [L 22,49].

Chytiti. V 1Kr 20,33 je tak překládáno hebr. sloveso *ch-l-t* [= neodvolatelně prohlásit], jež v určitém tvaru může znamenat pevně se držeti něčeho jako dobrého znamení. Vyslanci Benadadovi se chopili králova zvolání [»Bratr můj jest«] jako dobrého znamení. Jiní vykládají, že služebníci Benadadovi přiměli spěšně izraelského krále k slavnostnímu prohlášení a potvrzení toho, co právě řekl. - Někdy sloveso ch. znamená násilně se zmocnití [Sd

[1382] Doplnky

1,6; 7,25; J 6,15; Sk 6,12], zadržení, popadnouti [L 23,26; Sk 16,19], vzítí někoho stranou [Mk 8,32].

Chytrák, Istivec, zchytralec [Jb 5,12]. V 1K 1,20 má ch. smysl »debatér«, jenž chce slovními hádkami řešit základní otázky života.

I

Istob [= muž, mužové z Tob, 2S 10,6.8]. *Tob.

J

Jádro zrn, pšenice, doslovně tuk ve smyslu nejlepší zrní, pšenice [Dt 32,14; Ž 81,17].

Jahodka, hroznová bobule [Nu 13,24; Dt 24,21].

Jachan, Gádovec, hlava čeledi [1Pa 5,13]. **Jediné** = jen, leč, než, jenom.

Jedinký, jen jeden ve smyslu nenahraditelně vzácný [Ž 22,21; 35,17]; sám [Pís 6,8], bez ženy a dětí [Ez 33,24; sr. Mt 3,9].

Jediný, jen *jeden [jedináček v Gn 22,2; Sd 11,34; L 7,12], pouze jeden [Nu 16,22; 1S 22,20; 1Kr 2,16], sám [Neh 9,6], samotný [1z 51,2]. *Bůh, 6. J. ve smyslu »ani jeden« u Mt 5,18. »Jedinou v rok« [Žd 9,7] = jednou za rok.

Jednání, jednati [se], dojednání, dohodování [Rt 4,7], vyjednávání [Neh 11,24], nákup, obstarání [2Kr 12,12]; nakupovati [Dt 2,6; 2Kr 22,6; Neh 5,2], najímání do služby, práce za mzdu [1S 2,5], projednávání [Jb 13,3], projednávání se [1S 20,19], odehrávání se [1S 20,39].

1Te 4,6 vztahují někteří vykladači na cizoložné zasahování do manželství spoluvěřících. Zdá se však, že tu jde o hrabivost v obchodních stycích [sr. Ko 3,5n]. - Žd 5,1 překládá Hejčl: »Každý totiž velebně je brán z lidu a bývá ustanoven pro lid v jeho záležitostech u Boha.«

Jednota [Ef 4,3.13]. *Tělo, g.

Jedovatě, jedovatý. »Spiknouti se j-ě« [2Pa 25,27] = nenávisně, zavile, zákeřně. Hadí jed byl hebr. nazýván *chémá* [= páli-vost], protože vyvolával palčivou bolest a ho-rečku, dostal-li se do lidského těla [Dt 32,24.33; Ž 55,5; sr. Jr 8,17], jed rostlinný se nazýval *rô's*. Snad tu šlo, podle Fürsta, o určitý druh máku [Dt 32,32; Jr 8,14; 9,15; 23,15]. O zvyku napouštět šípky jedem svědčí Jb 6,4. O otrávených nápojích, sr. Mk 16,18. *Jed.

Jefunne. *Jefone.

Jekabsael [Neh 11,25]. *Kabsael.

Jemna [= štěstěna], syn Asserův, zakladatel čeledi [Gn 46,17; Nu 26,44; 1Pa 7,30].

Jemnitský [Nu 26,44]. *Jemna.

Jerecho. *Jericho. Podle Ezd 2,34; Neh 7,36 se vrátilo se Zorobábelem 345 bývalých

obyvatel Jericha ze zajetí babylonského. Někteří z nich pomáhali opravovat jerusalemské zdi [Neh 3,2].

Jeron, opevněné město na území kmene Neftalím, snad dnešní *Járún*, 16 km záp. od jezera Chule.

Jesarel. *Asarela.

Jesimon [= pustina], poušť sev. od pahrbku Hachila [1S 26,3]. V 1S 23,19.24 nepokládají Kral. J. za vlastní jméno a překládají hebr. výraz slovem poušť.

Jezeb. *Jezba.

Jezochar, nějaký Judovec z rodu Ezronova, syn Ashurův [1Pa 4,7].

Jílovatá země, hliněný kadlub na odlévání litých nádob [1Kr 7,26; 2Pa 4,17].

Jiný, I v češtině má j. několik významů: druhý, další, odlišný. Ve SZ-ě jde o překlad mnoha hebr. výrazů, nejčastěji *'achér* [= následující, další, druhý], na př. Gn 4,25; 8,10 a j. Někde má j. význam ostatní [Gn 42,5; Ezd 3,8 a j.], ostatek, zbytek [Dt 3,11; Joz 17,6 a j.], cizí, cizinec [Nu 3,38, sr. 1,51; 18,7; Kaz 6,2 a j.]. »Není jiného, jedině dům Boží« [Gn 28,17] = není jinak, než že je zde dům Boží. »Šaty j-é a j-é« [Gn 45,22] = na vyměňování [Sicher: sváteční]. Někteří místa opravil Karafiát ve své revizi Kral. překladu: na př. Sd 5,9, Est 8,17, Ez 29,12 a j., ostatní jsou srozumitelná ze souvislosti. Est 1,19 překládá Karafiát »druž' ve smyslu družka, přítelkyně. J-ý... jiný« [Mt 22,5 a j.] = jeden... druhý; u Mt 26,67 ve smyslu »někteří« [sr. Mk 4,20]. Ve Sk 26,11 jde o překlad řeckého *exó* = vně stojící, vzdálený ve smyslu nežidovský. V Ř 1,14 je výraz *Jiní národové* překladem řeckého *barbaroi* = barbaři, nekulturní národové. Ga 1,6n překládá Žilka: »Divím se, že se... tak rychle uchylujete k 'Jinému evangeliu'. Není ovšem 'Jiného evangelia', jen někteří lidé vás matou a chtějí převrátit evangelium Kristovo« [sr. 2K 11,4]. Pavel je přesvědčen, že v tomto případě nejde vůbec o evangelium, nýbrž o lidský výmysl.

Mt 11,3 se ptají učedníci Janovi Ježíše, zda mají čekat na někoho dalšího, na nějž by se lépe hodily vlastnosti, jež Židé přikládali na očekávaného Mesiáše. Mk 16,12 mluví o »J-é podobě« vzkříšeného Krista, t. j. nikoli v oslavené tělovosti, jak se až doposud zjevoval, ani v postavě zahradníka [J 20,15], nýbrž v podobě poutníka.

Obratu »počali mluvit j-mi jazyky« ve Sk 2,4 jest možno rozumět dvojím způsobem: buď jde skutečně o cizí řeči, jak naznačuje v. 6-10, jež nebyly mateřskou řečí apoštolů [tomuto výkladu by odporoval v. 13, kde je toto mluvení přirovnáváno řeči opilců], anebo o mluvení jazyky [sr. Sk 10,46; 19,6; 1K 12,10.30; 14,2nn], jehož význačnou známkou byla nesrozumitelnost a tudíž nutnost výkladu. Jiní vykladači mají za to, že výraz j. v obratu »Jinými jazyky« je vsuvka, jako je vsuvkou v českém překladu výraz »rozličný« ve Sk 10,46. *Jazyk, 4, str. 278.

Ve Sk 17,7 je Pavel v Tessalonice obvi-

ňován, že zvěstuje Ježíše Krista jako vzdorokrále římského císaře.

V 1K 15,40 se zdůrazňuje odlišnost slávy těl [těles] nebeských a zemských. Ef 3,5 staví v protiklad dřívější [jiné] pokolení proti nynějšímu, v němž byla zjevena spása. Žd 7,11nn staví v protiklad Ježíše Krista jako j-ého kněze proti kněžství áronovskému, ano i proti kněžství Melchisedechovu. V Kristu prostě nastalo něco docela jiného, odlišného od všeho předchozího. - Není j-ého Boha než onoho jednoho, kterého zvěstuje Pavel [1K 8,4], a není j-ého jména pod nebem daného lidem ke spáse než Ježíš Kristus [Sk 4,12], a není j-ého evangelia [Ga 1,6]. Člověk si nemůže vybrat mezi několika, musí se rozhodnout buď pro nebo proti.

Někdy má j. význam bližní [Ř 2,1; 1K 14,17]

Jiskra. Ve 2S 14,7 rozžhavený uhlík označuje jedinou naději, jež ještě zůstala téměř vyhubené rodině. „J-y z uhlí“ [Jb 5,7], doslovně z hebrejštiny ‚děti blesku‘. Snad se tu myslí na dravé ptactvo. U Jb 18,5; Dn 7,9 jde o plamen, v Př 26,18 o hořící šípy, u Iz 50,11 buď o hořící oštěpy nebo šípy, u Jb 41,10 a Iz 1,31 oj-y. V hebrejštině je užito sedmi různých výrazů.

Jmenovati [se], pojmenovati [Gn 2,19; 26,18; Iz 45,4], nazvat, nazývati [Gn 48,6; Př 7,4], pověděti jméno [1S 28,8; Ezd 5,4], vyjmenovati [1Pa 6,65], vyvolati jménem [Nu 1,17], zmíniti se [1S 4,18], míti jméno [Gn 25,13; Iz 4,1; 48,2; Žd 7,11], dostati čestné přízvisko [Iz 44,5]. ‚J. věno‘ [Gn 34,12] = určití, uložiti poplatky.

Ap. Pavel [Ř 15,20] nechce kázat tam, kam už zasáhlo evangelium, jehož obsahem je Kristus. Podle Ef 1,21 je Ježíš Kristus »povznesen nad všechny andělské bytosti, ať už je kdo jakkoli jmenuje podle stupně jejich vznešenosti, moci a úřadu, a vůbec nad všechny bytosti ‚Jména‘, které se něčím zdají jak v pozemském trvání Božího království [‚tento věk‘], tak v jeho dokonání po druhém příchodu Páně [‚budoucí věk‘]« [Škrabal]. Podle Ef 5,3 má být sbor věřících tak oddělen od hříchů, že nemá být v něm ani vysloveno jejich jméno. V 1K 5,1nn šlo o smilstvo, jaké se nevyskytuje ani mezi pohany. Podle Ef 3,15 mají všechny druhy tvorů na nebi [andělé] i na zemi [lidé] svá jména od nebeského Otce, t. j. děkují za své bytí jemu. *Jméno.

„Dokudž se dnes jmenuje“ [Žd 3,13] = pokud se říká ‚dnes‘, pokud ještě žijeme.

Jmouti, uchopiti, chytiti [Dt 22,18 a j.], zajmouti [Dt 21,13 a j.], zmocniti se [Sd 15,8 a j.]. ‚J. srdce‘ [Pís 4,9] = připravit o srdce. Hebrejštiny tu užívá mnoha různých výrazů.

Jod. Doplně heslo *Jod: Česky = ruka.

Johan [L 3,27]. *Johanna, 2.

Jorah [Ezd 2,18]. *Charif.

Józe [L 3,29], předek Ježíšův, který žil asi 400 let po Davidovi. V lepších rukopisech má jméno Jésus [= Hospodin je spása], Ježíš.

Juchal [Jr 38,1]. *Jehuchal.

K

Kád' [Jl 3,13; Ag 2,17]. U Oz 3,1 jde však nikoli o k., nýbrž o hrudy hroznů [viz Karafiátův překlad], o usušené hrozny, slisované ve formu koláčů [hebr. *šišá* *Flaše]. Vtom smyslu škrtni v hesle *Kád', str. 316b citát Oz 3,1.

Kadeřavý, zvlněný, jemně zprohýbaný. Hebr. *taltalim* = splývavé palmové ratolesti, obrazně o splývavých kučeračích vlasů [Pís 5,11].

Kaf [= dlaň]. Jedenácté písmeno hebr. abecedy, řecky *kappa*, naše *k*. Každý verš jedenáctého oddílu Ž 119 [v. 81-88] začíná v hebrejštině tímto písmenem, jehož číselná hodnota je 20, po případě 500.

Kal, nohama zkalená voda [Ez 34,19].

Káletí [se], špinití [Pís 5,3], potřísnutí se [Pl 4,14].

Kaliště, místo, kde je kal, kaluž [2Pt 2,22].

Kaliti, znečišťovati kalem [Ez 32,2.13; 34,18].

Kalný. Ž 75,9 překládá Zeman: »V ruce Hospodinově je kalich a pěni se vínem plným přísad [opojné směsi] a nalévá z něho. I jeho svedlinu musí vysrkat...«

Kapání, kapati. V Př 19,13; 27,15 je život se svárlivou ženou přirovnáván k ustavičně kapající vodě, jež proniká při velkých deštích plochými střechami orientálních domů [sr. Kaz 10,18]. Ustavičné kapání vody činí život v takovém domě nesnesitelný. Pís 5,5 vykládá, že vše, čeho se dotkl opěvovaný ženich, bylo naplněno vůní. I rukověť závořky voněla.

Kasalat [hebr. *k^ssullôt* - bedra nebo svahy], město na hranicích území Izacharova [Joz 19,18], totožné s Chazelet Tábor [Joz 19,12], dnešní Iksal, přibližně 6 km jv od Nazaretu. *Tábor, 4.

Kaše, něco vařeného, vaření [2Kr 4,38nn]. Totéž hebr. slovo *názid* překládají Kral. v Gn 25,29 výrazem *krmička, u Ag 2,13 vaření.

Kazed [jednotné č. od *kasdím* = Chaldejci], syn Náchora a jeho manželky Melchy [Gn 22,22]. *Kaldejští.

Kenaz. Potomek Ezauův, syn Elifazův [Gn 36,9.11; 1Pa 1,36.53]. Stal se knížetem na hoře Seir [v. 15.40-43]. Sr. *Cenez.

Kíbsaim [= dvě hromady]. *Jekmaam, 2.

Klásti, dávatí na nějaké místo, položití [Gn 30,41n; Mk 6,56 aj.], zvláště o kultickém kladení a přípravě chlebů [Ex 25,30; Lv 24,8; Mal 1,12], kadidla [Ex 30,36 a j.] na obětní [předkladní] stůl [*Stůl], kadidlový oltář. Ve smyslu vkládati v Nu 19,2, vrhati [Mt 15,30], přikládati [Sk 28,3], pokládati, považovati, míti zač u Jb 33,10. Oz 10,2 jde o překlad hebr. slovesa *ch-l-k*, jež může znamenat dělití, rozdvoužití [angl. překlad: »Jejich srdce je rozdělené« Heger: »Rozum jejich zmizel a teď pykati musí«], ale také býti hladký, uhladiti. Viz Karafiát.

[1384] Doplnky

Klásti úraz. [Ř 14,13] = dávat příležitost k úrazu, k. do cesty úraz, k. duši' [1J 3,16] = položit život za někoho.

Klásti se, utábořiti se [Nu 1,50 nn a j.], sehnouti se, pracovati ku porodu [Jb 39,3], rozestaviti se kolem dokola [Z 3,7].

Koliandr. NĚ.koryandr.K textu na str. 336 doplňujeme obrázek:

Lodyha, květ a semeník rostliny.

Kopati, hrabati [o koni, Jb 39,21].

Korasan. *Asan.

Koupě, kup, kupování [Rt 4,7; Jr 32,11], zboží [1Kr 10,28; Jr 10,17; Zj 18,17 aj.].

Kouřiti se = doutnati [Mt 12,20].

Kout, prostor mezi dvěma sbíhajcími se stěnami [Ez 46,21], zákoutí [Neh 9,22; Z 74, 20; Jr 48,45]. V Př 21,9; 25,24 jde podle slovníků o cimbuří. U Jr 9,26; 25,23 jde o zvláštní ostříhání vlasů na krajích hlavy, jak to bylo zvykem u arabských kmenů. Karafiát překládá: »ostříhané po straně«.

Kóz [1Pa 4,8; Ezd 2,61; Neh 3,4.21; 7,63]. *Hakkoz.

Kozelec, kůzle [Gn 27,9; 38,17.20 a j.].

Krájeti. U Iz 9,20 jde o odkrajování vlastního masa, t. j. vlastních soukmenovců, kteří měli pomáhati při obraně.

Krásné dveře [Sk 3,2.10]. *Chrám, str. 245b.

Krevní = pokrevně příbuzný [Lv 18,6. 12n.17; 21,2; 25,49].

Krmě, krmíčka, vařený pokrm [Gn 25, 29.34; Žd 12,16], pochoutka [Gn 27,4.7.9; Jb 33,20; Ag 2,13], koláč z pražmy [2S 13,6.8.10], porce jídla, pohoštění [Př 15,17], příkrmk chle-bu, ryba [J 21,5].

Kruh u Jr 18,3 znamená hrnčířský kruh, skládající se ze dvou plochých kamenů, postavených nad sebou. Jeden z nich je otáčivý.

Krumplovaný = krumpovaný, pestrý [Ez 26,16]. *Krumpěf.

Kuchyňka, srovnané kameny v hrad-bičku [Ez 46,23].

Kukla, stč. kapuce, jež kryla hlavu a splývala na ramena [Ez 13,18.21; podle Gesenia ‚závoj‘].

Kule u Iz 22,18 klubko, míč.

Kupčiti. Toto heslo na str. 363n doplň tímto odstavcem: Ve 2Pt 2,3 varuje pisatel před prvokřesťanskými bludaři, kteří lákali věřící »nabubřelými řečmi, že prý nejsou vázání žádným zákonem, a za to si ještě dávají řádně platit, a tak z křesťanů těží« [Hejčl]. Sr. Ju 16.

Kupecký [J 2,16], dům k. = tržnice, obchodní dům.

Kvaltování, z něm. - námaha, lopocení, usilování [Kaz 2,22].

Kvaltovati se, lopotiti se [Ž 39,7], unaviti se [Jr 2,24].

Květ v Pis 5,13, hebr. *migdál*, podle Gesenia ‚schrána‘, podle Fürsta ‚zákony‘, podle Karafiáta ‚pahrbkové‘.

L

Láza [Gn 10,19], nějaké místo na vých. břehu Mrtvého moře, podle Hieronyma někdejší *Kallirrhoe*, proslulé horkými prameny. Leželo na strži, již dnes protéká *Zerka Ma'in* asi 20 km j. od ústí Jordánu.

Lebaot [Joz 15,32]. *Betlebaot.

Léceti. *Léč.

Léčka. *Léč.

Lehnouti, často ve smyslu umřítí, býti pochován [Jb 7,21 aj.].

Lechem [1Pa 4,22]. *Jasubi Lechem.

Ležení, ležeti, často o vojenském nebo vojensky uspořádaném táboře, tábořiti [Ex 19, 16n; Joz 5,8 a j.]. Také lůžko: Ž 41,4. Ve smyslu číhati v Gn 4,7; 49,9; ve smyslu obléhati ve 2Kr 17,5; 24,11; býti mrtvý Na 3,18 a pod.

Lhostejný u Iz 32,9.11 ve smyslu bezstarostný, lehkomyšlný.

Lichevník. *Lichva.

Lis na hrozny. *Pres. Ale v Sd 7,25 jde nejspíše o jméno místa *Jekeb Zéb-*

Lodí, stč. = *lod'.

Luh u Joz 17,16 doslovně z hebrejštiny: údolí.

M

Magdaléna. *Magdala. *Maria, 7.

Machat. Toto heslo na str. 394 doplň: 3. Otec Jazaniáše, který spolu s jinými přišel ke Godoliášovi, aby se dali ujistit, že služba Kaldejským je bez nebezpečí [2Kr 25,23; Jr 40, 8].

Malalehel, jeden z těch, kteří jsou uvedeni v rodokmenu Ježíšovu [L 3,37]. Patrně

jde o přepsání jména *Mahalaleel z Gn 5, 12-17.

Maleakrabim [Nu 34,4]. *Akrabim.

Maličko, malý počet [Dt 28,62], trochu [Jb 10,20], krátký čas [Př 6,10], něco málo, malý kousek [Iz 1,9; Mk 8,7; J 6,7; 1K 5,6], na krátkou vzdálenost, o něco dále [Mk 1,19] a pod. U Jb 4,12; 2 6,14 je tak překládáno hebr. *šemes* = rychle míjející zvuk, šepot.

Malovaný kámen [Lv 26,1] = kámen, ozdobený vyrytými magickými obrázky. „Pokoje m-é' [Ez 8,12] = pokoje, ozdobené kreslenými postavami model.

Malovatí barvou [Jr 22,14] = natíratí rumělkou, miniem podle egyptského vzoru.

Manna. *Man, manna.

Masal. *Mesal.

Melicha [Neh 12,14], totéž co *Malluch, 2.

Mem [str. 413a]. Dopln: = voda. Číselná hodnota 40 nebo 600.

Mennit, město na území Ammonitů [Sd 11,33], proslulé vyvážením pšenice do Tyru [Ez 27,17], snad pozdější vesnička Manit asi 6 km sev. od Ezebonu směrem k Filadelfii.

Menuchský. U Jr 51,59 patrně nejde o vlastní jméno [sr. *Menuchotští], nýbrž o označení funkce Šaraiášovy. Jeho starostí bylo opatřovati nocleh na cestách. Heger překládá: Vrchní komorník.

Més [1Pa 8,9]. *Méša, 4.

Misael. *Mizael, 2.

Mitylene. Hlavní město ostrova Lesbos, ležící na jeho vých. břehu, rodiště řeckých básníků Alkaiá a Sapfy. Vynikalo námořní mocí a založilo kolonie Sigeum a Assos. Pod nadvládou římskou se stalo svobodným městem. Pavel je letmo navštívil na cestě z Assu do Chia [Sk 20,13nn].

Mizeti. Toto sloveso má ve SZ-ě několikerý význam, a je překladem 10 hebr. výrazů. Ve smyslu zanikati [Nu 17,12 a j.]; ztráceti se [Jb 6,17; zacházeti [o mraku Jb 7,9]; býti vyvrácen, zlomen [Jb 17,11]; ztratiti se jako kouř [Ž 37,20; 102,4]; býti v koncích [Ž 73,19; 107,27]; rozplynouti se [Iz 64,7; podle jiného hebr. čtení: »Na milost vydalo nás nepravosti«]. Jb 6,14 překládá přesněji Hrozný: »Malo-myslnému [náleží] láska od jeho bližního...« Viz i Karafiátův překlad. K Ž 58,9 poznamenávají Kral.: ‚mizí‘, t. když ze skořepiny vyleze. Plži totiž v Palestině v suchém období se scvrkají, až se nakonec ztratí ze své lastury. Jr 6,29 mluví o marné práci prubíře [zkoušeče drahých kovů], který nafukuje měchy do prasknutí, a přece se nedopracuje stříbra, ačkoli přísada olova byla už všecka ohněm strávena.

Mladistvý, stč. = útlý, čerstvý, mladý. [Dt 32,2; Jb 6,5; 38,27; Jr 14,5; Ez 17,4.22 aj].

Mnohotě [1S 25,10] = mnohot'jest.

Moholitský [Nu 3,33; 26,58]. *Moholi.

Mokrý. *Obět.

Motati se, tápati [Jb 5,14], točiti se [Ž 107,27], vrávorati [Iz 24,20].

Moudrost světa v Ko 2,8 je překladem

Klásti se-Naposledy [1385]

řeckého výrazu *filosofia*. Nešlo tu však o filosofii ve smyslu soustavného kritického myšlení, jak mu rozuměli velcí filosofové starověkého Řecka i nové doby, nýbrž o více méně fantastické spekulace, založené na vytržení mysli a na starých tradicích pohanských kultů. Tato filosofie si činila nárok, že je cestou k nejvyšší a postačitelné pravdě myšlení a života. Pavel ji nazývá marným klamem, zakládajícím se na lidské tradici [Kral. ‚ustanovení lidská‘], uchovávané v úzkém kruhu zasvěcenců, a na živlech světa, t. j. na bytostech andělských nebo démonických, které podle starověkého názoru vládnou všem živlům, tedy všemu jsoucnu. Proti této »filosofii« hlásá Pavel zvěst o tajemství odhaleném v nedávné a přesně určené události příchodu a díla Ježíše Krista [Ko 1, 26].

Mrštití v Dt 25,3 = uhoditi, mrskati.

Mřežování, mříž[e], okenní mříž [Sd 5, 28; 2Kr 1,2; Pis 2,9], pletivo z řetízků na hlavících sloupků [1Kr 7,17n.41n; 2Kr 25,17; 2Pa 4,12n, sr. 3,15nn; Jr 52,22n] ‚něco udělaného na způsob mříže [Ex 27,4].

Musitský [Nu 3,33]. *Musi.

Mýti se. *Umýti [se], umývání.

N

Nabití, naporážeti dobytek [Nu 11,22; 22, 40] zvláště k účelům obětním [Gn 31,54; 1Kr 1,9; Ez 39,17aj.].

Nabitá hovada [Př 17,1] = poražená obětní zvířata. LXX překládá: »...dům plný nepotřebných obětních hovad se svárem«.

Nabrati loupeže = ukořistiti, vydrancovati, uloupiti [Nu 31,32 aj.], n. ženy [2Pa 11, 23] = přáti si, vyžadovati mnoho žen, n. dcer [Ezd 9,2] = oženiti se s dcerami a pod.

Načísti = napočítati [Nu 1,21.23 a j.].

Nadati [2Kr 12,18] = zasvětiti, darovati.

Nadati se. *Naditi se.

Nadělití. ‚Podlé toho, jakž naděleno' [Ez 46,5.11] = podle toho, co může a chce dát.

Náhoda. ‚N-ou' v 1Kr 22,34; 2Pa 18,33 = nevinně, t. j. bez zvláštního míření; v Nu 35, 22 = bezděky, nechtě.

Nacharai [= funící, chrápající] Berotský, zbrojnoš [oděvec] Joábův [2S 23,37; 1Pa 11, 39].

Nájemník. *Najmouti, najímati.

Nakvašovati, prokvasiti [1K 5,6; Ga 5, 9].

Náměstek ve Šk 24,27 = nástupce.

Nametatí [1. sg. nameci], naházeti [Am 8,3], navršiti, vztyčiti [Joz 7,26 a j.].

Napadati, **napadnouti**, zaútočiti, vniknouti [o duchu, který se zmocňuje člověka, 1S 18,10; L 9,39], přijíti na někoho [1S 16,23; 19, 9].

Naposledy, konečně, nakonec [Dt 8,16 a j.], někdy ve smyslu eschatologickém o posled-

[1386] Doplnky

ních dnech [Dt 4,30; Ž 37,38, sr. Mk 12,6]. *Den. *Poslední.

Napotom = příště, později [Iz 42, 23].

Náramně přemáhati [Sk 18,28] = pádně, vhodně, rázně usvědčovati.

Náran [1Pa 7,28]. *Nárat.

Nárat, město na hranicích území Efraimova, vých. od Bethel a nedaleko Jericha [Joz 16,7]. V 1Pa 7,28 má jméno Náran. Snad dnešní *Ain diúk*.

Nárožný [Ez 46,22], rohový.

Nástroj ve smyslu náradí, náčiní [Dt 23, 13; 1Kr 6,9]. Doplní tím heslo *Nástroj na str. 476a.

Našlapovati na paty [Jb 13,27], doslovně z hebrejštiny = kolem chodidel dělat zářezy, kresliti čaru [a tak omezovati volný pohyb].

Navracovati se, navrátiti [se]. Tato slovesa mají často význam činiti pokání, obrátiti se, a to i tehdy, není-li výslovně řečeno, že jde o návrat k Bohu [Jb 22,23 a j.]. V pozadí stojí představa o poddaných, kteří se vzepřeli a nyní se vracejí k svému pravému králi, nebo o nevěrné ženě, jež se vrací ke svému zákonnému manželu [Jr 3,1.14.22], nebo o věznicích, kteří se vracejí do opevněného Siona [Za 9,12, sr. L 4, 18nn], nebo o těch, kteří byli svedeni k modloslužbě a nyní se vracejí k pravé bohoslužbě [Dt 4,30, sr. v. 28n; Jr 35,15; 44,5]. Nejde jen o lítost a změnu myslí, nýbrž o návrat k Hospodinu celým srdcem, celou duší [2Pa 6,38; Oz 6,1; Jl 2,13], o novou orientaci celého života [Jr 36,3.7; Pl 3,40], o nový životní sloh, o zavržení hříchu a odvrát od něho [Jb 36,10; Jr 4,1; Ez 18,30], o úsilí po *spravedlnosti. Zvláště proroci užívali těchto výrazů, často spojených s představou návratu z vyhnanství, ze zajetí, který jim byl mnohdy obrazem návratu k Bohu. Oz 7,10.16 vytýká Izraelovi, že se nenavrátí k Nejvyššímu, ačkoli jej všechno k tomu vybízí a ačkoli Bůh jako Otec čeká a vyhlíží vracejícího se syna. Proroci došli k závěru, že Bůh sám se musí vrátit, slitovat se a uvrhnout do mořských hlubin všechny hříchy člověka, aby se mohl navrátit k Bohu [Mi 7,19; Za 1,16, a j.]. Návrat k Bohu a Boží návrat k člověku jsou ruba líc téže skutečnosti [Za 1,3n; Mal 3,7]. Podle Ž 80,4.8.20 je návrat člověka dílem Božím. Proto 2Pt 2,20nn za největší neštěstí pokládá, když se člověk po návratu k Bohu skrze Ježíše Krista zase vrátí ke své nešlechtnosti do oblasti zla [sr. Ez 23,21; Mt 12,43nn]. Je to pohrdání dílem a ponoukáním Božím. *Obrácen, obrácení.

Nazad = jako poslední [Nu 2,31; 1S 29,2].

Nehel Eškol [Nu 13,25] = potok, údolí *Eškol.

Nechtě [Ř 8,20] = nedobrovolně.

Nemilý, nenáviděný [Dt 21,15nn], bez studu, hanby [Sof 2,1; sr. Jr 3,3].

Nemuel, Rubenovec, bratr Dátana a Abirona [Nu 26,9].

Nenáležitě, „n-ě a bez lítosti“ [Ex 1,14], doslovně z hebrejštiny = se zlým nakládáním.

„N-ě se vymstívati“ [Ez 25,12.15] = škodolibě se mstíti.

Neochotnost, neochotný. V Př. 21,24 jde buď o výlevy hněvu nebo o sebevynášení [hebr. *'ebrá*]. U Iz 42,4 je tak přeloženo sloveso *k-h-h* [= býti slab, ustávati, malátněti anebo zhášeti, sr. v. 3, kde je totéž hebr. sloveso překládáno výrazem uhasiti, viz Karafiát] a podobně i 2Kr 8,11. Smysl verše je ten, že Elizeus upřel svůj zrak na Hazaela takovým způsobem, že se cítil zahanben jako člověk přistižený při zlých úmyslech. „S n-ou myslí“ [2K 9,7] = se zármutkem, z nechuti, s lítostí.

Nepoddaný Ef 5,6 = neposlušný, 1Tm 1, 9; Tt 1,6.10 = nepoddajný, Tt 1,16 = vzpurný, neposlušný.

Nepokojiti, dráždití ke hněvu [1S 16,14n], zneklidňovati [1S 18,15; Iz 14,16], uváděti ve zmatek [Ga 5,12].

Nepokojný. Karafiát překládá Př 20,1 přesněji: »Vino [jest] posměvač, [a] nápoj opojný mumle«, t. j. vede k blábolení.

Neřádny. Iz 57,4 překládá Karafiát: »Zda-liž nejste synové nešlechtnosti, směš lživé?«

Nesnadnost v 1Te 3,7 = nesnáz, tíseň.

Nesnadný k vypravení v Žd 5,11 = těžko vysvětlitelný, v 2Pt 3,16 = těžko srozumitelný.

Nestředmost, nezdrženlivost [Mt 23,25], nestředmý [2Tm 3,3] = nezdrženlivý.

Nešporní vítr = jihozápadní (Sk 27,12).

Neupřáhaný. „Telátko n-é“ [Jr 31,18] = nenaučeně tahat.

Neústupný, ve smyslu prudký [Gn 49,7], svárlivý [1K 11,16].

Nezdělavatelny, Ve 2Tm 2,23 = neukázněný.

Nežbedně volati [Ž 55,18] = lkáti, skuhrati, sténati [sr. Ez 7,16, kde jde o překlad téhož hebr. slovesa].

Ničemný, opovržení hodný, nanicovatý a pod. Iz 45,9 doslovně: »Smí říci k hrnčíři hlína: Co děláš? A jeho výrobek: Ty nemáš ruce!« Oz 9,7 jest překládáti: »Ten prorok je bláznem, šilencem muž ducha«.

Nízký. „Zpěv n.“ *Zpěv. Jinde ve smyslu skromný, nízce postavený [Ř 12,16, Ko 3,12].

Nofe [= vánek?], nějaké moabské město [Nu 21,30]. LXX má docela jiné čtení.

0

Obávati se. Vedle sloves, uvedených v heslech *Bázeň, *Strach, *Strachovati se, jsou tak překládány kořeny *g-v-r* [= vyhnouti se, uhnouti stranou, Dt 32,27], *j-g-r* [= děsiti se, Jb 3,25], *d-'g* [podle Fürsta původně: rozplývati se, pak o starostlivých obavách, Joz 22,24; Jr 42,16] a *'émá* [= býti ve strachu, hrůze, ohromen, Ezd 3,3].

Obecný. Toto heslo doplň: o. žalář [Sk 5,18] = veřejný, státní žalář; o. soud [Sk 19, 38] = veřejný soud; o-á živnost [2Tm 2,4] = zaměstnání pro živobytí, světské záležitosti

[u vojáka je o živobytí postaráno, nemusí tedy vykonávat zaměstnání, které by ho odvádělo od plnění vojenských povinností].

Obědovati, stč. = obědvati [J 21,12], doslovně z řečtiny snidati.

Obestřeni. Toto heslo doplň: U Iz 30,22 jde o zlatý potah dřevěné nebo hliněné modly.

Obětovati. ‚Modlám obětované‘ [Sk 15, 29; 1K 8,1.4.10 a j.], *Jídlo. ‚Býti obětován‘ F 2,17 doslova = býti vyliť jako úlitba [sr. 2Tm 4,6].

Obcházení v Ž 19,7 = oběh.

Obilí zetřené v Lv 2,16 = rozemnuté, Karafiát: vymmuté.

Obíratí se, zaměstnávatí se. ‚O. se s neupřímností‘ [Jb 31,5], doslovně: vydati se na cestu se lží. ‚O. se zákonem‘ [Jr 2,8] = vládnouti zákonem, užívatí ho. ‚Lstivě se o. se slovem Božím‘ [2K 4,2] = provozovati lest s Božím slovem, padělati slovo Boží. V Ko 2,21 má sloveso o. se význam sahati na něco.

Obtížení, obtížný. *Obtěžovati. Doplň: ‚Zahálet s o-m‘ [2K 11,8; 12,13n] = zatěžovati, býti na obtíž. ‚Bylo mu obtížné‘ [2Kr 2, 17] = bylo mu stydno.

Obvrci vápnem [Dt 27,2.4] = omítnouti vápnem.

Očkovany, opatřený očky. *Koltra.

Odhoditi tvář [1Kr 20,41] = sejmouti masku, odstraniti nalíčení.

Odjíti [nč. odniti, odejmouti], **odjímati** [nč. odnímati], Také ve smyslu vyhledati [1Kr 9,5], odstraniti [Př 25,4; Ex 34,34 a j.], uloupiti, [Iz 5,23], skryti [Iz 30,20 v překladu Karafiátově], mizeti, ztráceti se [Sk 27,20], shladiti, o hříších [Žd 10,11] a pod. ‚O. ruku od někoho‘, [Joz 10,6] = opouštěti někoho. ‚O. ducha‘ v Ž 76,13 = pokořovati.

Odměření, odměřiti. Ve smyslu pevně stanovená mzda [Neh 11,23], míra [Ž 39,5; Ez 45,3 a j.]. Žilka překládá 1K 7,17: »Jenom ať každý žije v údělu, ježž mu Pán přidělil, jak koho Bůh povolal«. Pavel tu vyslovuje zásadu, že člověk nemá svémocně měniti nic na tom stavu věci, v němž jej zastihlo Boží povolání, neboť vnější poměry nejsou podmínkou Boží milosti. Podle 2K 10,13.15n je Pavel přesvědčen, že Bůh vyměřil a přidělil každému svému pracovníku určitou oblast působnosti, a že nikdo se nemá chlubití tím, co jest již hotovo na cizím přidělu [sr. Ř 12,8; Ef 4,7].

Odmísiti [Neh 13,3] = oddělití, odloučiti.

Odmlouvání, odmlouvati [Tt 2,9], ve smyslu odpovídati, odpověd' u Jb 29,35:34,36 ve smyslu odpor, nepřátelství, Žd 12,3, přiti se Ř 9,20.

Odmouti se [Nu 5,27] = nadmouti se, naběhnouti, opuchnouti.

Odpadnouti od něčeho v Žd 12,15 = připraviti se o něco.

Odsedati u Jb 14,18; 18,4 = posunouti se, posunovati se, v LXX zvětřati.

Odstoupiti, odstupovati: ‚odstup to‘ = budíž vzdáleno [Gn 18,25; 44,17; 1S 22,15 a j.], doslovně: nechť je to profánní [Jb 34,10 aj.].

Napotom-Oregim [1387]

Odstřičiti ve smyslu vyloučiti z obecnství, odvrátiti od někoho v Ga 4,17.

Odsudek, odsouzení [Jb 31,11,28], řecky *krisis* = soud [Mt 23,33; Jk 2,13; Zj 18,10].

Odvoditi [Neh 12,47], odevzdávati, doslovně z hebrejštiny zasvětití, odevzdati jako zasvěcené.

Odvraceti, -ovati [se], odvrátiti [se], odkloniti, odvésti [srdce od Boha, 1Kr 11,3; 2Kr 17,21; sluch od pravdy, 2Tm, 4,4 a pod.], odpadnouti [1Tm 4,1], povolití uzdu, učiniti bezuzdným, nevázaným [2Pa 28,19], vzdorovati [Iz 1,5], vésti ke vzdorovitosti [Jr 28,16; 29,32], obracetí se nazpět [Iz 59,14 o právu a spravedlnosti, jež už už měly přijít, ale zase odcházejí a dívají se jen zdaleka], rozvracetí, bouřiti [L 23,14]. ‚O. tvář‘ [Ž 51,11] = zakryti tvář, ‚o. pravici, ruku‘ [Pl 2,3.8] = přestat působit buď v dobrém nebo ve zlém.

Ohlechnouti [Mi 7,16] = ohluchnouti.

Ohniště [Iz 30,14; Ez 46,23], oharek, otypka suchého dříví v Ž 102,4, hrnec s ohněm u Jr 36,22n.

Ohrazený les [Za 11,2] = nepřístupný les.

Ohyzdny, opovržený [Iz 14,19], hodný opovržení [Tt 3,3], pošpiněný menstruací [Iz 64,6], odporný [označení model a pohanských symbolů, Jr 16,18; Zj 18,2], kulticky znečišťující [Ez 8,10], profánní. [Žilka: světsky smýšlející, Hejčl: lehkomyšlník, Žd 12,16], nedovolený [1Pt 4,3], poskvrněný [Zj 21,8].

Ohyžd'ovati, zneuctivati [1K 11,4n].

Ochrana ve smyslu přibytěk, útočiště [Dt 33,27], oko [Ezd 5,5; myslí se tu na bdící oko Boží]. J. Hrozný překládá Jb 21,30: »Člověk zlý bývá ušetřen v den neštěstí«.

Ochránci. Toto heslo na str. 544b doplň: U Ez 28,16 jde o zastírajícího cheruba, u Oz 4, 18 jde o štítý [sr. Ž 47,10].

Okázati. 1K 4,9 překládá Žilka: »Bůh nás apoštoly postavil až na konec«.

Oklamání, oklamávání, svod [Mt 13,22; Mk 4,19; Žd 3,13], úklad [Ef 4,14].

Omdlítí, hebr. *p-v-g* = býti bez životního tepla, ztrnouti. Gn 45,26: »Jeho srdce bylo studené«, nezahřálo se radostí.

Omráčiti [Iz 51,20]; omračení býti = umdlěvati, omdlívati [sr. Jon 4,8].

Oni [Gn 35,18] *Ben Oni.

Opatrovati, činiti něco pro někoho [Gn 30,30], zaopatřiti čím [Gn 47,12], ošetřovati [1Kr 1,2.4], [po]starati se o někoho [Z 55,23; Jr 40,4], oplotiti, ohraditi plotem [Iz 17,11], mysliti na něco, starati se prozíravě o něco [R 12,17; 2K 8,21], podporovati [1Tm 5,16], dohlížeti [1Pt 5,2].

Opaziti [2Pa 3,5] = obložiti.

Opilý. Dt 29,19 překládá Karafiát: »Aby zahubil svlaženou se žiznivou«.

Opouštěti ve smyslu spouštěti, nechat klesnout v Ex 17,11; 2Pa 15,7, nechat na hořčících u Jr 14,9.

Oregim [2S 21,19]. *Jair, 4.

[1388] **Doplňky**

Osáknouti, vsáknouti se [Iz 19,5].
Osazený lid, posádka [2S 23,14; 1Pa 11, 16],
 o-á poušť [Ez 38,12] = obydlená poušť. *Osaditi.
Osedlý lid [Iz 33,24] = usedlý, bydlící lid.
Osekaný v Lv 22,22 = zraněný.
Otáhnouti, obléci [Lv 8,7], ovinouti [Jb 19,6], potáhnouti [Ez 37,6].
Otevřítí, ‚O-i život‘ [Gn 29,31; 30,22] = učinit plodnou.

P

Paros [Neh 10,14]. *Faros.
Pijavice. Hebr. *“lúká* je obvykle překládáno výrazem pijavka. Nejspíše však šlo o nějaké červy z čeledi vlasovců [*Filarida*], které způsobují poruchy na lidském organismu, anebo snad jsou miněny některé druhy tasem-nic [*Custodes*], které cizopasí v zažívacím ústrojí člověka a způsobují nejdříve hlad a později poruchy zažívání. Na to snad naráží Př 30,15.
Platný. ‚Lékařství p-é‘ [Jr 30,13], hebr. *t^e‘álá* = náplast.
Plynouti, *plovati [Iz 25,11; Ez 47,5], téci [J 7,38], odplavati [Sk 27,32, doslovně z řečtiny: odpadnouti, vypadnouti].
Pobýti, také zdržovati se jako host, uprchlík [Iz 16,4; Jr 42,15]. Ř 15,24 je tak překládáno řecké sloveso *empimplásthai* = užití někoho [»až vás napřed trochu užijí«], ‚Vesel p.‘ [L 15,29] = poveseliti se.
Podjítí [podnítí, 1. sg. podejmu], podjí-mati, uchvátíti, napadnouti, zmocniti se [o strachu Ex 15,15; Jb 18,20; o úžasu Jr 8,21, o hrůze Jr 49,24].
Pohledati, vyhledati [1S 28,7; 1Kr 1,2], hledati [Rt 3,1; Ezd 5,17].
Pohybovati [se], také: zatěžovati [Jb 37, 10 překládá J. Hrozný: »Také spoustou vod zatěžuje oblaka, svým paprskem rozhání mračno«].
Pojímati, pojítí [pojmu]: ‚býti bludem pojat‘ [2Tm 3,13] = býti klamán, dát se strhnout bludem [2Pt 3,17].
Pojítí [1. sg. pojdu], sejítí [stářím], zhynouti, pohasnouti [Gn 27,1; Dt 34,7; 1Kr 14,4 a j.]; vzniknouti, mít původ, pocházeti [Sd 8,30; 1Pa 1,12; J 8,42; Žd 7,14], vyjítí [1K 14,36], býti pronesen [2Pt 1,21].
Pol, stč. = půl, 2. pád »do polu« [Neh 4,6 a j.] = napolo, z polovice.
Polámaný, polámati: Jr 11,16 je tak překládáno sloveso r-‘ = býti zlý, špatný. »Její ratolesti jsou špatné« [Heger: »Jeho větve schnou«]. Ez 23,34 překládá Karafiát přesněji: »I vypiješ jej a vyvážíš, a střepiny jeho polámeš, i prsy své roztrháš«. Za 11,16 překládá přesněji Heger: »Strhá jejich paznehty«. – Polá-maný u Mt 15,30n = zkrivený, mrzák.
Polapítí, ‚P. v řeči‘ [Mt 22,15] = chytiti v řeči do léčky.

Polečítí [Jb 20,26], nastrojiti osidlo, poleknouti [Ž 9,16; 31,5; 35,7 a j.], *Poléci. *Ptáčník. *Osidlo. Nesnadný je překlad Ž 12, 6. Kral.: »Na nějž poleceno bylo«. Karafiát: »Na nějž foukají« ve smyslu povýšeně, zlostně funěti. Snad: »Postavím jej v bezpečí, po němž touží«.
Pomáhati. Tak překládají Kral. několik hebr. a řeckých sloves, jež znamenají opásati, obklopiti a tak obhajovati [Joz 1,14 a j.], posíliti, posilovati [2Pa 28,20 a j.], podpírati [Ezd 5,2 a j.], pozdvihovati, ujímati se [Ž 146, 9, sr. 147,6], vysvoboditi, dopomoci k vítězství [2S 10,11], zachrániti [Mt 27,42; Mk 15, 31], spolupracovati [Mk 16,20; 1K 16,16], spolupůsobiti, přispívati [2K 1,11] a pod.
Pomyslíti ve smyslu rozmyslíti se, umoudřiti se Jb 18,2, pečlivě rozvážití 1S 25,17; 2S 24,13
Pomyšlení, představa. Ž 73,7 překládá Zeman: »Z tuku se vyvalují jejich oči, překypují výplody srdce«.
Pontský. *Pílát. *Pontus.
Poostati, stč. = zůstati [1K 16,6].
Poselství, poselstvo [2Pa 32,31; L 19,14], radostná zvěst [2S 4,10, sr. 18,26], vzkaz [2S 15,28]. *Posel.
Pospíchání, pospíchati. Ve smyslu ukvapenost, rozrušení v Ž 116,11, ve smyslu spěchati [Ž 119, 60; Iz 8,1,3], být rychlý [Př 1,16; Iz 59,7; Jr 48,16], být obratný, zběhlý, zručný [Iz 16,5], bdíti nad něčím, dávatí pozor [Jr 1, 12].
Pospokojiti [Neh 8,11] = uklidnití.
Post, správně *Půst.
Postrojiti se [Iz 51,13] = uchystati se, pojmuti úmysl.
Pošetřiti [Jr 2,10] = dobře pozorovati, rozhlížeti se.
Potkávati Jb 66,32 překládá přesněji Karafiát: »Ruce [své] zakrývá bleskem, a přikazuje [mu rozrážeti] to, co [jej] potkává«. Jiní nepatrně přesunují souhlásky v hebr. textu a překládají: »Ruce přikrývá paprskem a potom je vysílá proti cíli«.
Potlouci, o krupobití [Ex 9,25.31; Ž 105, 33], roztlouci, rozbítí [Jr 19,11], zatlouci na dveře [L 12,36; Sk 12,3].
Poučovati v 1K 11,32 = ukáznovati. *Učítí.
Povědění, řecky *réma*. výrok [Mk 9,32], rozkaz, slovo, oslovení, při čemž je důraz na tom, že jde o vyslovený rozkaz, učiněný výrok. *Slovo.
Pozbloudití, stč. = poblouditi [Nu 15, 22], zvláště o t. zv. hříších neúmýšlných, z lidské slabosti, z nedopatření [sr. Nu 35, 11.15; Joz 20,3,9].
Pravdomluvný, pravdivý, spolehlivý [Gn 42,20; Př 12,19 a j.], věrný [Ž 101,6], spravedlivý [Ex 18,21]. Zvláště o Bohu svědčí Písmo, že je p., pravdivý, věrný, držící slovo [Dt 7,9; 32,4; J 3,33; Ř 3,4 a j.], bohatý na pravdu [Ž 86,15], že přísahá pravdu [Ž 132, 11]. Stejně o Ježíšovi [Mt 22,16; J 7,18] *Pravda.

Právěť [Gn 27,36] [doslovně: právěť (= správně) je] = právem, správně.

Pravidlo ve Sk 27,40 kormidlo.

Přiška. *Priscilla.

Probuditi [se], **probuzovati**. Zeman překládá Ž 57,9: »Vzhůru, má duše, vzhůru, harfo a citero, chci probudit jitřní zář!« Také Iz 51,9. Vzchopiti se [Jl 3,12; Iz 51,1.7; 52,1; 64,7]. Bůh může procitnout ze zdánlivé nečinnosti, když k němu věřící volají [Ž 35,24; 44,24], ale modly nikoliv [sr. Ab 2,19; 1Kr 18, 27]. Ž 73,20 překládá přesněji Zeman: »Jako sen po procitnutí, Pane, zavrheš jejich obraz, když se probudíš« [k soudu]. Podle Iz 50,4 Bůh probouzí svého služebníka každého jitra a uzpůsobuje jeho uši k slyšení slova [sr. J 3,32; 8,26]. ‚P. se k někomu‘ [Jb 8,6] = vyslyšeti něčí prosbu. V Př 6,3 má sloveso p. význam naléhati na někoho.

V obrazném smyslu Ř 13,11, Ef 5,14, *Bditi [v doplňcích]. ‚Probuzovati‘ v 2Pt 1,13 má smysl ‚udržovati v bdělosti‘.

Promijeti, **prominouti**, doslovně z hebrejštiny pomínouti, nevšimnouti si, shovívavě přehlédnouti, omluviti, odpustiti [Ex 23,21; Př 19,11; Oz 1,6; Am 7,8; 8,2; Mi 7,18], smířiti [2Kr 24,4].

Pronášeti, **pronéstí**, rozhlašovati, vyzrazovati [Joz 2,14.20; Př 11,13; 20,19, hebr. *gálá* = zjevití], vynášeti, vyvyšovati, odnáseti si [Př 14,29, hebr. tvar slovesa *r-v-m* = býti vysoký].

Provéstí skrze oheň [Lv 18,21; 2Kr 16,3; 21,6] = spáliti jako oběť, *Moloch.

Přebíhati v náhle [Ž 90,9] = tratiti se, mizeti.

Předěšlý, minulý. ‚P-é věky‘ = minulá pokolení, Šk 14,16. ‚P-é hříchy‘ = hříchy předtím spáchané, Ř. 3,25 a pod.

Předložení. Chléb p., viz *Chléb, 3. Stůl p., viz *Stůl.

Přenestydatý [Ez 16,30]. *Nestydatost.

Přestati. Toto heslo na str. 739a doplň: »Přestane na milování svém« [Sf 3,17] snad = umlkne [vůči hříchu, t. j. odpustí] ve své lásce.

Přestěhování [hebr. *gólá* doslovně obnažení země, zbavení země obyvatel, vystěhování, exil]. ‚Až do p.‘ [1Pa 5,22] = až do vystěhování do vyhnanství [Ezd 2,1; 6,19.21; Neh 7,6].

Přestěhovati, zavésti do exilu [Est 2,6; Jr 29,4; Am 5,27].

Přestupitel [Ř 2,25]. *Přestupník.

Převedení [Ezd 6,16] - exil, vyhnanství.

Převésti = zavésti do vyhnanství [1Pa 6, 15; 2Pa 36,20].

Přibrati se, stč. = přijíti, dojíti [1Kr 12, 1; 2Kr 5,9; Jr 3,18].

Přídavek. U Iz 15,9 jde o přídavek krvavých soudů. Orelli překládá: »Neboť dopustím na Dimon ještě další [soudy]: na uprchlíky moábské lva, i na ty, kteří pozůstanou v zemi«. Lev je symbolem říše, o níž se mluví u Iz 14, 25.

Přiděditi [Př 8,21] = učiniti dědicem.

Osáknouti-Setar [1389]

Příkop. V 1Pa 26,18 jde o navršenou cestu, veřejnou cestu, silnici.

Příkopa, příkop u opevněného města [Dn 9,25].

Příkrý, převislý, od slunce spálený [Neh 4,13], strmý [Pis 2,14].

Příkrytí, příkryvka, záclona, opona [Ex 26,14; 35,11; 36,19; Iz 25,7; 28,20], střecha [Gn 8,13]. Hebr. *masséká* u Iz 30,1 znamená spolek, uzavřený úlitbou: »Zjednávali [úlitbou] spolek, ale ne z mého ducha«.

Příměří [Dn 11,6], smlouva [Jb 5,23; Iz 33,8].

Příprava, stč. = náčiní [1S 8,12], náradí [2S 24,22], šperky [Ez 16,17.39].

R

Reblata [Nu 34,11], hebr. *riblá*, město na s. hranici Palestiny, vých. od *Ain, odlišné od *Ribla.

Risataimský [Sd 3,8.10]. *Chusan.

Rok složití [Jb 9,19; Jr 49,19; 50,44], stč. = volati k odpovědnosti před soudem.

Rozejítí. Víno mne rozešlo' [Jr 23,9], doslovně z hebrejštiny víno mne přemohlo'.

Roztahovati kotvy. Podle Sk 27,30 byla loď hnána vírem dopředu. Chtít vrhnout a upevnit kotvy s předě bylo proto nesmyslné. Pro Pavla to bylo důkazem, že námořníci chtěli utéci

Ř

Řiditi v 1K 7,17 = nařizovati. **Řízení** v Př 16,33 = rozhodnutí.

S

Salmon [Mt 1,4n; L 3,32]. *Salma.

Sama [= On (Bůh) slyšel]. Syn Chotama Aroerského, jeden z Davidových rytířů [1Pa 11,44].

Samareus [Gn 10,18; 1Pa 1,16]. *Samariovec.

Sanna [Joz 15,49]. *Dabir, 2.

Saredata [2Pa 4,17]. *Sareda.

Sarsechim, jeden z Nabuchodonozoro-vých knížat, která vstoupila do Jerusalema po prolomení města [Jr 39,3].

Saulitský [Nu 26,13]. *Saul, 3.

Sázeti [Šk 3,2] = klásti.

Sběř. *Zběř.

Sefufan [1Pa 8,5]. *Sufam.

Sechacha [= houština], vesnice na poušti judské [Joz 15,61], snad dnešní Chirbet Sikké asi 4 km j. od Betléma.

Sesiliti. *Zsiliti.

Setar, jméno perského knížete z královské rady [Est 1,14].

[1390] **Setřítí-Štěrbina**

Setřítí, stíratí, rozdrťtí na prach, zničití a pod. Jb 31,23 překládá J. Hrozný: »Zkáza Boží mě předesílá, a nemohu obstátí před jeho velebností«. Kral. výrazem setřítí překládají 15 hebr. sloves.

Schodítí, prochodítí sem a tam [2S 24,8: Za 6,7].

Schopítí se, vzhopítí se [k útěku, hledání ochrany, Iz 10,31].

Schránítí, ukládátí [Ž 84,4], s. se [Ž 57,2; 61,5] = hledat útočiště, kryt.

Silití se v L 23,5 = naléhatí.

Silon, potomek Judův a zakladatel čeledi, jež se vrátila ze zajetí babylonského [1Pa 9,5; sr. Neh 11,5]. *Séla.

Simata [2Pa 24,26]. *Simat.

Sineus [1Pa 1,15]. *Sine.

Sítí. *Setí.

Sklamati někomu, stč. = obelhatí někomu [Gn 21,23], selhati [Ž 89,36; Ab 2,3], předstíratí oddanost [1Kr 13,18], popíratí [Joz 7,11].

Sklep v 1Pa 28,11 pokladna, ukrytá pod zemí.

Sklo. Toto heslo na str. 888a doplň: U Iz 54,12 překládá Karafiát hebr. *šémeš* [= slunce] výrazem okno [Kral. sklo]; slovníky myslí na cimbuří.

Skrejš, **skrejše** [Dt 32,38; 1S 23,23; Pl 3, 10]. *Skrýše.

Sladkost. Vůně s-i' [F 4,18] = líbezně vonící [obět'], libá [obětní] vůně.

Sluneční obraz, hebr. *chammán*, p . *chammánim*, nějaký kultovní předmět, jmenovaný s oltářem a *hájem u Iz 17,8; 27,9 [sr. 2Pa 34,7] a s *výsostmi v Lv 26,30 [sr. 2Pa 14, 5]. Podle 2Pa 34,4 se zdá, že s-e o-y stály na oltářích Bálů [sr. Ez 6,4,6]. V Palmyře byl nalezen oltářík s označením, jež se v souhláskách shoduje s hebr. *chammán*. Jde o kadidlový oltář, jenž patřil do bálovské modloslužby.

Směstí, **smetati**, sraziti, shoditi [Ž 56,8], zprofanovati, zbavití posvátnosti [Iz 43,28].

Snětí. V tomto hesle doplň odkaz: Jr 2,2.

Sofan [Nu 32,35]. *Atrot-Sofan.

Splašítí, **splašen býti**, vyskočítí k útěku, býti zmaten [2Kr 7,15], rozehnatí [Jr 50, 17].

Spokojující vůně [Lv 1,13 a j.]. *Vůně.

Spouzení, **spouzetí se**, zpupnost [Iz 16, 6], rozhněvatí se [2Pa 26,19].

Sprobodati, hebr. roztržití, rozbítí [2S 22,39].

Spustítí ve významu dát napadat [Ž 78, 28], popíchnoutí, podráždítí někomu proti někomu [Iz 19,2], poštvatí, navzájem zneprátelití [Za 8,10], zpusťošití [Jr 12,11].

Ssužování, **ssužovati**. *Soužen.

Sškvrcnoutí se, hebr. propadnoutí [o tvářích], usvadnoutí [Ž 6,8; sr. 31,10].

Stahování. Toto heslo na str. 962a doplň: Skupina tří jasných hvězd v souhvězdí Orionu se nazývá pás. Jb 38,31 by pak bylo možno překládat: »Zda můžeš rozepnoutí pás Orionu?«

Stíratí. Toto heslo na str. 993a doplň: U Jb 30,24 jde o podst. jméno *pid*, jež znamená záhubu, neštěstí [sr. Jb 31,29]. Karafiát překládá: »Jisté [žeť] nevztáhne [Bůh] ke hromadě [rumu] ruky, by pak, když [je] stírá, [i] volali«. Množství závorek ukazuje, že překlad i výklad místa je nesnadný. Angl. překlad zní: »Jisté nevztáhne ruky do hrobu, ačkoli volají v jeho ničení« [t. j. když je ničí]. J. Hrozný překládá: »Nevztahuje však ruky, kdo se topí? Nebo nevolá o pomoc při své záhubě?« Job plakal nad druhými [v. 25], proč ne nad sebou?

Stlačené lůno [Lv 21,20], rozdrčené, zmrzačené, vyřezané lůno.

Strkatí ve smyslu odhánětí u Jb 24,4.

Š

Škříňka, nč. skříňka, bednička, visící po stranách vozidla [1S 6,8.11.15].

Štěrbina, zub, vrub [1S 13,21].

KONEC DOPLŇKŮ

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ OPRAVY HESEL A OBRÁZKŮ

U stránkových číslic písmeno a označuje levý sloupec, b pravý sloupec.

- Abba**, str. 1b, 2. řádek oprav hebr. *áb* na *'ab*.
- Ametyst**. V tomto hesle na str. 22b oprav slova 'odruďa křemence' na 'odruďa křemene'.
- Apokryfy**. V tomto hesle na str. 32b, 5. Kniha Juditina, 7. řádek zdola oprav větu 'při obléhání Jerusalema' na 'při obléhání Bethulia'.
- Arktur**, str. 40a, 2. řádek zdola oprav mol na mola.
- Augustus**, str. 48a, řádek 28: panovníckého (místo: panovnického).
- Báza**, str. 61b, 4. řádek shora *Izrael* (místo *Izranl*).
- Bdelium**. V tomto hesle na str. 62a oprav latinský název *balsamodendron mukul* na *Balsamodendron mukul*. V tom smyslu oprav všechny rodové vědecké názvy, jež se píšou začátečním velkým písmenem. Tak v hesle *Čáp na str. 102 čti *Ciconia alba*, v hesle *Amulety na str. 27 *Ateuchus sacer* atd.
- Brouk**. V tomto hesle na str. 83b nahraď ve 2. řádku výraz 'žravé housenky' přílehlavějším 'žravé larvy'.
- Cvičení**. V tomto hesle na str. 100b ve 3. řádku oprav citát Př 15,15 na Př 15,5.
- Červec**. V hesle na str. 104b oprav vědecký název dubu kermesového na *Quercus coccifera* (místo *cocciterá*). Tamtéž název červce *Lecaium (Coccus) illicis* místo *ilicis*.
- Člověk**. V hesle *Člověk, 4, str. 107b, 14. řádek od shora oprav odkaz *Bláznovství, 3 na *Blázen, 3.
- Daremný**, str. 115b, 16. řádek shora: *kenos* (místo: *kenvs*). V témž hesle na str. 116a, 14. řádek od shora: »Kdyby se stalo nemožné« (místo: nemožným) ve smyslu: Kdyby se stalo to, co je vpravdě nemožné
- Deset měst**. Str. 122a, 6. řádek shora oprav Rabat na Rabbat.
- Deska**, str. 122a, uvedený odkaz *Psaní oprav na *Psán, psáti.
- Deuteronomium**, str. 122b, 24. řádek: Mojžišovo (místo: Mojšišovo),
- Élí**, str. 148, 11. řádek: Élí (místo Éli).
- Esarchaddon**. Text u obr. na str. 156 oprav: Esarchaddon vede zajatce. Z velké stély ze Šam'al (Zendžirli) v sev. Sýrii. První klečící postava je Tirhák, o podmanění druhé se nemluví. Nápis zní: „Tirhákovi, králi Egypta a Ethiopie, jsem denně bez ustání pobídl množství jeho mužů a jeho sama jsem pětkrát poranil špičkou svého oštěpu ranami, z nichž nebylo uzdravení. Memfis, jeho královské město, já jsem v půl dni podkopy, tunely, útoky obklíčil, já jsem dobyl, já jsem zničil, já jsem poplenil,
- já jsem ohněm spálil. Já jsem mocný, já jsem nejmocnější, já jsem hrdina, já jsem ohromný, já jsem obrovitý... Já jsem král králů Egypta." Stalo se tak r. 671 př. Kr.
- Cheretejští**, str. 237a, 2. řádek zdola oprav *Bananiáš na *Banaiáš.
- Jabléčka**. V tomto hesle na str. 267a oprav hebr. přepis na *dúda' ím*.
- Jedda**, str. 279b oprav na Jedida.
- Jehar Sahadutha**, str. 281b oprav na Jegar Sahadutha.
- Jho**. V tomto hesle na str. 297a, první odstavec, 2. řádka zdola oprav sloužití na sloužili.
- Jimma**, str. 298b oprav na Jimna.
- Kád'**. V tomto hesle na str. 316b škrtni citát Oz 3,1. Viz *Doplňky, heslo *Kád'.
- Kedumin**. Toto heslo na str. 326a oprav na Kedumim.
- Kolčava**. V tomto hesle na str. 336a škrtni vsuvku »v Palestině hojně žijící«.
- Král**. Na str. 349b, řádka 8-9 správně zní: „na severu více mesopotamské, na jihu více egyptské; v Izraelském království...“ (Heslo Král zpracoval S. Segert.)
- Kristus**. Na str. 357b vlož značku pisatele S. mezi třetí a pátou řádku zdola.
- Maacha**. V tomto hesle na str. 389a oprav citát v 9. řádce na 1Kr 2,39 (místo: 1Kr 2, 29).
- Masarefot** na str. 404a oprav na Maserefot.
- Míra (délková)**. V tomto hesle na str. 429b oprav v 5. řádku od shora 200 loket na 2.000 loket (přibližně 1.000 m).
- Moře Mrtvé**. V tomto hesle na str. 448b oprav 8. řádek od zdola takto: ». ..její váha jest 116,6 kg místo 100 kg.«
- Nadab** na str. 459a oprav na Nádab.
- Nachas** na str. 463a oprav na Náchas.
- Neoklamatelný**. Toto heslo na str. 493a oprav na Neoklamavatelny.
- Nizroh** na str. 504b oprav na Nizroch.
- Obecný**. V tomto hesle na str. 516b třetí řádek shora oprav Jr 25,15 na Jr 52,15.
- Orion**. V tomto hesle na str. 555a oprav *Procior* na *Procyon* (Prokyon).
- Pant**. V tomto hesle na str. 593b oprav výraz 'dveřní čepy' na 'dveřní závěsy'.
- Písmo**. Na str. 635 v záhlaví tabulky v 3. sloupci čti: Džemdet Nasr (místo angl. transkripce Jamdat).
- Právo**. V tomto hesle na str. 717b ve 4. řádku shora oprav Ex 15,24 na Ex 15,25.
- Prustvorec**. Pod tímto heslem na str. 731 je mylně umístěn obrázek třtiny na místo

puškvorce. Obrázek puškvorce naleznete na př. v Kavinově Speciální botanice zemědělské z r. 1951 na str. 417 pod č. 841 s názvem Puškvorec, *Acorus calamus*. - Obrázek třtiny patří k stejnojmennému heslu na str. 1118 a popis pod obr. zní: Třtina, hustá tráva, tuhých přímých stébel. Část stébla a klas. (*Calamagrostis*.)

Přijmouti. V tomto hesle na str. 747a oprav odkaz *Přijímání na *Přijímání.

Rameses na str. 776b oprav na Ramesses.

Ráno, str. 777b, 2. řádek zdola, vlož za slovo tedy dvojtečku [ne středník].

Roh. V tomto hesle na str. 790a v 17. řádce oprav 2Kr 2,28 na 1Kr 2,28.

Rekové, str. 825b v posledním řádku: jednak (místo ednak).

Rím, str. 833b v 13. řádku shora oprav: prokonsulů (místo konsulů); str. 837b v 3. řádku zdola, 'i způsobu' (místo 'l způsobu').

Rímanům, str. 840b, odstavec c) v řádce osmé oprav pořádek slov takto: ». ..či nemusí-li také zvláště křesťan denně podstupovat ...«.

Sargon, str. 854b. 7. řádek shora, nahraď výraz repatriaci slovem deportaci.

Saveh. V živém záhlaví na str. 856 má být „Saveh“ místo „Sahev“.

Sedání, na str. 858b oprav 2Kr 19,28 na 2Kr 19,27.

Služba Hospodinova. V tomto hesle na str. 913a v 15. řádce zdola oprav Mt 8,13 na Mt 9,13. *

Stěžeje. V tomto hesle na str. 992a oprav citát 2S 2,8 na 1S 2,8.

Stvoření, str. 1009, II. Nový Zákon, třetí řádek, oprav odkaz v závorce na *Stvořiti, *Stvoření I. C.

Sufam. V tomto hesle na str. 1013a, 4. řádek shora oprav *Chuppim na *Mufim.

Svatost, str. 1018a, poslední řádka, oprav nsilý na silný.

Vitr. V tomto hesle na str. 1215a v 31. a 32. řádku shora oprav: Ve Sk 27,12 čteme o v-u nešporním, t. j. jihozápadním místo severozápadním.

Vyvolení, str. 1250a, řádka 29, oprav Žd 1,6 na Ž 1,6; str. 1250b, řádka 2 shora, oprav Ž 25,12 na Ž 25,11.

Xerxes, na str. 1262b první řádku shora oprav takto: „Ten se však r. 479 př. Kr. dal překvapit Reky v ležení...“

CHRONOLOGICKÉ TABULKY

SESTAVITI chronologii dějů a událostí SZ-a pro dobu předkrálovskou je téměř nemožné; ale i údaje doby královské jsou těžko datovatelné až na několik význačných událostí, o nichž máme celkem spolehlivé zprávy i z jiných pramenů než biblických. Královské letopisy, o nichž mluví bible [1Kr 14,19,29; 2Kr 24,5; 2Pa 20,34 a j.], se ztratily. Ale i kdyby byly zachovány, prospělo by nám to jen málo. Neboť starověcí národové neměli jednotné soustavy chronologické, jakou máme my. Assyřané a Babyloňané datovali události každého roku podle jména význačné osobnosti, jež v té době zaujímal úřední postavení. Byly nalezeny seznamy těchto osobností, podle nichž se počítalo. Nebo se počítalo podle let vlády současného panovníka. Při tom však docházelo k nepřesnostem, protože zemřel-li panovník uprostřed roku, počítal se do jeho vlády celý rok, ačkoliv už panoval jeho nástupce, jemuž se počítal také celý rok. Nelze tedy na př. vypočítat ani dobu trvání izraelského království tak, že se sečtou léta vlády jednotlivých králů. Tyto a ještě jiné okolnosti vedly k tomu, že na př. Josephus Flavius počítá od vyjití z Egypta po založení chrámu jednou 592 let, po druhé 612 let, kdežto podle biblického udání šlo o 480 let [1Kr 6,1], podle Pavla asi o 574 let [Sk 13,18-21; 1Kr 2,11; 6,1]. Izraelci uznávali po nějakou dobu vyjití z Egypta za počátek svého letopočtu [Ex 16,1; Nu 9,1; 10,11; 33,38], právě tak jako Římané počítali léta od založení Říma, jež se nyní všeobecně udává na r. 753 př. Kr. Řekové počítali podle olympiád, jež se konaly každého čtvrtého roku od r. 776 př. Kr. Jiní národové počítali zase jinak. Křesťané od 6. stol. po Kr. uznávají narození Ježíše Krista jako počátek letopočtu. Narození Kristovo se prý stalo r. 753 po založení Říma. Ale kdy vyšli Izraelci z Egypta? [*Egypt, 5]. A Ježíš, jak se nyní všeobecně uznává, se narodil kolem r. 4 před t. zv. křesťanským letopočtem. Nadto biblické zprávy nebyly podávány ze zájmu historického, nýbrž náboženského, který určoval způsob podání, výběr událostí, jejich zdůvodnění, skloubení a hodnocení. Bible je sice také »historickým pramenem«, ale není to její základní úmysl ani podstata jejího poslání a smyslu [viz *Izrael].

Chronologii pro dobu od Adama po vyjití z Egypta vůbec nelze sestavit. Nevíme, zda Rodokmeny udávají všechny členy anebo jen význačné, také nevíme, zda jména označují jednotlivce, anebo jednotlivce a jejich potomky [kmeny], anebo zda některá jména neoznačují kraj, jenž byl určitým kmenem osazen, jako na př. v Gn 10, kde jde jak o jednotlivce, tak o národy, města a kraje. Tak na př. Arfaxad [Gn 10,22] je označením země, v které obývali potomci Semovi. Z tohoto kraje povstal Sále.

Rovněž období od vyjití z Egypta po založení chrámu Šalomounova nelze dost bezpečně datovat. Pisatelé 1Kr tuto dobu rozdělují na 12 období po 40 letech [1Kr 6,1]; první čtyřicetiletí zahrnuje putování po poušti [Ex 16,35; Nu 14,33], 6-8 čtyřicetiletí bylo vyhrazeno pro dobu Soudců, další pro velebněžství Élího [1S 4,18], další pro vládu Saulovu [sr. Sk 13,21] a další pro vládu Davidovu [1Kr 2,11]. Čtyřicet let je ovšem okrouhlé číslo a může znamenat méně i více než čtyřicet let.

V moderní historii se pro nejstarší dobu užívá rozdělení podle kulturních epoch. Tohoto rozdělení jsme užili i my. V datování doby královské se přidržujeme E. Sellina. Při tom ovšem musíme mít na paměti vše, co bylo řečeno o nesnadnosti dosáhnouti přesná data. V závorce u jmen králů uvádíme počet let jejich vlády podle bible. Svislice mezi jmény králů naznačují příbuzenský poměr otec-syn. Vodorovná čára označuje změnu dynastie. Také pro nz dobu, zvláště pro období Pavlových misijních cest, lze uvést data jen přibližná. *Pavel, 2.

I. Období od Abrahama až po nastěhování Jákobových kmenů do Egypta

A. Střední doba bronzová [2000-1600 př. Kr.]

Egypt

Střední říše [XI. a XII. dynastie, 2160-1780 př. Kr.].

Hlavní město Memfis (Mennofer).

Palestina a Sýrie pod egyptskou nadvládou.

Dynastie XIII. a XIV: vnitřní boje.

Hyksósově se zmocňují Egypta kolem r. 1680 př. Kr. a tvoří XV. a XVI. dynastii.

Hlavní město Avaris (Hatvóret) v Dolním Egyptě.

Achmosis Thébský [1580-1557 př. Kr.] vyhání Hyksósy r. 1580, zakládá XVIII. dynastii, jež se opět zmocňuje Palestiny a Sýrie.

Palestina

Osídlena Semity i Nezemity [následek mnohého stěhování národů od severu, východu a jihu].

V první polovině 2. tisíciletí př. Kr. jsou pány Palestiny a Sýrie na čas Hyksósově, kteří přišli odněkud zesev. Mesopotamie.

Semitské národy obývají zemi, mezi nimi i t. zv. Amorejci, Kananejci a Hebrejci [Chabiru], kteří snad přišli z

Babylonie [sr. 1S 13,7; 14,21; bibl. Heber, Gn 10,22nn; 11,10nn].

Abraham, pocházející z Hebera [Gn 11,14nn] přichází do Palestiny z jižní Babylonie. Putování patriarchů po matčině judské a v Negebu [kolem 2000-1700 př. Kr.]. Kolem r. 1700 se stěhují *Jákobovy* kmeny do Egypta.

Babylonie

od r. 2000 př. Kr. pod nadvládou amorejské [amurrejské] dynastie.

Chammurapi [1791-1749], šestý král této dynastie [*Amrafel],

sjednotil Sumery a Akkady,

vydal zákoník, jímž sjednotil právnícké zvyklosti své doby.

II. Období od Mojžíše až do Saula, prvního krále

B. Pozdní doba bronzová [kolem 1600-1200 př. Kr., podle jiných 1580-1090], doba a m a r n s k á .

Egypt

Nová říše [XVIII-XX. dynastie].

Dynastie XVIII.

Thutmosis (Thutmóse) III. [1501-1447] ovládal Palestinu, Sýrii a kraj Horního Eufratu;

1479 u Maggeda (Meggido) nad společnými knížaty syrsko-palest. Za něho se vyskytují v Egyptě Hebrejci [první]

Amenhotep IV. [Achnaton, náboženský reformátor, kolem 1377-1361 př. Kr.] přenesl hlavní město do Achetatonu [Tell el-Amárny].

Oslabení egyptského panství nad Sýrii a Palestinou, ohroženou útoky Chabirů.

Dynastie XIX. [1353-1205 př. Kr.]

Mojžíš žil někdy v mezidobí mezi XVIII. a XIX. dynastií.

Setchi I. [1318-1299 př. Kr.].

Exodus Izraelců - snad krátce po 1300 př. Kr. [1290?].

Egypt uzavírá smlouvu s Chetity [*Het, Hetité] kolem r. 1278.

Syrští vetřelci ovládají Egypt 1205-1200 př. Kr.

Mesopotamie

Kaššité původu Kaspického se zmocnili Babylonie [1740-1164].

Vpád chetejského Muršila I. kolem 1594 činí konec dynastie Chammurapovy.

Churrijci [bibl. Horejšti] a Mitanci založili stát v sev. Mesopotamii [kolem 1500-1370 př. Kr.].

*Assyrie.

Salmanassar I. kolem 1280-1260

Malá Asie

Chetitě, národ původu indoevropského, založili mocnou říši,

kolem 1640 pronikají do Sýrie,

kolem 1594 do Babylonie,

boje s Egyptany až do r. 1278, kdy dcera Chattušila III. se provdává za Ramsesa II. (Ramessa II.),

kolem 1200 vpádem národů egejských říše zničena.

Jejich dědictví přijímají Chetejci [bibl. *Hetité, 1200-717 př. Kr.].

Palestina

většinou pod nadvládou Egypta, zvl. od r. 1479, ale za neustálých piklů proti této nadvládě,

po smrti Ramsesova nástupce Merneptaha [1225-1215] a současném úpadku chetitské říše nastává v Palestině období poměrného klidu.

Jozue proniká do zaslíbené země [kolem 1250-1225 př. Kr.].

C. P o ě á t e k d o b y ž e l e z n ě [kolem 1200-1000 př. Kr.].

Egypt

XX. dynastie [1200-1085 př. Kr.].

Ramses III. [1198-1167 př. Kr.].

Egejské národové [mezi nimi Pelíštejci-Filistinci] útočí na Egypt.

R. 1085 př. Kr. nastává úpadek Egypta.

Tiglatfalasar I. [kolem 1115-1102 př. Kr.] rozšiřuje svou moc.

Palestina

období Soudců [1225-1050 nebo 1025 př. Kr.].

Aramejská invaze do Bázanu a vých. Sýrie, 12. až 11. stol. př. Kr.

Filistinci se usadili na pobřežní rovině palestinské. Boje mezi Izraelci a Filistinci.

Sílo vyvráceno kolem r. 1050. Smrt Éli. Období proroka *Samuele*.

Saulem začíná období izraelské monarchie [snad kolem 1050 nebo 1025 př. Kr.].

III. Období izraelského království [kolem 1025 586 př. Kr.]

A. Spojené království

Saul [kolem 1025].

David [1013-973]

králem nad Judou 7,5 roku

králem nad Izraelem a Judou 33 let [2S 5,5].

Šalomoun [973-933]

969 založen chrám v Jerusalemě [1Kr 6,1].

B. Rozdělené království

J U D A [JIŽNÍ KRÁLOVSTVÍ]				I Z R A E L [SEVERNÍ KRÁLOVSTVÍ]		
Biblické odkazy	Panovník a události	Rok vlády	Datum př. Kr.	Rok vlády	Panovník a události	Biblické odkazy
1Kr 14,21	<i>Roboám</i> [17] 932–915 Sesákův útok na Jerusalemem	1. 4. 17.	932 916	1. 4. 17.	<i>Jerobodm</i> [22] 932–911	1Kr 14,20
1Kr 15,1n 2Pa 13,1n 1Kr 15,9n	<i>Abiam</i> [3] 915–913 <i>Aza</i> [41] 913–873 deset let pokoje	1.	913 911	20. 21.	<i>Nádad</i> [2] 911–910 <i>Báza</i> [24] 910–887	1Kr 15,25 1Kr 15,28–33
2Pa 14,9nn 2Pa 15,10 2Pa 15,19 16,1n	válka se Zerachem kultická očista za úplatek získává pomoc Benadadovu proti Báзовi	11. 15. 16? 25?	887	9. 13. 14? 23?	<i>Ela</i> [2] 887–886 <i>Žamri</i> [7 dní] 886	1Kr 16,8 1Kr 16,10–15
2Pa 16,12	<i>Aza</i> onemocněl	27. 28. 31.	875	1. 5.	<i>Amri</i> [12] 883–875 rozkvět země boje s odpůrcem Tebni, který podléhá	1Kr 16,15n 1Kr 16,22n 1Kr 16,29 1Kr 16,31n 1Kr 17–19 1Kr 20
1Kr 22,41n 2Kr 8,16nn 2Pa 21,6 2Pa 21,6	<i>Jozafat</i> [25] 873–849 ožení svého syna Jehorama s dcerou Achabovou	38. 39.	873	1.	<i>Achab</i> [22] 875–854 zavádí kult Bálův prorok Eliáš vítězství nad Syrskými	1Kr 22,41 2Kr 1,17; 3,1 2Kr 3,4n
2Kr 3,7n	spojencem Joramovým proti Mésovi	17. 18. 19.	854	20. 1. 2.	ve spojení se Syrskými, Araby a jinými se utkává v neroz- hodné bitvě u Karkaru se Salmanasarem III. assyrským <i>Ochoziáš</i> [2] 854–853 <i>Joram</i> [12] 853–842 válka proti Mésovi	1Kr 22,41 2Kr 1,17; 3,1 2Kr 3,4n
2Kr 8,16n	<i>Jehoram</i> [8] 849–842	4.	851	4. 5.	Salmanasar válčí s Damaškem	2Kr 6,24
2Pa 21,18n	nezhojitelně onemocněl	6.		8. 10.	Benadad oblehl Samař Benadad zavražděn; jeho nástupcem Hazael 845–843	2Kr 8,7nn 2Kr 2–9 2Kr 9,24
2Kr 8,20	vzpouira Edomečů Ochoziáš spoluvládce	7.		11.	prorok Elizeus Jéhu zabil Jorama	
2Kr 9,29 2Kr 8,25n 2Pa 22,1 2Kr 9,27	<i>Ochoziáš</i> [1] 842 Jéhu smrtelně zranil Ochoziáše		843			
2Kr 11,1n	jeho matka Atalía 842–836; Joas, jediný pozůstalý syn Ochoziášův, 6 let skrýván před Atalíí		842		<i>Jéhu</i> [28] 842–815 spolu s Hazaelem poplatníkem Salmanasara III. vymýtil bálismus Salmanasar válčí proti Hazaelovi	2Kr 10,15nn
2Kr 11,4; 12,1	<i>Joas</i> [40] 836–797		836	3. 4. 7.	Joachaz spoluvládce svého otce Hazael napadá Izraele	2Kr 10,32

Biblické odkazy	Pánovník a události	Rok vlády	Datum př. Kr.	Rok vlády	Pánovník a události	Biblické odkazy
2Kr 12,6 2Kr 12,17n	očista bohobůžby Hazael dobyl Gát a oblehl Jerusalema		815		Joachaz [28] 815–799 Hazael napadá Izrael	2Kr 10,36 2Kr 13,3,22
2Pa 24,25 2Kr 14,1	Joas nemocen a konečně zabit Amaziáš [29] 797–769, sr. 2Pa 25,25		797	1.	Joas [16] 799–784	2Kr 13,10
2Kr 14,19 2Kr 14,21 15,1	zabit Uziáš [Azariáš] [52] [780]–769–737, spoluvládce Amaziášův od r. 780?		784	4.	Moabitě napadají zemi Joas vítězí nad Benadadem Jeroboam II. [41] 784–744 rozkvět říše	2Kr 13,20 2Kr 13,25 2Kr 14,23
Iz 6,1 2Kr 14,22 2Kr 15,5	Izaiáš současněkem Uziáš vystavěl Elat onemocněl malomocenstvím, vládu vede		751			
2Kr 15,32n	Jotam [16] [742]–736–733		742	34.	proroci Ozeáš, Amos Tiglatfalasar III. [745–728], král assyrský Zachariáš [6 měsíců] 744–743	2Kr 15,8
					Sallum [1 měsíc] 743	2Kr 15,13
	prorok Izaiáš		739	8.	Menahem [10] 743–734 plati poplatek Fulovi [Tiglatfalasarovi]	2Kr 15,17 2Kr 15,19 2Kr 15,23
	Achas [16] 733–718		734		Pekach [2] 733–731	2Kr 15,27
2Kr 16,7nn	prorok Micheáš Uziáš umírá Achas poplatníkem Tiglatfalasarovým		733		ve spojení s Rezinem napadá Jerusalema Tiglatfalasar odvádí 3¼ pokolení sev. říše do zajetí, dobývá Gázu a Damasku	2Kr 16,5 2Kr 15,29 1Pa 5,21
2Kr 16,10nn 2Kr 17,1	damaiské vlivy v Jerusalemě	12.	731 730	1. 2.	Ozee [9] [733]–731–725	2Kr 15,30 2Kr 17,1
2Kr 18,9	Ezechiáš spoluvládce		722	4. 7. 9.	Salmanasar V. [727–722] Ozee hledá pomoc v Egyptě pád Samari za Sargona [722–705], sev. říše vyvrácena, obyvatelstvo odvedeno do assyrského zajetí	2Kr 17,4 2Kr 17,6nn
2Kr 18,10	Achas umírá		722			

JUDA [JIŽNÍ KRÁLOVSTVÍ]

OKOLNÍ NÁRODOVÉ

2Kr 18,1n 2Kr 18,4nn	Ezechiáš [29] 718–689 kultická očista Senacherib, syn Sargonův, napadá Judu, společeného s Moábem, Ammonem a ji- nými proti Assyrii		714		Sargon poráží Egyptany u Rafie Filistie, Juda, Moáb a Ammon se spojují proti Assyrii	
2Kr 20,1nn Iz 38,1nn 2Kr 20,12 Iz 39,1	nemoc Ezechiášova Merodach-Baladanovo poselství v Jerusalemě		712 710		Merodach-Baladan se zmocňuje Babylona a organizuje od- boj okolních národů proti Assyrii Sargon dobývá Azotu Merodach-Baladan poplatným knížetem Assyrie Senacherib [705–681]	Iz 20,1
2Kr 18,14nn 2Kr 19,35 2Kr 21,1 2Kr 21,2nn	Jerusalema obležen vojsky Senacheribovými nezdar Assyřských Manasses [55] 689–642 zavádí assyrský kult v Jerusalemě		705 701 689 680		poráží Egyptany u *Elteke obléhá Lachis a Jerusalema Esarhadon [680–668] dostává vasalcké poplatky od Manasses napadá Egypt [675–671] stěhuje nové kolonisty do Sa- mari podobně jako jeho nástupce Asnaper Asurbaniš [668–626] napadá Egypt [667–663] dobývá Babylona [652] dostává vasalcké poplatky od Manasses	2Kr 19,37 Ezd 4,2 Ezd 4,10
2Pa 33,11	odveden Assyřany v řetězech do Babylona		668			
2Kr 21,19	Amon [2] 642–640					

Biblické odkazy	Panovník a události	Rok vlády	Datum př. Kr.	Rok vlády	Panovník a události	Biblické odkazy
2Pa 34,3 2Pa 34,3 Jr 25,3	<i>Joziáš</i> [31] 640–609 hledá Hospodina očisťuje zemi od modlářství Jeremiáš	8. 12. 13.	626		Nabopolasar [626–605] babylonský získává nezávislost na Assyrii	
2Kr 22,23 2Pa 34,8 2Kr 23,29	reforma náboženská bitva u Magedda; <i>Joziáš</i> padl	18.	622 609		<i>Necho II.</i> , faraó v Egyptě [609–593]	
2Kr 23,31	<i>Joachaz</i> [3 měsíce], sesazen <i>Nechonem</i>		608			
2Kr 23,36 Jr 25,1 Jer 46,2	<i>Eliakim</i> [Joakim], syn <i>Joziášův</i> , dosazen na trůn [11] 608–597 <i>Necho</i> a <i>Joakim</i> podmanění od <i>Nabuchodonozora</i>		606 605		Assyrie vyvrácena od <i>Nabuchodonozora</i> , bitva u <i>Charkemise</i> <i>Nabuchodonozor II.</i> [605–652] babylonský	
2Kr 24,1	vzpoura <i>Joakimova</i> proti Babylonu	7.	602			
2Kr 24,8nn 2Pa 36,10 Jr 52,28	<i>Joachin</i> [3 měsíce] 597 <i>Nabuchodonozor</i> obléhá Jerusalem a odvádí <i>Joachina</i> spolu s jinými Judejci do zajetí		597		<i>Psammetich II.</i> [594–589], faraó egyptský [jébská-ele- fantinská kolonie židovská, viz *Chrást, 4.] <i>Chofra</i> [<i>Apries</i>] 589–570, egypt- ský, spojenec <i>Sedechiášův</i>	Jr 44,30 Jr 37,5.7n
2Kr 24,17n	<i>Sedechiáš</i> [11] 597–586, strýc <i>Joachinův</i> , dosazen za krále od <i>Nabuchodonozora</i>					
2Kr 25,1 Jr 32,1 2Kr 25,8n	Jerusalem obležen jerusalemský chrám vypálen	9. 10. 11.	588 587 586	19.	19. rok <i>Nabuchodonozorovy</i> vlády	
Jr 52,12nn.29	druhá deportace; <i>Sedechiáš</i> oslepen a odveden do Babylona					
Ez 12,13 2Kr 25,22 Jr 52,30	konec říše Judské <i>Godolias</i> místodržícím Judstva další zajatci odvedeni do Babylona		582			
2Kr 25,27	<i>Evilmerodach</i> propouští <i>Joachina</i> z vězení po 37leté vazbě		562	37.	<i>Nabuchodonozor</i> napadá Egypt <i>Evilmerodach</i>	
			539		pád říše <i>Nabuchodonozorovy</i> Babylon dobyt <i>Kyrem</i> [Cýrem]	

IV. Judstvo pod nadvládou perskou

Biblické odkazy	Vůdci osobnosti a události	Rok	Vládcové perští
2Pa 36,12n Ezd 1,1nn Ezd 1,8.11 Ezd 2,64; 7, 66; 5,16n Ezd 3,6nn	<i>Kyros</i> vydává povolení k návratu Židů a ke stavbě chrámu <i>Sesbazar</i> [Zorobábel] v čele 42.360 Židů, vracejících se z Babylona Položeny základy k novému chrámu, ale stavba pro nepřátelství assyrských kolo- nistů záhy přerušena	538	<i>Kyros</i> [538–529]
Ag, Za	Proroci <i>Ageus</i> a <i>Zachariáš</i> vybízejí lid k znovuzaběhnutí stavby Chrást dokončen	529 520	<i>Kambyses</i> [529–522] <i>Darius I.</i> [521–485]
Ezd 7–8	<i>Ezdráš</i> v čele 1755 Židů se vrací do Jerusa- salema s mnohými královskými dary Reforma <i>Ezdrášova</i> 458–457 [podle jiných 444]	515 485 465 458	<i>Xerxes I.</i> [485–465] <i>Artaxerxes I. Longimanus</i> [465–424]
Neh 2 Neh 3	<i>Nehemiáš</i> poslán do Jerusalema oprava jerusalemských hradeb <i>Nehemiáš</i> povolán zpět do Persie, ale znovu se vrací	444 433	
Neh 10 Neh 13	obnova jerusalemského kultu; boj proti smí- šeným manželstvím, znesvěcování soboty a j.	405	<i>Artaxerxes II. Mnémon</i> [405–358]

V. Judstvo v období řeckém

Vůdčí osobnosti a události	Rok	Vládcové syřtí, později římské
Alexander navštívil Jerusalem	336 333	<i>Alexander Veliký</i> [336–323] porazil perského Daria Kodomanna
Judstvo připojeno k Egyptu Ptolemaiem Soterem [Ptolemaiovcí 323–30 př. Kr.]	332 323 320	podmanil Egypt; založil Alexandrii zemřel; o říši se rozdělili jeho 4 generálové
<i>Ptolemaios II. Filadelfos</i> v Egyptě překlad Septuaginty	312 250	<i>Selukos Nikator</i> [312–280], zakladatel říše Seleukovců [Antiochus]
<i>Ptolemaiovi Filopatoroi</i> r. 217 byl prý Židy zabráněn vstup do svatyně svatých jerusalemského chrámu; odvetou chtěl prý vyhubit Židy v Alexandrii	217	<i>Antiochos III. Veliký</i> [223–187] boje o vyrvání Palestiny z ruky Ptolemaiovců
<i>Antiochos III.</i> se zmocňuje Jerusalema Judstvo přechází do područí syřských Seleukovců	198	
<i>Antiochos II.</i> , sesadil velekněze Oniu [Onias], dosadil Jasona, příznivce řeckého způsobu života	175 174	<i>Antiochos IV. Epifanos</i> [175–164] znesvětil jerusalemský chrám 168, podnět k makkabejskému povstání
<i>Antiochos IV.</i> se zmocňuje Jerusalema poskvřňuje chrám pohanskými oběťmi	170 168	
Kněz <i>Matatias</i> z Modinu organizuje vzpouru	166	

VI. Makkabejské období [166–63 př. Kr.]

<i>Juda Makkabejský</i> vůdcem [167–161] poráží vojevůdce Gorgiu poráží vojevůdce Lysiáse, posvětil chrám	166 165 165 163	<i>Antiochos IV.</i> umírá. Nastupuje <i>Antiochos Eupator</i> [163–162] <i>Demetrios I.</i> [162–150]
Juda v bitvě padl, vedení se ujímá jeho bratr <i>Jonatan</i> [161–143]	162 161	
Jonatan zavražděn Tryfonem; nastupuje <i>Šimon</i> [142–135], velekněz a kníže uznána nezávislost Judstva	150 145 143	<i>Alexander Balas</i> [150–145] <i>Antiochos VI.</i> s generálem Tryfonem
Šimon zavražděn; nastupuje <i>Jan Hyrkános</i> [135–105] <i>Aristobulos I.</i> [105–104] s titulem krále <i>Alexander Jannaios</i> [104–76] <i>Aristobulos II.</i> [69–63] Pompeius se zmocňuje Jerusalema	142 138 135 105 63	<i>Antiochos VI.</i> zavražděn <i>Antiochos VII.</i> [139–129]

VII. Římské období [63 př. Kr.–70 po Kr.]

<i>Antipatros</i> vládcem Judstva <i>Hykános II.</i> [63–42] veleknězem	47 43		
Antipatros zavražděn Parthové se zmocňují Jerusalema a dosazují na trůn makkabejce Antigona, Římský senát ustanovuje Heroda Velikého za krále Judeje. Herodes se zmocňuje Jerusalema, zabíjí posledního makkabejce Antigona	40 31	<i>Augustus</i> římským císařem [31 př. Kr.–14. po Kr.] L 2,1	
sr. J 2,20 L 2 Mt 2,19 Mt 2,22 L 3,1; 13,31; 23,7	Herodes začal s přestavbou jerusalemského chrámu 19 5/4 Narození Ježíše Krista Smrt Herodesova. Země rozdělena mezi jeho tři syny: Archelaa, Heroda Antipu a Filipa po Kr 6		
L 3,1; 23,1	Archelaos sesazen; Judstvo a Samařsko přivtěleno k provincii Syrii a dáno pod správu prokurátorů	14 26	<i>Tiberius</i> [14–19 po Kr.] L 3,1
L 3,1.23 J 2,20 Sk 2 Sk 7,58 Sk 9	Pontský Pilát prokurátorem Judstva a Samařska Počátek veřejné činnosti Ježíšovy Ukřižování Ježíšovo Vylíčení Ducha sv. o Letnicích Ukamenování Štěpána Obrácení Pavlovo	27? 30? 30? 33-34 34?	
Ga 1,18	Pilát sesazen a předvolán do Říma Pavel návštěvou u apoštolů v Jerusalemě Herodes Agrippa I. králem nad Itureou, Trachonitidou a Abilénou Herodes Antipas vypovězen do Gallie;	36 37	<i>Caligula</i> [37–41]

Biblické odkazy	Vůdčí osobnosti a události	Rok	Vládcové římsí
	Galilea a Perea připojeny k panství Agrippovu	41	<i>Klaudius</i> [41–54]
Sk 12,1n	Herodes Agrippa I. také králem nad Judeou a Samafským	44	
Sk 12,23	Jakub, bratr Janův, popraven	44	
	Herodes Agrippa I. zemřel; jeho panství dáno pod správu prokurátorů	45?	
Sk 11,30	Barnabás a Pavel nesou sbírku do Jerusalema	46?	
	Tiberius Alexander, židovský odpadlík z Alexandrie, prokurátorem	48n	
Sk 13; 14	První misijní cesta Pavlova	49	Klaudius vypuzuje Židy z Říma Sk 18,2
Sk 15	Apoštolský koncil v Jerusalemě	49/52	
Sk 15,36–18,22	Druhá misijní cesta Pavlova	50	
	Herodes Agrippa II. králem nad Itureou, Trachonitidou a Abilénou	51–52	Gallio prokonsulem Achaie Sk 18,12
Sk 23,24	Antonius Felix prokurátorem	52	
Sk 25,13	Herodes Agrippa II. králem také nad Galileou a Percou	53	
Sk 18,23–21,17	Třetí misijní cesta Pavlova	53/58	
		54	<i>Nero</i> [54–68]
Sk 21,33	Pavel zajat v Jerusalemě	58	
Sk 24,27	Pavel ve vězení v Cesareji	58/60	
Sk 24,27	Porcius Festus nástupcem Felixovým	60?	
Sk 27,1–28,16	Pavlova cesta do Říma	60/61	
Sk 28,30	Pavel věznem v Římě	61/63	
	Albinus nástupcem Festovým	62	
	Pavel propuštěn z vězení?	63?	
	Gessius Florus nástupcem Albinovým	64	
	Poprava Petra a Pavla v Římě?	64? 67?	
	Povstání Židů proti Římanům	66	V Římě se vystřídali <i>Galba</i> [68],
	Jerusalem dobyt a zničen Titem	70	<i>Otho</i> [69], <i>Vitellius</i> [69],
	Synoda v Jamnii, kanonizace SZ-a	90	<i>Vespasian</i> [69–79], <i>Titus</i> [79–81],
	Nové povstání Židů za Barkochby	132	<i>Domitian</i> [81–96], <i>Nero</i> [96–98],
	Hadrian potlačil vzpouru, přestavěl Jerusalema v pohanské město s názvem Aelia Capitolina	135	<i>Trajan</i> [98–117], <i>Hadrian</i> [117–138]

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

Z DOBY PŘED MOJŽÍŠEM DO XIII. STOLETÍ PŘED KRISTEM

1. *Egyptské pyramidy v Gize.*
2. *Sfinx s pyramidou krále Cheopse [Chufeva].*
3. *Zříceniny chrámu v Karnaku [sr. No a No-Amon v SZ],*
4. *Sloupoví v předsíni chrámu v Esně [Onjetu].*
5. *Sochy egyptského faraóna Ramsesa II. [Ramessa II.] u vchodu do skalního chrámu v Abú Simbelu v středním Egyptě.*
6. *Farao Amenofis IV. [Amenhotep IV. - Achnaton] [asi 1377-1361 př. Kr.J.*
7. *Polní práce. Nástěnná malba v hrobu Mennově v Thébách [Vésetu].*
8. *Vnitřek hrobky v Rás Šamrá [Ugaritu] v severní Sýrii.*
9. *Farao Ramses III. [Ramesse III.] zabíjí nepřátele.*
10. *Egyptští písaři s pery a svitky papyru.*
11. *Letecký snímek vykopavek chrámového okrsku v Uru.*
12. *Nehotový obelisk v lomu u Assuánu.*
13. *Hudebnice. Nástěnná malba v hrobu Nachtově v Thébách [Vésetu].*
14. *Stéla se zákoníkem Chammurapiho.*
15. *Nilský ostrov Filai [Pílak] s chrámy.*
16. *Letecký pohled na vykopávky v Rás Šamrá [UgarituJ.*
17. *Zříceniny Théb [Vésetu] v Egyptě [v SZ No, nyní Karnak].*
18. *Věžovitý chrám v Uru [zikkurat].*
19. *Nimrud. Zříceniny věžovitého chrámu [zikkuratu].*
20. *Vykopávky zřícenin Jericha.*
21. *Pahrbek přikrývající zříceniny Jericha. Vlevo archeologická sonda.*
22. *Achirámuův sarkofág.*
23. *Tabulka z Amarny s dopisem jerusalemského krále Abdichipy egyptskému faraónu Amenofisu IV. [Amenhotepu IV. - Achnatonovi].*
24. *Tabulka z Byblu [Gebálu] v neznámém písmu.*
25. *Protosinajský nápis z první poloviny druhého tisíciletí př. Kr.*
26. *Výzkum královské hrobky v Uru.*
27. *Královská brána v hlavním městě chetitském Chattušaš [nyní Boghazkö].*
28. *Tutanchamunův trůn s podnožím.*
29. *Podnoží Tutanchamunova trůnu s devíti nepřáteli Egypta.*
30. *Harfa z Uru z třetího tisíciletí př. Kr.*
31. *Hlava býka z Uru z třetího tisíciletí př. Kr.*
32. *Zlatý věnec královny Šub-ady z Uru z třetího tisíciletí př. Kr.*
33. *Beran, který se za rohy chytil v trní. Plastika z Uru z 3. tisíciletí.*
34. *Tabulky s piktografy z Džemdet-Nasru.*
35. *Hlava Bála z Rás Šamrá [Ugaritu].*
36. *Soška Bála z Rás Šamrá [Ugaritu].*
37. *Zlatý závěsek s bohyní Astarot. Nález Z Rás Šamrá [Ugaritu].*

Z DOBY SOUDCŮ, XIII. -XI. STOLETÍ PŘED KRISTEM

38. *Filistínští zajatci jsou předváděni před egyptského faraóna Ramsesa III. [Ramessa III].*
39. *Gezerský kalendář.*

40. *Velký skalní oltář v Zaraha.*
 41. *Rekonstrukce chrámu bohů Anu a Adada v Assuru. XI. stol. př. Kr.*
 42. *Byblos [Gebál] ve Foinikii. *bytky svatyně s massébami [kultickými sloupy].*

Z DOBY KRÁLOVSKÉ, X. STOLETÍ - ROK 586 PŘED KRISTEM

43. *Aziongáber. Rekonstrukce pevnosti z doby Šalomounovy při rudomořském zálivu Akabském.*
 44. *Nepoužité cihly ze starověkého Aziongáberu, někdejšího Šalomounova přístavu.*
 45. *Vojsko assyrského krále Senacheriba, připravené k útoku.*
 46. *Assyrští písaři při diktátu.*
 47. *Model Mardukova chrámu v Babyloně.*
 48. *Zbytky Šalomounových [?] stájí v Mageddu [Megiddu].*
 49. *Ištařina brána v Babyloně po vykopávkách.*
 50. *Černý obelisk assyrského krále Salmanassara [Šulmánu-ašarida] znázorňuje Izraelce a jiné porobené národy, přinášející poplatek.*
 51. *Západní brána v opevnění jihovýchodního pahorku v Jerusalemě.*
 52. *Vodovodní tunel Siloe [Šíloach] pod Jerusalemem.*
 53. *Hlava assyrského krále Sargona II. [Šarrukína], dobyvatele Samaří. Reliéf.*
 54. *Nápis moábského krále Mésy [Měšaa]. Nalezen v Díbónu v Zajordání.*
 55. *Jednotlivé výjevy ze Salmanassarova obelisku. Vyslanci krále Jéhu spoplatkem Izraele. 842př.Kr.*
 56. *Hebrejští zajatci egyptského krále Sesáka I. [Šešonka].*
 57. *Rekonstrukce Babylona Nabuchodonozorovy [Nabú-kudurri-usurovy, Nebukadnesarovy] doby.*
 58. *Rekonstrukce Babylona s věžovitým chrámem [„Věž bábelská“].*
 59. *Začátky stavby Achabova paláce v Samaří z IX. stol. př. Kr.*
 60. *Slonovinová řezba z Arslán- Táše. 850 př. Kr.*
 61. *Hranoly popsané klínovým písmem. Odleva Senacheribův, Sargonův, Nabuchodonozorův.*
 62. *Hraby pevnosti Masfa [?], nyní Tell el-Fúl. Nejnížší z IX. stol. př. Kr., nejvyšší makkabejská.*
 63. *Pozdně hebrejské zdi domů v Tell Bejt Mirsím.*
 64. *Lachisské ostrakon [dopis na střešině] z VI. stol. př. Kr.*
 65. *Vodní tunel v Mageddu [Megiddu].*

Z DOBY PERSKÉ, 538-332 PŘED KRISTEM

66. *Persepolis. Poloha paláců a harému perských králů.*
 67. *Persepolis. Schodiště z doby krále Dareia I. [Dárajavahuše /., 521 -485 př. Kr.].*
 68. *Syrští poddaní přinášejí poplatek perskému králi. Reliéf z Persepole.*
 69. *Východní portál Xerxovy [Chšájaršáovy] brány v Persepoli.*
 70. *Kyrův [Kurušův] náhrobek, Pasargady. Před rokem 529.*
 71. *Aramejský dopis židovské obce v Elefantině z r. 407 př. Kr. samařskému místodržiteli. Obsahuje prosbu o přímluvu za znovuvybudování zničeného chrámu.*

Z DOBY HELLENISTICKÉ, 332-63 PŘED KRISTEM

72. *Papyrové svitky: rozvinutý a tři svinuté a zapečetěné [sr. Iz 29,11; Dn 12,4; Zj 22,18].*
 73. *Athény. Parthenon od východu.*
 74. *Tak zvané Theseion v Athénách, pravděpodobně Hefaistův chrám. Západní a jižní fasáda.*
 75. *Oltář v Petře [Séla].*
 76. *Detail oltáře v Petře. Kolem r. 100 př. Kr.*
 77. *Řecká kolonie v Cyréně. Vykopávky.*
 78. *Petra [Séla]. Skalní hroby.*

Z DOBY ŘÍMSKÉ A NOVOZÁKONNÍ, 63 PŘ. KR.-135 PO KRISTU

79. *Caesarea přímořská, zbytky Herodova přístavu.*
80. *Samaří [dnes Sebasté]. Zříceniny Herodova paláce.*
81. *Sedmiramenná lampa z Bét-Šeárím.*
82. *Chrátová zeď nářků v Jerusalemě.*
83. *Řím. Forum Romanum.*
84. *Římská loď se zajatci.*
85. *Titův oblouk s Kolosseem v Římě.*
86. *Kamej s podobiznou císaře Augusta.*
87. *Titus, dobyvatel Jerusalema.*
88. *Z Titova oblouku v Římě: reliéf triumfálního průvodu Římanů s válečnou kořistí z Šalomounova chrámu v Jerusalemě.*
89. *Via Appia před Římem.*
90. *Psací destička s rydlem.*
91. *Nápis z Theodotovy synagogy v Jerusalemě.*
92. *Výstražný nápis z nádvoří Herodova chrámu.*
93. *Tři kalamáře, uprostřed bronzový z essejského „kláštera“ [Chirbet Kumrán].*
94. *Písařská lavice.*

FOLKLÓR

95. *Letecký pohled na tábořiště beduinů.*
96. *Stan beduinů v poušti.*
97. *Starobylý způsob mlácení obilí smykováním a prošlapáváním.*
98. *Sklizeň obilí a paběrkování u Betléma.*
99. *Převívání obilí.*
100. *Studně v Nazaretu.*
101. *Příval kobylek.*
102. *Viničná věž.*
103. *Spřežení volů se starobylým jhem.*
104. *Náhrobek ve skále s odvalovacím balvanem.*

KRAJINY

105. *Nilská krajina u El-Mahatta.*
106. *Papyrusové houští.*
107. *Pohled na Betlém od jihu.*
108. *Vesnice v betlémském okolí.*
109. *Nazaret od severozápadu.*
110. *Letecký pohled na Jerusalema od severozápadu s Mrtvým mořem v pozadí.*
111. *Letecký pohled na Jerusalema.*
112. *Letecký pohled na nádvoří Skalního dómu a přilehlé části Jerusalema.*
113. *Hora Olivetská od jihovýchodu.*
114. *Pohled na jerusalemské chrátové místo z cedronského údolí.*
115. *Jerusalema. Rybník Siloe.*
116. *Zájezdni hostinec na cestě z Jerusalema do Jericha.*
117. *Jerusalema. Via dolorosa.*
118. *Pohoří Sinajské, v pozadí Mojžíšova hora.*
119. *Sebasté [= Samaří].*
120. *Hora Tábor v Galileji.*
121. *Tiberias u Genezaretského jezera. V pozadí sněžný Hermon.*

122. *Galilejské jezero severovýchodně od Tiheriady. V pozadí pohoří Hermou.*
123. *Pohoří v Edomu.*
124. *Letecký pohled na sinajskou poušť.*
125. *Údolí potoka Jaboku v Zajordání.*
126. *Ovce u napajedla.*
127. *Ňahr Barejghut, jeden z pramenů Jordánu.*
128. *Údolí Jordánu [el-Ghór] pod vtokem Jaboku.*
129. *Meandr Jordánu.*
130. *Krajina na jih od Jericha.*
131. *Judská poušť.*
132. *Královská cesta v Zajordání.*
133. *Písečné přesypy na palestinském pobřeží.*
134. *Náblus ve střední Palestině.*
135. *Pohoří Libanon.*
136. *Cedry na Libanonu.*
137. *Krajina v povodí Eufratu.*
138. *Řeka Tigris pod Assurem.*
139. *Assur. Výběžky pohoří. V pozadí zikkuratu.*
140. *Damašek. Celkový pohled na oasu s městem.*
141. *Athénská Akropolis.*
142. *Korint s Apollonovým chrámem.*

NÁPISY - TEXTY - RUKOPISY

143. *Otisky pečetních válečků z Ešnunny v Mesopotamii.*
144. *Starověké psací náčiní: [1] Malířská paleta z doby kolem 1300 př. Kr. - [2] Napodobenina egyptského psacího náčiní, které písaři nosili v ruce nebo přes rameno. - [3] Dvojitý kalamář na barvy, zelená fajans z řecké doby. - [4] Kalamář v modré fajansi z řecké doby. - [5] Rákosové pero, kalamos. - [6] Držátko s kalamářem z arabské doby.*
145. *Papyrus Rylandsův s nejstarším zlomkem řeckého překladu Deuteronomia z druhého století př. Kr.*
146. *Sinajský kodex [Alef] před svázáním.*
147. *Ježíšovy výroky [logia] na papyru z Oxyrrhynchu v Egyptě.*
148. *Sinajský kodex [Alef] s první stránkou listu k Římanům.*
149. *Nashův papyrus ze začátku II. stol. př. Kr. s Desaterem [Ex 20] a Slys, Izraeli [Dt 6,4].*
150. *Hebrejský rukopis se starší palestinskou vokalisací [Iz 7,11 - 9,8].*
151. *Syrský palimpsest [rukopis psaný přes zahlazený starší text] ze Sinaje.*
152. *Palimpsest Vulgáty z pátého století po Kr.*
153. *Leningradský kodex B 19a z r. 1008-9. Nejdůležitější rukopis hebrejského SZ.*
154. *Vatikánský kodex [B] s první stránkou Pavlova listu k Římanům.*
155. *Rukopis psaný minuskulí [písmem z malé abecedy] z r. 1045 se začátkem listu k Římanům.*
156. *Svítek Izaiášovy knihy z jeskyně kumránské [u pramene Ain Fašcha].*
157. *Samaritánský pentateuch.*
158. *Nerovinné papyry z Oxyrrhynchu z druhého století po Kristu.*

SEZNAM MAP

- I. PŘEDNÍ ASIE VE STAROZÁKONNÍ DOBĚ. Měřítko 1:12,000.000.
- II. IZRAELSKÝ EXODUS Z EGYPTA. [13. stol. př. Kr.] Měřítko 1 : 4,000.000.
- III. PALESTINA ZA DOBY SOUDCŮ IZRAELSKÝCH. Měřítko 1 : 2,000.000.
- IV. a) ŘÍŠE DAVIDOVA A ŠALOMOUNOVA [asi do r. 930 př. Kr.].
b) KRÁLOVSTVÍ JUDSKÉ A IZRAELSKÉ [asi do r. 860 př. Kr.]. Měřítko 1:4,700.000.
- V. a) KRÁLOVSTVÍ JUDSKÉ [okolo r. 700 př. Kr.].
b) JUDSTVO PO NÁVRATU ZE ZAJETÍ [asi r. 444 př. Kr.].
- VI. PALESTINA ZA ČASŮ JEŽÍŠE KRISTA. Měřítko 1 : 2,000.000.
- VII. CESTY APOŠTOLA PAVLA. Měřítko 1 : 14,000.000.
- VIII. DNEŠNÍ PALESTINA. Měřítko 1 : 2,000.000.

OPRAVA MAP

Na mapách číslo I a VII u úsečkového měřítka jednotlivé dílky vyznačují délku po 100 km a nikoli - jak mylně vytištěno - po 200 km.

ZMĚNA BĚHEM TISKU

Území při Středozemním moři u Gázy, které je na mapě č. VIII ohraničeno přerušovanou čarou, bylo po zrušení palestinského mandátu spravováno egyptskými úřady a teprve později přešlo i pod politickou svrchovanost egyptskou. V důsledku této změny neodpovídá zelená hraniční lemovka ve svém příslušném úseku nynějšímu stavu, podle něhož má být vedena po přerušované čáře až na pobřeží severně od Gázy.

B I B L I C K Ý S L O V N Í K

NAPSAL ThDr ADOLF NOVOTNÝ

PRVNÍ DÍL

Vydal Kalich v Praze II, Jungmannova 9 v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. Odpovědný redaktor edice Kalich ThDr F. M. Dobiáš. Druhé, zcela přepracované a rozšířené vydání. Rukopis starozákonních hesel revidoval ThDr Miloš Bič, novozákonních ThDr Josef B. Souček. Jazykově přehlédl PhDr František Šimek. Některými hesly přispěli ThDr Miloš Bič, Blahoslav Černo-horský, PhDr Stanislav Segert a ThDr J. B. Souček. Výtvarnou úpravu díla i vazby řídil Jaroslav Benda. Obrazovou část redigoval Blahoslav Černo-horský. Obrázky kreslili Jan Dostál, Miroslav Rada a Jiří Zejfart. Monotypovým petitem Baskerville vytiskla Mladá fronta, n. p., Praha-Nové Město, Legerova 22. Vycházelo v letech 1951-1956. AA 125, VA 126. Papír 70 x 100, 90g. 21.529/53/SV1.D-03022

OBSAH PRVNÍHO DÍLU

ÚVOD

V

PŘEHLED SAMOSTATNÝCH ZÁSADNĚJŠÍCH HESEL

VIII

SEZNAM NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH TEXTOVÝCH ZKRATEK

IX

ZKRATKY KNIH PÍSMÁ SVATÉHO X

HESLA ABADDON-RYZÍ

1-818

OBSAH

B I B L I C K Ý S L O V N Í K

NAPSAL ThDr ADOLF NOVOTNÝ

DRUHÝ DÍL

Vydal Kalich v Praze II, Jungmannova 9, v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. Odpovědný redaktor edice Kalich ThDr F. M. Dobiáš. Druhé, zcela přepracované a rozšířené vydání. Rukopis starozákonních hesel revidoval ThDr Miloš Bič, novozákonních ThDr J. B. Souček. Samostatnými hesly přispěli ThDr Miloš Bič, Blahoslav Černožský, PhDr Stanislav Segert, ThDr J. B. Souček, ThDr Jaroslav Stolař. Jazykově přehlédl PhDr František Šimek. Sazbu spolukorigoval PhDr František Laichter. Výtvarnou úpravu díla, obrazových příloh a vazby řídil Jaroslav Benda. Obrazovou část redigoval Blahoslav Černožský. Obrázky kreslili Jan Dostál, Miroslav Rada a Jiří Zejfart. Text díla monotypovým petitem Baskerville vytiskla Mladá fronta, n. p., Praha-Nové Město, Legerova 22. Obrazové přílohy hlubotiskem vytiskly Grafické tiskárny v Červeném Kostelci. Historické mapy vytiskl Orbis 2 v Praze podle náčrtů Blahoslava Černožského pod kartografickou kontrolou PhDr a JUDr Ivana Honla a za místopisné revise ThDr Miloše Biče, PhDr Stanislava Segerta a ThDr J. B. Součka. Vycházelo v letech 1951-1956. AA 100, VA 101, papír 70 X 100 cm, 90 g. 21.529/53/5 Vj.D-03022

OBSAH DRUHÉHO DÍLU

HESLA ŘAD-ŽVÁČ 918-1356

DOPLŇKY

1356-1389

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ OPRAVY HESEL A OBRÁZKŮ 1390-1391

CHRONOLOGICKÉ TABULKY

1392-1398

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

1399-1402

SEZNAM MAP - OPRAVY MAP - ZMĚNY BĚHEM TISKU

1403

OBSAH

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY S ČÍSLY 1-158 ŠEDESÁT ČTYŘI STRANY

MAPY S ČÍSLY I-VIII

